

॥ धर्मना दरवाजाने जोवानी दिशा

अथवा

तत्त्वाऽतत्त्व विचारः

श्रीमदानंद विजय सूरेश्वर

(प्रसिद्ध नाम श्री मदात्मारामजी)

लघुशिष्येन अमरमुनिना संकलितः ॥

प्रसिद्ध करनार,

मुनि अमरविजय जैनपाठशाला.

गाम सीरशाला-तालुका आमलनेर.

(जिल्ला खानदेश.)

सत्यविजय प्रेस,-पांचकुवा नवा दरवाजा,-अमदावाद.

वीर संवत् २४३४.

संवत् १९६४.

सन् १९०७.

कौमत् आना पांच..

॥ अनुक्रमणीका— ॥

પ્રકરણ ત્રીજું.

વિષય—

૧	ગ્રંથોની સ્તુતિરૂપ મંગલાચરણ દુહા.	પૃષ્ઠ. ૭
૨	સમ્યક્ક એટલે સાચાને સાચુ જાણવું તે.	૮
૩	સમકિતના નવભેદ અને તેનો વિચાર.	૯
૪	નવભેદની અયોગ્યતામાં જીવના ભેદોનું ઉદાહરણ.	૧૧
૫	સમ્યક્ત્વના ભેદો વિષયમાં શ્લોકોથી સ્વરૂપ.	૧૨
૬	વાડીલાલના લેખનો આપસ આપસથી વિચાર.	૧૬
૭	વ્યવહાર સમકિત અને તેનો વિચાર.	૧૮
૮	દીપક સમકિત અને તેનો વિચાર.	૨૧

इति प्रकरण त्रीजानो विचार.

હવે પ્રકરણ ચોથું—૨૧ બોલનું.

૯	પચીશ (૨૫) બોલનો સામાન્ય વિચાર.	૨૩
૧૦	પચીશ બોલના કેટલાએક નમુના.	૨૪
૧૧	તે કેટલાએક નમુનાનો વિચાર.	૨૬
૧૨	તે પચીશ બોલમાંના પ્રમાણ વિષયનો વિચાર.	૨૭
૧૩	તે પચીશ બોલમાંના નયોના વિષયનો વિચાર.	૩૩
૧૪	ચાર નિષ્કેપના વિષય સંબંધી વાડીલાલનોજ લેખ.	૩૭
૧૫	નિષ્કેપ સંબંધી ઢૂંઢકના લેખનો વિચાર.	૪૪
૧૬	પ્રથમ નામ નિષ્કેપ સૂત્ર અને તેનું લક્ષણ.	૫૦
૧૭	વીજો સ્થાપના નિષ્કેપ, સૂત્રપાઠ અને તેનું લક્ષણ.	૫૧
૧૮	તૃતીય દ્રવ્ય નિષ્કેપ, સૂત્રપાઠ અને તેનું લક્ષણ.	૫૫
૧૯	ચતુર્થ ભાવનિષ્કેપ, સૂત્રપાઠ અને તેનું લક્ષણ.	૬૧

૨૦	હૂંઢકે વતાવેલા પ્રથમ નામ નિલ્લેપનો વિચાર.	૬૩
૨૧	હૂંઢકે વતાવેલા દ્વિતીય સ્થાપના નિલ્લેપનો વિચાર.	૭૦
૨૨	હૂંઢકે વતાવેલા તૃતીય દ્રવ્ય નિલ્લેપનો વિચાર.	૯૦
૨૩	હૂંઢકે વતાવેલા ચોથા ભાવ નિલ્લેપનો વિચાર.	૯૮
૨૪	ચાર નિલ્લેપના વિષયનો તાત્પર્ય.	૧૦૦
૨૫	હૂંઢકના સૂત્ર વિષયિક ચાર નિલ્લેપનો વિચાર.	૧૦૫
૨૬	નિલ્લેપના વોધના માટે કિંચિત્ વિચાર.	૧૦૮
૨૭	સામાયિક ઉપર ઘટાવીને વતાવેલા ચાર નિલ્લેપોનું સ્વરૂપ.	૧૧૮
૨૮	ચાર નિલ્લેપના વિષયે શંકિત પુરુષનો પૂર્વ પક્ષ.	૧૨૫
૨૯	હવે તે શંકિત પુરુષનું સમાધાન.	૧૨૬
૩૦	ફરીથી વીજી શંકા અને તેનું સમાધાન.	૧૨૮
૩૧	વધીદુનીયા પળ ચાર નિલ્લેપ માને છે. તેનો સામાન્ય વિચાર.	૧૩૧
૩૨	હૂંઢક અને મૂર્તિપૂજકનો નિલ્લેપોના વિષયે સંવાદ.	૧૩૪
૩૩	જૈન સિદ્ધાંતોમાં વર્ણન કરેલી ક્રિયાઓના નિલ્લેપોનું સ્વરૂપ.	૧૪૦
૩૪	હૂંઢકે અગડં વગડં રૂપે લખેલું સાત નયોનું સ્વરૂપ.	૧૫૬
૩૫	જિન પ્રતિમા ઉપર સ્તવન વે.	૧૬૭
૩૬	સમ્યક્ત્વના ૬૭ વોલનું પ્રકરણ ૫ મું.	૧૬૯
૩૭	૬૭ વોલનો સિદ્ધાંત અને હૂંઢકના લેખનો મુકાબલો કરીને વતાવેલો છે.	૧૮૧
૩૮	મિથ્યાત્વ નામના પ્રકરણ સાતમાનો વિચાર.	૧૮૫
૩૯	હૂંઢકના દયા નામના ધ્રુવ તારાનું સ્વરૂપ.	૧૯૬

॥ ॐ नमो बीतरागाय. ॥

॥ प्रस्तावना. ॥

पाठकवर्ग ! पार्वती नामनी द्वंद्वनाए, अनुयोगद्वारसूत्रनो किंचित् मात्र पण आशय समज्या वगर, गणधर महाराजाओथी विपरीत थइने, आपणी मतिकल्पनानी जाल पाथरवाने, सत्यार्थ-चंद्रोदय नामना पुस्तकनी रचना करी, अनेक लोकोने अंधाकुवामां नाखवानो उपाय कर्यो हतो. । ते पुस्तक मारा वांचवामां आववाथी, भव्य पुरुषोना हितमाटे तेनुं, किंचित् मात्र दिगदर्शन थवा उत्तर लखी रह्यो हतो. । एटलामांज फरीथी एक बीजू पण पुस्तक जोवामां आव्युं, तेनुं नाम जोतां, सम्यक्क, अथवा, धर्मनो दरवा-जो, परंतु विचार करी जोतां, जैनमतना क्रम विना, तत्त्वना विष-योथी अस्त व्यस्तपणे घणेक ठेकाणे रचायलुं होवाथी, केवल भ्रम-चक्रमांज पाडी दे तेनुं मालम पड्युं. । आ पुस्तकनो रचनार कोन हशे तेनी तपास करतां, प्रकाशक होवो जोइये, एम अर्पणपत्रिका विगरेथी निश्चय थयो. । केमेके त्यां लखेलुं छे के, पूज्यपाद श्रीं मणिलालजी महाराज म्हारी दक्षिणनी मुसाफरी वखते आप श्रीनां दर्शन थतां आपे, सम्यक्क, विषयमां म्हारी केटलीक शंकाओनुं समाधान करी म्हने ते विषय उपर स्वतंत्र लेख लखवा शक्तिमान कर्यो, त्हेना स्मरणार्थे आ न्हानकडुं पुस्तक आप श्रीनेज सविनय अर्पण करवानी रजा लउंछुं. इत्यादि

आभारी बाल. वा. मो. शाह.

आ अर्पणपत्रिका उपरथी स्पष्टपणे समजाय छे के, प्रकाशक अने ग्रंथनो योजक एकज पुरुष छे. । जणाववानुं एज छे के, अ-मारा द्वंद्वक श्रावको पण लखाण करवाने सर्व महा पुरुषोथी निरपेक्ष

થઈ ઘણા આગલ વધવાને જાય છે, પરંતુ એક પળ ધાતનો વિચાર પુક્તપણાથી કર્યા વિના જૈન સિદ્ધાંતોથી, તેમજ જૈન ગ્રંથોથી તદન વિપરીતપણે મોટા મોટા વિચારો કરવાને ઉત્તરી પડે છે. । અને પરમાર્થ સમજ્યા વિના મહાન્ મહાન્ આચાર્યોને, તેમજ ગણધર મહાપુરુષોને પળ, દૂષિત કરીને જે મનમાં આવે છે તે બકી કહાડે છે. । જેમકે સત્યાર્થચંદ્રોદય પૃષ્ઠ ૭૧ ઓ. ૭ માં દૂંઢની પાર્વતીએ બકી કાહડયું છે કે, સૂત્રોંમેં ઠામ ઠામ જિન પદાર્થોસે હમારા વિશેષ કરકે આત્મીય સ્વાર્થમી સિદ્ધ નહીં હોતા હૈં ઉનકા વિસ્તાર સૈંકડે પૃષ્ઠોં પર લિખધરા હૈં.

અહીં વિચાર કરવાનો એટલોજ છે કે, ગણધર મહારાજાઓથી પળ, દૂંઢની પાર્વતીની બુદ્ધિ, કેટલી બધી આગલ દોડીને ગઈ છે. । કેમકે શાસ્ત્રોમાં તો એવું લખેલું છે કે, એક સૂત્રનો અર્થ પળ અનંત છે, એવી મહા ગંભીરવાણીથી ગણધર મહારાજાઓએ સૂત્રની ગૂંથની કરેલી છે, તે મહા ગંભીરવાણીને, સૈંકડો પૃષ્ઠોંપર નિરર્થકપણે કહેતાં, દૂંઢનીએ કાંઈ પળ વિચાર કર્યોં હોય તેમ જણાતુ નથી. । તે દૂંઢની પાર્વતીનુંજ અનુકરણ, શાહ વાડીલાલ મોતીલાલે પળ કર્યું હોય એમ જણાય છે, પરંતુ આપણા દરજાનો વિચાર બિલકુલ કર્યોં નથી, અને જે મનમાં આવ્યું તે બકી કાહડી, કેવલ સમજ્યા વિના અડદા લુ ભડી કાહડયું છે. । પરંતુ એક પળ મહાપુરુષનો આશ્રય લઈ લે-સ્વ કરવામાં ઉતરેલા હોય એમ જણાતુ નથી. । કેમકે તેઓજ ઉપોદ-ઘાતના પૃષ્ઠ. ૧૨ માં લખે છે કે, જ્ઞાનનો દરવાજો કેમ ખોલવો ત્હેને માટે તેઓ કુંચિયો મુકતા ગયા છે, એમ લખી. પૃષ્ઠ. ૧૩ માં લખે છે કે, વાચક એ મહાજનોનાં નામ પુછવા ઇચ્છા કરશે, પરંતુ જ્યાં સર્વ મહાજનોની નોંધ એક સરખી છે ત્યાં કોનું નામ દેવું । એમ કહી છેવટમાં કહે છે કે જો વાચકને નામનો કહોવાટ ન હોય

तो ते नाम जैन छे, अने हुं तो वीतरागनी नोंध ए नामथी ओल-
खावुं बधारे पसंद करुं छुं.

हवे आ लेखथी विचार करवानो ए छे के, ज्यारे जैननी के वीतरागनी नोंध करीने बताववी छे तेमां, वाडीलाल शाहने ग्रंथोनुं के सिद्धांतनुं नाम आपतां कोनी चोरी हती अने वाचकने नामथी कहोवाट थवानुं पण शुं प्रयोजन हतुं? केमके पुस्तकनुं नाम, सम्य-
त्क, अथवा धर्मनो दरवाजो राखेलुं छे. । अने पृष्ठ. १३ ना अंतमां शाह. वाडीलाल पण लखे छे के, धर्मरूपी मेहलमां प्रवेश करवा माटे. प्रथम सम्यत्कनो दरवाजो खोलवो जोइए, ए दरवाजेथीज मेहलमां प्रवेश थाय छे, आ बात कोण कबुल नहीं राखे ।

हवे आ लेख उपरथी पण विचार करो के, जे जैनधर्मरूपी मेह-
लमां प्रवेश करवा माटे सम्यत्करूपी दरवाजो खोलवाने तत्पर थवुं छे, ते कांइ जेवी तेवी बात नथी, केमके प्रथम दरवाजानीज खबर न पडे तो पछी मेहलमां ते प्रवेश शी रीते थइ शके ! वास्ते सूत्रनुं के ग्रंथनुं नाम अवश्य बताववुंज जोइतुं हतुं. । केमके ठाम ठेकाणुं जाण्या विना सम्यत्कना लाभने माटे पाठकवर्गने कइ दिशामां फांफां मारवां.

अने जे जैन नाम आप्युं छे, तेमां पण विचार करवा जेवुं छे. । केमके जैनमां श्वेतांबर, अने दिगंबर, आ वे संप्रदाय घणा बखतथी जूदा पडेल छे. । अने दूढ़ीया, तेमज तेरा पंथी, जे छे तेतो मूल विनानी एक डालरूपे छे. । वास्ते सम्यत्करूपी धर्मनो दरवाजो जोवाने, सूत्र अथवा महापुरुषोना ग्रंथरूपी दिशानुं अवलोकन जरूर थवुंज जोइतुं हतुं?

अगर तमो दिगंबरने कबूल न राखतां श्वेतांबरने कबूल राखता हशो तो ते मूर्तिपूजकोज छे ! अगर तमो जोरा जोरी कदी एम कहवा मागशो के सनातन श्वेतांतरतो अमोज छीये ? तांपण अमो,

સમ્યક્, અથવા ધર્મના દરવાજાની કુંચીયોના કહેવા બાલાનાં નામ, અને તે સિદ્ધાંતનાં નામ તો, અવશ્યજ પુછીશું ?

કેમકે જે આ કુંચીયો છે તે, અમારા જાણવા પ્રમાણે દૂંઢકોણ માનેલાં બત્રીશ સૂત્ર છે તેમાં છેજ નહીં ? તો પછી ક્યાંથી બતાવી શકવાના છો ? વલી આશ્ચર્ય તો એજ છે કે, જેના ઘરનું ચત્કિંચિત્ લેઈ ભાગો છો, તેનો મેલ (અર્થાત્ હિશાબે) તમારાથી મલી સકતો નથી એટલે, યદ્વા તદ્વા બકી તેમનેજ ચોરીનું આલ મુકવા પ્રયત્ન કરો છો, તો પછી તમારા જેવા ગંઠીછોડા તે બીજા કોને ગણવા ? કેમકે તમો પૃષ્ઠ. ૨૧ ? માં એમ લખો છો કે, મસ્તાની ભૈશોણ સૂત્રોના શુદ્ધ જલને, ગ્રંથોરૂપી શીંગડાંથી ડોહલી કાદવમિશ્ર કર્યું છે. ॥ પરંતુ આ અમારા કિંચિત્ માત્ર કરેલા વિચારથી, વિચાર કરી જૂવો કે, મસ્તાની ભૈશોનું આચારણ કરવા વાલા, તમારા દૂંઢકો છે કે બીજા કોઈ છે ? કેમકે પ્રથમ તો દૂંઢની પાર્વતી, ગણધર મહારાજાઓથી પણ વિપરીત થઈને, મસ્તાની ભૈસનું આચારણ કરી જૈન સિદ્ધાંતોના સૈકડો પૃષ્ઠોના લેખને નિર્રર્થક ઠરાવ્યા. । અને આ સમ્યક્ નામના પુસ્તકની રચના કરી બધાએ જૈન તત્ત્વોનું વિપરીતપણું કરવાથી તમો ભૈસાનું આચરણ કરવા તૈયાર થયા છો ? કેમકે સર્વ જૈના ચાર્યોને તુછ સમજી, આપણી મૂઢમતિનેજ આગલ મુકવા તૈયાર થયા છો. । માટે તમારી જૈનતત્ત્વો સમજવામાં બુદ્ધિની પ્રબલતા કેટલી છે, અને તમો જૈનતત્ત્વોના વિષયમાં શું સમજેલા છો, તેનું દિગ્દર્શન થવા માટે, સૂક્ષ્મવિચારોને છોડી દઈ, કેવલ સ્થૂલ વિષયોનો વિચાર કરી બતાવવા, ક્રમાક્રમ પળાનો પણ વિચાર છોડીને સૂચી ધરાના ન્યાયથી વિચાર કરવાને ઉતરી પડીશ. ॥ કે જેથી વાષકર્ણને વાંચતાં અને સમજતાં પણ કંટાળો આવે નહીં. ।

॥ धर्मना दस्वाजाने जौवानी दिशानु श्रुद्धीपत्रक. ॥

पृष्ठ. ओली.	अशुद्ध.	शुद्ध.
१-२१	सम्यक्त	सम्यक्त्व.
६-६	हिशावे	हिशाव.
११-६	सम्यत्क	सम्यक्त्व

आ सम्यक्त्व शब्द ज्यां आवे त्यां समजी लेवो अमो फरी
श्रुद्धी पत्रकमां दाखल करता नथी.

१३-२४	पंचेद्री	पंचेद्री
११-१७	करलो ज	करेलाज
२१-१८	ऊप	उप
३६-२	समासउ	समासओ
४२-६	शेलीने	शैलीने
४३-१०	तेनाथी	तेनाथी
४६-११	खरखेरो	खरेखरा
४७-८	मोहघरमां	मोहनघरमां
५१-२१	जीवरसवा	जीवस्सवा
५८-१४	द्व्वावस्सयं	द्व्वावस्सयं
६२-२०	सत्रपाठ	सूत्रपाठ
६५-१०	गद्धताए	गद्धताए
६६-३	रूषभ	ऋषभ

एवी रीते “ऋषभ” शब्द बधे ठेकाणे समजी लेवो बारंवार
अमो नोंध करता नथी.

६६-२०	युक्तपणाथी	पुक्तपणाथी
६९-१६	यकाय	शकाय
७३-१७	तिरर्थक	निरर्थक

૭૭—૬	અનંત	અનંત
૧૦૩-૧૬	આવશ્યકથા	આવશ્યકથી
૧૧૧-૧૦	થયલા	થયેલી
૧૪૭—૩	નો પાઠ બેવડો થયેલો છે ॥	
૧૪૭-૧૧	ઋજુસૂત્ર	ઋજુસૂત્ર
૧૪૭-૧૧	આ ૪ જે	આ જે
૧૫૨—૩	હયમાં	હૃદયમાં
૧૫૨-૨૫	તરત મતાના	તરતમતાના
૧૬૧-૧૦	રુજુસૂત્ર	ઋજુસૂત્ર
૧૭૧-૨૧	લેસ્વનો	લેસ્વનો
૧૭૬-૧૮	ત્યારે જ્યારથી	ત્યારે
૧૯૪—૨	ગૌત	ગૌતમ
૧૯૫-છેલી	સમાપ્તોજાતઃ	સમાપ્તીકૃતઃ

જે સહજપણથી સમજી સકાય તેવા શબ્દોની નોંધ અમોણ શુધી પત્રકમાં ગ્રહણ કરવાની ઉપેક્ષા પણ કરી છે ત્યાં પાઠક વર્ગને-
જ સુધારીને વાંચવાની ભલામન કરુછુ. ॥

॥ ॐ नमो शांतमूर्त्तये. ॥

॥ धर्मना दरवाजाने जोवानी दिशा. ॥

॥ मंगलाचरण. ॥

दुहा.

वीतराग वाणी नमुं, सूत्र समुद्र अगाध ।
प्रवेश करवा तेहमां, प्रकरण नही छे बाध ॥ १ ॥
परंपराना ज्ञाननो, छे जेह मांहि माल ।
छोडी कुमति तेहने, चाले अपणी चाल ॥ २ ॥
गोतां मारे तेहमां, मारि हाथ चउ फेर ।
कुर्कट दरपणनी परें, मनमां बांधे जेर ॥ ३ ॥
साचेकूं जूठा कहें, जूठेकु कहे साच ।
अरथ अनर्थ मतिथी करि, नाचे बहु विध नाच ॥ ४ ॥
माटे तच्च दिशा ग्रही, ग्रही बली गुरुना पाय ।
भणे भणावे तेहनो, दुःख सब दुर पलाय ॥ ५ ॥
समकित नथि मिथ्यात्व छे, जिहां नही शुद्ध विचार ।
दरवाजो नथी धरमनो, छे चउगतिनुं द्वार ॥ ६ ॥
एम जाणी हुं आदरु, समकित तणो विचार ।
दिशावलोकन कारणे, लखिशुं बोल दुचार ॥ ७ ॥

१ सूत्ररूप समुद्रमां गोतां मारवाथी, अमारा दूढक, माइयो प्रकरणो जूवे छे तेनो पण आशय, गुरु विनाना समज्या वगर, दर्पणमां प्रतिबिंब जोवावाला अज्ञानी कुकडानी परे, ग्रंथकारो प्रति जेर बांधे छे, परंतु योग्य विचार करी सकता नथी. । दूहो. ३

॥ ધર્મનો દરવાજો, પ્રકરણ તીજાનો વિચાર ॥

વાડીલાલ—પૃષ્ઠ. ૩૪ ઓ. ૩ થી લખે છે કે, ગુરુ પાસેથી મેલવવાનું શું હોઈ શકે ? સમકિત, અથવા સમ્યક્, સમ્યક્ એટલે રૂઢા પ્રકારે જાણવાપણું તે. એનો સરલ અર્થ એટલોજ કે સાચાને સાચા તરીકે ઓલખવું તે, આ વાત લખવાનું પ્રયોજન એ છે કે, સાચાને સાચું જાણવું તેનું નામ સમ્યક્ છે. એ વાત સત્ય છે. પરંતુ ધર્મનો દરવાજો એ નામથી પુસ્તકના લખવા વાળાએ, સાચે સાચું સમજેલું છે કે નહીં તે વાતનો વિચાર અમારા લેખથી વાચકવર્ગ કરે તે વાસ્તે આ વાત પ્રથમ ટાંકી બતાવી છે, એમાં વિશેષ વિચારવાનું એ પણ છે કે, અક્ષરના અર્થની ભૂલ હશે તે સામાન્ય માત્ર કે-હવાશે, પરંતુ જૈનતત્ત્વના વિષયને, ઉલટ પાલટપણે કહી, કેવલ સ્વદુરાગ્રહને સ્થાપિત કરવા પ્રયત્ન કરેલો હશે તો તે, તદન વિપરીતરૂપ હોવાથી, મહા મિથ્યાત્વજ ગણાશે. તે વાત ઉપર વાચકવર્ગને, વિશેષપણે ચાલ્યા કરી લક્ષ રાખવાનો છે. પ્રથમ હમારા દૂંદક ભાઈયો, અક્ષરોનો સામાન્ય માત્ર અર્થ પણ, ઉલટપણે સમજે છે તો પછી તત્ત્વના વિષયને કેવી રીતે સમજ્યા હશે ! જૂવો પ્રકરણ ૩ જે, પૃષ્ઠ ૩૬ ઓ ૧૧ માંથી તેમને લેખેલી ગાથા અને અર્થ.

નથિ ચરિત્તં સમત્ત વિહૂણં, દંસણે ડ મહ્યવ્વં ॥

સમત્ત ચરિતાઈં જુગવં, પુવ્વં ચ સમ્મત્તં ?

અર્થ:—સમકિત વિના ચારિત્ર (મુનિપણું તેમજ શ્રાવકપણું) નથી, દર્શન અથવા સમકિત જ્યાં છે ત્યાં, ઉભય (સમકિત અને ચારિત્ર બન્ને) છે, સમકિત અને ચારિત્ર એ બેના યુગલમાં પ્રથમ સમકિત આવે છે.

હવે એ ગાથાનો સ્વરો અર્થ શું છે તે લેખી બતાવીયે છે. જૂવો ઉત્તરાધ્યયન છાપાનું, પૃષ્ઠ ૮૧૦ । અધ્યયન ૨૮ માં. ।

સમ્યક્ક વિના ચારિત્ર ન હોય, તેમજ સમ્યક્ક હોવા છતાં પળ ચારિત્રની ભજના, અર્થાત્ હોય અથવા ના પળ હોય. જો કદાપિ સમ્યક્ક અને ચારિત્ર એક સાથે થયેલુ હોય, તો પળ પૂર્વમાં સમ્યક્કજ થાય, અને પછીથી ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય. એવો અર્થ ટીકાકારે, તેમજ ટબ્બાકારે, કરેલો છે. તેને સમજ્યા વગર કંઈનું કંઈ લખી માર્યું છે. દર્શન કહો અથવા સમ્યક્ક કહો એકજ અર્થ છે, તેને જુદા રૂપમાં મુકી કેવલ ગોટાલો વાલી દીધો છે. અને “દંસણેઝ બહ્યવ્વં” અર્થાત્ દર્શને સતિ તુ ભજના, એમ અર્થ કરવાનો હતો તેનો ઉભય છે, એમ અર્થ કરી દેસાડેલો છે. આ એકજ ગાથાના અર્થમાં કેટલો વધો ગોટાલો છે, તે પાઠક વર્ગને વિચાર કરવાથી જણાઈ આવશે. એજ પ્રમાણે, વધા જૈન તત્ત્વોને, વિપરીતપણે લખી ગોટાલો વાલી દીધો છે, તે અમારા સ્થૂલ માત્રના વિચારથી પળ વાચક વર્ગ સારી રીતે સમજી સકશે. એવી આજ્ઞા રાખી આ લેખનો પ્રારંભ કરેલો છે. ॥

હવે તત્ત્વપણાના ફરકનો વિચાર કરવાને ઉતરી પડીયે છે.

વાઢીલાલ-પૃષ્ઠ ૩૮ ઓ. ૫ મીથી લખે છે કે,

સમકિતના ૯ ભેદ છે ॥

- ૧ દ્રવ્ય સમકિત. | ૨ ભાવ સમકિત. | ૩ નિશ્ચય સમકિત. |
- ૪ વ્યવહાર સમકિત. | ૫ નિઃસર્ગ સમકિત. | ૬ ઉપદેશ સમકિત. |
- ૭ રોચક સમકિત. | ૮ કારક સમકિત. | ૯ દીપક સમકિત. ॥

વિચાર-પ્રથમ વાઢીલાલને, અમો ઇટલુંજ પુછીયે છે કે, જે તમોએ આ ત્રિજા પ્રકરણમાં, સમ્યક્કના નવ ભેદ લખ્યા છે તે. અને પ્રકરણ પાંચમામાં, સમ્યક્કના ૬૭ બોલ લખ્યા છે તે. તમારા માન્ય કરેલા કયા સૂત્રથી અથવા માન્ય કરેલા કયા પ્રકરણ ગ્રંથથી લખ્યા છે. અને તમોએ તે સૂત્રનું અથવા પ્રકરણ ગ્રંથનું નામ કેમ વતાવ્યું

નથી, તેનું કારણ કાંઈ સમજાયું નહિ. શું તમોણે તમારી અકલથી લખ્યા છે કે મૂર્તિપૂજકોના ગ્રંથની ચોરી કરીને લખ્યા છે, તેનું વાચક વર્ગને શું સમજવું ? અમારા જાણવા મુજબ તો, તમોણે મૂર્તિ-પૂજકોના ગ્રંથનીજ ચોરી કરીને લખ્યા હોય એમ જણાય છે. કેમકે તમારાથી થયેલી મોટી મોટી ભૂલો જોવામાં આવે છે. અને ભૂલ પળ ત્યાંજ થાય કે, જે વીજાના ઘરની ચોરી કરીને સાહુકાર બનવાને જાય. અગર તમો સૂત્રથી, અથવા તમારા માન્ય કરેલા પ્રકરણ ગ્રંથથી, લખ્યા હોય તો તેને સર્વથા પ્રકારથી માન્ય રાખી નામ પ્રગટ કરો ? અગર તમો લખસો કે, અમોણે અમારી અકલથી લખ્યા છે. કે ગમે ત્યાંથી લખ્યા છે. તમને પુછવાની શી જરૂર છે. તો તેમાં જણાવવાનું એટલુંજ કે, ધર્મના દરવાજાને જોવાની ઇચ્છા તો, સર્વ પ્રાણીમાત્રને હોય છે, તેમ તે ધર્મના દરવાજાને, જોવાની અમોને પણ પૂર્ણ અભિલાષા થયેલી છે. તેથી ઠામ ઠેકાણું પુછવાની જરૂરજ છે. તમો કહે સો કે, અમોણે તો અમારી અકલથી લખ્યા છે. તો તમારા અને અમારા જેવા અલ્પમતિના પુરુષો, આ જૈનધર્મનો દરવાજો બતાવી શકે નહિ, એવો નિશ્ચય કરી તમારા તુછ લેખની ઉપેક્ષા કરી છોડી દેશું. અને તે જૈનધર્મના દરવાજાને જોવા સારુ, સાગર બુદ્ધિના મહાપુરુષોને જ, આશ્રિત થશું. અને તમો જેના ઘરની ચોરી કરોછો તેમનેજ, તુછકાર કરી, વિચાર શક્તિ પામેલાની પંક્તિમાં, દાખલ થવા જાવોછો, એ કાંઈ તમારુ, સજ્જન-પણાનુ લક્ષણ જનાતુ નથી. આ અમારા કરેલા વિચારને, એકાંતમાં વૈસી નિઃપક્ષપાતપણે, વિચાર કરી જોસો એટલે માલમ પડશે. અને જો સ્વલપણુજ ધારણ કરી, વાંકી નજરથી જોસો તો, ઝલટુજ માલમ પડશે. તેમાં તો તમારી પ્રકૃતિનોજ દોષ ગણાશે.

હવે મૂલના વિચાર ઉપર આવીએ છે. ॥ તમોણે જેવી રીતે

સમ્યક્કના, નવ ભેદ કર્યા છે, તેવી રીતે કોઈ દિન પળ બની શકે નહીં. અને તેવી રીતના નવ ભેદ, કોઈ આચાર્યોએ કર્યા પળ નથી, કેમકે તમારા કરેલા, છ ભેદ શુદ્ધી શાસ્ત્રકારોએ, વિવક્ષાના વશ થઈને, જૂદી જૂદી રીતે વેવે ભેદજ કરીને બતાવેલા છે. પરંતુ એકજ વિવક્ષાથી સમ્યક્કના, છ ભેદ કરીને બતાવેલા નથી. અને તેમ બની પળ શકે નહીંજ. કેમકે દ્રવ્ય સમ્યક્ક, અને ભાવ સમ્યક્કમાં, જેટલા સમ્યક્કના ભેદ કર્યા હોય, તેટલા વધાએ ભેદોનો, સમાવેશ કરી શકાય છે, તેથી વીજા વધાએ ભેદો, તેના અઘાંતર ભેદોજ ગણાય, માટે દ્રવ્ય સમ્યક્ક, અને ભાવ સમ્યક્ક, એ વે ભેદજ, વિવક્ષાના આધીનથી ન્યારા ગણાય. કેમકે દ્રવ્યસમ્યક્કમાં ભાવ સમ્યક્કનો સમાવેશ ન થઈ શકે. અને ભાવસમ્યક્કમાં, દ્રવ્ય સમ્યક્કનો સમાવેશ ન થઈ શકે. માટે વિવક્ષાના વશથી, સમ્યક્કના એ વે ભેદોજ, ગણાય છે.

જેમકે વિવક્ષાથી, જીવના વેવે ભેદ કરીયે. જીવ ૧ સંસારી અને ૨ મુક્ત. । અથવા ૩ સૂક્ષ્મ. અને ૪ વાદર. । અથવા ૫ ત્રસ અને ૬ સ્થાવર. । આ જે જીવના છ ભેદ છે તે, વેવે ભેદની ન્યારી ન્યારી વિવક્ષાથી, કરીને બતાવ્યા, તેને, જીવના છ ભેદ કહીને, સ્વીચડો કરી શકાશે ! કોઈ દાહાડો પળ, છ ભેદ નહીં કહી શકાય માત્ર વિવક્ષાથી વેવે ભેદજ, કહ્યા જાય, પળ એવી રીતના વિવક્ષાથી કરેલા વેવે ભેદોનો, એક ઠેકાણે સ્વીચડો ન કરી શકાય. અગર જો તેમ થતું હોત તો, વેવે ભેદો ન્યારા પાડીને ન કહેતાં, એકજ જગોપર છ ભેદ કરી બતાવતાં, શાસ્ત્રકારોને, શું અડચણ પડતી

---

૧ અનેક પ્રકારથી શિષ્યને, વેવે કરાવવ.ની ઇચ્છાના આધિન થઈ નાના પ્રકારથી કરેલા ભેદો સમજવા. । આ પ્રકારે સર્વત્ર સમજી લેવું. ।

હતી. ? હમ વાસ્તે તમારો લેખ વિચાર દૂર્વકજ નથી. ॥ જૂવો શા-
સ્ત્રકારોનો અભિપ્રાય.

સમ્યક્ત્વં ચૈકધાજીવે, તત્ત્વ શ્રદ્ધાનમેવચ ॥

નિશ્ચય વ્યવહારાભ્યાં, દર્શનંચ દ્વિધામતં. ? ॥

અર્થ:-તત્ત્વના શ્રદ્ધાન માત્રની વિવક્ષાર્થી, સમ્યક્ત્વનો ભેદ એક-
જ ગણાય. અને નિશ્ચય, અને વ્યવહારની વિવક્ષાર્થી, તેજ સમ્યક્ત્વ-
ના, એ ભેદ પળ કરી શકાય છે. ? ॥ એમાં સમજવાનું એ છે કે,
ચેતના લક્ષણથી જેમ જીવનો એક ભેદ ગણાય. તેમ શ્રદ્ધાન માત્રથી,
સમ્યક્ત્વનો પળ, એકજ ભેદ ગણાય. કેમકે જ્યારે ચેતના લક્ષણથી
જીવનું, ઓલખાળ કરાવવા માંડયું. તો તેમાં સર્વ જીવોનો, સમા-
વેશ થઈ જવાથી, એકજ ભેદ ગણ્યો. તેમજ શ્રદ્ધાન માત્રના લક્ષણમાં
પળ, સર્વ સમ્યક્ત્વના ભેદોનો, સમાવેશ થઈ જાય છે. ॥ તેવીજ રીતે
નિશ્ચય અને વ્યવહારના સમ્યક્ત્વમાં પળ, વધાઈ સમ્યક્ત્વના ભેદોનો,
સમાવેશ કરી શકાય છે. જેમ સંસારી અને મુક્ત. અથવા સૂક્ષ્મ
અને વાદર. અથવા ત્રસ અને સ્થાવર. જીવોમાં જૂદા જૂદા પ્રકારના
વિવેચનથી સર્વ જીવોનો સમાવેશ કરી શકીયે છે. તેવીજ રીતે,
આ સમ્યક્ત્વના વિષયમાં પળ, જૂદી જૂદી વિવક્ષાર્થી, છ ભેદ શુદ્ધી,
બે ભેદ, ભિન્ન ભિન્ન પળે સમજવાના છે. પરંતુ અહીં મળે મેળા
મળી કાઢવાના નથી.

હવે જૂવો નિઃસર્ગ અને ગુરૂપદેશ સમ્યક્ત્વના પળ, એ ભેદ,
વિવક્ષાર્થી ભિન્નપળેજ વતાવ્યા છે. યથા—

તીર્થકૃત્પ્રોક્ત તત્ત્વેષુ, રુચિઃ સમ્યક્ત્વમુચ્યતે ॥

લભ્યતે તત્ત્વભાવેન, ગુરૂપદેશતો યથા ॥ ? ॥

અર્થ:-તીર્થકર ભગવાનના કહેલા, તત્ત્વોમાં જે રુચિ, તેનું નામ
સમ્યક્ત્વ છે. અને તેની પ્રાપ્તિ, એજ પ્રકારથી થવાનો સંભવ છે. પરંતુ

ત્રિજા પ્રકારથી, પ્રાપ્તિ થવાનો કોઈ રીતથી પણ સંભવ નથી. એકે તો સ્વભાવથી પણ, સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને વીજી રીતે, ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૧ ॥

હવે એમાં વિચારવાનું એ છે કે, સમ્યક્ત્વના, તમારો ગમે તેટલા વીજા ભેદ, વિવક્ષાથી કરો, પણ આ બે પ્રકારથી ત્રિસરા પ્રકારે પ્રાપ્ત થવાનું જ નથી. આ બે ભેદ, જે બતાવ્યા, તે પ્રાપ્તિની વિવક્ષાથી કરીને બતાવ્યા છે. પરંતુ તમારી તરેં સ્ત્રીચડો રાંધ્યો નથી.

હવે ગુણની વિવક્ષાથી, ત્રણ ભેદ, ફરીથી પણ, કરી બતાવે છે. ॥ યથા.

સમ્પક્ દર્શનમેતચ્ચ, ગુણતસ્ત્રિવિધં ભવેત્ ।

રોચકં દીપકં ચૈવ, કારકં ચેતિ નામતઃ । ૧ ॥

અર્થ:—આ સમ્પક્ દર્શનના, ગુણપણાની વિવક્ષાથી, ત્રણ પ્રકારના ભેદ પણ, કરી શકાય છે. ૧ રોચક. ૨ દીપક. ૩ કારક. ॥ ૧ ॥ એમાં સમજવાનું એ છે કે, જેમ: સ્ત્રી, પુરુષ, અને નપુંસક, ૧ એમ જીવના ત્રણ ભેદ કરતાં ચોરાશીલાખ જીવયોનિના, જીવોનો સમાવેશ કરી શકાય પણ જીવ, એકે બહાર રહે નહીં. તેમ આ ત્રણ પ્રકારના સમ્યક્ત્વમાં પણ, સમ્યક્ત્વના જેટલા ભેદ અવાંતરથી કરીએ, તે બધાએ ભેદોનો સમાવેશ થઈ જાય. ॥ इहां शुधी तमारा नव भेद बतावेलातु, सामान्य स्वरूप कही बताव्युं. ॥ हवे एज विषयमां किंचित् स्पष्ट करी बतावीये छे. ॥ जेमके. जीवनो एक भेद—चेतना लक्षणथी. ॥ जीवना वे भेद—१ संसारीने २ मुक्त. । अथवा सूक्ष्म । ने वादर. । अथवा. त्रस ने थावर. ॥ जीवना त्रण भेद—१ स्त्री. । २ पुरुष. । ३ नपुंसक. ॥ जीवना चार भेद—१ देवता. । २ मनुष्य. । ३ तिर्यच. । ४ नारकी. ॥ जीवना पांच भेद. । — एकेंद्री. । बे इंद्री. । तेरेंद्री. । चोरेंद्री. । पंचेंद्री. ॥

જીવના છ ભેદ--૧ પૃથ્વીકાય. ૨ અપ્કાય. ૩ તેડ કાય. ૪ વાડકાય. ૫ વનસ્પતિકાય. ૬ ત્રસકાય. ॥

હવે આજે છ પ્રકાર સુધીમાં, ન્યારી ન્યારી વિવક્ષાથી, જીવોના ભેદ કરી વતાવ્યા, તે વધાનો સર્વાલો કરીને, જીવના ૨૫ ભેદ કરી શકીશું ! અને એવી રીતે જીવના ૨૫ ભેદ લક્ષતાં યોગ્ય પળ થઈ શકશે ! કોઈ દિન એમ લક્ષી પળ ન શકાય. અને લક્ષવાથી યોગ્ય પળ ન થાય. અને કોઈ સમજ્યા વગર લક્ષે તો તે જૈનમાર્ગની શૈલીથી વિપરીતજ ગણાય. તેમજ સમ્યક્ના નવ ભેદમાં પળ થયેલું છે. જૂવો કે. પ્રથમ શ્રદ્ધાન માત્રની વિવક્ષાથી, સમ્યક્નો એકજ ભેદ, શાસ્ત્રકારોએ વતાવ્યો. ॥ ફરીથી. નિશ્ચય. અને વ્યવહારની વિવક્ષાથી, સમ્યક્ના બે ભેદ, કરીને વતાવ્યા. વલી પ્રાપ્તિની વિવક્ષાને લઈને પળ, બે ભેદ, ન્યારાજ કહી વતાવ્યા, ૧ નિઃસર્ગ સમ્યક્. ૨ અને ગુરુપદેશ સમ્યક્. ॥ એજ પ્રમાણે ૧ દ્રવ્ય સમ્યક્. ૨ ભાવ સમ્યક્. ॥ અને એજ સમ્યક્ને, ગુણની અપેક્ષાથી, ત્રણ પ્રકારથી કહ્યું. જેમકે. ૧ રોચક સમ્યક્. ૨ દીપક સમ્યક્. ૩ કારક સમ્યક્. અને એજ સમ્યક્ના, વિવક્ષાથી, પાંચભેદ પળ કરી વતાવેલા છે, તે પાંચ ભેદને, તમોએ પૃષ્ઠ. ૨૧૮ થી સમ્યક્ની સ્થિરતા નામના ૯ મા પ્રકરણમાં, ભિન્નરૂપે, સમજ્યા વિના વર્ણવ્યા છે. ॥ યથાચ શ્લોક:

આદાવૌપશમિકંચ, સાસ્વાદનમથાઽપરં

ક્ષયોપશમિકં વેદ્યં ક્ષાયિકં ચેતિપંચથા ?

અર્થ:--૧ ઔપશમિક સમ્યક્. ૨ સાસ્વાદન. ૩ ક્ષયોપશમિક સમ્યક્. ૪ વેદક. ૫ ક્ષાયિક સમ્યક્. ॥

આ પાંચ ભેદ પળ, વિવક્ષાથી સમ્યક્નાજ કરેલા છે. તેનો પરમાર્થ શું છે, તેનું કાંઈ પળ તમો સમજ્યા નથી, તેથી સ્થિરતા

નામનું ૧ મું પ્રકરણ જૂદૂ પાઠી, અડદ, મગ ભેગા મડદી જવા જેવું કરી મુકેલું છે. ॥ કેમકે તમોએ પૃષ્ઠ. ૨૧૮ માની. નીચેની પંક્તિમાં એવું લખ્યું છેકે, । સાસ્વાદન સમકિત, એક ભવમાં, ઉત્કૃષ્ટ પાંચ વાર ફરસી મિથ્યાત્વમાં પડે. । આ લખાણ તમારું કેવલ સમજ્યા વગરનુંજ છે, કારણકે મોક્ષ જતા મુધી જે જીવ, અર્દ્ધ । પુદ્ગલ પરાવર્તન સંસારમાં ભ્રમણ કરે, તે જીવને ત્યાં મુધીમાં પાંચજ વાર સાસ્વાદન સમકિતની ફરસના થાય. એવો શાસ્ત્રકારોનો સ્પષ્ટપણે લેખ છે, પરંતુ એક ભવમાં, પાંચવાર ફરસે એવો લેખ નથી, અને એ સાસ્વાદન સમકિતવાળો જીવ, અર્દ્ધ પુદ્ગલ પરિભ્રમણ કરે, એવું તો તમો પણ લખો છો, ત્યારે વિચાર કરો કે, એક ભવમાં પાંચવાર ફરસે તો પછી અર્દ્ધ પુદ્ગલ કાલમાં કેટલી વાર ફરસે, તેનો પણ કોઈ નિયમ તો હોવોજ જોડ્યે ! અને પૃષ્ઠ. ૨૧૯ માં, લખો છો કે, ક્ષયોપશમ સમકિત, એક ભવમાં, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યવાર આવે. । એ લેખ પણ તદન વિપરીતજ છે, કેમકે ક્ષયોપશમ સમકિતવાળો જીવ, મોક્ષ જતા મુધી જે અનંત સંસાર ભ્રમણ કરે; તેમાં અસંખ્યવાર તે જીવને તે ક્ષયોપશમ સમકિત ઉત્કૃષ્ટપણે આવે, પરંતુ એક ભવમાં અસંખ્યવાર આવે, એવો સિદ્ધાંતમાં લેખ નથી. । માટેજ અમો કહી ચે છે કે, સમ્યક્ના વિષયમાં, સદ્ગુરુની પ્રસાદી લીધા વગર, મૂર્તિપૂજકોના ગ્રંથોની ચોરી કરીને, તમો સમ્યક્ના વિષયને ભેડે ભાગ્યા છો, તેથીજ તમારાથી, કડીબંધ બેસતી થઈ સકતી નથી. તોપણ આપણે આપતો સમ્યક્ધારી થઈ બેઠા છો, અને જે મૂર્તિપૂજકોના ગ્રંથોની ચોરી કરી લેખ લખો છો, તેમણે તો ચોર ઠરાવવા પ્રયત્ન કરો છો, તે તો તમો મોટામાં મોટું સાહાસિકપણુંજ ધારણકરો છો, હવે તમારાજ લેખથી પરસ્પરનો વિચાર પણ આ સમ્યક્ના વિષયમાં કિંચિત્ માત્ર કરી બતાવીયે છીયે. ।

જુવો કે. પૃષ્ઠ. ૩૯-(૧) પેહલુ દ્રવ્ય સમકિત-શ્રી વીત-
રાગદેવ અગર તેમની આજ્ઞાનુસારી મુનિરાજનો, બોધ સાંભલી
કોઈ માણસ, માત્ર શ્રદ્ધાથી તેને સત્ય માને. ઇત્યાદિ. ॥ પૃષ્ઠ. ૪૧
માં--(૬) ટું ઉપદેશ સમકિત-ગુરુ આદિના ઉપદેશે કરીને
મલેલું સમકિત તે. ॥ પૃષ્ઠ. ૩૯ માં-(૨) સીજુ ભાવ સમકિત. જીવ અજી-
વાદિ નવતત્ત્વ કાઢ્યા આદિ પચીશ ક્રિયાએ વિગેરે અનેક ભેદ જાણી,
શુદ્ધ અંતઃકરણથી સર્વદે તે. ॥ પૃષ્ઠ. ૪૦ માં-(૩) ત્રિજુ નિશ્ચય સમકિત,
જ્ઞાન દર્શન-ચારિત્ર-તપઃ એ ચારને વિષે, નિશ્ચય વ્યવહારાદિ ૨૫ બો-
લનું સ્વરૂપ જાણે તેવા માણસનું ॥—

પ્રથમ આ બંને ભેદનો વિચાર કરીએ છે કે તમોએ, ?
લા દ્રવ્ય સમ્યક્કમાં, અને ૬ ઠા ઉપદેશ સમ્યક્કમાં ફરક શું
કરી બતાવ્યો ! તમો એજ કહેસો કે, વીતરાગ દેવ અને
મુનિનો બોધ, દ્રવ્ય સત્યત્કમાં. ॥ અને છઠા ભેદમાં, એકલા ગુરુનો
ઉપદેશ હોય, તો શું આ છઠા ભેદમાં વીતરાગ દેવનો બોધ કામમાં
આવતો નથી કે ? જે ભેદ કરીને બતાવો છો. અને શું વીતરાગ દેવ
ગુરુપણામાં ડાઘલ કરી શકાશે નહીં કે ? તે પણ છઠા ઉપદેશ સ-
મ્યક્કમાં, આદિપદથી તમોએ ડાઘલ તો કરેલોજ છે. તો પછી
તમારા લેખથી દ્રવ્ય સમ્યક્કમાં, અને ઉપદેશ સમ્યક્કમાં, શો ભેદ
કરીને બતાવવાને માગો છો ? તેનો વિચાર તમોજ એકાંતમાં વેસી
ને કરી જુવો, કે તમારું લખાણ તમારાથી યોગ્ય રીતે, જૈનમાર્ગની
શૈલી પ્રમાણે, થયેલું છે કે નહીં ? ॥ આવી રીતે વિચાર વિનાનો
લેખ લખી, વિચાર શક્તિ પામેલાની પંક્તિમાં તો ભલવાને જાવો
છો, અને જે વૃક્ષની ઢાલ ઉપર વૈસી આરામ ભોગવો છો, તેને
આપણી અલ્પબુદ્ધિનો કુહાડો, હાથમાં લેઈ કાપવાને તૈયાર થયા છો.
પછી કયા વિચારવાલા પુરુષોની પંક્તિમાં ભલવાને માગો છો ॥

કોઈ મુંઢિત હોત તો વધારે શિક્ષાનાં વચન કહેતો. તમને તો માત્ર
 ઇટલુંજ કહું છું કે, વિચાર પુક્ત કર્યા વગર, લાંબાં લાંબાં જે પગલાં
 ખરોલો ને, દુર્ભવી અભવી આદિ વચનોને વાપરો છો, તે તમારાજ
 આત્માને દુઃખદાઈ થશે. બીજા કોઈ દુર્ભવીને અભવી થવાના નથી.
 આ દ્રવ્ય સમ્યત્ક, અને ઉપદેશ સમ્યત્કનો, વિચાર કિંચિત્માત્ર કરી
 બતાવ્યો. હવે ભાવ સમ્યત્ક. અને નિશ્ચય સમ્યત્કનો, વિચાર તમારાજ
 લેખથી કિંચિત્ માત્ર કરીયે છે. ॥ ભાવ સમ્યત્કમાં જીવાદિ નવ
 તત્ત્વ, અને પચીશ ક્રિયા વિગેરેને જાણીને સર્દહે. ॥ અને નિશ્ચય
 સમ્યત્કમાં, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તપઃ એ ચારને વિષે, નિશ્ચય વ્ય-
 વહારાદિ ૨૬ બોલનું સ્વરૂપ જાને. ॥ એમાં વિચારવાનું એ છે કે, એ બે
 સમ્યત્કના વિષયમાં તમો એ ભેદ શો કરી બતાવ્યો, તે કાંઈ સમજાયું
 નહીં. તમો એજ કેહશો કે, ભાવ સમ્યત્કમાં નવ તત્ત્વાદિકને સર્દહે,
 અને નિશ્ચય સમ્યત્કમાં જ્ઞાનાદિક ચારના સ્વરૂપને જાણે, તેમ કહે-
 વાને તમોને અવકાશ નથી. કેમકે ભાવસમ્યત્કમાં પણ નવતત્ત્વાદિક
 જાણી શુદ્ધ અંતઃકરણથી સર્દહે એમ લેખેલું છે. અગર તમો એમ
 કેહશો કે, પ્રથમના ભાવ સમ્યત્કમાં સર્દહેવાપણું છે અને નિશ્ચય-
 સમ્યત્કમાં સર્દહેવાપણું અમો એ લખ્યું નથી, તે પણ કહી શકાશે નહીં.
 કેમકે જ્યાં સર્દહેવાપણું નહીં હોય ત્યાં સમક્તિપણું નથી રેહતું, તો
 નિશ્ચય સમ્યત્કપણું વ્યાંથી રહેશે. છેવટ તમો એજ કેહશો કે, નિશ્ચય
 સમ્યત્ક આવ્યા પછી પાછું જતું નથી, અને ભાવસમ્યત્ક પાછું જતું
 રહે છે, તે પણ તમારું કેહવું સમજ્યા વગરનુંજ છે. ॥ કેમકે ભાવ-
 સમ્યત્કમાં, અને નિશ્ચય સમ્યત્કમાં, ઉપશમ સમ્યત્ક, ક્ષયોપશમ
 સમ્યત્ક, અને ક્ષાયિક સમ્યત્ક, એ ત્રણ મૂલ ભેદોનો સમાવેશ થાય.
 તેથી ભાવ સમ્યત્કમાં, તેમજ નિશ્ચય સમ્યત્કમાં, એક ક્ષાયિક સમ્ય-
 ત્ક વિના, બીજા સમ્યત્કનો એવો નિશ્ચય નથી થઈ શકતો કે, આ-

વેલું જાયજ નહી. માત્ર ઇટલોજ નિશ્ચય કરી શકાય છે કે, તે જીવ અંતે મોક્ષગામી જરૂરજ થાય. । વાસ્તે જે ભાવ છે, તેજ નિશ્ચય છે, અને નિશ્ચય છે તેજ ભાવ છે. માત્ર નામના ભેદથી તમોએ સમજ્યા વગર કુટી મારેલું છે. એમાં વિશેષ એ છે કે, દ્રવ્યસમ્યક્તની સાથે ભાવ સમ્યક્ત જોડેલું છે. । અને નિશ્ચયસમ્યક્તની સાથે, વ્યવહાર સમ્યક્તને વિવક્ષાના આધીન થઈ જોડીને બતાવેલું છે. । પરંતુ બન્ને પ્રકારની વિવક્ષામાં અર્થપ્રાપ્તિ એકનો એકજ નિકલવાનો છે. માત્ર વિશેષ એ છે કે, નિશ્ચય વસ્તુ શું ચિજ, અને ભાવવસ્તુ તે શું ચિજ છે, તેના પરમાર્થની તમને સ્વભાવ ન પડવાથી, આપણા મન ગોઠતો અર્થ કરી, પંડિતાઈ પ્રગટ કરી છે. । પરંતુ ઇટલો શોચ ન કર્યો કે, એવી જુઠી પંડિતાઈ કોણ ચાલવા દેશે. ॥

વાઢીલાલ. પૃષ્ઠ, ૪૩ માં ૪ શુ વ્યવહાર સમક્તિ, સંવેગાદિ પાંચ લક્ષણથી પ્રવર્ત્તિતું તે. (એક પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે-૬૭ બોલમાંના ૬? બોલના ગુણે કરી સહિત ઉપશમ. અને ક્ષયોપશમ. સમક્તિતી જીવનું જે સમક્તિ તે વ્યવહાર સમક્તિ. ।

ચિચાર-આ લેખ પળ પ્રકાશકનો સમજ્યા વગરનોજ છે, કે-મકે નતો વ્યવહાર સમ્યક્ત સમજ્યા છે, તેમજ નતો નિશ્ચય સમ્યક્તને સમજ્યા છે, તેમજ નતો સમ્યક્તના લક્ષણનો અર્થ પળ સમજ્યા છે. । કેમકે, ઉપશમ સમ્યક્ત, અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત, એ બન્ને ભેદ વ્યવહારસમ્યક્તના ઘરના નથી તેતો નિશ્ચય સમ્યક્તના ઘરના કહો, અગર ભાવ સમ્યક્તના ઘરના કહો, તો પળ અર્થ તો એકનો એકજ છે. પરંતુ જુદાપણું કાંઈજ નથી. । કારણ કે જૈન સિદ્ધાંતોમાં મુખ્યપણાથી જીવના નિજ ગુણ રૂપ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, અને ક્ષાયક, એ ત્રણજ સમ્યક્ત છે. । એને ભાવ સમ્યક્ત કહો અગર નિશ્ચય સમ્યક્ત કહો. પરંતુ ઉપશમાદિ ત્રણ ભાવ સમ્યક્ત સિવાય મુખ્યપણાથી સમ્યક્તનો ચોથો

ભેદજ નથી. અને વીજા જે જે ભેદો શાસ્ત્રકારોએ કરેલા છે તે પણ વિ-
વક્ષાના વશથી થયેલા છે, તોપણ વ્યવહાર સમ્યક્તના છોડીને, ઉપ-
શમાદિક લક્ષણ પૂર્વક જે સમ્યક્તના ભેદો છે તે વધાએ ભેદોને
સમાવેશ એ ત્રણ સમ્યક્તમાંજ થાય છે. જૂવો તત્ત્વાર્થ મહાસૂત્ર—
ઔપશમિક ક્ષાયિકૌ ભાવૌ મિશ્રશ્ચ જીવસ્પસ્વતત્ત્વં.

અર્થ—અપશમિક, ક્ષાયિક, અને મિશ્ર એ ત્રણ તત્ત્વ ક્ષયોપશમથી,
થયેલા અથવા કર્મના ક્ષયથી થયેલા એ જીવના સ્વતત્ત્વરૂપ ભાવ છે,
અને એજ રૂપ સમ્યક્ત છે. અને એજ રૂપથી ચારિત્ર પણ છે, અને
જ્ઞાન છે તે વે ભાવથી છે, એકતો ક્ષયોપશમિક. અને વીજુ ક્ષાયિક
ભાવથી, વાસ્તે ભાવરૂપથી, કે નિશ્ચયરૂપથી, ઉપશમાદિક લક્ષણ પૂર્વક.
જે જે દર્શન (સમ્યક્ત) ના ભેદો. અને ભાવરૂપથી, કે નિશ્ચયરૂપથી, જે
જે ચારિત્રના ભેદો વર્ણવેલા છે. તે વધા, એ ત્રણ ભાવમાંનાજ ભેદો છે. |
અને જ્ઞાનના જે જે ભેદો છે તે ક્ષયોપશમિક અને ક્ષાયિક માત્ર વેજ
ભાવ રૂપના છે. | પરંતુ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ જે—જીવના
નિજ ગુણ છે તે ચોથા ભાવથી છેજ નહીં, | આ વધુ કહેવાનું પ્રયો-
જન એ છે કે, ઉપશમ, અને ક્ષયોપશમ, સમ્યક્ત છે, તે વ્યવહાર
સમ્યક્ત નથી પરંતુ નિશ્ચય સમ્યક્ત છે, અને સંવેગાદિ પાંચ લક્ષણ
છે તેતો, નિશ્ચય સમ્યક્તને જણાવવાવાલાં તેના ચિન્હરૂપે છે, જેમકે,
ધુમાડાના ગોટા નિકલવાથી જાણી શકીયે કે, અહીં અગ્નિ વલી
રહી છે, પરંતુ ધુમાડાનેજ અગ્નિ નહીં કહી શકીયે, તેમ સંવેગાદિ
પાંચ લક્ષણને, સમ્યક્ત પણ ન કહી શકાય. || અને એ પાંચ લક્ષ-
ણો પણ, જેને નિશ્ચય સમ્યક્તમાંનું એકાદ સમ્યક્ત પ્રાપ્ત થયું હોય,
તેનેજ એ ચિહ્નરૂપથી પ્રગટ હોય, પરંતુ વ્યવહાર સમ્યક્ત વાલાને
જરૂર પ્રગટરૂપે હોય, એમ કોઈ દાહાડો પણ નિશ્ચય ન કરી શકાય. |
હવે મૂલના વિષયપર આવીએ છે. || જે તમો સંવેગાદિ પાંચ લક્ષણ-

થી પ્રવર્તવું કહીને, વ્યવહાર સમક્ષિત કહો છો. તેતો ધુમાડાને અગ્નિરૂપથી વર્ણન કરવા જેવું કર્યું છે, કેમકે ધુમાડાના લક્ષણથી તો અગ્નિનો નિશ્ચય કરવાનો છે, કાંઈ ધુમાડો અગ્નિરૂપે થઈ જવાનો નથી, તેમ અગ્નિરૂપે કરી દેવાનો પણ નથી, । માત્ર સંવેગાદિ પાંચ લક્ષણથી, જે નિશ્ચય રૂપથી ત્રણ પ્રકારનાં સમ્યક્ કહેલાં છે, તેમાંથી એકાદ સમ્યક્ પણ પ્રાપ્ત થયેલું હોવું જોઈએ, એમ અનુમાન કરવાનું છે. જેમકે ધુમાડો નિકલે છે. માટે અગ્નિ હોવીજ જોઈએ. તેમજ સંવેગાદિ પાંચ લક્ષણથી સમ્યક્કપણાની પ્રાપ્તિનું અનુમાન કરી લેવાનું છે. ॥ વળી એમાં વિચારવાનું એ છે કે, જ્યારે ૬૭ બોલમાંથી. ૬૧ બોલને તમારા કરેલા સમ્યક્કના નવ ભેદમાંથી, માત્ર એક વ્યવહાર સમ્યક્કમાં, દાખલ કરો છો, તો પછી સમ્યક્કના પાછલ રહ્યા આઠ ભેદ, અને બોલ તો રહ્યા છે છો, તો તે તમારા કરેલા આઠ સમ્યક્કના ભેદમાં, છો બોલને, કેવી રીતે વહેંચીને આપશો, અરે દેવાનાં પ્રિય ? મહાપુરુષોની આશાતના કરી જે વિપરીત થયેલા હોય, તેમની પાસે પુછવાથી, આ જૈનમાર્ગની સૂક્ષ્મ શૈલીનું જ્ઞાન, કોઈ દિન પણ ન આવે. અને જ્યાં જ્યાં વિચાર કરવા બેસીશું ત્યાં ત્યાં વિપરીતે વિપરીત, જોવામાં આવશે. ॥ ઇહાંજે ૬૭ બોલમાંથી. ૬૧ બોલને, વ્યવહાર સમ્યક્કમાં આચાર્યોએ કહી વતાવ્યા છે, તે નિશ્ચય, અને વ્યવહાર નામના, બે ભેદની વિવક્ષાના આધીન થઈનેજ કહ્યા છે. અને વાકીના છ બોલને, નિશ્ચય સમ્યક્કમાં સમાવેશ કરી દીધા છે. । એવીજ રીતે દ્રવ્ય, ભાવમાં, પણ ૬૭ બોલનું વહેંચણ કરવાનું હોય તો તે મહા પુરુષોજ કરીને વતાવે. । અથવા રોચક, દીપક, કારકમાં પણ કરી વતાવે. । વહેંચણી કરી આપવી તે તો મહાપુરુષોનુંજ કામ છે, પણ અપણા જેવા અલ્પમતિ-થી વહેંચણ ન કરી શકાય. ઇહાંપર સમજવાનું ઘણું છે, પણ થોડામાં

જ વિવેચન કરી, આગેના વિચારોને તપાસીશું.

હવે જૂવો-પૃષ્ઠ. ૬૭ ઓ. ૧ મી થી-૯ દીપક સમકિત-દીવાં વીજા ઉપર પ્રકાશ નાચે પણ પોતાની તલેતો અંધારુજ રહે તેમ, દુર્ભવી, અને અભવી, જીવોં અન્ય જનોને પ્રતિબોધી મોક્ષનાં સાધનો બતાવે, પણ પોતાને, ગંઢી ભેદ, થાય નહીં, સંયમ લઈ દ્રવ્યક્રિયા કરે પણ અંતર કો રંજ રહે, એવા પુરુષનું સમકિત તે ' દીપક ' સમકિત ગણાય છે. “ અમો તો પરમેશ્વરને સ્ખોલે બેઠેલા છીએ ” એવું સમજનારા સુદ જૈન વર્ગનાજ કેટલાક સાધુઓ-સફેદ વસ્ત્રવાલા, પીલાં વસ્ત્રવાલા, તેમજ દિશા વસ્ત્રવાલા સાધુઓ, પણ દીપક સમકિતી હોય છે ॥

વિચાર—આ તમારા લેખ ઉપરથી વિચાર કરતાં તમો કઈ પંક્તિમાં છો તે કાંઈ સમજાતું નથી, કેમકે, તમારા માન્ય કરેલા સૂત્રોમાં તો આ ભેદોજ નથી, અને જે દીપક સમ્યક્ત્વ વાલા હોય, તે પણ જૈનના ચાલતા ધોરી માર્ગમાંજ હોવાનો સંભવ છે, કેમકે વીજા જીવોને પ્રતિબોધી મોક્ષનાં સાધનો બતાવનાર પુરુષ, પોતે અંતરથી ધર્મની શ્રદ્ધા રહિત કોરોકડક હોય તોપણ, અથવા ગંઢીભેદ ન થયો હોય તોપણ, પ્રથમ આપણે આપ લોકદેસ્વાવર્તિ પણ જૈનની શ્રદ્ધા ક્રિયા કરી. વીજાને બતાવ્યાવિના, તેમજ શ્રદ્ધારૂપ જૈનમાર્ગનો ઝપ્-દેશ આપ્યાવિના, મોક્ષનાં સાધનો બતાવેછે, એમ કહીશકાયજ નહીં. તે કોણ હસે અને કોન નહીં, તેનો નિશ્ચય, જ્ઞાની મહારાજ જ કરી-સકે. । અને તમોએ જે સફેદ વસ્ત્રવાલા, પીલા વસ્ત્રવાલા, તેમજ દિશા વસ્ત્રવાલામાં, નિશ્ચય કરી બતાવ્યો, તેથી અમોતો એમજ કહીએ છીએ કે, આ દુનિયામાં તમારા જેવો કોઈ વીજો મહાપુરુષજ નહીં હોય, કેમકે, આ મહાગૂઢ વિષયમાં વહેંચણ કરીને બતાવી દીધી. 'અમો પુછીયેછે કે, તમોએ તમારા પક્ષના ઢંઢક સાધુઓને, કઈ પંક્તિમાં દાખલ કર્યા ? કેમકે જે દીપક સમકિતવાલા હોય તેણ, જૈનની

શ્રુદ્ધ ચાલતી ક્રીયા કરવાવાલામાં, તેમજ. શ્રુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવાવાલામાંજ, હોવાનો સંભવ કરીસકાય. । પરંતુ તમો દૂંઢકોતો તેમનાથી (અર્થાત્ ચાલતી શ્રુદ્ધ ક્રિયા કરવાવાલાથી. અને શ્રુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવાવાલાથી) ભિન્નપણે થઈને વાત કરોછો તેથી તે શ્રુદ્ધ ક્રિયાવાલાની. અને શ્રુદ્ધ પ્રરૂપણા કરવાવાલાની પંક્તિ માત્રમાં પણ દા-
 खल थइशकता नथी ते माटेज पुछवुं पडयुं छे. आवा मूढपणाना लेखमां तमोने अमारे कहेवुं. शुं ! विचार कर्याविना स्वछंदपणे आवा अनुचित लेख लखी फोगट हास्यना पात्र सा वास्ते बनोछो. अने एवा अनुचित लेख लखवाथी कांइ तमोने धनना गठडा मलीजाय एम समजवुं नही. तेतो न्याय मार-
 गना लेखथीज मलसे. तेम परभवना कार्यनी सिद्धि पण न्याय-
 नाज लेखथी थसे. परंतु विपरीत लेखथी थवानी नथी एम खास विचार करवानो छे इत्पल माधिकलिखनेन. ॥

इतिश्री मद्विजायानंद सूरेश्वर लघुशिष्येनाऽमरमुनिना धर्मना
 दरवाजा संबंधि सम्यक्तनाम्नस्तृतीय प्रकरणे तत्वास्तत्त्व विचारः
 संकलितः ॥

के चिन्मूलानुकूलाः कतिचिदपिपुनः स्कंध संबंध भाजः छाया
 मायांतिकेचि त्प्रतिपदमपरे पलावानुल्लवंति पाणौ पुष्पाणि केचिदधति
 तदऽपरे गंधमात्रस्यपात्रं वाग्वल्लेः किंतुमूढाः फलमहह नहि द्रष्टुमप्युत्स-
 हंते ॥ १ ॥

॥ હવે. પ્રકરણ. ૪ થાનો વિચાર. ॥

॥ પચીશ દૃષ્ટિ. (પચીશબોલ) પૃષ્ઠ. ૪૯ થી.

તથા પૃષ્ઠ. ૫૧ થી. ૫૨ સુધી. । પચીશબોલ નીચેપ્રમાણે.

(૧-૨) નિશ્ચય. અને વ્યવહાર. (૧)

(૩-૪) દ્રવ્ય. અને ભાવ. (૨)

(૫-૬) વિશેષ. અને અવિશેષ. (૩)

(૭-૮-૯-૧૦) નામ નિક્ષેપ, સ્થાપના નિક્ષેપ.

દ્રવ્ય નિક્ષેપ. ભાવ નિક્ષેપ. (૪)

(૧૧-૧૨-૧૩-૧૪) દ્રવ્ય. ક્ષેત્ર. કાલ. અને.

ભાવ. (૫)

(૧૫-૧૬-૧૭-૧૮) પ્રત્યક્ષપ્રમાણ. અનુમાન

પ્રમાણ. ઉપમાપ્રમાણ. અને આગમ પ્રમાણ. (૬)

(૧૯-૨૦-૨૧-૨૨-૨૩-૨૪ ૨૫) નૈગમનય.

સંગ્રહનય. વ્યવહારનય. ઋજુસૂત્રનય. શબ્દનય. સમ-

ધિરૂઢનય. અને ઈર્વંભૂતનય. (૭)

॥ ઇતિ પચીશદૃષ્ટિ. અથવા. પચીશ બોલ, ॥

॥ પચીશ દૃષ્ટિ (પચીશ બોલ) ॥

પ્રકરણ. ૪ ની સરુઆત. પૃષ્ઠ ૪૯ થી-વાડીલાલ શાહ લખેછે કે. એક ચિજઉપર જેમ વધારે દિશામાંથી દૃષ્ટિ પડે તેમ તે વધારે સ્પષ્ટ દેખાય. । જૈન તત્વજ્ઞાન દરેક બાબત ઉપર ૨૫ દૃષ્ટિથી. । ૨૫ દિશાથી. । ૨૫ આંસોથી નજર ફેંકે છે. ॥ પૃષ્ઠ. ૫૦ ઓ. ૧૦ થી-એ પચીશ બોલ ધર્મસંબંધી. તેમજ વ્યવહાર સંબંધી. દરેક બાબત ઉપર લાગુ પાડીસકાય છે. ॥

વિચાર—જે ૨૫ બોલ દરેક चीज ઉપર લાગુ પાડવાનું લખો છો તે લખાણ યથાયોગ થયેલું નથી. । કેમકે તે પચીશ બોલને, સાત ધડાથીજ શાસ્ત્રકારોએ વહેંચણ કરી આપેલા છે, અને તે સાત ધડાથીજ દરેક चीजની, અને દરેક વાસ્તવની વહેંચણ કરવાની છે. પરંતુ. એકજ વસ્તુમાં, અને એકજ વિવક્ષાના વશથી, એક चीज ઉપર એ ૨૫ બોલોને લાગુ પાડવાના નથી, તેમ લાગુ પણ પડી શકતા નથી. । અને તમોએજ લાગુ પાડીને બતાવ્યા છે. તેતો તમોએ તમારી મૂઢતા પ્રગટ કરી બતાવી છે. । કેમકે તે સાતે ધડાથીભિન્ન ભિન્નપણે, અને જૂદી જૂદી વિવક્ષાથી, તે તે વિષયોથી સર્વ પદાર્થોને, તે તે વિભાગમાં વહેંચણ કરીને વિચારવાના છે. જેમકે. । નિશ્ચય અને વ્યવહારની વિવક્ષાથી નિશ્ચય. અને વ્યવહારમાં, સર્વ પદાર્થોની વેહચન કરવાની છે. । અથવા વિવક્ષિત એક चीजમાં નિશ્ચય, અને વ્યવહારની, અપેક્ષાને આધીન થઈ એવો વિચાર કરવાનો છે કે, એ चीज નિશ્ચયના ઘરની છે કે, વ્યવહારના ઘરની છે, એવી રીતે ભિન્ન ભિન્ન પણે અને ભિન્નભિન્ન વિવક્ષાના આધીન થઈ, સાત ધડાના રૂપથી સર્વ પદાર્થોનો વિચાર કરવાનો છે. અને તેજ પ્રમાણે. પ્રકરણ રત્નાકર, ભાગ પેહલામાં પાછલના એક પ્રકરણમાં, પચીશ બોલથી ભિન્ન ભિન્ન વિવક્ષાના આધીન થઈ નવ તત્ત્વ ઉપર ઉતારીને બતાવેલા છે, પણ એકજ વિવક્ષાના આધીન થઈ તે પચીશ બોલને બતાવેલા નથી. । તેનો યથાર્થ પરમાર્થ સદ્ગુરુની કૃપા વગરના તમો, કિંચિત્ માત્ર પણ સમજ્યા વગર, ધ્રમચક્રમાં પડીને, ભિન્ન ભિન્નપણે સમજવાના પચીશ બોલને, એકજ વિવક્ષાથી જોડીને બતાવો છો, તેતો જૈન ધર્મના નિર્મલતત્ત્વોને દૂષિતજ કરીને બતાવો છો. એમ સ્વાસપણાથી વિચાર કરવાનો છો. કારણ કે, એકજ વસ્તુમાં, અને એકજ વિવક્ષાથી, એકજ પદાર્થની

સાથે, ૨૫ બોલ રૂપે, અથવા ૨૫ દૃષ્ટિથી વિચાર કરવાનો નથી, અને તેમ કોઈ દિન થઈ શકતો પણ નથી, અને તેમ કરવું એવી જૈનશાસ્ત્રકારોની શૈલી પણ નથી. | એમાં દૃષ્ટાંત એ છે કે, જીવનો એક ભેદ, ચેતના લક્ષણથી. || જીવના બે ભેદ, સંસારી અને મુક્તિના. | અથવા સૂક્ષ્મ અને વાદર. | અથવા ત્રસ ને થાવર. || જીવના ત્રણ ભેદ-સ્ત્રી, પુરુષ, નપુંસક, || જીવના ચાર ભેદ-દેવતા. મનુષ્ય. તિર્યંચ. નારકી. || જીવના પાંચભેદ-એકેન્દ્રી, બે ઇન્દ્રી, ત્રેન્દ્રી, ચતુરેન્દ્રી, પંચેન્દ્રી. || જીવના છ ભેદ-પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેડકાય વાડકાય, વનસ્પતિકાય, અને ત્રસકાય. ||

આ લેખથી વિચાર કરવાનો એ છે કે, ચેતના લક્ષણથી જ્યારે જીવોનો વિચાર કરવા બેઠા ત્યારે સર્વ જીવોમાં ચેતના લક્ષણને જ તપાસી લેવાનો છે. || અને જીવના સંસારી, અને, મુક્તિના, બે ભેદની વિવક્ષાના વશ થઈ વિચાર કરવા બેઠા ત્યારે, સંસારી જીવોનો ધડો અલગ કરવો, અને મુક્તિના જીવોનો ધડો અલગ કરવો. | અથવા બે ભેદની વિવક્ષાને આધીન થઈ કોઈ પુછે કે, અમુક લક્ષણનો જીવ, સંસારી કે મુક્ત, તો તે જે વિભાગમાં દાખલ થતો હોય તે વિભાગનો બતાવવો. | એજ પ્રમાણે સૂક્ષ્મ, અને વાદરની, વિવક્ષામાં વિચાર કરવાનો છે. | સૂક્ષ્મ જીવોની વહેંચણ સૂક્ષ્મમાં દાખલ કરવી, અને વાદર જીવોને વાદરપણેના ધડામાં બતાવવા. || अगर एकनी अपेक्षाથી વિચાર કરવો છે તો, સૂક્ષ્મને સૂક્ષ્મપણે વિચારવો, અને વાદર હોય તો તેને વાદર કહેવો. || એજ પ્રમાણે, ત્રસ અને થાવરની વિવક્ષાથી ત્રસ અને થાવરનો વિચાર કરવાનો છે. || એજ પ્રમાણે, ત્રણ લિંગની વિવક્ષાથી સર્વ જીવોને, ત્રણ લિંગમાં વહેંચણ કરી દેવા. એજ પ્રમાણે, ચાર ગતિની વિવક્ષાથી, ચાર ગતિમાં સર્વ જીવોની વહેંચણ કરી લેવાની છે. || પાંચ ઇન્દ્રિયોની_વિવક્ષાથી,

પાંચ ઇન્દ્રિયોમાં. ॥ અને છકાયની વિવક્ષાથી, છકાયમાં પળ સર્વ જીવોની વહેંચણ કરી શકાય છે. ॥ પરંતુ, લક્ષણની વિવક્ષાનો એક ભેદ. ॥ અને સંસારી મુક્ત ॥ સૂક્ષ્મ. વાદર. ॥ ત્રસ થાવર. એ બે પ્રકારની વિવક્ષાના ૬ ભેદ, ॥ અને લિંગની વિવક્ષાના ત્રણ, ॥ ગતિની વિવક્ષાના ચાર, ॥ ઇન્દ્રિયની વિવક્ષાના પાંચ, ॥ કાયની વિવક્ષાના છ ભેદ, ॥ ૧ ॥ ૬ ॥ ૩ ॥ ૪ ॥ ૫ ॥ ૬ ॥ આ સર્વ મલીને ૨૫ નો આંક થાય છે, તેનો પચીસ બોલથી, એકજ વસ્તુમાં, અને એકજ વિવક્ષાથી, અને એકજ પદાર્થની સાથે, ઘટાવી ન શકાય. ॥ અને કોઈ ઘટાવવાને પ્રયત્ન કરે તો, તે જૈન શૈલીથી વિરુદ્ધજ ગણાય. ॥ યદ્યપિ એકેકમાં એકેકનું અનુગતપણું જોવામાં આવે છે, જેમકે, ચેતના લક્ષણ, વધાઈ ભેદોની વિવક્ષામાં જોઈ શકાય છે, તેમ સૂક્ષ્મ વાદરપણું પણ જોઈ શકાય છે, ત્રસ થાવર પળાથી પણ અજાનને ભ્રમિત થવા જેવું જણાય. છે અને લિંગપળાથી પણ ભ્રમિત થવાય છે, અને ગતિનારૂપથી પણ ભ્રમિતપણું થાય છે, અને ઇન્દ્રિયોના વિચારથી પણ ભ્રમિતપણું થાય છે, તેમ કાયની અપેક્ષાથી પણ ભ્રમિતપણું થાય છે, કેમકે એકની વિવક્ષામાં, વીજી વિવક્ષાના સ્વરૂપનું અનુગતપણું રહેવાથી, અજાન વર્ગને ભ્રમિત થવા જેવું માલમ પડે છે, પરંતુ, સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી વારિકપણે વિચાર કરી જોતાં તે ૨૫ બોલથી કરેલી વિવક્ષા, જૈન તત્ત્વોથી, અને જૈન માર્ગની શૈલીથી, તદન વિપરીત મૂઠપળાથીજ કરેલી છે, એમ સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે. ॥

જૂવો. પૃષ્ઠ. ૮૧ થી જ્ઞાન ઉપર ઉતારેલા ૨૫ બોલના નમુના રૂપથી લેખી બતાવું છું. ॥

૧ સમ્યક્ સહિત અંતરંગ (અભ્યંતર) ભાવે યથા તથ્ય જીવાદિકનું જાણપણું તે. નિશ્ચયજ્ઞાન. ॥

૨ ગુણ સહિત પદાર્થનું યથા તથ્ય પ્રકાશવું, તે શુદ્ધ ભાવ.

વ્યવહારજ્ઞાન. ॥

૨ શુદ્ધ સર્વદેહના રહિત મિથ્યાવીનું જે જ્ઞાન તે દ્રવ્યજ્ઞાન. ।
તેમજ આ લોકમાં કીર્તિ મલવા અર્થે મળવું તે પણ દ્રવ્યજ્ઞાન. ॥

૪ જિન આજ્ઞા. અને શુદ્ધ સર્વદેહના સહિત એકાંત નિર્જરાને
અર્થે જ્ઞાન મળવું તે ભાવજ્ઞાન. ॥

હવે, પૃષ્ઠ, ૮૨ થી—દ્રવ્ય. ક્ષેત્ર. કાલ. ભાવ. આચારમાંના.
દ્રવ્ય. અને. ભાવ.

૧૧ દ્રવ્યજ્ઞાન—ષટ્ દ્રવ્યનું યથા તથ્ય સ્વરૂપ જાણવું.
તથા પ્રરૂપવું. તે. ॥

૧૪ ભાવજ્ઞાન—સર્વભાવનું* જ્ઞાન.

વિચાર--આ જ્ઞાન વિષયના લેખમાં, નંબર. ૩-૧૧ મામાં,
દ્રવ્ય જ્ઞાન. । અને નંબર, ૪-૧૪ મામાં, ભાવજ્ઞાન. । આ એકેકો
શબ્દ બેબે વાર, । એકજ વિષયમાં, અને એકજ પ્રસંગે, તમોએ જે
લખ્યો તે શું યોગ્ય રીતે લખ્યો છે કે. ? વિચાર કરો કે, જેના શ-
બ્દ માત્રમાંજ કિંચિત્ ફરક નથી, તેનો ફરક એકજ જ્ઞાનના વિષય-
માં, અને એકજ પ્રસંગે, કેવી રીતે થઈ શકે. ? । કદાચ
તમો નિશ્ચયજ્ઞાન, અને ભાવજ્ઞાનનો, અર્થ એક છતાં, શબ્દ માત્રના
ફરકથી અજાન વર્ગને ભ્રમિત કરી શકસો, પરંતુ, દ્રવ્યજ્ઞાન, અને
ભાવજ્ઞાન, એ બે વાક્યને એકજ જ્ઞાનમાત્રના વિષયમાં, અને એકજ
વચનમાં બેબે વાર કથન કરીને તો, અજાન વર્ગને પણ ભ્રમિત કરી
શકવાના નથીજ. કેમકે તેઓ પણ સામાન્ય પણાથી ઇટલો વિચાર
તો જરૂર કરશે કે, જેના શબ્દ માત્રમાં પણ કિંચિત્ ફરક નથી,

* નાંચ ટીપમાં લખેલું. તે. અજીવના ભાવ. વર્ણ. ગંધ. રસ.
ફરસ. । જીવનો ભાવ. ઉપયોગ. ઇટલે. જ્ઞાન. દર્શન. ચારિત્ર. તપ.
સુખ. વીર્ય.

તેવા શબ્દોથી એક જ્ઞાનમાત્રના વિષયમાં, બે વારી કથન કરી
 ફરક શીરીતે કરી સકાય. ? અગર વિષય ભિન્ન હોય તો ફરક
 પળ કરી સકાય, પરંતુ એક જ્ઞાનમાત્રનાજ વિષયમાં, એકજ શબ્દને
 બેવાર વાપરી ફરક કરવો એટો દોડડાયોજ કરી સકે, પરંતુ થોડો
 ઘળો વિચાર કરવાવાળો તો નજ કરી સકે, એવો વિચાર વાચ-
 કવર્ગ કરી લેઈ. અમારા તરફથી થયેલા બીજા પ્રકારના વિચારો-
 માં જરૂર ઉત્તરસેજ. ! એમ અમો પૂર્ણ સ્વાતરી રાસીયે છે. । યદ્યપિ
 તમોએ લખેલા સાત પ્રકારના ધડા, વિવક્ષાનાવશથી, પ્રસંગને અનુ-
 સરી, એક પદાર્થની સાથે, વિચાર કરવાના છે, અને કરી પળ સ-
 કાય છે, પરંતુ, એકજ પ્રસંગને અનુસરી, અને એકજ વિવક્ષાનાવશ
 થઈ, ૨૫ બોલના રૂપથી, અથવા ૨૫ દૃષ્ટિના રૂપથી, એકજ પદાર્થ-
 ની સાથે, લાગુ પાડી આપનાર, અથવા સિલ્લવનાર, જૈન માર્ગની
 શૈલીથી તો અજાન, અને ગુરુ પરંપરાના જ્ઞાનથી રહિત, જૈન માર્ગ-
 ના તત્વોનો ચોરજ ઠરસે. । પરંતુ જૈન માર્ગના તત્વોનો જાણ છે,
 એમ કોઈ દિનપળ સિદ્ધ થઈ સકવાનું નથી. । કેમકે જો કદી એક
 વચ્ચે, અને એકજ વિવક્ષાથી, અને એકજ પ્રસંગને અનુસરી, તમો
 જેવી રીતે એક પદાર્થની સાથે લાગુ પાડવા ઉતરી પડેલા છો, તે
 પ્રમાણે ૨૫ બોલથી, ગણધર મહારાજાઓ, તેમજ મહાન્ મહાન્
 આચાર્યો, એકજ વચ્ચે, અને એકજ વિવક્ષાથી, અને એકજ પ્રસંગને
 અનુસરી, લખી બતાવવામાં કદી પળ ચુક કરતાજ નહીં. । અગર
 તમારી તરાં ૨૫ બોલના, અથવા ૨૫ દૃષ્ટિના રૂપથી, કોઈ પળ
 મહાપુરુષે, કહી બતાવ્યા હોય તો. તેનું નામ પ્રગટ કરો. । અમો પળ
 તેનો વિચાર કરવા ઉતરી પડીશું. । બાકી કોઈ અર્ધદગ્ધ પુરુષે, સ-
 મજ્યા વગર, ભિન્ન ભિન્ન વિવક્ષાથી સમજવાના પ્રકારનો સંગ્રહ
 કરી, ૨૫ બોલ ઠરાવ્યા છે તે તો જૈન માર્ગની શૈલીથી તદ્દન વિ-

પરીતજ છે. । એમ અચુક કહી સકી સ્યુંજ. ॥ આ જૈનમાર્ગના મહા-
ગંભીર તત્વો છે, અને એનો વિસ્તાર પળ સમજાવનાર પ્રકરણ ગ્રંથો-
જ છે, અને તે પ્રકરણ ગ્રંથોના પરમાર્થને સમજ્યાવિના, મહાન્ મહા
ન્ આચાર્યોને નિંદી કહાડવાને જે કમરકસો છો, તે તો તમો એવું
કરો છો કે, ગંદીખાલનો દેડકો, સમુદ્રના દેડકાનો અનાદર કરી,
આપણી ગંદીખાલનેજ સમુદ્રમાની રાખે, તે પ્રમાણે તમો કરો છો. ।
પરંતુ તેમ કોઈ દાહાડો પળ વની સંકે નહીં, સમુદ્ર છે તે તો સમુદ્રજ
છે, અને ગંદોખાલ છે તે તો ગંદોખાલજ ગણાસે, પળ સમુદ્રરૂપ તો
ન ગણાય. માત્ર ગંદીખાલના દેડકાના ગર્વપણાનુંજ વિશેષ ગણાય. ॥

હવે તમારાજ લેખમાં જ્ઞાનના વિષયમાં પરસ્પરનો વિ-
ચાર જૂવો.

૧ નિશ્ચય જ્ઞાન—સમ્યક્ સહિત અંત રંગ ભાવે યથા તથ્ય
જીવાદિકનું જાણપણું. તે.

૪ ભાવ જ્ઞાન—જિન આજ્ઞા અને શુદ્ધ સર્વદહણા સહિત એકાંત
નિર્જરાને અર્થે જ્ઞાન ધણવું. તે.

આ બેમાં ફરક શો છે ? તેનો વિચાર કરો, મને તો એટલોજ
ફરક લાગે છે કે, તમોએ બે ચાર ઓલીના છેટાપર લખ્યો છે, તે
શિવાય વીજો કાંઈ પળ ફરક જોવામાં આવશે નહીં. । કદાચ તમો
કહેશો કે, જાણપણાનો અને ધણવા રૂપનો, ફરક છે, તે અમોએ
લખી વતાવ્યો છે, તેતો તમોએ ધિટાઈ પકડીને અજાન વર્ગને અમિ-
ત કરવાને શબ્દ માત્રનો ભેદ કરેલો છે, વાસ્તવિકમાં કિંચિત્ માત્ર-
નો પળ ભેદ નથી. । અગર નિર્જરા શબ્દથી ભેદ કહેશો તો, નિશ્ચય
જ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી નિર્જરા, શું ! થતી નથી. ! નિશ્ચય જ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી
નિર્જરા નથી થતી, એમ જૈન માર્ગનો જાણ ગુરુ તો, કદી પળ નહીં
ધણાવે. । આ વિષયને વધારે ન લંબાવતાં એટલુંજ કહીયે છે કે,

જે નિશ્ચયજ્ઞાન છે, તેજ ભાવજ્ઞાન છે, અને જે ભાવજ્ઞાન છે, તેજ નિશ્ચય જ્ઞાન છે, એ શિવાય વીજો અર્થ કરીને બતાવવો, તેતો જૈન માર્ગની શૈલીથી ભિન્ન પડીને, મહાપુરુષોના આશયને સમજ્યા વગર, ખસવા જેવું થાય છે.

અને, નંબર, ૨ નું વ્યવહાર જ્ઞાન. । ૩ જાનું દ્રવ્ય જ્ઞાન. । તેમજ નંબર. ૧૧ મા નું દ્રવ્ય જ્ઞાન. જે તમોએ ભિન્નરૂપથી વર્ણન કરી બતાવ્યું છે, તે પળ અજાન વર્ગને પ્રમિતજ કરવાનું કરેલું છે. । કેમકે ત્રીજા નંબરમાં, દ્રવ્ય જ્ઞાન, અને અગીયારમા નંબરમાં પળ, દ્રવ્ય જ્ઞાન, શબ્દ પળ એક, અને વિષય પળ એક, તેમાં ફરક કેમ કરી શકાય ? અને વસ્તુ પળ એક, તો પળ અર્થમાં ફરક કરીને બતાવવો આતે ધિટાઈ કયા પ્રકારની ગણવી ? । તે કાંઈ સમજાતું નથી. । શું ? સમજ્યા વગરજ મોટા મોટા લેખ કરવા મંડિ પડેલા છો કે ! અમો તો એજ કહીએ છે કે, આ લેખનો લેખનાર, તેમજ બતાવનાર પળ, જૈન માર્ગની શૈલીથી તદન અજાણ અને અર્થ દગ્ધ થયેલા એજ જૈન માર્ગથી વિપરીત થઈ, આપણી મૂઢપણાની ચાતુરીજ પ્રગટ કરેલી છે. ॥

આ વિષયોમાં સમજવાનું એ છે કે, જ્ઞાની પુરુષો, જ્યારે તત્વોનો વિચાર કરવામાં ઉતરી પડતા હતા, ત્યારે વિવેક્ષાના વશ થઈ, નિશ્ચય શબ્દની સાથે વ્યવહાર શબ્દને જોડીને, નિશ્ચયના પદાર્થોને નિશ્ચયમાં, અને વ્યવહારમાં દાખલ કરવાના પદાર્થોને વ્યવહારમાં, દાખલ કરી, સર્વ પદાર્થોને બન્ને રૂપમાં ભિન્ન ભિન્નપણે કરીને મુકી દેતા હતા. । અને એજ પ્રમાણે, દ્રવ્ય શબ્દની સાથે ભાવ શબ્દને જોડીને, દ્રવ્ય રૂપના પદાર્થોને દ્રવ્યમાં, અને ભાવરૂપના પદાર્થોને ભાવમાં, વહેંચણ કરીને મુકી દેતા હતા, । અને જ્યારે વિશેષ અવિશેષના વિચારમાં ઉતરી પડતા ત્યારે, વિશેષ કયા, અને

અવિશેષ પદાર્થોં કયા, એમ બન્ને રૂપમાં ભિન્ન ભિન્ન પળે વેહચન કરીને મુકતા હતા. ॥ અને ડ્યારે, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવ, આચારની વિવક્ષાથી, પદાર્થોંનું વિવેચન કરવા વેસતા, ત્યારે, સર્વ પદાર્થોંનું વિવેચન આ ચારજ રૂપમાં કરી લેતા. । અને ડ્યારે, ચાર નિષ્કેપના વિચારમાં ઉતરી પડતા ત્યારે, જે જે નિષ્કેપમાં જેનો સમાવેશ થતો હોય તેને પળ કરીનેજ બતાવતા, જુવો આ વિષયમાં અનુયોગદ્વાર નામનું સૂત્ર. । અને ડ્યારે, પ્રમાણના વિષયમાં ઉતરી પડતા ત્યારે, સર્વ પદાર્થોંનું, પ્રત્યક્ષ, અને પરોક્ષ, એ વે પ્રમાણથી સ્વ-રૂપને જોડ લેતા હતા, જુવો આ વિષયમાં નંદી સૂત્ર, અથવા વિશે-પાવશ્યક સૂત્ર. । અને ડ્યારે, સાત નયોના વિચારમાં ઉતરી પડતા ત્યારે, જે જે વિષય જે જે નયમાં ઉતારવાનો હોય, તેને, તે તે નય-માં ઉતારીને બતાવતા, જુવો આ વિષયમાં સૂચનામાત્રથી અનુયોગદ્વા-ર, વિશેષપણાથી સમ્મતિતર્ક, અથવા નયચક્ર, આદિ મહાન મ-હાન ગ્રંથો.

આ વિષયમાં વિચાર ઘણા લંબાન રૂપે છતાં પણ ટુંક દ્રઢટાં તરીકે કહી બતાવીએ છે. ॥ જેમકે, જીવનો એક ભેદ, ચેતના લ-ક્ષણથી, આ ચેતના લક્ષણથી સર્વ જીવોને પણ જોડ સકીસ્યું. તેમજ આગલ કરેલી જીવની બીજી વિવક્ષાઓનો સમાવેશ પણ આ એક-જ વિષયમાં પણ કરી સકીસ્યું, જેમકે, સંસારી અને મુક્તિના જીવોં શું ? આ ચેતના લક્ષણથી જૂદા છે ? જૂદા કોઈ દાહાડો પણ નહીં થઈ સકે. । તેમજ સૂક્ષ્મ અને વાદરપણાની વિવક્ષાથી પણ જૂદા પડી સકસે નહીં. । તેમજ, ત્રસ અને થાવરમાં પણ ચેતના લક્ષણ, અનુગત પણજ રહેલું છે. । અથવા ત્રણ લિંગની વિવક્ષાથી જીવના ભેદ કરીસ્યું, તો પણ ચેતાના લક્ષણ, વ્યાપ્ત પણજ રહેલું છે. । અને ચેતના લક્ષણમાં આ ત્રણ લિંગ પણ, વ્યાપ્ત પણે રહેલાંજ છે. અથવા

ચાર ગતિની વિવક્ષાથી જીવના ચાર ભેદ કરીસ્યું તો પળ, ચેતના લક્ષણ, ચારે ગતિમાં વ્યાપ્ત પળે જોડ સકીસ્યું, અથવા ચેતના લક્ષ-
 ણમાં, આ ચાર ગતિને પળ જોડ સકીસ્યું, એમ, જે જે પ્રકારની વિ-
 વક્ષાઓ શાસ્ત્રકારોએ કરી છે, તે તે વિવક્ષાઓમાં, એકેકનું એકેક-
 માં, અનુગતપણુ જોવામાં આવે છે, અને તે એક જગોપર વતાવીને,
 અજાન વર્ગને ધ્રમિતપણ કરી સકાય છે, પરંતુ યથાયોગ્ય વિચાર
 કરતાં, તે જૈન તત્ત્વોમાં જગો જગોપર પુનરુક્તપણુ તથા સંકીર્ણતાપ-
 ણું થવાથી, જૈન માર્ગના નિર્મલ તત્ત્વોને દૂષિત કરી આપણી મહા
 મૂર્ખતા પ્રગટ કરવા જેવું થાય છે, અને જૈનમાર્ગના તત્ત્વોથી ઋષ્ટપણું
 થવાય છે, પળ તત્ત્વપણાને પ્રાપ્ત થવાતું નથી. । જૂવા કે એક જ્ઞા-
 નના વિષયમાં ૨૫ બોલને ભેગા કરી ઉતારતાં, દ્રવ્યજ્ઞાન, એ શબ્દ
 બેવાર આવવાથી પુનરુક્તતા થઈ છે, તેમજ ભાવજ્ઞાનના શબ્દની પળ,
 પુનરુક્તતા થયેલી છે. । એવીજ રીતે વારિક વિચારમાં ઉતરી
 જોતાં, જે ૨૫ બોલથી, અથવા પચીશ દૃષ્ટિના નામથી સ્વીચડો ક-
 રીને લખાયલો લેખ છે તે, જૈનમાર્ગની શૈલીથી તો વિપરીત, અને
 આપણી મૂર્ખતાથી જૈનતત્ત્વોને દૂષિત કરવા રૂપજ લેખ લખાયલો
 છે. । પરંતુ જૈનમાર્ગને ણુષ્ટિ થવારૂપે લખાયલો નથીજ, એમ સ્વાસ
 વિચાર કરવાનો છે ॥ અગર જો તે સાતધડાને, એકંદર કરીને
 ૨૫ બોલથી, અગર પચીશ દૃષ્ટિથી, કેહવાના હોત તો, ગણધર મ-
 હારાજાઓ, તેમજ આચાર્ય મહારાજાં, શું ? કહીને વતાવતા નહીં. ?
 પરંતુ તેમ કરવાથી યોગ્ય રીતે થઈ શકતુંજ નથી, વાસ્તેજ તેઓએ,
 સાત ધડાના સ્વરૂપથી વર્ણન કરીને વતાવેલું છે. । આવિષયને હાં-
 પર સમાપ્ત કરીને, પ્રથમ પ્રમાણના વિષયને હાથ ધરીયે છે. ।

प्रमाण विषयनो विचार.

॥ पृष्ठ. ५२ मां. मूल रूपे. । अने पृष्ठ. ७३ मां अर्थरूपे.

(१५-१६-१७-१८) प्रत्यक्ष प्रमाण. । अनुमान प्रमाण. ।
उपमा प्रमाण. । अने आगम प्रमाण. ।-ए मूलरूपथी छे. ॥

विचार-वाडीलाल शाहने, प्रथम अमो एटलुंज पुछीए छे के,
आ चार प्रमाण जैन मतावलंबीने मुख्यपणाना स्वरूपथी प्रमाण रूपे
छे एवुं तमो कोनी पासेथी भण्था ? अथवा उपोद्घातना पृष्ठ. १५ ओ.
१२ थी तमो एलखुं छे के, । सनातन जैन मतावलंबी, मुनिश्री मणि-
लालजी महाराज, (लिंबडी समुदायना पूज्यश्री मोहनलालजी स्वा-
मीना शिष्य वर्ग) एमने आ पुस्तकमां जे किमती मदद करी छे ते माटे
तेओश्रीनो अंतःकरणथी आभार मानुंछुं. । तेमज अहमदनगरमां
वसता श्रावक, रायचंद्रजीए मारी घणीएक शंकाओना खुलासा करी
जे उपकार कयौं छे ते भूलाय तेवो नथी. एम लखीने जे उपकार
मान्यो छे, तेमनी पासेथी आचार प्रमाण धारण कयौ हसे ! अथवा
तमोए तमारी बुद्धिथी लख्यां हसे ! एमां आश्चर्य ए थाय छे के स-
नातन जैन मतने तो अवलंबन करवावाला श्री मणिलालजी महा-
राज, अने तेमना भक्त श्रावक रायचंद्रजी, आ बंन्नेमांथी एकेने.
खबर पडी नही, अने तभने पण एटली खबर न पडीके, जैनमतमां
प्रमाणा केवीरीते मानेलां छे एज मोटुं आश्चर्य जेवुं लागे छे. केमके
जैनमतमां तमारां लखेलां चार प्रमाणा. कोइ सूत्रमां, अथवा प्रकरण
—ग्रंथमां पण, मुख्यतारूपे मानेलां नथी, परंतु गौणतारूपथी प्रकारां-
तरमां वर्णन करेलां कोइ कोइ प्रसंगे जोवामां आवे छे, जेमके श्री
अनुयोगद्वार सूत्रमां, सामायिक अध्ययन विषये, उपक्रम, निक्षेप,

અનુગમ, અને નય. । આ ચાર અનુયોગથી વ્યાख्या કરતાં, પ્રથમ ઉપક્રમની વ્યાख्याમાં, બીજા પ્રકારથી છૂ ભેદના અંતરભૂતમાં, પ્રમાણ નામનો ત્રિજો ભેદ બતાવ્યો છે, તે પ્રમાણ રૂપના ત્રિજા ભેદમાં, દ્રવ્ય પ્રમાણ, ક્ષેત્ર પ્રમાણ, કાલ પ્રમાણ, અને ચોથો ભાવ પ્રમાણ, કહેલો છે, તેમાં ચોથા ભાવ પ્રમાણના ત્રણ ભેદ કરેલા છે, ૧ ગુણપ્રમાણ, ૨ નયપ્રમાણ, । ૩ સંખ્યાપ્રમાણ, । એ ત્રણમાં જે ગુણપ્રમાણ છે, તેને જીવના જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્ર ગુણમાંથી, જ્ઞાનગુણપ્રમાણનું વર્ણન કરતાં તમારાં લખેલાં ચાર પ્રમાણ કહેલાં છે, પણ તે તો પ્રસંગ જ જૂદી પ્રકારનો છે, તેથી તમારો લેખજ અયોગપણે થયેલો છે, પણ પ્રમાણના વિષયમાં પ્રમાણરૂપે થયેલો નથી. તેમ દિગંબરોના ગ્રંથોમાં પણ તમારાં લખેલાં ચાર પ્રમાણ માનેલાં નથી. । આવાથૂલ વિષયમાં પણ જે આટલી મોટી ભૂલ થાય, તેતો વાસીદામાં સાંબેલું ઘસડદ જવા જેવું થાય. । અને જૈન મતાનુયાયી સિવાય, સર્વ દર્શન સંગ્રહના કર્તા માધવાચાર્ય પણ, જૈન દર્શનનું વર્ણન કરતાં લખે છે કે,

જ્ઞાનં પંચ વિધં તત્રાદ્યે પરોક્ષં પ્રત્યક્ષ મન્યત્ .

એમ કહીને પ્રમાણ વિષયે એક શ્લોક પણ લખે છે કે.

વિજ્ઞાનં સ્વપરાભાસિ પ્રમાણં વાધ વર્જિતં;

પ્રત્યક્ષં ચ પરોક્ષં ચ દ્વિધામેય વિનિશ્ચયાત્ . ૧

અર્થ—જૈનોએ, જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનું જ્ઞાનેલું છે. તેમાં આદ્યનાં બે જ્ઞાન, પરોક્ષ પ્રમાણમાં ગણેલાં છે, અને પાછલાં ત્રણ જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ પ્રમાણમાં ગણેલાં છે. ॥ હવે શ્લોકનો અર્થ.—વિજ્ઞાન છે તે આપણું અને બીજાનું પ્રકાશ કરે એવું વાધ રહિત પ્રમાણ છે. મેયના બે પ્રકારમાં, નિશ્ચયથી તે, પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ છે. ॥ અને છેવટ એમ લખે છે કે અંતર્ગત સૂક્ષ્મ ભેદ આગમોમાંથી જોડ લેવા. જૂવો સર્વ દર્શન સંગ્રહ પૃષ્ઠ. ૩૨ માં. ।

તેમજ શંકરાચાર્ય, જૈમની ઋષી, વ્યાસ ઋષી, નૈયાયિક વગેરે જે વેદ મતાનુયાયીઓ છે, અને જેઓને આપણે જૈન મતના તત્વોથી અજાન કહીએ છે, તેવા પરમતના આચાર્યો પળ ઇટલું તો જરૂર લખતા ગયા છે કે, જૈન મતવાલા, પ્રત્યક્ષ, અને પરોક્ષ, એ બે પ્રમાણવિના ત્રીજું પ્રમાણ માનતા નથી. । અને તમો સનાતન જૈન ધર્મના અવલંબનપણાનો દાવો કરવા છતાં, વેપ્રમાણ ને છોડી, ચાર પ્રમાણ લખી બતાવો છો, તે તો ગર્દભને શ્રંગ બતાવવા જેવું કરી બતાવો છો. ॥ જ્યારે તમો જૈન ની સ્થૂલ માન્યતા રૂપનાં, બે પ્રમાણ ને, સમજ્યા વગર, ચાર પ્રમાણ, લખીને અંધારુ વાલો છો, તો પછી વીજા જૈનમતના સૂક્ષ્મ વિચારોને, સમજ્યા વગર, અંધારુવાલો તેમાં તે નવાઈ થવા જેવું શું સમજવું? ઇટલું તો એક ન્હાનું છોકરુ પળ વિચાર કરી સકસે. । અને, એવી રીતના જૈન માર્ગથી વિપરીત લેખ લખી, ભસ્મગ્રહના દોષિતપણાના પાત્રરૂપ આપ છતાં, મહાન્ મહાન્ આચાર્યોને દૂષિત કરવાનો પ્રયત્ન કરો છો, તે તો એક નવીન પ્રકારની ચાતુરીજ પ્રગટ કરી બતાવો છો. । અમો ઇટલું તો કહી સકીએ છે કે, ‘તમારા ટૂંઢકોઈ’ જૈન તત્વોથી, તેમજ જૈનશૈલીથી, વિમુખ થઈ પંથ ચલાવ્યો, તેજ કારણથી, જૈન તત્વોની, અને જૈન માન્યતાની પળ, તમોને સ્વબર પડતી નથી, તો પળ જોરાજોરી કરીને, સનાતન શબ્દ જોડી લઈ, જૈનમાર્ગને કલંક ભૂતકરો છો. । નહી તો સ્યું? સનાતન જૈનમતના મોટા મોટા પૂજ્યોને, જૈનનાં બે પ્રમાણરૂપ સ્થૂલ વિષયનું બાનજ ન રહે? આતે કેવો ગજબ. ॥ દેસ્વો પ્રમાણ વિષયે નંદી સૂત્રજીનો પાઠ.

॥ નાણં પંચત્રિહં પન્નતં તંજહા. આભિણિ વોહિ-

યનાણં. ૧ । સુયનાણં. ૨ । ઓહિનાણં. ૩ । મનપચ્ચવ-
નાણં. ૪ । કેવલનાણં. ૫ ॥ તં સમાસઠ દુવિહંપન્નત્તં
તંજહા. પચ્ચસ્સલ્લંચ ૧ । પરોસ્સલ્લંચ ૨ । સેકિંતિ પચ્ચસ્સલ્લં
પચ્ચસ્સલ્લં દુવિહં પન્નત્તં તંજહા. ઇંદિય પચ્ચસ્સલ્લં નો ઇંદિય-
પચ્ચસ્સલ્લં. સેકિંતં ઇંદિય પચ્ચસ્સલ્લં ૨ પંચવિહંપન્નત્તં સોઇંદિય
આઇ. । સોકિંતં નો ઇંદિય પચ્ચસ્સલ્લં. ઓહિ આદિ. ।

સેકિંતં પરોસ્સલ્લંનાણં દુવિહં પન્નતં તંજહા, આભિણિ
વોહિયનાણં પરોસ્સલ્લં ચ, સુયનાણં પરોસ્સલ્લં. । જથ્થ આ-
ભિણિ વોહિયનાણં તથ્થ સુયનાણં । જથ્થ સુયનાણં
તથ્થ આભિણિ વોહિયનાણં ॥ ઇત્યાદિ. ॥

અર્થ-ભગવંતે જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનું કહ્યું છે, આભિનિ બોધિક
જ્ઞાન, ૧ । (મતિજ્ઞાન) શ્રુતજ્ઞાન, ૨ । અવધિજ્ઞાન, ૩ । મનપર્યવ-
જ્ઞાન, ૪ । અને, કેવલજ્ઞાન, ૫ ॥ તે જ્ઞાન સંક્ષેપથી બે પ્રકારનું છે, ।
એક પ્રત્યક્ષજ્ઞાન, અને બીજું પરોક્ષજ્ઞાન, । તે કયું પ્રત્યક્ષજ્ઞાન
તો કે પ્રત્યક્ષજ્ઞાન બે પ્રકારનું છે, । એક ઇંદ્રિય પ્રત્યક્ષજ્ઞાન, અને બીજૂ-
નો ઇંદ્રિય પ્રત્યક્ષજ્ઞાન, । તે ઇંદ્રિય પ્રત્યક્ષજ્ઞાન પાંચ પ્રકારનું છે,
શ્રોત્રેંદ્રિય આદિ પાંચ ઇંદ્રિયોથી જાણવું તે. । અને નોંદ્રિય પ્રત્યક્ષ-
જ્ઞાન ત્રણ પ્રકારનું છે, અવધિજ્ઞાન, મનપર્યવજ્ઞાન, અને કેવલજ્ઞાન.
॥ પરોક્ષજ્ઞાન બે પ્રકારનું છે, આભિનિ બોધિકજ્ઞાન (મતિજ્ઞાન)
અને બીજું શ્રુતજ્ઞાન. । જ્યાં મતિજ્ઞાન છે ત્યાં શ્રુતજ્ઞાન છે. ને જ્યાં
શ્રુતજ્ઞાન છે ત્યાં મતિજ્ઞાન હોય છે. ॥

અહીં સમજવાનું એ છે કે, જે મતિજ્ઞાન આદિ પાંચ જ્ઞાન છે,
તેથીજ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, અને પરોક્ષ પ્રમાણની, વેદવચન થયેલી છે.

માટે જૈનમાર્ગમાં મુખ્યરૂપે પ્રમાણ બેજ મોનલાં છે. પરંતુ ત્રાંજુ પ્રમા-
ણ, માનેલું નથી. કેમકે, બીજાં વધાં પ્રમાણ, તેના પેટા ભાગમાં સ-
માવેશ થાય છે. માટે મુખ્ય પળે ભિન્ન રૂપથી પ્રમાણ માનેલુંજ નથી
તો પછી, વાડીલાલ શાહ, અને તેમની શંકાતું સમાધાન કરવાવા-
લા, મણિલાલજી મહારાજ, તથા રાયચંદ્રજી શ્રાવક, પ્રત્યક્ષ^૧ અનુ-
માન,^૨ ઉપમા,^૩ અને આગમ,^૪ । એમ ચાર પ્રમાણ મુખ્યરૂપે કયા જૈન
સિદ્ધાંતથી યોલીને લાવ્યા ? તે કાંઈ સમજાયું નહીં. કેમકે હું નથી
ધારતો કે, જૈન શૈલીથી લખાયેલા લાચો ગ્રંથોથી પણ, તમારાં લ-
ખેલાં, ચાર પ્રમાણ મુખ્યરૂપથી મલી આવે. । આ લેખ ઉપરથી
વિચાર કરો કે, જૈન તત્વો વિષે તમારી સમજ કેટલી છે, અને ત-
મારી હૃદય પળ કેટલી છે, તેનો વિચાર કર્યાવિના એકદમ મહાપુરુષોને
નિંદી કહાડો છો, તે તો તમો તમારી પાત્રતાપણાનેજ પ્રગટ કરો
છો, અમારે તે વધારે લખવું સ્યું. આ લેખમાં વિચારો ઘણા સ્ફુરા-
યમાન થાય છે પરંતુ તે ન લખતાં આ વિષયને ઇહાંપર સમાપ્તિ ક-
રીને, નયોના વિષયમાં થયેલી ગફલતતા બતાવીએ છે. ॥

॥ इति चार प्रमाण विषये तत्वास्तत्त्व विचारः ॥

॥ **हवे नयोना विषयमां तत्वास्तत्त्व विचार करी
बतावीये छे. ॥**

પૃષ્ઠ. ૭૮ ઓ. ૧૦ મીથી.—વાડીલાલ લખે છે કે ૬-૬-૭
શબ્દનય, સમભિરૂઢનય, અને, એવંભૂતનય.—એ ત્રણ નયવાલા
માણસ, નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય, એ ત્રણ નિષેપને અવશ્યું (અવસ્તુ) માને છે
પૃષ્ઠ. ૮૪ થી તે. ૮૬ તક જ્ઞાન ઉપર સાતનયો ઉતારી બતાવી. તે. ॥

વિચાર—તમોએ લખ્યું કે, શબ્દાદિ ત્રણ નયવાલા માણસ,

૧ નામ, ૨ સ્થાપના, અને ૩ દ્રવ્ય એ ત્રણ નિષ્કેપને અવસ્તુ માને છે, એ તમારુ લખેલું અમો કબૂલ કરીયે છે, પરંતુ ૧ નૈગમનય, ૨ સંગ્રહન-ય, ૩ વ્યવહારનય, અને ૪ ઋજુસુત્રનય, એ ચાર નયવાલા માણસ તો, નામ, સ્થાપના, અને દ્રવ્ય, એ ત્રણ નિષ્કેપને વસ્તૂરૂપથી માને છે, એમ સિદ્ધ પણે તમારે પણ માનવુંજ પડશે. એ સિવાય બીજી ગતિજ નથી. । અગર જો. પહેલી ચાર નયો. ૧ નામ, ૨ સ્થાપના, અને ૩ દ્રવ્ય, એ ત્રણ નિષ્કેપને અંગીકાર કરનારી ન હોતતો, શબ્દાદિક ત્રણ નયથી, ત્રણ નિષ્કેપનો નિષેધ ન કરતાં, નૈગમાદિ સાતે નયથી નિષેધ, શાસ્ત્ર-કાર કરીને બતાવતાજ, પરંતુ તેવી રીતે ન કરવાથી નિશ્ચય થયો કે, પહેલી નૈગમાદિ ચાર નયોએ, નામ, સ્થાપના, અને દ્રવ્ય, એ ત્રણે નિષ્કેપને માની લીધેલાજ છે. । જ્યારે પ્રથમની ચાર નયોને, નામ, સ્થાપના, અને દ્રવ્ય, એ ત્રણ નિષ્કેપો કબૂલ છે. ત્યારે તો જૈન મતને અંગીકાર કરવા વાલા પુરુષોને પણ, માન્ય કરવાજ પડશે, કેમકે જૈનોને તો સાતે નયો પ્રમાણરૂપે છે, જેમકે ઢાબી. અને જમણી આંખમાં નિર-ર્થક કરી, અથવા પાંચ આંગલિયોમાંથી કઈ આંગુલી નિર્ર્થક. એ-માંથી નિર્ર્થક એકપણ ગણાય નહિ. તેમ સાતે નયોમાંથી એકપણ નય, જૈન મતવાલાને નિર્ર્થક રૂપે નથી. । અગર નિર્ર્થકપણે ગણે તેને મિથ્યાત્વપણાની પ્રાપ્તિ થાય, પરંતુ સમ્યક્ત્વપણાની પ્રાપ્તિ છે એમ સિદ્ધ નહી થઈસકે. અને એજ અર્થને પુષ્ટિ કરનારુ શ્રી અનુયોગદ્વાર નામ-ના સૂત્રના અંતમાં સૂત્રકથું છે કે, (તંસવ્વનય વિસુદ્ધં જંચરણ ગુણ-ઘિઓ સાહુ) અર્થ—તે સર્વ નય કરકે વિશુદ્ધ જો ચારિત્ર ગુણમાં રહેલો હોય તેજ સાધુ જાણવો આ. સિદ્ધાંતના વચનથી પણ, જૈનમત અંગીકાર કરવાવાલાને । તો, સાતે નયો માન્યરૂપ જ છે. । તો પછી

તમો પૃષ્ઠ. ૬૪ ઓ. ૧ થી લખોછો કે, શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં કહું છે કે, પેહલા ત્રણ નિષ્કેપ, અવશ્ય. । એટલે ઉપયોગ વિનાના છે. છેલ્લો ચોથો જ આ લોકમાં ઉપયોગી અને પરમાર્થમાં સાધનરૂપ છે. । એવું કથન કયા હિસાબથી કહીને આવ્યા ? કેમકે, પાછલની જે શબ્દાદિક ત્રણ નયો છે, તેને ત્રણ નિષ્કેપ અવસ્તુરૂપે માનેલા છે એમતો તમો પણ લખીને બતાવોછો, તેથી સિદ્ધ થાય છે કે, પેહલી નૈગમાદિક ચાર નયોવાલા માણસે તો, પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપોને વસ્તુરૂપે જ માની લીધેલા છે, તો પછી ઉપયોગવિનાના ત્રણ નિષ્કેપ છે, એમ કહીસકસોજ કેવીરીતે ? સ્યું પ્રથમની ચાર નયો જૈનમતવાલાને માનનિક નથી ? જે ત્રણ નિષ્કેપને નિરર્થક ઠરાવોછો. અમો તો એજ કહીએ છે કે, નિષ્કેપો તો નિરર્થક નથી, પરંતુ પરમાર્થ સમજ્યાવિનાના તમારા માતિ કલ્પનાના વિચારોજ, નિરર્થકપણાથી કરેલા છે. । આ વિષયને ઇહાંપર ન લંબાવતાં, ચાર નિષ્કેપના વિષય ઉપર ડતરી સ્યું ત્યારે જોડ્લડ્લસ્યું. ॥-

॥ હવે તમોજે જે જ્ઞાન ઉપર સાતનયો ઉતારી છે. તેનો વિચાર કિંચિત્ સ્થૂલરૂપથી કરી બતાવીએ છે.--

પ્રથમ જે જ્ઞાન છે, તે જીવનો ગુણ છે. અને સાતનયો છે તે, બે-વિભાગથી વહેંચાડી છે, પ્રથમની નૈગમાદિક ચારનયો દ્રવ્યાર્થિક છે. (એટલે દ્રવ્યપણાને અંગીકાર કરવા વાલી છે) અને પીછલી શબ્દાદિક ત્રણ નયો પર્યાયાર્થિક છે. (એટલે ગુણાદિકને અંગીકાર કરવાવાલી છે) અગર તમોને, મારા કહેવા ઉપર ધરોસો ન આવતો હોય તો, જૂવો સત્યાર્થચંદ્રોદય. પૃષ્ઠ. ૬ માં, ઢૂંઢની પાર્વતી પણ લખે છે કે, પહિલી ચાર નય દ્રવ્ય અર્થકો પ્રમાણ કરતી છે. । અને પીછલી ત્રણ પર્યાયા-

થિક નયને; સત્યનય કરકે કહેતીહે. ॥ આથી વિચાર કરવાનો છ-
 છે કે, જ્ઞાન છે તે તો આત્માના ગુણ પર્યાયરૂપ છે, અને તે જ્ઞાનગુ-
 ણ, પીછલી શબ્દાદિક પર્યાયાર્થિક ત્રણ નયોની સાથેજ સંબંધ ધ-
 રાવે છે, તે એકલા જ્ઞાનગુણને, દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયોમાં પણ ઉતારી-
 ને બતાવો, છો તે કેટલું વધું અયોગ્યપણું છે? તેનો વિચાર તમોજ એ-
 કાંતમાં બેસીને કરી જુવો. કેમકે, પ્રથમની નૈગમાદિક
 ચાર દ્રવ્યાર્થિક નયો છે તે તો, જીવરૂપ દ્રવ્યને વલગીનેજ
 અર્થ આપનારી છે. પરંતુ જ્ઞાનગુણ એકલાને વલગીને
 અર્થ પ્રકાશ કરનારી નથી. તે તો પીછલી શબ્દાદિક ત્રણ નયોજ
 પ્રકાશ કરશે. ॥ જેમકે, નિષ્કેપના વિષયમાં શબ્દાદિક ત્રણ નયો,
 ભાવને વલગીને, દ્રવ્યરૂપ અર્થને પ્રકાશ કરવાવાલા ત્રણ નિષ્કેપોને
 અંગીકાર નહીં કર્યા. ॥ અને નૈગમાદિક દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયોએ,
 પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપોને, માની લીધા, અને ભાવરૂપ ગુણમાં છૂટી ગઈ
 હતી, તેમ અહિં એકલા જ્ઞાનગુણને પણ, દ્રવ્યાર્થિક ચાર નય, અંગી-
 કાર કરવાની નથી. એમ સ્વાસપણે સમજવાનું છે. ॥ અગર કોઈ એ-
 કલા જ્ઞાનગુણની સાથે લાગુ પાડવાનો પ્રયત્ન કરે, તે તો જૈનમાર્ગની
 શૈલીથી તદન અજાણજ છે. ॥ પરંતુ જૈનમાર્ગની શૈલીનો જાણ છે
 એમ કોઈ દહાડો પણ નહીં ગણાય. આ જૈનમાર્ગના સૂક્ષ્મ વિષયોને,
 સદ્ગુરુની પાસથી ભણ્યાવિના, જૈનમાર્ગની શૈલીથી વિપરીત થયેલા-
 ઓને પુછીને, પંડિતાઈ પ્રગટ ન કરી શકાય. ॥ વાસ્તે જે જે અ-
 ર્થો, અને વિકલ્પો, એકલા જ્ઞાન ઉપર, સાત નયો ઉતારીને ક-
 ર્યા છે તે, જૈન માર્ગની શૈલીથી વિપરીત પળેજ થયેલા છે. ॥
 અગર જો તમો જીવની સાથે, જ્ઞાન ગુણને, અભેદ ભાવમાની, સાત નયો
 ઉતારવા માગતા હસો તો, તેપણ તમારા કરેલા વિચાર પ્રમાણે, જૂઠા-
 જ નિવડે છે, કેમકે પ્રથમની નયોજે, નૈગમ, ૧ સંગ્રહ, ૨ વ્યવહાર, ૩ અને

૪ઋજુસૂત્ર, એ ચાર દ્રવ્યાર્થિક છે, તેથી એ ચાર નયોદ્રવ્યને વલગીને બોધ આપનારી છે, છતાં તમારા લેખમાં તે પ્રમાણે વિચાર થયેલો નથી. જૂવો પૃષ્ઠ ૮૪ માં, (૨૦) સંગ્રહનય પ્રમાણે જ્ઞાન-પાંચ પ્રકારનું જ્ઞાન છે તોપણ સમુચ્ચયે એકજ જ્ઞાન કહે તે, । આ સંગ્રહનય દ્રવ્યાર્થિક છતાં જીવદ્રવ્યના આશ્રયવિના એકલા પાંચ જ્ઞાનથી લેખીવતાવ્યાં છે, । તેમજ ઋજુસૂત્ર નયમાં, છદ્મસ્થના ચાર જ્ઞાનને, એક જ્ઞાન કહી નિરર્થક ઠરાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે, કેમકે પૃષ્ઠ ૮૬માં, સમ્યક્ત સહિત ૯ તત્ત્વનું જ્ઞાન તે શબ્દનય પ્રમાણે લેખ્યું છે, તો એમાં પુછવાનું એછેકે શું ! ઋજુસૂત્ર દ્રવ્યાર્થિક નયના, ચાર જ્ઞાનવાલાને, સમ્યક્ત હોતું નથી, જે ત્યાં સમ્યક્ત શબ્દજોડીને વતાવ્યો નહી, કેમકે, ચોથું જ્ઞાન, શ્રુદ્ધ સાધુવિના વીજાને થતુંજ નથી વાસ્તે દ્રવ્યાર્થિક ઋજુસૂત્ર નયના ચાર જ્ઞાનની વ્યાખ્યામાં સમ્યક્ત શબ્દ અવશ્ય જોડવાનો હતો પરંતુ તમોએ, તેમજ દ્વંદ્વની પાર્વતીએ, દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયોને જૂટી, અને ઉપયોગવિનાની ઠરાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે, કેમકે તમોએ, તેમજ દ્વંદ્વનીએ, ચાર નિષ્કેપના વિષયમાં, દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયના વિષયરૂપ પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપને, અવસ્તુ અને ઉપયોગવિનાના લેખી વતાવ્યા છે. પરંતુ તમો તમારાજ લેખનો, પરસ્પરના વિચારથી, વિચાર કરીજો સોતો, તમોને પણ જૂઠે જૂઠજ માલમ પડસેં,

જૂવો કે પૃષ્ઠ. ૮૨-માં, સ્થાપના નિષ્કેપે જ્ઞાન-જ્ઞાનની સ્થાપના કરવી તે, । અને દ્રવ્ય નિષ્કેપે જ્ઞાન-લેખેલાં પુસ્તક પાંના, ।

આ સ્થાપના, અને દ્રવ્યરૂપ, બન્ને નિષ્કેપ, દ્રવ્યાર્થિક નયના વિષય વાલા છે, અને આધાર આધેયના ભાવથી વર્ણન કરીયે તોજ યોગ્ય થાય, પરંતુ તમોએ પૃષ્ઠ. ૬૩ માં, કાગલ મુકીને સૂત્રની સ્થાપના કરવી વતાવી, પણ જો અક્ષરોના આધારરૂપ કાગલ લેખ્યા હોત તોજ યોગ્ય થાત, અને અહીં પણ, જ્ઞાનની સ્થાપના કરવી, પણ તે

શી વસ્તુથી કરવી તે કાંઈ લલ્લું નથી, । હવે દ્રવ્ય જ્ઞાનમાં લલ્લેલાં પુસ્તક પાનાં કહો છો, તો તે તીર્થ કર ભાષિત તત્ત્વજ્ઞાનથી લલ્લેલાં પુસ્તક પાનાં, અવસ્તુ છે અને ઉપયોગ વિનાનાં છે એમ કહી, આ દ્રવ્ય નિષ્કેપ, નિરર્થક રૂપ છે એમ જૈનોથી કેમ કહી શકાશે ! હા કદાચ મ્લે છો તો મ્લે નિરર્થક કહે, વાસ્તે નતો દ્રવ્યાર્થિક નયો નિરર્થક છે, તેમજ નતો ત્રણ નિષ્કેપ પણ નિરર્થક છે, કેવલ જૈનની શેલીને સમજ્યા વગર, મૂઢતાથી કરેલા તમારા વિચારોજ બધા નિરર્થકરૂપે થયેલા છે, અમો એકેક વાતનો જો વિચાર કરતાં બેસીયે તો, લલ્લતાં પણ છેડો આવે નહીં, અને વાચકવર્ગને સમજવાનું પણ ઠીક પડે નહીં, એવો વિચાર કરી, આ સામાન્ય માત્રના લેખથી દિગ્દર્શન કરાવી, આ લેખની સમાપ્તિ કરતાં, એક વાત યાદ આવે છે તે, પ્રસંગો પાત અહીંયાંજ લલ્લી વતાવું છું.

॥ તે વાત એ છે કે. ॥ વાડીલાલ, પૃષ્ઠ. ૨૨૧ માં લલ્લે છે કે, નિન્હવ એટલે, સાત નય પૈકી, એકજ નયને વલ્લગી રહી, પક્ષ ગ્રાહી બને. (જમાલી માફક)

॥ આ લેખ પણ યોગ્ય રીતે થયેલો નથી, કેમકે સાતનય પૈકી, એકાદ નયને, ન માન્ય રાખી પક્ષગ્રાહી બને, તેનેજ નિન્હવ કહેલો છે, । અને જે, સાત નય પૈકી, એકજ નયને વલ્લગી રહી, પક્ષગ્રાહી બને, તેને તો કોરો મિથ્યા દૃષ્ટિ કહેલો છે. ॥ તથાચ કાવ્યં.

॥ બૌદ્ધાના મૃજુ સૂત્ર તો મતમભૂ દ્વેદાંતિનાં સંગ્ર-
હાત્, સાંસ્થાનાં તત એવ નૈગમનયાદ્ યોગશ્ચ વૈશેષિકઃ ॥
શબ્દ બ્રહ્મ વિદોપિ શબ્દ નયતઃ સર્વૈર્નયૈર્ગૂફિતા, જૈની દૃષ્ટિ
રિતીહ સારતરતા પ્રત્યક્ષ મુદ્દીક્ષ્યતે ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ.—હઠપનાથી ક્ષણિકવાદી બૌદ્ધમતી છે, તે વર્તમાન-

પણ છે. । અને ઋજુ સૂત્રનય, તે વર્તમાનપણાને ગ્રહણ કરનારી છે, તેથી બૌદ્ધનો મત, ઋજુ સૂત્ર નયથી ઉત્પન્ન થયેલો છે. એમ સમજવું. ॥ અને “સર્વં સ્વલ્પિદં બ્રહ્મ.” એમ સર્વ સંગ્રહપણાના હઠથી, વેદાંતી કહે છે, તેથી તે સંગ્રહ નયનો મત છે. ॥ અને આત્માને કરવાનું કાંઈ નથી, એમ સાંખ્યમતવાલા કહે છે, તે પણ સંગ્રહનયનો જ મત છે. ॥ અને દ્રવ્ય, ગુણાદિ, સામાન્ય, વિશેષ, પદાર્થો જુદા જુદા છે, એમ હઠપણાથી નૈયાયિક, અને વૈશેષિકનામતવાલા કહે છે, અને નૈગમ નયનો પણ એજ મત છે, તેથી, એ વે મત નૈગમ નયથી ઉત્પન્ન થયેલા છે એમ સમજવું. ॥ અને સર્વજ્ઞ કોઈ નથી, અને શબ્દ જે અનાદિ વેદ વચન, તનાથીજ સર્વ પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે, એમ મીમાંસક (દૃષ્ટા જૈમિનિ ઋષિ) ના મતવાલા કહે છે, અને તે શબ્દ નયનો મત છે, તેથી મીમાંસકનો મત શબ્દ નયથી ઉત્પન્ન થયેલો છે. ॥ અને જૈનમત છે તે, સર્વ નયોથી ગૂંથેલો હોવાથી સર્વ મતોથી શ્રેષ્ઠપણે અમો પ્રત્યક્ષપણાથી જોઈએ છે. ॥ ઇતિકા વ્યર્થઃ ॥

હવે આ લેખ ઉપરથી વિચાર કરવાનો એ છે કે, જે જે મતવાલા એકેક નયને વલગીને રહ્યા છે તે તે મતવાલાને, શાસ્ત્રકારે તો, મિથ્યા દૃષ્ટિ કહેલા છે, પણ તેને ‘નિન્હવ’ કહેલા નથી. । અને નિન્હવ તો તેને કહેલા છે કે, જે જૈન મતની સર્વ પ્રકારથી, બીજી વધી માન્યતા રાખી, એકાદ નયની માન્યતા ન રાખે તેનેજ, શાસ્ત્રકારે, નિન્હવ કહેલા છે. ॥ અર્થાત્ એકાદ નયના વિષયમાં, પ્રમિત થઈ હઠ પકડીને બેસે, અને સમજાવ્યા પણ સમજી સકે નહીં,

જેમકે, જમાલી, સર્વ જૈન મતની માન્યતા રાખવા છતાં, તેમજ જૈનની સર્વ ક્રિયામાં ઉચ્ચ પદને ધારણ કરવા છતાં, એકજ નયના વિષયમાં, ઋમિત થઈ સમજાવવા છતાં પણ સમજી સક્યા નહીં, તેથી તેમણે નિન્હપણામાં ગળી કાઢ્યો. । કહેવાનું છે કે, જમાલી જેવા મહા તપસ્વી, અને જૈનની સર્વ ક્રિયામાં પ્રવીણ છતાં, એક નયમાં ઋમિત થવાથી, તેમણે શાસ્ત્રકારો એ નિન્હવ (અર્થાત્ વીતરાગના વચન લોપી) કહ્યા. । તો પછી, નામ નિષ્કેપ, ૧ સ્થાપના નિષ્કેપ, ૨ અને દ્રવ્ય નિષ્કેપને, ૩ માન્ય રાખનારી, જે નૈગમાદિક દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયોનો, લોપ કરવા બેઠેલા, અમારા ઢૂંઢક ભાઈયો છે, તેમણે અમારે શું ! નિન્હવ કહેવા ? અથવા અર્દ્ધદગ્ધ કહેવા ? કેમકે, નિન્હવ તો જે એકાદ નયનો લોપ કરવાવાળા હોય તેને કહેવાય છે, અને અમારા ઢૂંઢક ભાઈયો તો, આ નિષ્કેપના વિષયમાં, ચાર નયોનો લોપ કરવા બેઠેલા છે, અને નયો તો મૂલની સાત છે, વાસ્તે અર્દ્ધદગ્ધ કહેતાં પણ વિચાર થઈ પડે છે, વાસ્તે નિર્ણય કરવાનું વાચક વર્ગને સાંપી દઈ અમારા લેખને બંધ કરીએ છે. ॥

॥ ઇતિ સત્તનય વિષયે તત્ત્વાત્તત્ત્વ વિચારઃ ॥.

॥ હવે ચાર નિષ્કેપ વિષયે કિંચિત્ તત્ત્વા તત્ત્વવિચાર કરી ચતાવીએ છે.

પૃષ્ઠ. ૫૪ થી. તે. પૃષ્ઠ. ૭૧ સુધીમાં વાંચીલાલ શાહ નો લેખ નીચે મુજબ.

[૭-૮-૯-૧૦] ચાર નિષ્કેપ * ૧ આચાર નિષ્કેપ જૈન મતમાં ઉપયોગી ભાગ બજવે છે. એની ગેર સમજથી નિરાશી જૈન વર્ગમાં, એક મૂર્તિ પૂજક પંથ ઊભો થયો છે, કે જે મૂર્તિ પૂજાકે જેમાં હિંસા મુખ્યત્વે છે, અને ધર્મકે જેમાં જીવદયા મુખ્યત્વે છે. તે

બેનો પર સ્પર્શ વિરોધ પણ જોવાની દરકાર કરતો નથી. ॥

અત્રે આપણો * ૨ અરિહંત અને સૂત્ર એ બે શબ્દ ઉપર ચાર નિષ્કેપ ઉતારી શું અર્થાત્ લાગુ પાડી શું. ॥

અરિહંત. ॥ પૃષ્ઠ. ૫૬ માં. જીવાદિક વસ્તુનું અરિહંત એવું નામ આપ્યું હોય ત્યારે તે વસ્તુ નામ નિષ્કેપના આધારે અરિહંત કહેવાય. । ભરવાડના છોકરાનું નામ ઇંદ્ર પાડે તો તે, ઇંદ્ર ન હોવા છતાં નામ નિષ્કેપે, ઇંદ્ર કહેવાય. ॥

પૃષ્ઠ. ૫૭ થી. ॥ સ્થાપના નિષ્કેપ-તેના બે ભેદ, સદ્ભાવ, અને અસદ્ભાવ, ॥

[૧] સદ્ભાવ-ફોટોગ્રાફ, વાવલું, ભગવાન દેહધારી હતા તે વસ્તુની આ બે હુબ છબી વાવલું બનાવી રાખ્યું હોય તો.

[૨] અસદ્ભાવ-તે, ૧૦ દશ પ્રકારે કરાય છે, ગંઠીને, પ-રોવીને, જોડીને, ચિતરીને, લીંપીને બનાવે. તે. ઇત્યાદિ ૧૦ પ્રકારે કરાય છે, અરિહંત પ્રભુનો ફોટોગ્રાફ (છબી) અગર વાવલું ન મલ-વાથી, * ૩ પાષાણાદિ વડે આકાર માત્ર મલ તો બનાવી તેમાં મહાવીર પણ આરોપે એટલે કે તેને મહાવીર તરીકે માને પૂજે એ અરિહંતનો અસદ્ભાવ નિષ્કેપ. ॥

૩ દ્રવ્ય નિષ્કેપ-તેના પાંચ ભેદ છે ॥

૧ જાણગ શરીર દ્રવ્ય, । ૨ ભવિય શરીર દ્રવ્ય, । ૩ લૌકિક દ્રવ્ય, । ૪ કુ પ્રાવચનિક દ્રવ્ય, । ૫ લોકોત્તર દ્રવ્ય. ॥

૧ અરિહંત મોક્ષ સિધાવ્યા, અને તેમનું શરીર પડ્યું હોય તે શરીરને, જાણગ શરીર દ્રવ્ય નિષ્કેપના આધારે, અરિહંત કહે. ॥ ૧ ॥

૨ પ્રભુ ધર વાસમાં હોય ત્યારે, અરિહંત કહે તે,

ભવિય શરીર દ્રવ્ય નિષેપના આધારે કહ્યું.

૩ લોકને વિષે શત્રુને જીતે, ઇટલે ચક્રી, વાસુદેવ, રાજા વિગેરેને, લૌકિક દ્રવ્ય નિષેપની દૃષ્ટિ, અરિહંત કહે.

૪ હરિ, હર, બ્રહ્મા, આદિ દેવને, કુપ્રા વચનિક દ્રવ્ય નિષેપની દૃષ્ટિ, અરિહંત, કહે.

૫ જૈન ધર્મમાં હોય પળ કેવલ જ્ઞાન પાંમ્યો ન હોય છતાં પોતાને અરિહંત કહે વડાવે. તે, લોકોત્તર દ્રવ્ય અરિહંત. (ગો સાલાના દૃષ્ટાંતે)

૪ ભાવ નિષેપ. કેવલ જ્ઞાનાદિ સાહિત જે વર્તે છે તે, ભાવ અરિહંત, સ્વસ્વેરો અરિહંત તો તેજ, અને વંદનિક પળ તેજ, બાકી નામનો માણસકે પથ્થર કોઇનુ કલ્યાણ કરીસકે નહીં. ॥ પૃષ્ઠ. ૬૩ તક. ॥

इति अरिहंत उपर घटावेला चार निक्षेप, सम्यक्क. अथवा धर्मना दरवाजाथी लखी बताव्या छे. ॥

हवे पृष्ठ. ६३ थी सूत्र उपरना लखीये छे ॥

॥ सूत्र. ॥ १ नाम निक्षेप—कोइ पण प्राणी पदार्थनुं सूत्र एवुं नाम. ॥

૨ સ્થાપના નિષેપ—સુત્ર તરીકે કાગલ મુકી તેને સૂત્ર માને. ॥

૩ દ્રવ્ય નિષેપ—લેખલાં. પાંના. ॥

૪ ભાવ નિષેપ—સૂત્રોમાંનાં તત્ત્વો. [વાંચનાર જે ગ્રહણ કરે છે. તે. ॥

શ્રી અનુયોગ દ્વારમાં કહ્યું છે કે, પેહેલા ત્રણ નિષેપ “અવશ્યુ,” ઇટલે ઉપયોગ વિનાના છે, છેલ્લો ચોથોજ આ લોકમાં ઉપયોગી,

अने परमार्थमां साधन रूप छे. ॥

पृष्ठ. ६५ थी सूचना १ ली. लोगस्समां जे तीर्थकरोनां नाम छे ते, नाम निक्षेप न कहेवाय पण 'नाम संज्ञा' कहेवाय, तीर्थकरोनुं नाम अन्य कोइने आपीए त्यारे ते, नाम निक्षेप ? कहेवाय. ॥

सूचना -२ जी. खुद तीर्थकर बीराजता त्यारे नाम तो हाल छे तेज धरावता पण ते " नाम निक्षेप " कहेवाय नहि, भाव निक्षेप कहेवाय.

सूचना. ३ जी. मोह घरमां श्री मल्लिनाथे पोतानुं आवेहुव सुवर्ण बावलुं मुक्युं हतुं, के जे कारणथी छू राजाने 'जाति स्मरण' ज्ञान उपन्युं हतुं तो पण ए छ समकिती जीवोए बावलाने बाहुं नहि, जो के एक तो उपकारी पदार्थ—कारण भूत पदार्थ हतो बळी तीर्थकरनी सद्भाव स्थापना हती. ॥ नमिराजा चुडीना कारणथी बूज्या. । समुद्र पाल राजा चोरने देखीने बूज्या. पण चुडीने के चोरने बांधा पूज्या न हता. । भगवाननी मूर्ति देखवाथी भगवान याद आवे छे ते कारणथी मूर्ति पूजवी जोइए एदलील तइन पाया वगरनी छे. अने जिन प्रतिमा माननारा, जिन प्रतिमा जिन सारिखी कहे छे. पण द्रव्य के भाव एक पण रीते ते, जिन सारिखी थइ शकती नथी. । भगवान देह धारी हता ते बखतनी छवी के बावलुं होत तो कदाच द्रव्ये सारिखी कहि सकात. । बळी भगवाननो ज्ञान गुण, मूर्तिनो जड गुण, ते पण एक, सारिखी, कहेनारे विचारवा जेवुं छे. ॥ आतो धर्ममां आगल बधवानी तीव्र इच्छाने लीधे उन्मार्गे चडी जवा जेवुं थयुं. ॥ पृ. ६७ ओ १४ थी वैराग्य के ज्ञान थवानुं तो क्षयोपशम उपर आधार राखे छे ॥

खुद महावीर स्वामीना मुख्य शिष्य गौतम स्वामी जेवा तेमणे भाव
 तीर्थकरनी भक्ति करी तोषण प्रभुनी हयाति शुधी तो तेमणे 'केवल
 ज्ञान' न थयुं, पण प्रभुनो बियोग टुका वखतमां केवलज्ञान आप-
 नारो थइ पडयो. ॥ साक्षात् वीतराग देव वीराजता त्यारे तेमणे
 वांदवा कोइए संघ कहाडया न हता. श्री विपाकसूत्र, तथा भाग
 वती सूत्रमां कहुं छे के, सुबाहु कुमारे, तथा उदाइ राजाए, एम
 भावना भावी के, भगवंत जो अहीं पधारे तो तेमणे वांदी हुं कृतार्थ
 थाउं, एटलो तीव्र भक्ति भाव छतां, अने खुद भगवाननां दर्शन थवानां
 हतां छतां, तेमज पोते लक्ष्मीवान् होवा छतां, संघ कहाडीने 'वांदवा' न
 गया हता, तो पछी पश्यरने भगवान मानी लइ, तेने वांदवा माटे संघ
 काढीने जवुं एमां शुं भगवाननी आज्ञा होय ? ॥ ? अरेरे भस्म
 ग्रहना भ्रमित आचार्योए मात्र पेटना कारणे, दुधमांथी पौरा वीणवा
 जेवुं काम करी, स्थापना निक्षेप, नो अवलो अर्थ लइ मूर्तिपूजाना
 अने ते अंगे थतां बीजां अगणित पापोमां, भोली दुनीयाने केवी
 इबाबी दीधी छे ? अने डुबेला पाछा उठवाज न पामे, तेटला
 मोटे तेमना उपर कपोल कल्पित ग्रंथोनी, केवी त्रासदायक पछेडी
 ओढाडी दीधी छे ? ॥ पृ. ७० ओ. ७ थी भस्म ग्रहना
 संख्याबंध भूखथी आकूल व्याकूल थयेला आचार्यो, शास्त्रनुं
 शस्त्र बनावी, तेवडे दुनीयानो शिकार करवामां फतेह पांमे एमां
 शुं आश्चर्य ? परंतु जेओने अंतर्च क्षु छे, तेमणे विचार करवा दो, अने
 पाप खाइमां धकेली देनार सामे मानसिक टकर लेवा दो. ॥

* આ પ્રકારના ચક્રથી નીચેના ભાગમાં ટીપ આપેલી છે. તે
 પૃ. ૫૪-૫૫-૫૮ ના ક્રમથી લેવી બતાવીયે છે. ॥ ચાર નિષેષ *

ની ૧ । અત્રે આ પ્રમાણે * ની ૨ । પ્રભુનો ફોટોગ્રાફ (છબી)
અગર બાવલું ન મલવાથી * ની ૩ જી. । એમ ત્રણ પ્રકારની ટીપ
લખી બતાવીયે છે. ॥

॥ ચાર નિક્ષેપ * ૧ । પૃષ્ઠ. ૫૪ માં—

ક્ષિપ્=ફેંકવું. નિ×ક્ષિપ્=આપવું. આરોપવું. નિક્ષેપ=આરોપવું તે
અથવા આરોહણ. કોઈ ચીજમાં બીજી ચીજનો ગુણ આરોપવો તે. ॥

इति प्रथम चक्रनी.

અત્રે આપણો * ૨ । પૃષ્ઠ. ૫૫ થી—દુનીયામાં જેટલી ચીજ
છે તેટલી બધી કબુલ કરવા છતાં, પૂજવા યોગ્ય હોઈ શકે નહિ,
તેમજ નિક્ષેપ ચાર છે તે ચારને પૂજે તોજ, નિક્ષેપ ચાર, કબુલ
રાખ્યા એમ સાચીત થતુ નથી—જૈનો કહે છે કે, કેટલીક ચીજો
જ્ઞેય. ઉપાદેય. અને હેય. માટે નિક્ષેપ એક બે નહીં પણ ચાર છે,
એમ કબુલ રાખનારા માણસે સ્થાપના નિક્ષેપને ઉપાદેય તરીકેજ
કબુલ રાખવો જોઈએ એવું કહેનારા માત્ર પોતાને જ ઠગે છે. ॥ એ
બીજા ચક્રની ટીપમાં.—

॥ પ્રભુનો ફોટોગ્રાફ (છબી) અગર બાવલું ન મ-
લવાથી * ૩ ની ટીપ. પૃષ્ઠ. ૫૮ થી.

॥ લોકો જ્યારે મૂર્તિને આગલ કરવા માગે છે તો પછી
આ એક આશ્ચર્ય વાર્તા છે કે, તેઓ સદ્ભાવ છોડી અસદ્ભાવ
સ્થાપના કેમ કરે છે ! જેનું નામજ અસદ્, ઇટલે સ્વોટું, તેને ગ્રહણ
કરવું એ શું વિચારશક્તિ પામેલા પ્રાણીને શોભતી વાત છે ! । શ્રી
મલ્લિનાથજીનું સુવર્ણનું બાવલું કે વિષયી રાજાઓ, તેને ખેટવા
તલપી રહ્યા હતા, જો મૂર્તિપૂજા એ સુઠું કામ હોત તો કેમ સાચી

રાસનામાં ન આવત ! વલી કારીખરો, અમેહુવ છૂબી વનાવનાર
 હયાતી ધરાવવા છતાં, કોઈ પળ તીર્થકરની છૂબી કે વાવલું
 કેમ ન બન્યું, એ સમજાતું નથી. ભગવાન તો જાણતા હતાજ કે,
 અમારા પાછલ વસ્ત આલો આવવાનો છે. વલી તે ભવિષ્ય કા-
 લનું વર્ણન પળ કરી બતાવતા, તો શું કોઈ શ્રીમંતો તે વસ્તમા ન-
 હોતા કે, જેઓ ભવિષ્યના કરોડો જીવોના હિતાર્થે, હયાત ભગ-
 વાનની છૂબી અને વાવલાં બનાવી રાખે ! એમ થયું હોતતો આજે
 “ અસદ્ભાવ સ્થાપનામાં ” કોઈને મુજાઈ રહેવું પડત નહિ. ॥

વલી આપણ વિચારવા જેવું છે કે, સદ્ભાવ અને અસદ્ભા-
 વ “ સ્થાપના ” તે રૂપવંત વસ્તુની થઈ શકે, પણ કાંઈ ભાવ-ગુ-
 णની હોઈ શકે નહીં. ભગવાન, પોતાના ઉપરનો મેલ દુર કરી નિજ
 રૂપમાં મલી ગયેલા આત્માજ છે. તેના ગુણ જે, જ્ઞાન, દર્શન, ચા-
 રિત્ર, તે તો અદૃશ્ય છે, તેની ‘ સ્થાપના ’ શી રીતે થઈ શકે. !
 પ્રકાશક. ॥

इति. पृष्ठ. ५४ थी. ते पृष्ठ. ७१ शुधी ढूँढकनो
 लेखेलो लेख आलखीनि बतावेलो छे. ॥

हवे ए विषय उपर अमारो विचार-चार निक्षेप उपयो-
 गी भाग भजवे छे, । एनी गेर समजथी-एक मूर्तिपुजक पंथ उभो
 थयो छे. ॥

आ लेखथी विचार करवानो ए छे के, प्रथम प्रमाणना वि-
 षयमां, । अने पछी नयोना विषयमां, तमारी केटली बधी समज
 थयेली हती तेनु तो दिग्दर्शन अमोए करी बताव्युं छे; हवे चार

નિક્ષેપમા વિષયમાં પળ, તમારા ઢૂંઢકોની સમજ કેટલી થયેલી છે તેનો વિચાર, ઢૂંઢક હૃદયનેત્રાંજનમાં, કરી બતાવ્યો છે તેથી વિચાર કરી જૂવો કે, તમારી સમજ કેવા પ્રકારથી થયેલી છે, તેથી માલ પડશે. ॥ તોપણ સ્થાન શૂન્ય ન રાખતાં, અહિયાં પળ સિદ્ધાંતના પાઠની સાથે, તેનાં લક્ષણો લખી તમારા લેખનો પળ, પરસ્પર વિચાર કરી બતાવીએ છે, તેથી પળ કિંચિત્ તમારી ચાતુરીની સ્વર તમને પડશે.

॥ જૂવો અનુયોગદ્વાર નામનું સૂત્ર, આવશ્યક આદિ સૂત્રના નિષ્કેપ કરીશું, એમ કહીને, પ્રથમ નીચે લખેલી, ગાથા કહી બતાવી છે. ॥ તથાચ ॥

જથ્થય જં જાણેજા નિસ્સેવં નિસ્સેવે નિરવસેસં જથ્થવિય
ન જાણેજા ચઝકગં નિસ્સેવે તથ્થ. ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જ્યાં જે વસ્તુમાં, જેટલા નિક્ષેપ જાણવામાં આવે ત્યાં, તે વસ્તુમાં, તેટલા નિક્ષેપ કરવા. । અને જે વસ્તુમાં, વધારે નિક્ષેપ જાણવામાં ન આવે, તે વસ્તુમાં ચાર નિક્ષેપ તો જરૂરજ કરવા. ॥૧॥

॥ એ ગાથાને કહીને, આવશ્યક સૂત્રના, ચાર નિક્ષેપનું ઉચ્ચારણ કરતા, હુવા સૂત્રકાર પ્રથમ નિષ્કેપનું સૂત્ર કહે છે. ॥

યથા. સેકિતં આવસ્સયં, આવસ્સયં “ચઝવિહં”
પણ્ણત્તં તંજહા, નામાવસ્સયં ૧ । ઠવણ્ણાવસ્સયં ૨ ।
દવ્વાવસ્સયં ૩ । ભાવાવસ્સયં ૪ ।

॥ સેકિતં, નામાવસ્સયં ૨ જસ્સણ્ણં જીવરસવા,

अजीवस्स वा, जीवाणं वा, अजीवाणं वा, तदुभयस्स वा, तदुभयाणं वा, आवस्सएत्ति, नामं कज्जइ, सेतं, नामावस्सयं ॥ १ ॥

अर्थ:—ते आवश्यक કેટલી પ્રકારનો છે, તો કે ચાર પ્રકારનો છે. । એક નામ આવશ્યક ૧ । બીજો સ્થાપના આવશ્યક ૨ । ત્રિજો દ્રવ્યાવશ્યક ૩ । અને ચોથો ભાવ આવશ્યક ૪ ॥

॥ એમ આવશ્યકના ચાર નિક્ષેપ વર્ણન કરેલા છે. ॥

અહીંયાં ધ્યાનમાં રાખવાનું એટલું છે કે, ૬૬ આવશ્યક ક્રિયા રૂપ વસ્તુને, મનમાં ધારણ કરી, ગણધર મહારાજાઓ, આ આવશ્યક રૂપ ક્રિયા વસ્તુના, “ ચાર નિક્ષેપ ” જણાવવાને, સૂત્રની રચના કરેલી છે. અને તે ક્રિયાને જણાવનાર સૂત્ર, અથવા સાધુ, એ વેજ છે તે આગલ સૂત્રાર્થથી સ્પષ્ટપણે સમજાસે. ॥

કેમકે આવશ્યક શબ્દનો અર્થ એવો કરેલો છે કે, અવશ્ય કરવાને યોગ્ય તે, અથવા આત્માને ગુણોથી વાસિત કરે તે, અથવા ગુણોને વશ કરે, તેનું નામ આવશ્યક છે. ॥

॥ અને એજ અર્થ, દૂંદની પાર્વતી પણ, સત્યાર્થ ચંદ્રોદય પૃષ્ઠ. ૨ માં કરે છે કે, “ પ્રશ્ન, આવશ્યક કિસકો કાહિયે, ઉત્તર અવશ્ય કરને યોગ્ય, યથા આવશ્યક નામ સૂત્ર. ॥ એમ દૂંદની પણ સમજ્યા વગર લખે છે, કેમકે અથવા આવશ્યક સૂત્ર, એમ લખવું જોઈતું હતું, કારણ કે આવશ્યક ક્રિયાને પ્રગટ કરનાર સાધુ અથવા આવશ્યક સૂત્ર છે, તેથી અથવા શબ્દથી લખવાનું હતું તેને ઠેકાણે, યથા આવશ્યક સૂત્ર લખ્યું છે. ॥

॥ હવે પ્રથમ નામ નિષ્કેપ શબ્દનો અર્થ કિંચિત્ લખીએ છે ॥

નામ નિષ્કેપ શબ્દનો અર્થ એ છે કે, જે શબ્દો વ્યાકરણ-દિકથી ગુણ પૂર્વક સિદ્ધ થયેલા છે, અથવા આપણા આપણા શાસ્ત્રોના સંકેતથી સિદ્ધ છે, તે શબ્દોનો, યથાર્થ ભાવ પ્રગટ કરવા વાલી વસ્તુમાં, આરોપ કરવો, અથવા વીજી વસ્તુમાં આરોપ કરવો. તેનું નામ, નામ નિષ્કેપ છે. ॥ તે નામ નિષ્કેપ જે જે વસ્તુમાં કરી સકાય છે, તે તે વસ્તુને જણાવવા, પ્રથમ અનાદિ સિદ્ધ જો ‘ આવશ્યક ’ શબ્દ છે તેનો ભાવ પ્રગટ કરવા, જેમાં જેમાં તે નામનો નિષ્કેપ કરી સકાય છે, તે બતાવવાને સૂત્રકારે સૂત્ર કહ્યું છે, તેનો અર્થ કરીને બતાવીએ છે.

તે નામ આવશ્યક શું છે, ? તો કે જે જીવનું, અથવા અજીવનું, વા ઘણા જીવોનું, વા ઘણા અજીવોનું. અથવા જીવ અજીવ ભેગી વસ્તુનું, અથવા ઘણા જીવો અને ઘણા અજીવો ભેગી વસ્તુનું, ‘ આવશ્યક ’ એવું નામ આપીએ, તેનું નામ ‘ નામ આવશ્યક ’ થાય. ॥

इति आवश्यकना प्रथम नाम निक्षेपनो सूत्रार्थः

હવે અહીં નામ નિષ્કેપનું લક્ષણ કાઢીએ છે.

॥ यद्वस्तुनोऽभिधानं, स्थितं मन्यार्थे तदर्थं निर-
पेक्षं । पर्यायाऽनऽभिधेयं च, नाम यादृच्छिकं च तथा. ॥१॥
અર્થઃ ‘ નામ નિષ્કેપ, ત્રણ પ્રકારથી કરાય છે, ૧ તે એવી

રીતેકે, જે ગુણ ક્રિયા વાંચી અનાદિ સિદ્ધ શબ્દો છે, તે શબ્દોનો યથાર્થ ભાવ પ્રગટ કરવાને, યથાર્થ ગુણવાલી વસ્તુમાં આરોપ કરવો, તે પહેલા પ્રકારથી નામનો નિક્ષેપ જાણવો. જેમકે ‘આવશ્યક સૂત્ર’ લેવાઈને તડ્યાર થયા પછી ‘આવશ્યક’ એવું નામ આપીયે તે ‘અજીવ વસ્તુમાં’ નામ નિક્ષેપ, યથાર્થપણે થયો. । અથવા આવશ્યક સૂત્ર મળવા વાલા સાધુનું નામ ‘આવશ્યક’ કહીયે તો તે ‘જીવ અજીવ રૂપ મેળી વસ્તુમાં પળ’ યથાર્થ પળે ‘નામ આશ્યકનો નિક્ષેપ’ જાણવો એ પેહલા પ્રકારથી નામનો નિક્ષેપ જાણવો. ॥ ૧ ॥

અને જે વસ્તુમાં, શબ્દનો અર્થ યથાર્થ તો હોય નહિ, તેમ તેની પર્યાયનાં બીજાં નામ હોય તે પળ વાપરી શકાય નહી, તેવી બીજી ગુણ વિનાની વસ્તુમાં, નામ આપ્યું હોય તે, બીજા પ્રકારથી નામનો નિક્ષેપ ગણાય છે, જેમકે ગૂજરના પુત્રનું નામ ‘ઇંદ્ર’ અથવા કૃશ્ન, રામચંદ્ર, એવું નામ આપ્યા છતાં પળ, પુરંદર, સચી-પતિ, આદિ જે ઇંદ્રની પર્યાય વાંચીનાં નામ છે તે બીજા નામોની પ્રવર્ત્તિ, અથવા કૃશ્ન પર્યાય વાંચીનાં. અથવા રામચંદ્ર પર્યાય વાંચીનાં, બીજાં નામોની પ્રવૃત્તિ, ગૂજરના પુત્રમાં કરી શકાય નહી, તે પર્યાય વાંચીના નામની પ્રવર્ત્તિ તો જે વિમાનનો અધિપતિ થયો હોય ને તેમાં ઇંદ્ર શબ્દના નામનો નિક્ષેપ કર્યો હોય તેમાંજ પ્રવર્ત્તિ કરી શકાય. તેજ પ્રમાણે કૃશ્નમાં, અને રામચંદ્રમાં પળ, સમજી લેવું, એ બીજા પ્રકારથી નામ નિક્ષેપ જાણવો. ૨ ॥

અને વ્યાકરણથી તો શબ્દોની સિદ્ધિ થઈ હોય નહિ, તેમજ શાસ્ત્રના સંકેતના પળ શબ્દો હોય નહી, તેવા શબ્દોથી આપણી

इच्छा पूर्वक, वस्तुनं नाम आपवुं जेमके गोल मोल आदि ते, बि-
जा प्रकार्थी नामनो निक्षेप गणाय छे. ३ ॥ एम त्रण प्रकारना
लक्षणथी नामनो निक्षेप थाय छे. ॥

इति नाम निक्षेपनुं लक्षण संपूर्ण ॥

॥ हवे बीजा स्थापना आवश्यकनुं सूत्र.

सेकिंतं ठवणावस्सयं २ जण्णं कठंकम्मे वा, पो-
यकम्मे वा, चिंतंकम्मे वा, लिप्पंकम्मे वा, गंथिकम्मे वा,
वेढिमे^१ वा, पुंरिमे वा, संघाइमे वा, अख्खे^२ वा, वराडं^३ वा, ।
एगो वा, अणोगो वा, सम्भाव ठवणा वा, असम्भाव ठव-
णा वा, आवस्सएत्ति ठवणा ठविज्जइ, सेतं, ठवणावस्सयं
॥ २ ॥ नाम ठवणाणंको पइ विसेसो, णामं आवक-
हियं, ठवणा इतरिआ वा, आवकहिया वा. ।

॥ अर्थ—प्रथम अहिं समजवानुं ए छेके, आवश्यक सूत्रनी,
तेमज आवश्यकनी क्रियाना करवा बाला साधुओ क्रिया कारकनो
अभेद मानीने पण आवश्यकनी स्थापना करी सकाय छे, अने
सूत्रकारनो पण एज अभिप्राय छे. ॥

काष्ठमां. १ चित्रमां २ पत्रादिना छेदमां. अथवा लेख मात्रमां
३ लेपकर्ममां ४ गूंथनीमां ५ वेष्टन क्रियामां ६ धातुना रसनी पूर्णी
मां ७ अनेक मणिकाना संघातमां ८ चंद्राकार पाषाणमां ९ को-
डीमां १० ॥

ए दक्ष प्रकारनी वस्तुमांथी गमे ते एक प्रकारमां स्थापना

બનાવી સકાય છે. ॥ અહીં આવશ્યકતા વિષયમાં, સૂત્રના અક્ષરોની, તેમજ આવશ્યકની ક્રિયા કરવાવાળા એક સાધુની સ્થાપના બનાવો, અથવા અનેક સાધુની સ્થાપના બનાવો, તે મરજી ઉપર વાત છે. ॥

નામ નિષ્કેપ, અને સ્થાપના નિષ્કેપમાં, ફરક ઇટલોજ છે કે, નામ યાવત્ કાલ, (ઇટલે એકવાર પાડયું કે વસ છે) અને સ્થાપના, થોડા કાલ વાસ્તે પણ કરી શકાય છે, । અને યાવત્ કાલ તક પણ કરી સકાય (ઇટલે એકવાર કરી તે કરી, ફેર બદલ કરવાની કંડ જરૂર નથી.)

॥ હવે અહીયાં સ્થાપના નિષ્કેપનો તાત્પર્ય કહી બતાવીયે છે. ॥

આ સ્થાપના નિષ્કેપના સૂત્રની રચના કરતાં શાસ્ત્રકારે, પ્રથમથી જ આવશ્યક સૂત્ર, અને આવશ્યકની ક્રિયા કરવાવાળા સાધુની ‘સ્થાપના’ પ્રગટ કરવાના અભિપ્રાયથી જ, સૂત્ર રચનાની પ્રવૃત્તિ કરેલી છે. । કેમકે કાષ્ઠાદિક જો દશ પ્રકાર, સ્થાપના કરવાના બતાવ્યા છે તેમાં, આવશ્યક સૂત્રનો લેખ કરવાની પણ સવડતા છે, અને સાધુની મૂર્તિ કરવાની પણ સવડતા આવેલી છે. । અને ‘એ ગોવા ઋણો ગોવા’ એ સૂત્રના વાક્યથી સાધુની સ્થાપના જ પ્રગટ કરવાનું જણાવેલું છે. ॥

અમારા લેખથી ઢૂંઢક ભાઈયો મનમાં શંકા લાવશે, પરંતુ શંકા કરવાની જરૂર નથી. ॥

જૂવો સત્યાર્થ ચંદ્રોદય પૃષ્ઠ. ૪ થા માં, ઢૂંઢની પાર્વતી પણ એજ અર્થ લખી બતાવે છે, પરંતુ સમજી શકી નથી. ॥ પ્રશ્ન. સ્થાપના આવશ્યક ક્યા ? ઉત્તર, કાષ્ઠપૈ લિખા, ચિત્રોમેં લિખા, પોથી

પૈ લિખા, અંગુલિસે લિખા “છેવટમાં લખે છે કે, । આવશ્યક કરને-
વાલેકા રૂપ, અર્થાત્ હાથ જોડે હુણ ધ્યાન લગાયા હુઆ, એસા
રૂપ, ઉક્ત માંતિ લિખા હૈ. ॥

આ ઢૂંઢની પાર્વતીના લેખથી પળ વિચાર કરી જૂઓ
કે, આવશ્યક સૂત્ર, અને આવશ્યક ક્રિયા કરવા વાલા સાધુની,
સ્થાપના કરવાના અભિપ્રાયથી, સૂત્રકારે સૂત્રની રચના ક-
રેલી છે કે નહિ ! અગર જો એ વચ્ચે પ્રકારના અભિપ્રાયથી
સૂત્રની રચના થયેલી ન હોત તો, । ઢૂંઢની પળ ॥ કાષ્ટપૈ
લિખા, પોથીપૈ લિખા, વિગરેનો અર્થ, । અને, હાથ જોડે હુયે
ધ્યાન લગાયા હુઆ, સાધુનો અર્થ, કોઈ દિન પળ કરી શકતી નહિ
અને આ નિષ્કેપના વિષયમાં શું શું ફરક અમારા ઢૂંઢક ભાઈયો કરે
છે, અને આ વિષયમાં કેવી પહોંચ ધરાવે છે, તેનો વિચાર પ્રસંગે
પ્રસંગે બતાવતા જઈશું ॥

इति आवश्यकना द्वितीय स्थापना निक्षेपनो सूत्रार्थः

हवे अही स्थापना निक्षेपनुं लक्षण कहीये छीए.

छंद आर्या.

यत्तु तदर्थं वियुक्तं, तदऽभिप्रायेण यच्च तत्करणि ।

लेप्यादि कर्म स्थापनेति क्रियतेऽल्पकालंच ॥ १ ॥

અર્થ:—જે મૂલ વસ્તુમાં ગુણ છે તે ગુણથી તો રહિત, અને
તેનાજ અભિપ્રાયથી (એટલે કે તીર્થકરાદિકના અભિપ્રાયથી) તે-
મના સદૃશપનાથી કરણિ (એટલે તેમના જેવી કરણિ) અથવા
અન્યથા પ્રકારથી, એટલે કે તેમના જેવી આકૃતિ વિનાથી પળ,

લેખાદિકના કર્મથી સ્થાપિત કરવી તેનું નામ ' સ્થાપના નિ-
 ચ્છેપ ' માનેલો છે.

તાત્પર્ય એ છે કે, સ્થાપના નિષ્કેપ બે પ્રકારથી કરી શકાય
 છે, એક સદ્‌રૂપથી, એટલે કે તીર્થકરોના પદ્માસન વિગેરેની આકૃ-
 તિથી, અને બીજી અસદ્‌રૂપથી, એટલે કે ગણેશજીનો ગોલ પથ્થરો
 મુકીને લોકો કરે છે તે, અથવા સંકેતિત અક્ષરોથી જ્ઞાન ગુણની
 સ્થાપના કરવી તે, તેવી રીતે અસદ્‌રૂપથી પણ થાપના કરી
 શકાય છે ॥

એમ બે પ્રકારથી સ્થાપનાનિષ્કેપ કરવાનું, મૂલ સૂત્રકારે પણ
 કહી બતાવ્યું છે, અને લક્ષણ કારે, પણ એજ અર્થને પ્રગટ કરીને
 કહી બતાવ્યો છે.

इति द्वितीय स्थापना निक्षेपनुं लक्षणा संपूर्णा. ॥

હવે આવશ્યકના તૃતીય દ્રવ્ય નિષ્કેપનું સૂત્ર લખીએ છીએ.

સેર્કિતં દૃઢ્વાવસ્સયં ૨ દુર્વિહં પળ્લાન્તં તંજહા, આ-
 ગમ ઓઞ ૧ , નો આગમ ઓ ઞ ૨ । સેર્કિતં આગમ
 ઓ દૃઢ્વાવસ્સયં ૨ જસ્સણં આવસ્સ એત્તિ પદં, સિસ્થિ
 ઞ, ઠિતં, જિતં, મિતં, પરિજિતં, નામ સમં, ઘોસ સમં,
 યાવત્ ધમ્મકહાણ નો અણુપેહાણ, કમ્હા અણુવયોગો દૃઢ્વ-
 મિતિ કટ્ટુ ॥ ૧ ॥

સેર્કિતં નો આગમઓ દૃઢ્વા વસ્સયં ૨ તિર્વિહં પલ્લ-
 ન્તં તંજહા, જાણગ સરીર ૧ । ભવિઞ સરીર ૨ । જાણ

ગભવિત્ર વતિરિત્તં ૩ । વતિરિત્તં, તિવિહં પન્નત્તં, ।
લોહત્રં, ૧ કુપ્પાવત્રણિત્રં, ૨ લોઉત્તરિત્રં, ૩ ।
ઇત્યાદિ ॥

અર્થ:—અહીં સમજવાનું એ છે કે, જો અતીત કાલમાં અથવા
અનાગત કાલમાં, કારણરૂપ, સચેતન અથવા અચેતન રૂપ “વસ્તુ
છે ” તેનું નામ દ્રવ્ય માનેલું છે, તેમાં નિક્ષેપ તે દ્રવ્ય નિક્ષેપ અહિં
આવશ્યક સૂત્રનો બે પ્રકારથી થાય છે. ॥

એક તો આગમથી, અને બીજો નો આગમથી, ॥

આગમથી દ્રવ્ય આવશ્યકનો નિક્ષેપ ઉપયોગ વિના હ
આવશ્યકનો પાઠ કરવાવાલા સાધુમાં કરેલો છે, તે એ છે કે, જે
સાધુ એ આવશ્યક સૂત્ર સિખી લીધું છે, સ્થિર કર્યું છે, જિતી લીધું
છે, પ્રમાણ યુક્ત મળ્યું છે, સારી રીતે પરિપક્વ કર્યું છે, આપણા નામ-
ના યાદ પ્રમાણે યાદ કરેલું છે, અને ઉચ્ચારણ પણ બરોબર શુદ્ધપણે
કરી લિધેલો છે, યાવત્ પુછી ગાછી નક્કી કરી ધર્મકથા પણ
કરવા માંડી છે, પરંતુ તે સાધુનો તેમાં ઉપયોગ નથી તેથી તેનો આવ-
શ્યક છે તે આગમથી દ્રવ્ય આવશ્યક માન્યો છે, કેમકે, અનુપયોગ
છે તેથી તેને દ્રવ્ય માનેલો છે.

॥ અને નો આગમથી દ્રવ્ય આવશ્યક ત્રણ પ્રકારથી
થાય છે. ॥

પ્રથમ પૂર્વકાલમાં જેણે આવશ્યક સૂત્ર પઢેલું છે, તેવા પઠિત
સાધુના પ્રેતમાં, આવશ્યક સૂત્ર માનવું તે, જાણાગ શરીર દ્રવ્ય-
રૂપમાં આવશ્યકનો નિક્ષેપ જાણવો. ? ॥

અને અપરકાલમાં દીક્ષા લઈ જો આવશ્યક સૂત્ર મળવાવાળા છે, તેવા પુરુષમાં, આવશ્યક સૂત્રનો નિષ્કેપ કરવો તે, મનિષ્ઠ શરીર દ્રવ્યરૂપમાં આવશ્યકનો નિષ્કેપ નો આગમથી જાણવો. ૨ ॥

અને જાણ, તેમજ, મનિષ્ઠ, શરીરથી 'વ્યતિરિક્તમાં' મુખ ધોવું, દાતન કરવું, આદિ લોકિક, ? અને જે ચરકાદિક સાધુઓ ઇંદ્ર. યજ્ઞાદિકની પૂજા વિગેરે કરે તે કુપ્રાવચનિક, ૨ । અને જૈન ક્રિયાથી સ્થિલ થયેલા આવશ્યકમાં પ્રવર્તિ કરે તે લોકોત્તરિક, ૩ । એવી રીતે સંસારી જીવોનાં અનેક પ્રકારનાં અવશ્ય કર્તવ્યોનો અને સ્થિલાચારીઓના કર્તવ્યોનો સમાવેશ કરીને બતાવેલો છે. ॥ એમ ત્રણ પ્રકારે 'નો આગમથી' દ્રવ્ય આવશ્યકનું, વર્ણન મૂલ સૂત્રથી કરી બતાવેલું છે. ॥

इति आवश्यकना तृतीय द्रव्यनिक्षेपनो सूत्रार्थः

हवे तृतीय द्रव्यनिक्षेपनं लक्षण कहीये छीए.

॥ छंद आर्या. ॥

भूतस्य भाविनो वा, भावस्य हि कारणं तु यल्लोके ।

तद्रव्यं तत्त्वज्ञैः, सचेतनाऽचतनं कथितं ॥ १ ॥

અર્થ:—આ લોકને વિષે, જો અતીત, અથવા અનાગત, કાલની પર્યાયનું કારણ છે તેનું નામ દ્રવ્ય છે. । અને તે જીવ, અથવા અજીવના, વસ્તુ રૂપથી છે. । અથવા જીવ અજીવના

? વ્યતિરિક્ત, એટલે જે શુદ્ધ સ્વરૂપવાળા સાધુમાં, દ્રવ્યનિષ્કેપના વિષયરૂપ, છ આવશ્યકની ક્રિયા, જણાવવા, સૂત્રકારે, સૂત્રની પ્રવૃત્તિ કરેલી હતી, તે નહીં, પણ નામ પ્રમાણે, બીજાજ ગુણવાળો, આવશ્યકની ક્રિયાનો, દ્રવ્યનિષ્કેપ. મમજવો એ સૂત્રકારના અભિપ્રાયથી લખી જણાવ્યું છે.

ભેગાપણાની વસ્તુરૂપથી છે, । એવું તત્વના જાણ પુરુષોએ કહેલું છે. ॥

જેમકે, ઇંદ્રપદથી ચર્ચીને મનુષ્ય થયેલો હોય અને તેને ઇંદ્ર કહીયે છીએ, અથવા મંત્રિપણાના પદથી ભ્રષ્ટ થયેલાને મંત્રી કહીયે છીએ. તેમ, । અથવા મનુષ્યપણાથી ચર્ચીને, ઇંદ્રપણાની પદથીને પ્રાપ્ત થવાવાળા પુરુષને ઇંદ્ર કહીયે તે, જેમકે રાજાના કુંવરને રાજા કહીયે તેમ. ॥

॥ એમાં સમજવાનું એ છે કે, અતીતકાલમાં, ઇંદ્રપણે હતો, તે મનુષ્ય થયો, તો પણ તેને ઇંદ્ર કહ્યો, । અને જે મનુષ્યપણાને છોડીને, ઇંદ્રપદને પ્રાપ્ત થવાનો છે, તેને જે ઇંદ્ર કહ્યો તે અનાગતકાલની અપેક્ષા લઈને કહ્યો, । તે ઇંદ્રપણાના ‘જીવ’ રૂપ દ્રવ્યમાં, પૂર્વ-કાલ, કિંવા, અપરકાલ, ની પર્યાયનો આરોપ કરીને, ઇંદ્ર કહ્યો તે, “દ્રવ્યનિક્ષેપ” થી કહ્યો. ॥

એવીજ રીતે કાષ્ટાદિકથી ઉત્પન્ન થયેલી^૧ ઢબ્બી આદિ વસ્તુમાં, કાષ્ટપણાનો આરોપ કરવો, । અથવા કાષ્ટાદિકથી ઉત્પન્ન થવા વાલી વસ્તુનો, કાષ્ટમાં આરોપ કરી ઢબ્બી આદિને માની લેવી, તે અજીવ રૂપ દ્રવ્યમાં “દ્રવ્ય નિક્ષેપ” કહેવાય. ॥ ૧ ॥

इति तृतीय द्रव्य निक्षेप लक्षणा स्वरूप संपूर्ण. ॥ ३ ॥

હવે આવશ્યકના ચતુર્થ ભાવ નિક્ષેપ વિષયે સૂત્ર. ॥
 સેકિતં ભાવા વસ્સયં ૨ દુવિહંપણત્તં તં જહા, આગમઞ્ચો
 ઞ ૧ । નો આગમઞ્ચો ઞ ૨ ॥ સેકિતં આગમઞ્ચો ભાવા
 વસ્સયં જાણાઉં ઉવઉત્તે, સેતં ભાવા વસ્સયં ૧ ॥ સેકિતં
 નો આગમઞ્ચો ભાવા વસ્સયં ૨ તિવિહં પન્નત્તં, તં જહા,

લોહઞ્ચ,^૧ કુપ્પાવયણિઞ્ચ,^૨ લોગુતરિઞ્ચ,^૩ ઇત્યાદિ.

અર્થ:—ભાવ આવશ્યક પણ, આગમથી ૧, અને નો આગમથી ૨, એમ બે પ્રકારથી છે. । આગમથી ભાવ આવશ્યક તેને જાણવો, જે સાધુ આવશ્યકને શુદ્ધપણથી પરિપૂર્ણ પણે મળેલો હોય, અને તેમાં પરિપૂર્ણ પણે ઉપયોગ વાળો પણ હોય, તેનું નામ આગમથી ‘ભાવ આવશ્યક પણું’ જાણવું ? । અને જે ‘નો આગમથી “ ભાવ આવશ્યક ” પણું છે તે ત્રણ પ્રકારથી છે. ॥ તેમાં પ્રથમ, લોકિક ભાવ આવશ્યક એ છે કે, સવારની વસ્તે, અને સંધ્યાકાલના સમયે, અન્યમતના લોકો ભારત અને રામાયણનું શ્રવણ કરે છે, તે. ૧ ॥ અને કું પ્રાવચનિક ભાવ આવશ્યક એ છે કે, જે ચરક આદિ સાધુઓ, હોમ, જાપ, નમસ્કારાદિક, વસ્તો વસ્ત દિન દિન પ્રતે કરે છે તે. ૨ ॥ ^૬ લોકોત્તરિક ભાવ આવશ્યક એ છે કે, જે શુદ્ધ જૈનના સાધુનું, અથવા શુદ્ધ શ્રદ્ધાવાળા શ્રાવકોનું, અવશ્ય કર્તવ્ય એટલે બે વસ્તુનું પ્રતિક્રમણ કરવાનું તે, લોકોત્તરિક “ ભાવ આવશ્યક છે ” ૩

આજે અમો, ચાર “ નિષ્પેષ ” નો અર્થ, કરીને બતાવ્યો છે તે વધો એ મૂલ સૂત્રમાં, ગણધર મહારાજાઓજ કરેલો છે, તે માંથીજ આ ક્ષિત્તિ માત્ર અર્થ કરીને બતાવ્યો છે, પણ અમારી મંતિકલ્પનાથી કરેલો નથી, અગર કોઈને સંદેહ થાય તો બીજાના કે-હવા ઉપર ભરુશો ન રાખતાં, કોઈ પંડિતની પાસ, સત્રપાઠ વંચાવી, તેનો અર્થ પણ સાંભલીને, આપણા મનમાં નિશ્ચય કરવો, અને જૈન માર્ગથી ઋષ્ટ હોય તેમનો સંગ છોડી, શુદ્ધ જૈન માર્ગને આદરવો, એ અમારી સર્વ ભવ્ય જીવોપ્રતિ પ્રાર્થના છે.

इति आवश्यकना चतुर्थ भाव निक्षेपनो सूत्रार्थः

હે ભાવ નિષેપનું લક્ષણ કહિયે છીએ

આર્યા:

भावो विवक्षित क्रियाऽनुभूति युक्तो वै समाख्यातः ।

सर्वज्ञैरिन्द्रादिवदि हं दनादि क्रियाऽनु भावात् ॥ १ ॥

અર્થ:—વ્યાકરણથી, અથવા શાસ્ત્રના સંકેતપણાથી, અથવા લોકોના અભિપ્રાયથી, જે જે શબ્દોમાં, જે જે ક્રિયાઓ, માનેલી હોય, તે તે ક્રિયાના પરિણામ યુક્ત વસ્તુનું વર્તન થતું હોય તેને, સર્વજ્ઞ પુરુષોએ ‘ભાવ’ કહ્યો છે. જેમકે, પરમ ऐश्वर्यના પરિણામ યુક્ત વર્તન કરે, ત્યારેજ તે ‘इन्द्र’ કહેવાય, કેમકે इन्द्रમાં જે इन्द्रपणानी પરમ ऐश्वर्य રૂપ (અર્થાત્ પરમ ઠકુરાઇપણા રૂપ) ની ક્રિયા તેનો તેનામાંજ અનુભવ હોવાથી તેને ‘ભાવ इन्द्र पणु’ ગણાય ॥ ૧ ॥

અહીં શુધી અમોએ, અનુયોગદ્વાર સૂત્રનો મૂલ પાઠ, અને તેનો અર્થ, અને ચારનિષેપનાં લક્ષણ, જૂદાં જૂદાં કહીને બતાવ્યાં છે

॥ इति आवश्यकना चार निक्षेप विषये सूत्र, तथा तेनो अर्थ, અને તેને લગતાં લક્ષણ કહીને બતાવ્યાં.

હે ધર્મના દરવાજા નામના ગ્રંથમાં, શાહ, વાડીલાલે જે, અરિહંત ઉપર, અને સૂત્ર ઉપર, ચાર નિષેપ, ઉતારીને બતાવ્યા છે, તેમાં સૂત્રપણાથી જે વિરુદ્ધ લેખ થયો છે તેના, પરસ્પરના મેલથી વિચાર કરી બતાવીયે છીએ ॥

વાડીલાલ, સૂચના—૧ લીમાં, લખે છે કે. લોગસમાં

જે તીર્થકરોનાં, નામ છે, તે નામ-નિષેષ, ન કહેવાય પણ ' નામ સંજ્ઞા ' કહેવાય, અન્ય કોઈમાં નામ આપીએ ત્યારે તે ' નામ નિષેષ ' કહેવાય. ॥

અને સૂચના વીજીમાં લખે છે કે, સ્વદ તીર્થકરો વીરાજતા ત્યારે નામ તો હાલ છે તેજ ધરાવતા પણ તે ' નામ નિષેષ ' કહેવાય નહિ. ' ભાવ નિષેષ ' કહેવાય.

અને ચાર નિષેષની* પ્રથમની ટીપમાં લખે છે કે, નિષેષ= આરોપવું તે, અથવા આરોહણ, કોઈ ચીજમાં વીજી ચીજનો ગુણ આરોપવો તે. ॥

હવે એમાં વિચાર કરવાનો છે કે, સૂત્રકારે એક આવશ્યક ક્રિયારૂપ વસ્તુમાં, જેવી રીતે ' ચાર નિષેષ ' ઉતારીને બતાવ્યા, તેવીજ રીતે ' સર્વ વસ્તુમાં ' ચાર નિષેષ ઉતારવાના છે, ॥ અને સૂત્રકારે પ્રથમ ગાથામાં પણ તેજ બતાવ્યું છે કે, જો વધારે જાણવામાં ન આવે તોપણ ' ચાર નિષેષ ' તો વસ્તુમાં જરૂર ઉતારવા, એમ કહીને એક ' આવશ્યક ક્રિયારૂપ વસ્તુમાં, ઉતારીને પણ બતાવ્યા, ॥ અને દુનીયામાં જે જે, જીવ, અજીવાદિક, વસ્તુ છે, અથવા ઉત્પન્ન થાય છે, તેની સમજ તેમાં નામનો નિષેષ થયા પછીજ થાય છે, । કોઈક વસ્તુમાં તો નામનો નિષેષ તે શબ્દના ગુણ પૂર્વક થાય છે, । અને કોઈક વસ્તુમાં શબ્દના ગુણ વિના પણ નામનો નિષેષ કરી શકાય છે, જેમકે વિમાનના અધિપતિ થવાવાલા દેવતામાં ' ઇંદ્ર ' નામનો નિષેષ કરવો તે, શબ્દના ગુણ પૂર્વક નામનો નિષેષ છે, અને ગૂંજરના પુત્રમાં ' ઇંદ્ર ' નામનો નિષેષ છે તે, શબ્દના ગુણ વિના નામનો નિષેષ કરેલો છે, ।

પરંતુ કેહવાશે બન્ને વસ્તુમાં નામનો નિલેપજ, । કેમકે ‘દ્વંદ્વનું’ સ્વ-
રૂપ સાક્ષાત છે તે પળ જીવ અજીવરૂપ વસ્તુજ છે, । અને
ગુજ્જરનો પુત્ર છે તે પળ, જીવ અજીવરૂપ વસ્તુજ છે—અને વસ્તુમાં
જ, નામનો નિલેપ કરવાનો શાસ્ત્રકારે બતાવેલો છે, ॥

પ્રથમ જૂવો કે, તીર્થકરોનો જીવ, અને અજીવરૂપ તેમનું
શરીર, એ બે મલીને જીવ અજીવરૂપ એક વસ્તુ છે, તેમાં તેમનાં
માતા પીતાએ ‘નામનો નિલેપ’ ગુણ પૂર્વક કરેલો છે, । અને કોઈ
કોઈ તીર્થકરોમાં, દેવતાઓએ પણ ‘નામનો નિલેપ કરેલો છે, ॥

જૂવો કલ્પસૂત્રનો પાઠ, ॥ યથા. જપ્પભિદ્ ચણં અમ્હે
એસ દારણ કુઠ્ઠિસિ ગદ્ધત્તાણ વક્કંતે, તપ્પભિદ્ ચણં અમ્હે,
હિરણેણં વામદ્દો, જાવ પીઢ સક્કારેણં અદ્વ ૨ વદ્દામો,
જાણ ભવિસ્સદ્ તયાણં ગુણં ગુણ નિપ્પણં નામધિજ્જં
કરિસામો “ વદ્ધમાણુત્તિ ”

‘ અને આગે ભગવાની બાલક અવસ્થામાં, ॥

દેવોર્હિસે શામ કયં “ સમણે ભગવં મહાવીરે ” ॥

અર્થ: ભગવાન મહાવીર સ્વામીના જન્મ થયા પહેલાંજ, મા-
તાપીતાને, એવો વિચાર થયો કે, જ્યારથી ભગવાન ગર્ભમાં આવ્યા
છે, ત્યારથી, અમો સુવર્ણ, ધન, ધાન્ય, રાજ્ય, વિગેરેની વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત
થયાં છીએ, વાસ્તે જ્યારે એ બાલકનો જન્મ થશે ત્યારે અમો એ બાલ-
કનું નામ ‘વર્ધમાન’, એવું પાડીશું, । અને બાલકપણામાં જ્યારે
ભગવાને દેવતાનો પરાજય કર્યો ત્યારે તે દેવતાએ ‘શ્રમણ ભગવંત
મહાવીર, એવું નામ આપેલું છે. તેથી ૨૪ મા તીર્થકરમાં વર્ધમાન,

અને મહાશ્વેર, એ બે નામનો નિષ્કેપ ગુણપૂર્વક થયેલો છે. શ્વેર શાસ્ત્રના સંકેતથી જાણવામાં આવે છે, ॥

હવે જૂવો પ્રથમ તીર્થકરનું નામ 'રૂષભ' છે, તે રૂષભ શબ્દ વ્યાકરણના સંકેતથી બલદનું નામ છે; તે પળ અનાદિથી સિદ્ધજ છે, અને તેજ રૂષભ શબ્દનો આરોપ ભગવાનની સાથલોમાં બલદનું ચિન્હ જોડે માતા પીતાએ કરેલો છે, અને શાસ્ત્રના સંકેતથી તે આપણે જાણી પળ શકીએ છીએ, અને જીવ અર્જીવરૂપ વસ્તુમાં જ થયેલો છે, તો પછી તીર્થકરોનાં નામ તે 'નામનિષ્કેપ' ન કહેવાય એવું કયા સિદ્ધાંતના આધારે કહો છો ? તે સિદ્ધાંતનું નામ પ્રગટ કરો, અને જો અનુયોગદ્વારા સૂત્રના, આધારથી નામનિષ્કેપની ના પાડતા હશો તો તે, તમારું લેખનું તદન અયોગ્યજ છે, કેમકે તે સૂત્રમાં તો જીવ અર્જીવરૂપ એક વસ્તુમાં પળ નામનો નિષ્કેપ કરવાનો કહેલો છે, । અને તીર્થકરો છે તે પળ જીવ અર્જીવરૂપ એક વસ્તુજ છે, વાસ્તે નામ છે તે નામનો નિષ્કેપ નહીં એવું ત્રણ કાલગાં પળ તમારાથી કહી શકાશે નહીં, ॥

બલી પળ દાખલા જૂવો કે સાધુ, અને રાજા, આ પળ બે નામ છે, તે અનેક પુરુષોમાં વચ્ચે વચ્ચે અપાયાજ કરે છે, અને કોઈમાં ગુણ પૂર્વક હોય છે, અને કોઈ પુરુષમાં ગુણ વિનાનું પળ જોવામાં આવે છે, તો તેને નામનિષ્કેપ નહીં કહો તો બીજું શું કહી શકવાના છો ? તેનો પળ જરા યુક્તપણાથી વિચાર કરો, અને જૈનોના સિદ્ધાંત સામી દૃષ્ટિ કરો. તમો આપણી મૂર્ખતાઈ તરફ લક્ષ ન દેતાં, લાચરો આચાર્યમાં ભૂલ બતાવો છો, એ કયા પ્રકારની તમારી મૂર્ખતાઈ ગણવી ! આ વાતમાં ઘણો પુક્તપણાથી વિચાર કરવાનો છે, કેમકે એ તો તીર્થકરોનું સિદ્ધાંત છે, વાસ્તે વિપરીતપણે

જવાને જરા પળ માર્ગ રહેલો નથી ? અને પરંપરાના ગુરુની પાસેથી
મળ્યા વગર એ ગહન વિષયોનું જ્ઞાન પળ થતું નથી ? એમ સ્વાસપણે
મનમાં લક્ષ રાખવાનો છે. છેવટમાં તાત્પર્ય એ છે કે.

જે જે નામ પાડવાના શબ્દો છે, તેતો આપણા આપણા ગુણને
જણાવવા વાલા અનાદિકાલથી, વસ્તુથી ભિન્નપણે સિદ્ધરૂપેજ થયે-
લા છે, । અને વસ્તુઓની ઉત્પત્તિની સાથે, કોઈ કોઈ વસ્તુમાં, વ્યા-
કરણના સંકેતથી ગુણ પૂર્વક, અને કોઈ કોઈ વસ્તુમાં શાસ્ત્રના સં-
કેતથી ગુણ પૂર્વક, આરોપિત કરવામાં આવે છે, તેજ ‘નામનિક્ષેપ
છે, । અને તેની પર્યાય વાચીનાં બીજાં નામ હોય તે પળ, તેની
સાથે લાગુ પાડી શકાય છે, જેમકે આદર્શશ્વર, નાભિ સૂત આદિ
અને તે શબ્દોનો ગુણ વિનાની વસ્તુમાં જ્યારે લોકો નિક્ષેપ કરે છે
ત્યારે, તેની પર્યાયવાચીનાં બીજાં નામની પ્રવૃત્તિ, તે વસ્તુમાં કરી
શકાય નહિ, એજ વિશેષપણું છે, પળ નામનિક્ષેપપણામાં વિશેષપણું
કિંચિત્ માત્ર પળ નથી, ? ॥

આ વિષયનો વિચાર કરવાવાલાને, એક તો મૂલ સૂત્ર ઉપર
લક્ષ રાખવાથી, અને લક્ષકારના લક્ષણ ઉપર લક્ષ દેવાથી, યથા
યોગ્ય પળ માલમ પડશે. ॥ ? ॥

હવે અહીં વાઢીલાલના લેખથી પળ વિશેષ વિચાર જૂવો કે,
વ્યાકરણ શાસ્ત્રના નિયમથી ‘અરિહંત નામનો અર્થ, શત્રુને જીતવાનો
અનાદિ કાલથી સિદ્ધ છે, તે નામનો અર્થ, રાગાદિ શત્રુઓને જિત-
વાનો જૈન શાસ્ત્રના સંકેતથી કરી, તીર્થકરોમાં ‘અરિહંત નામનો નિ-
ક્ષેપ, યથાર્થપણાથી કરેલો છે, અને અરિહંત શબ્દથી, તીર્થકરોના
જીવ રૂપ વસ્તુ, જૂદી નથી એમ કોણ કહી શકે એવું છે ? વાસ્તે

અરિહંત શબ્દના ગુણનોજ, તીર્થકરના જીવ રૂપ વીજી વસ્તુમાં આ-
રોપ કરવાથી નિક્ષેપ શબ્દનો અર્થ પળ તમારા લક્ષ્યા પ્રમાણે ય-
થાર્થપણે જ લાગુ થાય છે, અને સૂત્રમાં પળ જીવ અજીવાદિક
વસ્તુમાં આવશ્યક સૂત્રનું નામ આપવાનું વતાવેલું હોવાથી, તે સત્ય
રૂપથીજ નિક્ષેપ થયેલો છે, પરંતુ સદ્ગુરુના ચરણની પ્રાસાદી મલ્યા-
વગર તમોને પ્રાંતિ થયેલી છે.

જૂવાંકે, આવશ્યક સૂત્ર, લખાઈને તૈયાર થયા પછી, આ-
વશ્યક એનું નામ આપીયે તે અજીવ રૂપ વસ્તુમાં નામ નિક્ષેપ થયેલો
ગણાય, । અને જીવ અજીવના પુતલા રૂપ સાધુમાં, નામ આપીએ
તે પળ યથાર્થપણથી નામનો નિક્ષેપ ગણાય. ॥ એ સિવાય વીજી
વસ્તુમાં આવશ્યકનાં બીજાં પર્યાયવાચી નામ સૂત્રકારે આપ્યાં છે,
તેની પ્રવૃત્તિ કરી સકાય નહીં, માત્ર આવશ્યક સૂત્રમાં, અને અભેદ-
ભાવ માનીને શુદ્ધ સાધુમાંજ, તે નામની પ્રવૃત્તિ કરી સકાય.

ગાથા ॥ ૧ આવસ્સયં, ૨ અવસ્સ કરણિયં, ૩
ધુવનિગ્ગહો, ૪ વિસોહી અ, ૫ અજ્જયણ છક્ક વગ્ગો,
૬ નાઓ, ૭ આરાહણામગ્ગો ॥ ૧ ॥ સમણેણં સાવણાય,
અવસ્સ કાયઠવં હવતિ જમ્હા, ॥ અતો અહોનિસસ્સય,
તમ્હા આવસ્સયં નામ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—સાધુ આદિને અવશ્ય કરણે યોગ્ય, । અથવા વશ
હોવે કષાયાદિ ભાવ શત્રુઓ, । અથવા વશ હોવે જ્ઞાનાદિ ગુણ, ।
તેથી એનું નામ આવશ્યક છે ૧ ॥ સાધુઓને તેમજ શ્રાવકોને
નિયમ પૂર્વક કરવાને યોગ્ય હોવાથી એનું નામ અવશ્ય કરણીય પળ
છે, ૨। ધ્રુવ જે કર્મ, અથવા સંસાર, તેનો નિગ્રહ (અર્થાન્ નાશ) કર-

વાવાલો હોવાથી એનુંનામ ધ્રુવ નિગ્રહ પળ કહીયે, ૩ । આત્માના કર્મમેલની શુધી કરવાવાલો હોવાથી એનું નામ વિશુદ્ધી પળ કહીયે, ૪ । છ અધ્યયન ભેગાં હોવાથી એનું નામ અધ્યયન ષટ્વર્ગ પળ કહીયે, ૫ । જીવ અને કર્મનો સંબંધ દુર કરવાવાલો હોવાથી એનું નામ ન્યાય પળ કહીયે, ૬ । મોક્ષની આરાધનાનો માર્ગ હોવાથી એનું નામ આરાધન માર્ગ પળ કહીયે, ૭ ॥ ? ॥ સાધુ અને શ્રાવકને પ્રાતઃકાલ અને સંધ્યા કાલના સમયે અવશ્ય કરવાને યોગ્ય છે, તે કારણથી એનું નામ આવશ્યક રાખેલું છે ॥ ૨ ॥

આ વે ગાથાઓ આવશ્યક સૂત્રના ચાર નિષ્કેપના અંતમાં આપેલી છે, તેમાં પહેલી ગાથામાં આવશ્યકનાં એકંદર સાત નામ કહ્યાં, । અને બીજી ગાથામાં સાધુ અને શ્રાવકને અવશ્ય કરવાનું કર્તવ્ય હોવાથી એનું નામ ‘આવશ્યક’ છે એવું પ્રગટપણે જણાવ્યું છે, । વાસ્તે એ ભાવ આવશ્યકનાજ ચાર નિષ્કેપ સૂત્રકારે કરીને બતાવ્યા છે, ॥ માત્ર વિશેષ એજ છે કે, બીજી વસ્તુમાં આવશ્યક નામનો નિષ્કેપ કરેલો હોય તો, તેનાં બીજાં રહેલાં છ નામ છે તેની પ્રવૃત્તિ કરી ચકાય નહીં, પળ આવશ્યક સૂત્રમાં બીજાં આવશ્યકનાં છ નામોની પ્રવૃત્તિ કરવામાં હરકત આવે નહીં, તેમજ આધાર અને આધેય એક માનીને સાધુમાં પળ આવશ્યક સૂત્રની પ્રવૃત્તિ કરી શકાય છે, અને તેજ પ્રમાણે સિદ્ધાંતકાર ગણધર મહારાજાઓ કરીને પળ બતાવેલી છે, જુઓ સ્થાપનાનિષ્કેપ સૂત્ર, અને તેનું લક્ષણ પૃષ્ઠ ૫૫ થી તે ૫૭ સુધી ॥ અને તમો જે હયાત તીર્થકરોનાં નામને ‘ભાવ નિષ્કેપ’ કહોછો તેપણ સિદ્ધાંતથી, કેટલા બધા વિરુદ્ધપણે ગયાછો, તેનો પળ જરા વિચાર તો કરો. ?

હું! વસ્તુના 'ચાર નિષ્કેપ' કરવાના શાસ્ત્રકારે બતાવ્યા છે 'તે ચારેને' એકજરૂપ કરી દેવા ધારો છે કે! પરંતુ ચાર નિષ્કેપને એક સ્વરૂપમાં ગણધર મહારાજાઓથી વિપરીતપણે જડ ન કરી સકાય. ! અને તેવા પ્રકારનો પ્રયત્ન કરીએ તો, આપણા જેવા શ્રદ્ધા બીજા કોઈ પણ ન ગણાય. ॥

॥ इति प्रथम नाम निक्षेपनो किञ्चित् तत्त्वाऽतत्त्व विचार संपूर्ण.

હવે દ્વિતીય સ્થાપના નિષ્કેપનો તત્ત્વાઽતત્ત્વ વિચાર લેખીએ છે. ॥

॥ वाडीलाल—सद्भाव स्थापना, फोटोग्राफ, अथवा, वावलं, ॥ असद्भाव स्थापना १० प्रकार्थी कराय, ॥ અને પૃ. ૬૩ માં સૂત્રના બીજા નિષ્કેપમાં, કાગલ મુર્કીને 'સ્થાપના નિષ્કેપ' કરવાનું બતાવ્યું છે. ॥

॥ हवे एना उपर विचार, । प्रथम अमो एटलुंज पुछीये छे के, । १० दश प्रकार्थी असद्भाव स्थापना कराय छे, एतुं कया गुरु पासेथी अथवा कया सिद्धांतथी भणीने आव्या ! અને સૂત્રની 'સ્થાપના' કોરા કાગલથી કરવાનું બતાવોછો તેપણ, કયા અકલવાલા સિદ્ધાંતના જાણ પાસેથી મળ્યા! કેમકે, સૂત્રકાર ગણધર મહારાજે તો, સદ્ભાવ, અને અસદ્ભાવ, એ બન્ને પ્રકારની સ્થાપના દશ પ્રકારમાંજ, કરવાનો સમાવેશ કરી બતાવેલો છે, । તો પછી દશે પ્રકારને અસદ્ભાવ સ્થાપના કયા હિસાબથી કહો-છો? અને લેખેલા અક્ષરોને આવશ્યક સૂત્રની 'સદ્ભાવ સ્થાપના' ગણધર મહારાજાઓએ મૂલ સૂત્રમાંજ કહેલી છે, તેને દ્રવ્ય નિષ્કેપમાં

કહોછો, તો તે કયા ગુરુ પાસેથી ભળીને લેખી લેવાલો ? કેમકે, દૂંદની પાર્વતી છે તેપણ, સત્યાર્થચંદ્રોદય પૃષ્ઠ. ૪ માં, આવશ્યક સૂત્રની સ્થાપનામાં, સમજ્યા વગર એટલું તો જરૂર લેવું છે કે, કાષ્ઠ પૈ લેખા. પોથી પૈ લેખા. અંગુલીસે લેખા. । યાવત આવશ્યક કરનેવાલેકા રૂપ, અર્થાત્ હાથ જોડે હુયે, ધ્યાન લગાયા હુવા, એસા રૂપ ઇત્યાદિ, તો પછી તમો સૂત્રની સ્થાપના નિષ્કેપમાં, કોરા કાગલ મુકવાનું, લેખોછો, તે તો સૂત્રથી પણ વિરુદ્ધ, અને દૂંદની પાર્વતીના લેખથી પણ વિરુદ્ધ, અને અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં, સૂત્રરૂપ વસ્તુનો દ્રવ્યનિષ્કેપ કરતાં શાસ્ત્રકારે જે, નો આગમના ભેદમાં “પત્તય પોત્થય લિહિત્રં અહવા સુત્તં પંચવિહં પન્નત્તં અંડયં બોડયી કાડયં” ઇત્યાદિ લેખેલું છે તે પાઠ દેખીને જે આતિમાં પડ્યાછો તેપણ, અર્દ્ધદંધ ગુરુની પાસે ભળવાથીજ પડ્યાછો, કેમકે, તે “ પત્તય પોત્થય લિહિય ” નો પાઠ છે તે, નો આગમપનાથી, જાણગ શરીર, અને ભાવિય શરીરથી. વ્યતિરિક્તપણે, ભાવનું કારણ માનીને, પાઠને ગ્રહણ કરેલો છે, પરંતુ મુખ્યતારૂપે સૂત્રના નિષ્કેપની ભલામણ તો આવશ્યક સૂત્રના નિષ્કેપની સાથેજ કરેલી છે। વાસ્તે એમ અક્ષર માત્ર વાંચી જવાથી અનુયોગદ્વાર સૂત્રનું જ્ઞાન થતું નથી ? તેમ અર્દ્ધદંધ થયેલા દૂંદક ગુરુ પાસે ભળવાથી પણ જ્ઞાન થવાનું નથી ? વાસ્તે પરંપરાગત ગુરુના ચરણની સેવાથીજ તે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે ? અમો પણ લેખી લેખીને ક્યાં સુધી સમજાવી શકવાના છીએ ? વાસ્તે નિષ્કેપના વિષયમાં તમારો લેખ કિંચિત્ માત્ર સત્ય રૂપે થયેલો નથી ?। આવી રીતે પાયા વગરના, ગણધર મહારાજાઓથી પણ વિપરીતપણે લેખો લેખી, અને સર્વ આચાર્યોને તુચ્છ ગણી, આપણે આપ વિચારશક્તિ પામેલાની પંક્તિમાં દાખલ થવા માગો છો તો કેવા પ્રકારથી થશે ? તેનો વિચાર તમોજ તમારી મેલે કરી જુવો. ।।

વાહીલાલ, અત્રે આપણે * નીં બીજી ટીપમાં લખે છે કે :

દુનિયામાં જેટલી ચીજ છે તેટલી બધી કબુલ કરવા છતાં, પૂજવા યોગ્ય હોઈ શકે નહિ, તેમજ નિષ્કેપ ચાર છે તે ચારને પૂજે તોજ નિષ્કેપ ચાર કબુલ રાખ્યા એમ સાબીત થતું નથી, । જૈનો કહે છે કે, કેટલીક ચીજો જ્ઞેય, ઉપાદેય, અને હેય, માટે નિષ્કેપ એક બે નહિ પણ ચાર છે એમ કબુલ રાખનારા માણસે, સ્થાપના નિષ્કેપને, ઉપાદેય તરીકેજ કબુલ રાખવો જોઈએ એવું કહેનારા માત્ર પોતાનેજ ઠગે છે. ॥

હવે એના ઉપર વિચાર, ॥ દુનિયાની બધી ચીજો પૂજવાને યોગ્ય છે એમ કોઈએ કહ્યું પણ નથી, તેમ કોઈ પૂજતું પણ નથી, એ તમારો લેખજ અયોગ્ય છે. । તેમ બધી ચીજોના ચાર નિષ્કેપને ' પૂજવા એમ પણ કોઈ શાસ્ત્રકારે બતાવ્યું નથી, આ લેખમાં કેવલ સમજ્યા વગરજ આપણી અકલનો ઘોડો દોડાવ્યો છે. । કેમકે, ન તો શાસ્ત્રકાર સર્વ ચીજોના ' નામ નિષ્કેપને ' પૂજવાનું કહે છે, અને ન તો સર્વ ચીજના ' સ્થાપના નિષ્કેપને ' પૂજવાનું કહે છે, તેમજ ન તો સર્વ ચીજના ' દ્રવ્ય નિષ્કેપને ' પૂજવાનું કહે છે, । અને તેમજ સર્વ ચીજોના ' ભાવ નિષ્કેપને ' પણ પૂજવાનું કહેતા નથી. । તો પછી શા વાસ્તે સમજ્યા વગર આવા વિપરીત લેખો લખી લોકોને ભ્રમિત કરો છો ? તે કાંઈ સમજાતું નથી, શું તમોને વીતરાગ દેવ ઉપરજ દ્વેષ થવાથી આવા વિપરીત લેખ લખો છો ? ॥ જૂવો શાસ્ત્રકારની માન્યતા શું છે તેનો વિચાર કરો, ॥

શાસ્ત્રકારની માન્યતા એ છે કે, જે ચીજનો ' ભાવ નિષ્કેપ ' અમારે સ્મરણીય, વંદનીય, અને પૂજનીય છે, તેનો નામ નિષ્કેપ

તો સ્મરણ કરવાને યોગ્ય છે, અને તીર્થંકર મહારાજાઓના નામને યાદ કરી દિન દિન પ્રતિ સ્મરણ પળ કરીએ છીએ, । અને તેજ તીર્થંકર મહારાજાઓના સ્થાપના નિષ્કેપ રૂપ મૂર્તિને વંદન કરવાના અધિકારીઓ સાથું વંદન પળ કરે છે, અને વંદન, પૂજન, કરવાના અધિકારીઓ શ્રાવકો, વંદન, અને પૂજન, એ બન્ને પળ કરે છે, । અને તેજ તીર્થંકર પદને પ્રાપ્ત થયેલા, પ્રથમ ચોવીશીના તીર્થંકરોને ‘ દ્રવ્યનિષ્કેપથી પળ ’ માન્ય કરી સ્મરણ આદિ કરીએ છીએ, । અને તેજ તીર્થંકર પદને પ્રાપ્ત થવાવાલા તીર્થંકરોની ચોવીશીને, દ્રવ્ય નિષ્કેપના આધારે સ્મરણ આદિ સદા કરીએ છીએ, ॥ અને જ્યારે ‘ ભાવનિષ્કેપરૂપ તીર્થંકરોનો ’ સમાગમ થાસે ત્યારે તેમની પળ ભક્તિ કરવા હુકીસ્યું નહીં. ॥ તેમાં પળ વિશેષ એજ છે કે, જેવી રીતે આજ તેમના નામ નિષ્કેપ ઉપર પ્રેમ છે, અને તેમના સ્થાપના નિષ્કેપ ઉપર પ્રેમ છે, અને તેમજ તેમના ‘ દ્રવ્ય નિષ્કેપ ’ ઉપર પ્રેમ છે, તેવી રીતનો પ્રેમ, તેમની હયાતમાં રહેસે તોજ ભક્તિનો લાભ લઈ સકી શું. । અગર જેવી રીતે આજ તમો ‘ ત્રણ નિષ્કેપ ’ ઉપર અભાવ પળ કહીને બતાવો છો, તેવી રીતે અમો પળ તેમના ત્રણ નિષ્કેપ તિરર્થક કહીને અભાવ પ્રગટ કરી બતાવી શું તો તે, ભાવ તીર્થંકરની ભક્તિનો લાભ પળ મેલવી સકી શું નહિજ, । પરંતુ નિશ્ચય થાય છે કે, જ્યારે અમોને તેમના ‘ ત્રણ નિષ્કેપ ’ ઉપર પ્રેમ છે, અને તેમની ભક્તિ કરવાને તત્પર છીએ, તો તેમના ભાવ નિષ્કેપ ની ભક્તિ કરવાને પળ ભાગ્યશાલી થઈ સકીસ્યું ? ॥ પરંતુ તમારી તરાં ‘ ત્રણ નિષ્કેપને ’ અવશ્યુ ’ કહી ચોથા ભાવ નિષ્કેપને પળ અવશ્યુ કેહવાનો પ્રસંગ આવવા દઈ શું નહીં ? । વાસ્તે જે ચીજનો

‘ ભાવ નિષ્ણેપ ’ ઉપાદેય તરીકે માનીયે છીયે, તેમના બીજા ‘ત્રણ નિષ્ણેપ પળ ’ ઉપાદેય તરીકે અંગીકાર કરીયે છીયે, । અને જે ચીજનો ‘ ભાવનિષ્ણેપ ’ જ્ઞેય રૂપે માનીયે છીયે, તે ચીજના બીજા ‘ ત્રણ નિષ્ણેપ પળ ’ જ્ઞેય રૂપે અંગીકાર કરીયે છીયે, । અને જે ચીજનો ‘ ભાવ નિષ્ણેપ ’ હેયતરીકે માનીયે છીયે, તે ચીજના બીજા ‘ ત્રણ નિષ્ણેપ પળ ’ હેયતરીકેજ માનીયે છીયે, । તેથી કુતર્કો કરીને પેટને આફરો ચઢાવવાને જગ્યા છેજ નહિ. । વિચાર ઉપર આવસો તો તમને પળ સમજ પડસે, અને હઠ ઉપર જસો તો એક વાત પળ યથા યોગ્ય સમજી શકાસે નહીં. ॥ વાસ્તે અમો ઠગાતા નથી, પરંતુ જે ‘ અવધ્યુ ’ કહીને અનાદર કરે છે, તેજ ભગવાનની ભક્તિના લાભથી ઠગાય છે. ॥

પ્રમુનો ફોટોગ્રાફ, અગર બાવલું નમલવાથી *
ની ત્રીસરી ટીપમાં.

વાડીલાલ—લોકો જ્યારે મૂર્તિને આગલ કરવા માગે છે તો પછી આ એક આશ્ચર્ય વાર્તા છે કે તેઓ ‘ સદ્ભાવ ’ છોડી ‘ અસદ્ ભાવ ’ સ્થાપના, કેમ કરે છે । જેનું નામજ, ‘ અસદ્ ઇટલે સ્વોટું, તેને ગ્રહણ કરવું એ શું વિચાર શક્તિ પામેલા પ્રાણીને શોભતી વાત છે ! શ્રીમલ્લિનાથજીનું સુવર્ણનું બાવલું કે વિષયી રાજાઓ તેને ખેટવા તલપી રહ્યા હતા. જો મૂર્તિ પૂજા એ સ્વડુકામ હોત તો કેમ સાચવી રાખવામાં ન આવત । વલીકારીગરો, આવે-હુબ છવી વનાવનારા હયાતી ધરાવતાં છતાં, કોઈ પળ તીર્થંકરની

છબી, કે, વાવલું, કેમ ન બન્યું ? એ સમજાતું નથી. । ભગવાન તો, જાણતા, હતાજ કે, અમારા પાછલ વસ્ત આવો આવવાનો છે, વલી તે ભવિષ્યકાલનું વર્ણન પળ કરી વતાવતા, તો શું કોઈ શ્રી-મંતો, તે વસ્તમાં નહોતા કે, જેઓ ભવિષ્યના કરોડો જીવોના હિ-તાર્થે, હયાત ભગવાનની છબી, અને વાવલાં, વનાવી રાખે । એમ થયું હોત તો આજે ‘ અસદ્ભાવ સ્થાપનામાં ’ કોઈને મુજાઈ ર-હેવું પડત નહિ. । વલી આ પળ વિચારવા જેવું છે કે ‘ સદ્ભાવ, અને અસદ્ભાવ ’ સ્થાપના તે રૂપવંત વસ્તુનીજ હોઈ શકે, પળ કાંઈ ભાવગુણની હોઈ શકે નહિ. ભગવાન પોતાના ઉપરનો મેલ દૂર કરી નિજ રૂપમાં ભલી ગયેલા આત્માજ છે, તેના ગુણ જે જ્ઞાન, દ-ર્શન, ચારિત્ર, તે તો અદૃશ્ય છે, તેની સ્થાપના શી રીતે થઈ શકે । પ્રકાશક. ॥

હવે એના ઉપર વિચાર. ॥

વર્તમાન કાલમાં પળ જે પાષાણાદિક વસ્તુથી, વીતરાગદેવની “ મૂર્તિ ” વનાવવામાં આવે છે, તે મૂર્તિ અસદ્ભાવ નથી, પરંતુ સદ્ભાવજ છે. । કેમકે ભગવાન ઉપદેશ દેવાને વેસતા હતા ત્યારે, પ-દ્માસન લગાવીને, અને નાસિકાં ઉપર દૃષ્ટિ દઈને વેસતા હતા, । અને અંત અવસ્થા વસ્તે પળ તેવીજ રીતે ધ્યાનમાં આરૂઢ થતા હતા, । અને હાલમાં પળ તેજ પ્રકારથી મૂર્તિયોની આકૃતિ વનાવ-વામાં આવે છે, માટે અસદ્ભાવ નથી, પરંતુ ‘ સદ્ભાવ સ્થા-પનાજ ’ કરીને પૂજીયે છીયે. । આ વાતમાં શ્વેતાંબર મૂર્તિને કહ્યો મીઠાવે છે, । અને દિગંબર તે સદ્ભાવમાં કિંચિત્ વાંધો ઉઠાવીને નગ્નપણે મૂર્તિ સ્થાપિત કરે છે, । અને તમો દૂંઢકો તો શાસ્ત્રના પ-

વિત્ર લેખોનેજ ઉઠાવી દેવાનો પ્રયત્ન કરો છો, પરંતુ એટલો બધો મોટો અન્યાય કરવાને જૈન સિદ્ધાંતોમાં માર્ગ નથી, એતો કેવલ તમો ધિઠાઈજ કરો છો. । વાસ્તે આશ્ચર્ય તો એજ વધારે લાગે છે કે, આટલી વધી ધિઠાઈ ચલાવીને પણ પાછા વિચારશક્તિ પામેલાની પંક્તિમાં પ્રવેશ કરવાને તૈયાર બની જાવો છો.

વઢી માઈ સાહેબ લખે છે કે, મૂર્તિપૂજા એ રુઢુ કામ હોત તો, શ્રીમલ્હિનાયજીનું સુવર્ણનું બાવલું કેમ સાચવી રાખવામાં ન આવત! ।

ઉત્તરમાં જળાવવાનું એજ છે કે, । માગ્યશાળી ભક્ત શ્રાવકો તો એમજ સમજે છે કે ભગવાનની ભક્તિ કરવી એ તો સદા રુઢુજ છે, । અને જે સુવર્ણનું બાવલું રાખી મુકવાનું બતાવો છો, તે તો શાસ્ત્રથી નિરપેક્ષ થઈ કુતર્કજ કરો છો, કેમકે તે તો સ્ત્રીરૂપે, મોહ, અને ‘ દુર્ગંછા ’ ઉત્પન્ન કરવા વાસ્તેજ ઉભૂ કરવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ પૂજન કરવા વાસ્તે ઉભૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું. । વાસ્તે તે બાવલાને રાખી મુકવાની જરૂરજ ન હતી, । તમોજ લખો છો કે, વિષયી રાજાઓ તેને ખેટવા તલ્લી રહ્યા હતા, તો પછી તે બાવલાને રાખી મુકવાનું કેમ બતાવો છો. ॥

વઢી ઢૂંઢક માઈ લખે છે કે, કારીગરો હયાત છતાં મૂર્તિ કે બાવલું કેમ ન બન્યું ? ॥

એનો ઉત્તર એટલોજ છે કે, । તે વસ્તુમાં જૈનસિદ્ધાંતને જાળવામાં ‘ આચાર્યો ’ પણ મહા કારીગરો હતા, અને સલાવટો પણ મહા કારીગરો હતા, તેમાં સિદ્ધાંતના કારીગરો ગણધરાદિ આચાર્યો હતા, તે તો જગો જગો પર સિદ્ધાંતમાંજ લખતા ગયા, અને સલાવટો હતા તે તો, પદ્માસન સહિત, નાશાગ્રદાષ્ટિયુક્ત, અને સમચોરસ સંસ્થાન પૂર્વક, આવેહુવ ભગવાનની મૂર્તિયો, ઘડી ઘડીને પણ મુકતાજ ગયા હતા, અને તેજ નમુના પૂર્વક છોટા મોટા પ્રમાણપણા-

ના આકારથી તીર્થંકર મહારાજની પ્રસન્ન મૂર્તિયો તૈયાર થતી ચાલી આવે છે, । પરંતુ જે મહાપુરુષોના, મિથ્યાત્વરૂપ, તિમિર પડદા, દૂર થઈ ગયા છે, તેઓ યથાવત્પણે તો સિદ્ધાંતોનો પાઠ જોઈ, અને તેજ પ્રમાણે ભગવાનની મૂર્તિયોનાં દર્શન કરી, પરમાનંદમાં ગરકાવ થઈ, અનંત જન્મનાં સંચિત અઘોર કર્મોને દૂર કરી રહ્યા છે, । અને જેઓના મહામિથ્યાત્વરૂપ તિમિર પડદા દૂર નથી થયા તેઓ વિપરીતપણે આચરણ કરી અવજ્ઞા કરે છે. । તેઓ અઘોર પાપનાં ઉદયથી નતો સિદ્ધાન્તના પાઠ થકી સમજી શકે તેમ છે, અને નતો હજારો વર્ષની મૂર્તિયોનાં દર્શન કરીને પણ સમજી શકે તેમ છે, । અમો તો છેવટ એમ કહીએ છીએ કે, જેઓ વીતારાગના વચનથી તદન વિપરીત બનેલા છે, તેઓને તો સાક્ષાત્ તીર્થંકરો પણ આવીને સમજાવી શકશે નહિ, તો પછી છૂબીયો, અને બાવલાં માત્રના સ્વરૂપથી સમજણ ક્યાંથી થઈ શકવાની છે. ॥ અને તે જ્ઞાની પુરુષો ભવિષ્યકાલનું વર્ણન પણ કરતાજ ગયા છે કે, મતિયા ઘણા જાગશે, અને શુદ્ધ ચાલતા પંથમાં ભેદો પાડશે, અને તેજ પ્રમાણે આપણે જોઈ પણ રહ્યા છીએ. વાસ્તે સ્થાપનાનિષેપરૂપ જિન મૂર્તિ અસદ્ભાવ નથી, પરંતુ નિકૃષ્ટકાલના પ્રભાવથી તેતે જીવોના અભાગ્યને લીધે તેઓના મનમાં અસદ્ભાવ પરિણામપણાની સ્થાપનાઓ થયેલી છે. । તેથી તેઓ મુઝાય છે. ॥

વઠ્ઠી આ વિષયમાં દૂંઢક ખાઈ લે છે કે, આ પણ વિચારવા જેવું છે કે, સદ્ભાવ, અને અસદ્ભાવ, તે રૂપવંતની હોઈ શકે, પણ ભાવગુણની હોઈ શકે નહિ. ભગવાન નિજરૂપમાં ભઠ્ઠી ગયેલા આત્માજ છે, તેના ગુણ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તે તો અદૃશ્ય છે, તેની સ્થાપના શી રીતે થઈ શકે. ॥

વિચાર—તમો લેખોછો કે, સ્થાપના રૂપવંતની હોઈ શકે,

પણ ભગવાન તો નિજરૂપમાં મઠી ગયેલા આત્મા છે, તેના ગુણ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તે તો અદૃશ્ય છે, તેની સ્થાપના શી રીતે થઈ શકે. ? । આ લેખ શું તમારો વિચારપૂર્વક લખેલો છે કે ? જરા આંખ ઘઘાડીને જુવો તો ? કેમકે જૈન સિદ્ધાંતોને તો આપણે ભગવાનનું જ જ્ઞાન કહીએ છીએ, અને તે ભગવાનનું જ્ઞાનપણ રૂપ વિનાનું જ હતું. તો તે અદૃશ્યરૂપ છતાં ક્યાંથી તમારા જોવામાં આવ્યું, ? અને પુસ્તક પાનાં ઉપર કેવી રીતે ચઢી ગયું ? તેનો કાંઈ વિચાર કર્યો છે કે ? જો થોડો પણ વિચાર કર્યો હોત તો, આવો બેઠંગો લેખ લખતા નહીં, સ્વેર હજી પણ વિચારશ્રેણિ ઉપર આવશો તો કલ્યાણનો માર્ગ હાથ આવશે, । જૂવો સત્યાર્થચંદ્રો-
દય પૃષ્ઠ. ૪ માં, દૂંદની પાર્વતી પણ લખે છે કે, પ્રશ્ન-સ્થાપના આવશ્યક ક્યા । ઉત્તર. કાષ્ટ પૈ લિખા, ચિત્રોંમેં લિખા, પોથી પૈ લિખા, અંગુલીસેં લિખા, । છેવટ એમ પણ લખે છે કે, આવશ્યક કરનેવાલેકા રૂપ, અર્થાત્ હાથ જોડે હુયે, ધ્યાન લગાયા હુઆ, એસા રૂપ. ॥ એજ પ્રમાણે મૂલ સૂત્રકારે પણ, અક્ષરો રૂપની સ્થાપનાથીજ ભગવાનના જ્ઞાન ગુણને સ્થાપિત કરવાનું કહેલું છે, । તેમજ આવશ્યક ક્રિયા કારક સાધુની મૂર્તિરૂપથી પણ આવશ્યકની સ્થાપના કરવાની કહેલી છે, કેમકે ષટ્ આવશ્યકની ક્રિયા છે તે કર્તા વિના જાણી શકાતી નથી, માટે આવશ્યક ક્રિયાની સ્થાપનાના વિષયમાં સાધુની મૂર્તિ પણ કરવાનું કહી વતાવ્યું છે. પરંતુ ભગવાનના, અદૃશ્યરૂપ જ્ઞાન ગુણને તો, અકારાદિક અક્ષરોના સ્વરૂપથીજ સ્થાપિત કરવાનું કહેલું છે, અને તે જ્ઞાન, ભગવાનનો અદૃશ્ય ગુણરૂપ છતાં પણ, કલ્પનાથી કરેલો છે સંકેત જેમાં, એવા જડ ભૂત, અક્ષરોની, સ્થાપના રૂપે થઈ, અમોને બોધ આપીને, પરમપદને, પોહચાડવાને, સમર્થ થાય છે, । તેવીજ રીતે ભગવાનના

શરીરની પળ, જહ પાષાળથી બનાવેલી મૂર્તિ, સ્થાપના રૂપે થઈને, તેમના સર્વ ગુણોને યાદ કરાવી, ભક્તજનોને પરમપદ પ્રાપ્ત કરવાને સમર્થજ થાય છે. અને ભગવાનની મૂર્તિ દેશ્વવાથી ભગવાન યાદ આવે છે એમ તો તમોએ તેમજ દૂંદની પાર્વતીએ પળ કબૂલ રાખેલુંજ છે. । તેથી જો તમારા આત્માના પરિણામ બગડી જતા હોય તો તે તો તમારા દુર્ભાગ્યનુંજ ચિન્હ છે, એમાં ન તો અમારો દોષ છે, તેમ ન તો ભગવાનની મૂર્તિનો દોષ છે, વાસ્તે તમારી કરેલી કુતર્કો, અને તમારા જૂઠા લેશ્વોજ, તદન અયોગ્યપણાથી લશ્વાયેલા છે, પરંતુ વીતરાગદેવની મૂર્તિરૂપથી થયેલી સ્થાપના અયોગ્ય નથી, તે તો આ દુનીયામાં ભગવાનના જ્ઞાન ગુણરૂપ અક્ષરોની સ્થાપનાની સાથે સદા જયવંતીજ રહેવાની છે. ॥

॥ વાડીલાલ—સૂચના. ૩ જીમાં લશ્વે છે કે । મોહન ઘરમાં શ્રી મહિનાથે, પોતાનું આવેહુવ સુવર્ણ વાવલું મુક્યું હતું કે જે કારણથી ‘છ રાજાને’ ‘જાતિશ્મરણ’ જ્ઞાન ઉપન્યું હતું, તોપળ એ છ સમકિતી જીવોએ વાવલાને વાંચું નહિ, જો કે એક તો ઉપકારી પદાર્થ, કારણ મૂત પદાર્થ હતો, બલી તીર્થકરની સદ્-ભાવ સ્થાપના હતી. ॥

‘નમિરાજા’ હુડીના કારણથી વૂડ્યા. ॥ ‘સમુદ્રપાલ રાજા’ ચોરને દેશ્વીને વૂડ્યા—પળ હુડીને, કે ચોરને, વાંચા પૂજ્યા ન હતા. ॥

અહિં, ‘મલ્લિનાથના’ વાવલા વિષયે, વિચાર કરવાનો એ છે કે, તે મોહન ઘરમાં (એટલે મોહ પ્રાપ્ત કરવાના ઘરમાં) રાખેલું હતું, અને તે છ વિષયી રાજાઓને વોધ કરવા, તે વાવલામાં દુર્ગથી પળ મરી રાશ્વવામાં આવી હતી, અને તે દુર્ગથીના કારણથી

તેઓ છ રાજા, બોધને પળ પ્રાપ્ત થયા હતા, વલી તે બાવલું ગૃહસ્થા
વસ્થાના ચિન્હરૂપથી બનાવેલું હતું, પરંતુ વીતરાગ દશાની પ્રાપ્તિ
થયા પછીનું બનાવેલું ન હોવાથી તેથી તે પૂજન કરવાને યોગ્ય પળ
ન હતું, માટે તે વિષયમાં તમારી કેવલ કૃતકો છે. । માટે વીતરાગ
દશાને પ્રાપ્ત થયેલા ભગવાનની મૂર્તિને અયોગ્યપણાનો કિંચિત્ માત્ર
પળ બાધ આવે તેમ નથી. ॥

અને, જે ચુડી, ચોરને, વાંદવા પૂજવાનું વતાવો છો તે પળ,
આંસુઓ મીચીને ફાંફાં મારવા જેવું કરો છે, કેમકે યદ્યાપિ જેટલી
દુનીયામાં વસ્તુ છે તે વધીએ, વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાની પુરુષોને
તો, બોધ આપનારીજ થઈ પડે છે, તેથી કાંઈ વધી વસ્તુઓ, વંદનિક,
અને પૂજનિક, ગણાતી નથી. । અને મૂર્ખ અજ્ઞાની જીવોને, જે મુખ્ય
પળે આત્માના સાધન રૂપ વસ્તુઓ છે, તે પળ, તેઓના વિપરીત
વિચારથી, તેમને, મહાકર્મના બંધન રૂપ થઈ પડે છે, છતાં પળ, તે
નિંદાનિક ગણાતી નથી. । એમાં તો વિશેષ એજ છે કે, તે તે જીવોની
જ્ઞાનદશા, અને અજ્ઞાન દશાજ, તેમને સાધક, બાધક, રૂપ થાય છે.
। વાસ્તે વંદનિક હોય તે નિંદાનિક ન ગણાય, । અને જ્ઞેય, અથવા
હેય, રૂપ વસ્તુઓ વોધનું કારણ થવા છતાં, પૂજનિક પળ ન થાય,
માત્ર અહિંયાં તો જ્ઞાની અજ્ઞાની પુરુષોના ક્ષયોપશમનીજ વિચિત્રતા
છે. । અગર જો અમારા દૃઢક શ્રાવકો. વિચાર ઉપર આવે તો, તેમ-
ણેજ ચુડી ચોરના દૃષ્ટાંતથી વિચાર કરવાનો છે કે, જે ચુડી,
અને ચોર ન જેવી વસ્તુથી, નમિરાજા અને સમુદ્રપાલ રાજા,
બોધપણાને પ્રાપ્ત થયા, તો પછી જે વીતરાગદેવ, અમારા પરમ ઉપ-
કારી, તેમની મૂર્તિ દેખતાં અમોને પરમાનંદ, અથવા પરમ વૈરાગ્ય,
ની પ્રાપ્તિ થવી જોઈએ, તે ન થતાં જે અમોને, અપ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય
છે, તેથી ન જાણે, અમારે કેટલો લાંબો સંસાર થવાનો હશે ? એમ

આસપણે વિચાર કરવાનો છે. । પરંતુ અજ્ઞાનદશાનો અંધાર પિછોડો ઓઢી, જિન મૂર્તિને જડરૂપ કહી, અઘોર કર્મના બંધનનો હેતુરૂપ અનાદર કરવાનો નથી. । કેમકે સંકેતિત જડરૂપ, અક્ષરોથી, લખાય-
 હું, ભગવાનનું જ્ઞાન ' સ્થાપનારૂપે થઈ ' અમોને બોધ આપીને પરમ પદ પહોંચાડવાને સમર્થ થાય છે, તો પછી તેમનીજ અર્થાત્ ભગવ-
 તની યાદગિરીને આપનારી, તેમનીજ સાક્ષાત્ રૂપ ' મૂર્તિ ' અમારા કલ્યાણને માટે કેમ નહિ થાય ! અર્થાત્ થશેજ, એજ વિચાર કરી આપણા કલ્યાણનો માર્ગ હાથ ધરવાનો છે, આગે તો જેની જેવી ભવિતવ્યતા. ॥

બલી એ ત્રીજી સૂચનામાંજ લખે છે કે, ભગવાનની મૂર્તિ દેખવાથી ભગવાન યાદ આવે છે, તે કારણથી મૂર્તિ પૂજવી જોઈએ, એ દલીલ તદ્દન પાયા વગરની છે. ॥

આ લેખમાં કહેવાનું એ છે, કે ભગવાનની મૂર્તિ દેખવાથી, અને તેમની યાદગિરી આવવાથી, શું ! તેમની અવજ્ઞા કરવી ! એ તમારી દલીલ પાયા વાળી પંક્તિમાં મુકવાને માગો છો કે ? તે કાંઈ સમજાયું નહિ. । અમોને તો મૂર્તિ દેખીને ભગવાન યાદ આવવાથી, એવા ભાવ થાય છે કે, એમની ભક્તિ સ્વેચ્છા કરવાથી કરીયે ? કે સ્તુતિ (ગુણગ્રામ) કરવાથી કરીયે ? કે અમારા સર્વસ્વ અર્પણ કરીને કરીયે ? એવા અલોકિક ભાવની વૃદ્ધિ થાય છે, વાસ્તે ' મૂર્તિને ' પૂજવી એ દલીલ પાયા વગરની નથી, પરંતુ તમારી કરેલી કુતકોંજ પાયા વગરની છે. ॥

બલી એજ સૂચનામાં લખે છે, જિન પ્રતિમા માનનારા, જિન પ્રતિમા, જિન સારિચ્છી કહે છે, પણ દ્રવ્ય, કે ભાવ, એક પણ રીતે તે જિન સારિચ્છી થઈ શકતી નથી, ભગવાન દેહધારી હતા તે વચ્ચે

તની, છબી કે, બાવલું, હોત તો કદાચ “ દ્રવ્યે સારિશ્વી, કહી શકાત. ॥

આ વિષયમાં પળ કહેવાનું એજ છે કે-ભગવાન ઉપદેશ દેતા હતા, તેજ, જ્ઞાનનો સાર, સંકેતિત જડભૂત અક્ષરોની સ્થાપના રૂપે થઈ, સિદ્ધાંતો ઉપર લખાઈને, આજ પળ અમોને, તેજ પ્રમાણે બોધ આપનાર નિવડયો છે, વાસ્તે ભગવાનનું જ જ્ઞાન છે, એમ અમો ધ્યાન રીતે માનીએ છીએ, અને તેમની ‘મૂર્તિ’ તો તેમનાજ જેવી આ-કૃતિ વાળી હોવાથી, તેમના સદ્ગુણ વાળી હોવે તેમાં કાંઈ પળ નવાઈ સરખું જણાતું નથી, અને સિદ્ધાંતમાં પળ ‘અરિહંત પડિમા’ વિગેરેના લેખથી પળ સરશ્વી કહેલી છે, તો પછી સિદ્ધાંતથી વિપરીત પળની તમારી કરેલી કુતર્કો, તમારા કલ્યાણના માટે ઉપયોગ રૂપ થવાની નથી. । અને સ્થાપના નિષ્કેપ રૂપની મૂર્તિને, દ્રવ્યપણું કરવાનું કહી બતાવો છો તે તો, તમો પ્રથમથીજ ગોથાં ધ્યાન રાખતા આવેલા છો, તે તો અમારા લેખથી વિચાર કરવાની ટેવ રાખ-શો એટલે, સ્પષ્ટપણે માલમ પડશે. ॥

વળી પળ એજ સૂચનામાં લખે છે કે-ભગવાનનો જ્ઞાન ગુણ, મૂર્તિનો જડ ગુણ, તે પળ એક સારિશ્વી કહેનારે વિચારવા જેવું છે. । આતો ધર્મમાં આગળ વધવાની તીવ્ર ઇચ્છાને લીધે ઉન્માર્ગે ચડી જવા જેવું થયું, વૈરાગ્ય કે, જ્ઞાન થવાનું તો, ક્ષયોપશમ ઉપર આધાર રાખે છે. ॥

॥ આ લેખમાં પળ વિચાર કરવાનો એ છે કે, સિદ્ધાંતોમાં લખાયેલા સંકેતિત અક્ષરો છે તે પળ, જડ સ્વરૂપનાજ છે, અને તે અક્ષરો, ભગવાનના જ્ઞાન ગુણને યાદ આપનારા છે, એમ આપણે માનીએ પળ છીએ, અગર જો તમારા જૂઠા વિચાર પ્રમાણે વિચાર કરવા બેસીએ

તો, તે જડરૂપ અક્ષરોથી, ભગવાનના જ્ઞાન ગુણની પળ યાદ ન થવી જોડ્યે, અને ભગવાનનું જ્ઞાન છે એમ પળ કહેવું ન જોડ્યે, પરંતુ જેની વિપરીત મતિ થયેલી હોય તેજ, જડરૂપ અક્ષરોમાં પળ, ભગવાનના જ્ઞાન ગુણની યાદ નથી થતી એમ માને, પરંતુ અમો તો તે જડરૂપ અક્ષરોમાં પળ, એમજ માનીયે છીયે કે, સ્વરેસ્વરુ એ તો ભગવાનનુંજ જ્ઞાન છે, પરંતુ જડરૂપ અક્ષરો છે, એમ કહેવાને માગતા નથી, । અને જેવી રીતે જડરૂપ અક્ષરોને, ભગવાનનું જ્ઞાન કરીને માનીયે છીયે, તેવીજ રીતે વીતરાગના સ્વરૂપને યાદ આપનારી, તેમની મૂર્તિને વીતરાગ સ્વરૂપથીજ માનીયે છીયે. । વાસ્તે ધર્મની તીવ્ર ઇચ્છાને લીધે, ઉન્માર્ગે ચઢી ગયા નથી, પરંતુ સ્વાસપણે જો વીતરાગ દેવનો માર્ગ છે, તેજ માર્ગ પર આરૂઢ થયેલા છીયે. । વાસ્તે તમારેજ વિચાર કરવાનો છે, । કેમકે તમોજ કેવલ, દયા, દયા, નો જૂઠો પોકાર કરી, અને વીતરાગ દેવની મૂર્તિની, અવજ્ઞા કરી, વઢી. જૈન માર્ગના તત્વોના, વિપરીત ભાસથી, મહા ઉન્માર્ગેજ ચઢી ગયેલા છો. । તેનું તમોને કિંચિત્ ભાન થાય, એવાજ ઉદ્દેશથી અમોએ, આ લેખ લખવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, પરંતુ દ્વેષ કરી લેખ લખવાનો પ્રયત્ન કર્યો નથી. માટે હજી પળ વિચાર કરો । વઢી તમોએ લખ્યું જે, વૈરાગ્ય કે જ્ઞાન થવાનું તે તો, ક્ષયોપશમ ઉપર આધાર રાખે છે, । તે તો બધાએ લોક કબૂલજ કરશે, પરંતુ જે શુભ નિમિત્તો છે તેજ, જીવોને ક્ષયોપશમની પ્રાપ્તિ થવામાં સહાયભૂત છે, અને અશુભ નિમિત્તો છે તેજ, ઉન્માર્ગે ચઢાવનાર હોય છે, એવો સિદ્ધાંતોનો એ રાજમાર્ગ છે, । અને જૈન સિદ્ધાંત, તેમજ જિન મૂર્તિ, સાધુનું સ્વરૂપ, સામાયિક, પોષધ વિગેરે આત્માનો ક્ષયોપશમ થવાને શુભ નિમિત્તો છે. । છતાં પળ જેની વિપરીત બુદ્ધિ થાય તે તો તેના દુર્ભાગ્યનુંજ, એક ચિન્હ છે, પરંતુ નિમિત્તનો દોષ ન ગણાય. । અને જે હલવાકર્મી ? જીવો છે, તેને તો શુભ નિમિત્તો

શીઘ્રપણેજ બોધ આપનાર થાય, તેમાં તો કાંઈ નવાઈ જેવું છે એમ ન ગણાય, । પરંતુ સામાન્ય માત્રનાં નિમિત્તો પણ બોધદાયક થઈ પડે છે. । જેમકે નમિરાજાને, એક કાષ્ટ માત્રની ચુડી, અને સમુદ્ર પાલ રાજાને, ચોર માત્ર બોધદાયક થઈ પડ્યાં, પરંતુ તે કથંચિત્-પણાનો રસ્તો છે, ધોરી માર્ગ ગણાતો નથી, । વાસ્તે શુભ નિમિત્તોનો જે અનાદર કરવો, તેજ મહા અઘોર કર્મનો, બંધ કરી લેવાનો છે, પરંતુ જિનમૂર્તિ, દોષને પ્રાપ્ત કરવાવાળી નથી, તે તો ભવ્ય જીવોને, બોધ પ્રાપ્ત કરવાને શુભ નિમિત્ત રૂપજ છે ॥

॥ વલી એજ ત્રિજી સૂચનામાં લખે છે કે,—મહાવીરસ્વામીના મુખ્ય શિષ્ય, ગૌતમસ્વામી જેવા, તેમણે ભાવ તીર્થંકરની ભક્તિ કરી તોપણ, પ્રભુની હયાતી સુધી તો, તેમણે કેવલજ્ઞાન ન થયું, પણ પ્રભુનો વિયોગ, ટુંકા વચ્ચેમાં કેવલજ્ઞાન આપનારો થઈ પડ્યો. ॥

॥ આ લેખથી પણ વિચાર એ થાય છે કે, અમારા ટૂંકક લોકો, શું ? શીઘ્રપણાથી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને વાસ્તે, વીતરાગ-દેવથી દ્વેષ બાંધી, દૂર થયા હશે ? અથવા દૂર થવાને વાસ્તે દ્વેષ કરી રહ્યા હશે ? તે કાંઈ સમજાયું નહીં. । અથવા શું ? ગૌતમસ્વામીની હદને પ્રાપ્ત થઈ, આ લેખ લખ્યો હશે ? અરે ધૂર્ત આવા હદ ઉપરાંતના જૂઠા લેખો લખવાથી કલ્યાણની પ્રાપ્તિ ન થાય ? તે તો ન્યાય માર્ગના લેખોથીજ થાય. ॥

॥ વલી એજ ત્રિજી સૂચનામાં લખે છે કે,—સાક્ષાત્ વીતરાગ-દેવ વીરાજતા ત્યારે, તેમણે વાંદવા, કોઈએ સંઘ કહાડ્યા ન હતા, શ્રી વિપાકસૂત્ર તથા ભગવતીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે, સુબાહુ કુમારે તથા ઉદાઈ રાજાએ, એમ ભાવના ભાવી કે ભગવંત જો અહિં પધારે તો તેમણે વાંદી હું કૃતાર્થ થાઉં, એટલો તીવ્ર ભક્તિ-ભાવ છતાં, અને ખુદ ભગવાનનાં દર્શન થવાનાં હતાં છતાં, તેમજ

પોતે લક્ષ્મીવાન હોવા છતાં, સંઘ કહાડીને વાંદવા ન ગયા હતા, તો પછી “પથ્થરને” ભગવાન માની લઈ, તેને વાંદવા માટે સંઘ કહાડીને જવું, એમાં શું ભગવાનની આજ્ઞા હોય ? ॥

આ લેખ પળ વિચાર કરવા યોગ્ય છે, કેમકે વીતરાગ દેવને વાંદવા, સંઘ કાઢીને, કોઈ પળ ગયું નહતું, તેમજ સુબાહુ અને ઉદાઢરાજા, ભક્તિમાન, લક્ષ્મીવાન, હોવા છતાં ભાવનાજ ભાવી, પળ સંઘ કાઢીને ગયા નહતા, । તેથી એ સિદ્ધ થયું કે, મુનિને કે, ભગવાનને, સંઘ કાઢીને વાંદવા જવું તે, તમારા લેખ પ્રમાણે કેવલ સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ છે, એમ તમારું માનવું છે. । તો પછી તમો, સૂત્રના લેખથી વિરુદ્ધ થઈ, તમારા મુખ બંધાને, વાંદવા, સંઘ કાઢીને જે માર્ગે પડો છો, તે તો દુર્ગતિનાજ માર્ગે પડતા હશે ? એમ તમારાજ લેખથી તમારે કબૂલ કરવું પડશે, અગર તમો, જગજાહેરપણે સંઘ કાઢીને જવા છતાં, ના કબૂલ જશો તો તે જવાને માર્ગ નથી, । કેમકે, મોરબી કોનફરન્સની, પ્રથમ બેઠકમાં, રીસેપ્શન કમિટીના પ્રેસીડેન્ટ, ગોકલ્લદાસ રાજપાલે, ભરસભામાં કહેલું છે કે-સદ્ગૃહસ્થો આપણા સડના જાળવામાં છે કે, આપણા ધર્મમાં, ઘળાજ પ્રાચીનકાલથી, મુખ્યત્વે કરીને, સાધુ મુનિરાજને, વંદના, કરવા સારું, સંઘ કાઢવાનો રીવાજ ચાલ્યો આવે છે. । એમ મુંબાઈ સમાચારથી વાંચવામાં આવ્યું હતું. । તમારા અરસ પરસના લેખથી એ વિચાર થાય છે કે, તમો સૂત્રથી વિરુદ્ધપણેજ, સંઘ કાઢીને, વાંદવા, જતા હશે ? કે તમારો લેખ લંબો ચવડો જૂઠો થયો હોય ? બેમાંથી એકજ વાતની સિદ્ધિ થશે. । અને અમો જે મૂર્તિયોનાં દર્શન કરવા, સંઘ કાઢીને જઈ છીએ તે તો, જૈન સિદ્ધાંતની આજ્ઞા પ્રમાણેજ કરીએ છીએ, । કેમકે, જેવી રીતે સંકેતિત જડરૂપ અક્ષરોને, ભગવાનનું જ્ઞાન માની, તેની ભક્તિ કરીએ છીએ, તેવીજ રીતે તેમની મૂર્તિને, તે-

મનુંજ સ્વરૂપ માનીને, અમો તેમની પળ ભક્તિ કરી, અમારાં દુઃક-મોને દૂર કરીયે છીયે. । અને જે “ પથ્થર ” કહીને અવજ્ઞા કરે છે તે તો, જિન માર્ગની શ્રદ્ધાથી વિપરીત થવાથી, તે ધર્મ રહિતોનાં, હૃદયજ પથ્થરરૂપ થયેલાં છે, એમ અમો માનીયે છીએ, કેમકે જો કિં-ચિન્ માત્ર પળ જૈન સિદ્ધાંતોની શ્રદ્ધા હોતી તો, સ્વચ્છંદપણાથી આવા અનુચિત લેખોજ કેમ લખતા ? ॥

વઠી પળ આજ વિષય ઉપર લેખે છે કે, અરેરે ? ભસ્મ ગ્ર-હના ભ્રમિત આચાર્યોએ, માત્ર પેટના કારણે, દુધમાંથી પૌરા વીળવા જેવું કામ કરી, સ્થાપનાનિષેપનો અવલો અર્થ લઈ, મૂર્તિપૂજાનાં અને તે અંગે થતાં બીજાં અગણિ પાપોમાં, મોલી દુનીયાને કેવી ડુ-બાવી દીધી છે.

આ લેખમાં તો તમો, મહા મૂઢપણાનું આચરણ કરી, ગળધર મહારાજાઓનેજ, દુષિત કરો છો, અને આપની મતિ રાઈના દાણા જેટલી પળ ન હોવા છતાં, મેરુ પર્વત તુલ માનીને બેટેલા હોય એમ જણાવો છો, અને લાખો જૈનના ધુરંધર આચાર્યોને, તુછ સમજી, આપણે આપ સર્વજ્ઞપણાના પદને, આરૂઢ થયા છો ? પળ તે તમારા અનુયાયીઓમાં જે મહા મૂઢ હશે, તેજ તમારી શ્રદ્ધા કરશે ? બાકી વિચક્ષણ હશે તે તો, ગંદૂ પાત્ર જાણી, તમારાથી દૂરજ રહેશે ? । કેમકે, અગર તમો, સર્વ આચાર્યોનો કરેલો અર્થ, કબૂલ ન રાખતાં, ગળધર મહારાજાઓનો, તેમજ દૂંદની પાર્વતીનો કરેલો અર્થ કે, હાથ જોડે હુયે, ધ્યાન લગાયા હુવા, સાધુકાં રૂપ, મૂર્તિનો અર્થ, તે તો કબૂલ રાખવો હતો, તેથી આપોઆપ આચાર્યોનો કરેલો મૂર્તિ રૂ-પનો અર્થ, સત્ય રૂપ થઈ પડતો, પળ તમો તો કેવલ ઉદ્ધત બની, આપણે આપ અથાગ ફાજલપણે જઈ, સર્વજ્ઞપણાનુંજ ઢોલ ઘાલીને બેઠા છો, તેથી અમારે કહેવાનો ફલાજજ ખુટેલો છે. । આ પ્રસંગે

एक भट्टहरिनो काव्य पण याद आवे छे, यथा,

यदा किञ्चित् शोऽहं गजइव मदांधः समभवं, तदा
सर्वज्ञोऽस्मीत्यऽभवदवलितं मम मनः । यदा किञ्चित्
किञ्चिद्बुधजनसकाशा दव गतं, तदा मूर्खोऽस्मीति
ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥ १ ॥

अर्थ:-आ काव्यमां भट्टहरि, आपणो अनुभव जणावे छे के,-
हुं ज्यारे थोडु भणेलो हतो त्यारे, मारा मनमां सर्वज्ञपणु धारण
करी, मदोन्मत्त हाथीना जेवो बनी फरतो हतो, अने ज्यारे पंडित
पुरुषोना समागमथी किञ्चित् किञ्चित् (अर्थात् थोडुं थोडुं) समज
तो गयो, त्यारे हुं समज्यो के खरेखरो मूर्खज छुं, अने मारा मन-
मां जे मद व्याप्यो हतो ते, ज्वर निकली गया पछी जेम शरीरनी
धुंध निकली जाय, तेम ते मद पण निकली गयो, अने पछी कांइ-
क विचारने प्राप्त थयो. ॥ तेम अमारा प्रकाशक भाइ पण हालमां
भट्टहरिनी प्रथम अवस्थाने धारण करी, सर्व महा पुरुषोने निंदी,
आपणे आप सर्वज्ञपणानुं डोल धारण करीने, सर्व आचार्योथी
निरपेक्ष थया छे ! परंतु सर्व आचार्यो भ्रमित थयेला छे, एम न
गणाय ? अने स्थापना निक्षेपनो, अवलो अर्थ करेलो छे एम पण
न गणाय ? अने दुनियाने डुबावी दीधी छे, एम पण गणाय नही ? ॥
मात्र तमारीज मति भ्रमित थइ जवाथी, सर्व महा पुरुषोथी
निरपेक्ष थइ, “ स्थापना निक्षेप ” नो पण अर्थ उलटो करोछो ? ॥
अने जैनोना “ प्रमाण ” विषये पण उलटुंज बक्याछो ॥ तेम “ नयो ”
ना विषयमां पण उलटुं समज्याछो ? ॥ अने पचीश बोलना विषयमां
पण जूटे जूटी गोठवण करी आ दुनियाने डुबाववा तैयार थया छो ? ॥

અને તેજ પ્રમાણે ‘સમ્યક્કના’ વિષયમાં, પણ મિથ્યાત્વ ચાલ જ પકડી છે, ॥ તે અમારા પ્રથમના લેખથી તમોને સમજ પડીજ હશે ? ॥

વઢી પણ એજ સૂચનામાં આગલ વંધીને લેખે છે કે,—ભસ્મગ્રહ-ના સંખ્યાબંધ, ભૂસ્થી આકૂલવ્યાકૂલ થયેલા આચાર્યો, શાસ્ત્રનું શસ્ત્ર બનાવી, તેવડે દુનીયાનો શિકાર કરવામાં પતેહ પામે એમાં શું ? આશ્ચર્ય પરંતુ જેઓને અંતર્વક્ષુ છે તેમને, વિચાર કરવા દો, અને પાપસ્વાઈમાં ધક્કેલી દેનાર સામે, માનસિક ટકર લેવા દો. ॥

આ લેખમાં પણ અત્યંત ફાજલપણે જઈ વકવાદજ કર્યો છે, પણ અમો એજ કહીયે છીયે કે, જો તમારા દૂંઢકોને, અંતર્વક્ષુ હોય તો અમો પણ સમજાવવા, ગુરુ કૃપાથી સમર્થ થઈ શકીયે, એમ અમારા અંતઃકરણમાં પ્રેરણા થયા કરે છે, પરંતુ વાંધોજ મોટો તેનો થઈ પડેલો છે, એટલે અમારો ઇલાજ જ ખુટેલો છે. । અને ભૂસ્થી આકૂલ વ્યાકૂલ થયેલા આચાર્યો તો, ગુરુ પરંપરાથી આવેલુ જે ચડાં પૂર્વનું જ્ઞાન કે, જે કરોડો અને અબજો પુસ્તક ઉપર પણ લખી ન શકાય, તેમાંથી માત્ર લાખો ગ્રંથો ઉપરજ લખાય, તેટલુજ રાખી શક્યા છે, અને અમારી વારસમાં મુકી ગયા છે, પણ વધારે રાખવા સમર્થ થઈ શક્યાજ નથી, તે અમો અમારાજ દુર્ભાગ્યનું ચિન્હ સમજીયે છીયે, કે જે એવા મહાપુરુષો, અચાનક અઘોર દુષ્ટકાલના પંજામાં આવી, અમારી વારસમાં, વીતરાગ દેવનું નિર્મલજ્ઞાન, વધારે રાખવાને સમર્થજ ન થયા ? વાસ્તે ધિક્કાર પડો, તેવા દુષ્ટકાલના મુખ ઉપર, કે જે અમારું સર્વસ્વ હરણ કરી ગયો, અને અબજો પુસ્તકોના વારસાનો અમારો દાવો છોડાવી, કેવલ લાખો પુસ્તકોનોજ દાવો સોંપતો ગયો. । વાસ્તે તેવા દુષ્ટ કાલને તો, અમો વારંવાર ધિક્કારજ આપી, જે કાંઈ ભગવાનનું જ્ઞાન પરંપરાથી આવેલું,

અમારા પૂર્વજો અમારા વારસામાં મુકી ગયા છે, તેનીજ સારસંભા-
લ કરી, અમારા આત્માનું કલ્યાણજ કરવાને ઇચ્છીયે છીયે. ॥

ત્યારબાદ ઘણો વસ્ત વીત્યા પછી હાલ થોડા વસ્ત ઉપર થયેલા, એક
લુંકા નામના અર્ધ દગ્ધ ગૃહસ્થે, આપણી પેટ ભરાઈ કરવા માટે,
કેવલ વત્રીશ (૩૨) સૂત્રનો પોકાર પાડી, આ મૂઢ પંથ ઉભો કરી,
અજાન વર્ગની આંત્ર્યોષ, સજડપણે પાટા બાંધી, જે અંધ કૂવામાં
ઉતાર્યા છે, તેમાંથી જે પુણ્યાત્માના, પાટા દૂર થાય છે તેઓ, આ
જૈન માર્ગને શુદ્ધપણે જોડ, પાછા રસ્તા ઉપર આરૂઢ થાય છે, અને
જેઓના પાટા ખુલ્લા થયા વિના અંતર્ચક્રુ ખુલ્લાં થતાં નથી, તેઓ
વિચારા ગુરુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા વગર, ઇધર તીધર હાથ મારી, મનમાં
આવે તેવો અર્થનો અનર્થ કરી, ફાંફાં માર્યા કરે છે, અને છેવટ-
માં અનેક ઢેકાળેથી પાછા પડી, આપણા મનમાં અનેક પ્રકારના
સ્વેદને પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ હઠ ધર્મને છોડી સકતા નથી, તેમની
દયામય અજ્ઞાન દશા જોડ, અમારુ અંતઃકરણ પણ અત્યંત દયા-
મય થઈ જાય છે, પરંતુ તે અંધ કૂવામાંથી, તેમને બાહાર કાઢવા
સમર્થ થઈ સકતા નથી, તેથી તે પંથ ચલાવનાર પાંપીનોજ દોષ ગ-
ળીયે છીયે, પરંતુ—તે પંથમાં પડેલા અજ્ઞાની જીવોનો, કે આચાર્યોનો,
દોષ થયેલો હોય, એમ અમો માનતા નથી, તેમ શુદ્ધ માર્ગ દર્શાવવા
રૂપ, અમારા લેખથી, જો તેમના હઠને લીધે, તેમનું મન દુભાતું હશે
તોપણ અમો દૂષિત થઈ સકવાના નથી, એમ અમારુ માનવું છે,
પછી તો જ્ઞાની મહારાજ જે શીકારે તે સ્વં.

इति द्वितीय स्थापना निक्षेप विषये तत्त्वाऽतत्त्व
विचार संपूर्ण ॥

અથ, તૃતીય દ્રવ્ય નિષ્પેષ વિષયે તત્ત્વાસ્તત્ત્વ
વિચારઃ ॥

॥ વાડીલાલ, લખે છે કે દ્રવ્યનિષ્પેષના ૫ ભેદ.

૧ જાણગ શરીર ‘ દ્રવ્ય અરિહંત-મોક્ષ સિધાવ્યા તેમણું શ-
રીર પડયું હોય તે. ।

૨ ભવિય શરીર ‘ દ્રવ્ય અરિહંત, પ્રમુખ દીક્ષા લીધી નહોય
ઘટલે કે ઘરવાસમાં હોય ત્યારે. ।

૩ લોકિક ‘ દ્રવ્ય અરિહંત, શત્રુઓને જીતે ઘટલે ચક્રી, વાસુ-
દેવ, રાજા વિગેરે.

૪ કુપ્રાવચનિક ‘ દ્રવ્ય અરિહંત, હરિ, હર, બ્રહ્મા, આદિ દે-
વને કહે તે. ।

૫ લોકોત્તર ‘ દ્રવ્ય અરિહંત, જૈનધર્મમાં હોય પણ કેવલ જ્ઞાન
પામ્યો ન હોય છતાં પોતાને અરિહંત કહેવડાવે તે ગોસાલાના
દૃષ્ટિ. ॥

॥ હવે એના ઉપર, વિચાર કરવાનો એ છે કે, અમારા ટૂંકક
ખાઈયો, આ વિષયથીજ ગભરાઈને, બધા ચારે નિષ્પેષનો અર્થ, આ-
ગલ પાછલનો વિચાર કર્યા વિના, સિદ્ધાંતને પણ, એક સહજ રૂ-
પનો લેખ સમજી, આપણા મન ગોઠતો કરીલે છે. । પરંતુ તેમ મન
ગોઠતો અર્થ કરી સકાય તેમ નથી ? કેમકે આ અનુયોગ દ્વાર
સૂત્ર છે તે, એક જૈન સિદ્ધાંતના વ્યાકરણ રૂપ, મહા ગંભીર વિ-
ષય વાલું છે. । વાસ્તે સદ્ગુરુ પાસેથી મળ્યા વગર, અને તેનો તા-
ત્પર્ય સમજ્યા વગર, મનકલ્પિત અર્થ કરવાથી, અનંત ભવ ધ્રમણના
આંટામાં સપડઈ જવા જેવું થાય છે. । તેમ હું પણ થોડા સા લેખ

માત્રથી, યથા યોગ્ય પળે સમજાવી સકીસ, એમ લાગતું નથી, વાસ્તે કેવલ પરસ્પરનો વિરોધ બતાવી, વિચાર કરવાનું, વાચક વર્ગનેજ સોંપી દર્શ. ॥

॥ આ ત્રિજા દ્રવ્યનિષ્ણેપના વિષયમાં, આવશ્યક સૂત્રને,—૧ આગમ, ૨ નો આગમ, એમ બે, ભેદથી વર્ણન કરેલું છે. તેમાં ‘આગમથી, ઉપયોગ વિનાનો જે આવશ્યક સૂત્રનો મળવાવાલો સાધુ, તેને ‘દ્રવ્ય આવશ્યકના સ્વરૂપથી માનેલો છે, જુવો પૃષ્ઠ. ૫૮ માં સૂત્ર પાઠ ॥

અને ૨ નો આગમથી,—૧ જાણગ શરીર, ૨ ભવિય શરીર, અને આ બેથી ત્રિજો ૩ વ્યતિરિક્ત, (અર્થાત્ આ બે ભેદથી પણ ભિન્ન પ્રકારે) તેના પાછા ત્રણ ભેદ ૧ લોકિક, ૨ કુપ્રાવચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, ના સ્વરૂપથી આવશ્યક સૂત્રનો “દ્રવ્યનિષ્ણેપ” કરેલો છે. ॥ તેનો પરમાર્થ સમજ્યા વગર, અમારા દૂંઢક ખાઈએ, ૧ જાણગ શરીર—દ્રવ્ય, ૨ ભવિય શરીર દ્રવ્ય, ૩ આ બે ભેદ મુખ્ય-પણાના. ॥ અને ૩ લોકિક, ૪ કુપ્રાવચનિક, અને ૫ લોકોત્તરિક. આ ત્રણ જે વ્યતિરિક્તપણે આવશ્યક સૂત્રના વિષયમાં વર્ણન કરેલા છે તે, વધાનો સ્વીચડો મેગો કરી ‘દ્રવ્ય અરિહંતના’ પાંચ ભેદ, કરી બતાવ્યા છે, પરંતુ જેવી રીતે, દ્રવ્ય આવશ્યક રૂપ ક્રિયા વસ્તુમાં, વ્યતિરિક્તથી ત્રણ ભેદ કરેલા છે, તેવી રીતે ‘દ્રવ્ય અરિહંતની સાથે’ લાગુ પાડી શકાય તેમ નથી, અને લાગુ પડતા પણ નથી. ૧ માત્ર અહીં ‘દ્રવ્ય અરિહંતની સાથે તો’ ‘જાણગ શરીર’ અને ‘ભવિય શરીર’ એ બે ભેદજ, લક્ષ-ણકારના કહેવા પ્રમાણે લાગુ પાડી સકાશે. ૧ આ વિષયમાં ‘પુરાવો’ એ છે કે—ભાવ આવશ્યકમાં પણ, ૧ આગમ, ૨ નો આગમ,

થી બે ભેદ કરેલા છે, ॥ તેમાં ૧ આગમથી, આવશ્ય સૂત્રનો જાણ, ઉપયોગવાળો, સાચુ કહેલો છે. ॥ અને ૨ નો આગમથી, ભાવ આવશ્યક, ૧ લોકિક, ૨ કુપ્રાવચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, એમ ત્રણ પ્રકારથી વર્ણન કરી બતાવેલો છે. ॥ તો આ જે, નો આગમથી ભાવ આવશ્યક ક્રિયાના ત્રણ ભેદ વર્ણન કરેલા છે, તેને ભાવ અરિહંત સાથે શું ? લાગુ પાડી શકી શું ! કોઈ દાહાડો પણ લાગુપાડીશકીશું નહીં, તેમ પડી સકશે પણ નહીં, અને વાડીલાલ પણ, ભાવ અરિહંતમાં, તેમજ, ભાવસૂત્રમાં, લાગુ પાડી બતાવી શક્યા નથી વાસ્તે જે સૂત્રકારે, વિશેષ વિષયોને પકડી, વિશેષ વિશેષ વર્ણન કરી બતાવ્યું છે, તે તે છોડીને, કેવલ લક્ષણકારના, સામાન્ય વિષયને પકડીનેજ, વીજી વસ્તુઓના નિષેષો કરવાના છે. માત્ર જે જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્ર સ્વરૂપના આધ્યાત્મિક ગુણ ક્રિયા વાચકના પદાર્થો છે, તે પદાર્થોના ‘ ચાર નિષેષોનું ’ વર્ણન કરતાં “ દ્રવ્ય નિષેષમાં ” તેમજ “ ભાવ નિષેષમાં ” ‘ આગમ ’ નો આગમના ’ ભેદો કરીને ઘટતો વિચાર કરવાનો છે પરંતુ તે ‘ દ્રવ્ય ’ અને ‘ ભાવમાં ’ આગમ છે તે તો સર્વજ્ઞ ભાષિત સિદ્ધાંત રૂપ જ સમજવાનું છે. ॥ અને તે ‘ દ્રવ્ય ’ અને ‘ ભાવ ’ નિષેષમાં “ નો આગમના ” જાણગ, ભવિષ્ય, થી વ્યતિરિક્ત (એટલે કથન કરવા માંડેલી વસ્તુથી ભિન્ન) છે તેના ‘ લોકિક, કુપ્રાવચનિક, અને લોકોત્તરિક, નામ પ્રમાણે ગુણ વાળા, ત્રણ ભેદો કરીને બધે ટેકાણે અપણા મનની જૂઠી કલ્પનાઓ કરીને દોડ કરવાનું નથી, અને તેમ દોડ કરીને જવાથી એક તો સિદ્ધાંતની મહા આશાતના, અને પંડિતોની પંક્તિમાં, ઉપહાસ્યનેજ પ્રાપ્ત થઈશું. ॥ પ્રથમ તમારોજ લેખ જૂવો કે, દ્રવ્ય અરિહંતમાં સ્વીચડો કરીને, પાંચ ભેદ કર્યા, અને ભાવ અરિહંત ના નિષેષમાં, જૂઠી કલ્પના કરતાં અચકાઈને, એકજ ભેદ

કરી બેઠા છો, કેમકે તે ભાવ અરિહંતના નિષ્કેપમાં જૂઠી કલ્પના ચાલી સકી નહીં, નહિ તો, દ્રવ્ય અરિહંતની પરે ‘ભાવ અરિહં-તમા પણ’ ? લોકિક, ૨ કુપ્રા વચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, ‘ભાવ અરિહંત’ પણ કહી બતાવવા જોડતા હતા. ॥ વાસ્તે તમારો લેખ સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ થયેલો છે. ॥ વલી વિશેષ સમજવાનું એ છે કે,—આવશ્યક સૂત્રના દ્રવ્ય નિષ્કેપમાં, ? આગમ, ૨ નો આગમ, થી બે ભેદ કરેલા છે. ૧ તેમજ ભાવ આવશ્યકના નિષ્કેપમાં પણ, એ બે ભેદજ કરેલા છે. ૧ તેમાં જે, ? આગમ રૂપ, પ્રથમનો ભેદ છે, તે તો કેવલ આવશ્યક સૂત્ર રૂપજ છે, તેનું પઠન કરવાવાલો, સાધુજ હોય છે, અને તે સાધુ, મળી પણ રહેલો છે, છેવટ ઉપદેશ શુદ્ધાંત કરી રહેલો છે, અને પ્રશ્ન ઉત્તર વિગેરે સર્વ કરી રહ્યો છે, પરંતુ તે સાધુનો ઉપયોગ, તે આવશ્યક સૂત્રમાં બરોબર ન હોવાથી, તેને આગમથી દ્રવ્ય આવશ્યક કહ્યો છે, એટલે કે કેવલ આગમ રૂપ છે એમ જણાવ્યું. ॥ અને તેજ આવશ્યક સૂત્રને મળતાં મળતાં જ્યારે તે સાધુ ઉપયોગના ઘરમાં આવી ગયો, એટલે તેને આગમથી ભાવ આવશ્યક રૂપ માની, ભાવ આવશ્યકના ભેદમાં શાસ્ત્રકારે કહ્યો. કારણકે આવશ્યક સૂત્રના અર્થમાં ઉપયોગ વિનાના સાધુને, દ્રવ્ય આવશ્યકપણે કારણ રૂપથી કહ્યો, ॥ અને તેજ સાધુ, જ્યારે અર્થમાં ઉપયોગવાલો થયો, એટલે તે ‘દ્રવ્ય આવશ્યકનેજ, ભાવ આવશ્યકમાં ગણ્યો. તેથી દ્રવ્ય આવશ્યક છે તે, ભાવ આવશ્યકનું કારણ હોવાથી ઉપયોગવાલોજ છે. ૧ પરંતુ તમ્મેજ જેવી રીતે ‘ત્રણ નિષ્કેપને’ ઉપયોગ વિનાના ઠરાવ્યા તે પ્રમાણે ઉપયોગ વિનાના નથી. ૧ અગર જો દ્રવ્ય

આવશ્યકને નિરર્થક કહેશે તો, ઢૂંઢક સાધુ શ્રાવકોનું, પડિ-
ક્કમણ વિગેરે, સર્વ પ્રકારની જાહેરમાં દેખાતી ક્રિયાઓ નિર-
ર્થકજ ઠરશે. । કેમકે જુવો પ્રથમતો પડિક્કમણામાંજ ઘણા એક
ઢૂંઢક સાધુ શ્રાવકો, અર્થ વિનાનો કોરો પાઠજ પઢે છે. ।
તેમાં પળ જો શુદ્ધ ઉચ્ચારણ પૂર્વક હોય તોજ તે દ્રવ્ય આવશ્યક
રૂપ ગણાય, નહીં તો એકે ધડામાં ન ગણાય. । માટે અમો સૂચવીયે
છે કે તમારા કેટલા સાધુ શ્રાવકો અર્થના જાણ છે, અને શુદ્ધ
ઉચ્ચારણ પૂર્વક ભણે છે, તેનો વિચાર કરી જૂવો, અને પછી દ્રવ્ય-
નિક્ષેપને નિરર્થકપણે ઠરાવો ! ॥ અમો તો એજ કહીયે છે કે,
તમારા ઢૂંઢકોને, એકે વાતના પરમાર્થની સ્વરૂપ પડતી નથી, તેથી
આઢા અવલા હાથ નાચીને ફાંફાં મારોછો. ॥

॥ વલી વિશેષપણું એ છે કે, આગમના સ્વરૂપથી આવશ્યકના
ભેદની વ્યાખ્યા કરતાં ગણધર મહારાજાઓ દ્રવ્યમાં, તેમજ
ભાવમાં પળ, કેવલ આગમના અક્ષરોચ્ચારણ સ્વરૂપનીજ વિવક્ષા
લીધેલી છે. । પરંતુ ક્રિયાની વિવક્ષા અંગીકાર કરી નથી એમ
લક્ષમાં રાખવાનું છે. । આવી રીતે અમોએ, આગમરૂપ પ્રથમના
ભેદથી, દ્રવ્ય આવશ્યકના નિષેપનો, તેમજ, ભાવ આવશ્યક-
ના નિષેપનો, કિંચિન્ માત્ર તાત્પર્ય કહિ બતાવ્યો છે, તે લક્ષપૂર્વક
મૂલ સૂત્ર ઉપર ધ્યાન દેવાથી માલમ પડશે. ॥

॥ હવે નો આગમથી, આવશ્યક સૂત્રનો ‘ દ્રવ્યનિક્ષેપ ’
શું ! ચીજ છે, ॥ અને નો આગમથી આવશ્યક સૂત્રનો, ‘ ભાવ-
નિક્ષેપ ’ શું ! ચીજ છે, તેનો કિંચિત્ તાત્પર્ય લખી
બતાવીયે છીએ. ॥

તેમાં પ્રથમ “ નો ” શબ્દનો અર્થ લક્ષીયે છીયે.

આગમ સઠ્ઠ નિસેહે, નોસહો અહ્વ દેસપડિસેહે ।
સઠ્ઠે જહણ સરીરં, ભવસ્સય આગમા ભાવા ॥ ૧ ॥

અર્થ:—“ નો ” શબ્દ છે તે, આગમના (અર્થાત્ સિદ્ધાંત પનાના) સર્વ પ્રકારથી નિષેધમાં વપરાય છે. । અથવા આગમના દેશ નિષેધમાં, (અર્થાત્ એકાદ ભાગના નિષેધમાં) ‘ નો ’ શબ્દનો અર્થ, કરવાનો શાસ્ત્રકારે કહેલો છે. ॥

તેમાં ઉદાહરણ એ છે કે, * જાણાગ સરીર, અને + ભ-
વિત્રં સરીર, આ બે ભેદો સાધ્વાદિ ભવ્ય પુરુષો સંબંધી છે, તેના વર્ણનમાં ‘ નો ’ શબ્દનો અર્થ, આગમ પનાનો સર્વથા પ્રકારથી અ-
ભાવ જણાવે છે ॥ હવે દ્રવ્ય નિષ્ણેપમાં ? જસરીર, અને । ૨ ભવિઅ
સરીર આ વેથી, વ્યતિરિક્તના જે ત્રણ ભેદ કરેલા છે, તે ‘ ત્રણ
ભેદો, સાધ્વાદિ ભવ્ય પુરુષોના સંબંધથી, ભિન્ન, સ્વરૂપનાજ કરેલા
છે જેમકે ? લોકિક, ૨ કુપાવચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, ।
આ ત્રણ ભેદો, આવશ્યક ક્રિયાના જાણ શુદ્ધ સાધુના, શરીરની
સાથનો સંબંધ છોડીનેજ વર્ણન કરેલા છે, તેની સાથે કિંચિત્ માત્ર
પણે સંબંધ રાખેલો નથી, તેથી તેને વ્યતિરિક્ત પણે કહેલા છે. ।
હવે વ્યતિરિક્તના ત્રણ ભેદમાં, લોકોત્તરિક નામનો જે ત્રિજો ભેદ છે
તેમાં ષટ્ આવશ્યક ક્રિયાનો સંબંધ જોડેલો હોવાથી ભ્રાંતિ થાય
છે કે, इहां પણ તે શુદ્ધ સાધ્વાદિકનો સંબંધ હોવો જોઈયે, પરંતુ જે
ને ગુરુ ગમતા મળેલી નથી તેજ ભ્રાંતિમાં પડે છે, અને શુદ્ધ સાધ્વા

* અંત અવસ્થા. । + પૂર્વ અવસ્થા. ।

દિકનો સંબંધ જોડી, વિપરીત પળે અર્થ કરવા મંડી પડે છે, તેથી બધુ અવલે અવલુ જુવે છે, । જેમકે પ્રથમ દૂંઢની પાર્વતીજ જોયું, અને પછીથી વાડીલાલે પળ લલ્યુ, ॥

પરંતુ ઇહાં લોકોત્તરિક નામનો ત્રિજો ભેદ છે તે શુદ્ધ સાધુઓથી વ્યાતીરિક્ત પળે, પતિત થયેલા સાધુઓ સંબંધી છે, તેથી તેમના આવશ્યક રૂપ આગમના ઉચ્ચારને સુત્ર માત્રથી ગ્રહણ કરી, તેમની ષટ્ આવશ્યકની ક્રિયાને તુછ માત્ર ગળીં નો શબ્દથી સર્વથા પ્રકારે નિષેધી કહાડી છે. તેથી શુદ્ધ સાધ્વાદિ મહાપુરુષોનો સંબંધ કિંચિત્ માત્ર પળ રહી સકતો નથી. ॥

॥ તેમજ ભાવ આવશ્યકમાં, નો આગમરૂપ વીજા ભેદના, ૧ લોકિક, ૨ કુપાવચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, એમ ત્રણ ભેદ કરેલા છે, તેમાં, લોકોત્તરિક નામના ત્રિજા ભેદમાં, ઉપયોગ-પૂર્વક, શુદ્ધ સાધુ, શ્રાવકના ષડાવશ્યકમાં ઉઠ વેસ કરવા રૂપ ક્રિયાને, જડરૂપ માની, એક દેશપળાથી નિષેધી, વાકીની સર્વ ક્રિયાને ઉત્તમપળે ગ્રહણ કરી લીધેલી છે. । તેથી ઇહાં ‘ભાવના’ ત્રિજા ભેદમાં, શુદ્ધ સાધુ આદિને ગ્રહણ કરેલા છે. । પરંતુ ‘દ્રવ્યમા તો’ વ્યતિરિક્તપળાથી ત્રિજા ભેદમાં પળ, પતિત સાધુઓનેજ ગ્રહણ કરેલા છે. ॥

॥ હવે ઉપરના લેખનો તાત્પર્ય એ છે કે,—આગમથી, અને નો આગમથી, જે સૂત્રકારે, ભેદો કરેલા છે તે તો, છ આવશ્યકના સિદ્ધાંતરૂપ વસ્તુ, ની સાથેજ લાગુ પાડવાના છે, પળ વીજી સર્વ વીજોની સાથે, વધા ભેદો લાગુ પાડવાના નથી, માત્ર જે જે

યોગ્ય હોય, તે તે ભેદ, લક્ષણાકારના કરેલા ‘લક્ષણ’ ઉપર ધ્યાન આપીને, લાગુ પાડવાના છે. ॥ જેમકે, મોક્ષ સિધાવેલા તીર્થકરોના, શરીરને, અને તીર્થકર થવાવાલા, શરીરને, પૂર્વકાલ, કિંવા અપરકાલની અવસ્થામાં, તીર્થકર પદનો, આરોપ કરવો, તેજ “દ્રવ્ય તીર્થકર” માનવાના છે, પરંતુ, ૧ લોકિક, ૨ કુપ્રાવચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, ના સ્વરૂપથી, જે દ્રવ્ય આવશ્યકને પકડી, નો આગમના સ્વરૂપવાલા ત્રણ ભેદ વર્ણવેલા છે તે સર્વ પ્રકારના શુદ્ધિવાલા છૂ આવશ્યક રૂપ મુખ્ય વસ્તુથી, વ્યતિરિક્ત પળે દ્રવ્ય આવશ્યકના કરેલા છે, તે લાગુ પાડી શકાય નહીં. । જેમકે, જે એક વસ્તુને, મુખ્યતા રૂપે કરીને, નિષ્કેપો કરેલા છે, તેથી વ્યતિરિક્ત પળે કહીં બતાવેલા છે. ॥

આ લેખથી વિશેષ સમજવાનું એ પળ છે કે-શાસ્ત્રકારે જે વસ્તુને પ્રથમ ઉચ્ચારણ કરી નિષ્કેપ કરવા માંડયા હોય તે નિષ્કેપ તેજ વસ્તુના છે એમ સ્વાતરી પળ કરી આપે છે, પરંતુ, તમોએ જેવી રીતે અરિ-હંત વસ્તુનો ઉચ્ચારણ કરી, બીજી વસ્તુમાં, નામ નિષ્કેપાદિ કરવા માંડી પડયા, તેવી રીતે કરવાના નથી, એમ, આ દ્રવ્ય આવશ્યકના વ્યતિરિક્ત ભેદો સ્પષ્ટ પળે જણાવે છે. । વાસ્તે ‘આ ચાર નિષ્કેપોના વિષયમાં, તમારો, તેમજ દૂંઢની પાર્વતીનો, જે લેખ થયેલો છે, તે કેવલ સમજ્યા વગરનોજ છે. । તે વારિક દૃષ્ટિથી જો શો તો, સ્પષ્ટ પળે જોઈ શકશો. ॥

॥ ઇતિ તૃતીય દ્રવ્ય નિષ્કેપ વિષયે તત્ત્વાસ્તત્ત્વ વિ
ચારઃ ॥

હવે ચોથા ભાવનિષ્લેપ વિષયે તત્ત્વાસ્તત્ત્વનો વિચાર કરીયે છીયે. ॥ વાડીલાલ, લખે છે કે, ૪ ભાવનિષ્લેપ-કેવલ જ્ઞાનાદિક સહિત જે વર્તે છે તે ‘ ભાવ અરિહંત ’ સ્વરેસ્વરા અરિહંત તો તેજ, અને વંદનીક પણ તેજ, બાકી તો નામનો, માણસ કે, પથ્થર, કોઈનું કલ્યાણ કરી શકે નહિ.

આ ચોથા ‘ ભાવનિષ્લેપથી ’ વિચાર કરવાનો એ છે કે-કેવલ જ્ઞાનાદિક સહિત વર્તે તે સ્વરે સ્વરા અરિહંત છે. એમ તો અમો પણ માનીયે છીયે. । અને અરિહંતના ચાર નિષ્લેપમાંથી એક ચોથો ભાવનિષ્લેપ, અરિહંતમાંજ, દાખલ થયેલો છે, એમ પણ માનીયે છીયે, । અને અરિહંતના બીજા ત્રણ નિષ્લેપ છે તેને પણ ચોથા ભાવ અરિહંતના નિષ્લેપની પેરેં અરિહંતની સાથેજ સંબંધ કરીયે, તોજ અરિહંતના ચાર નિષ્લેપ, યથા યોગ્યપણે યથા ગણીયે છીયે. । પરંતુ નિષ્લેપ તો કરવા માંડયા અરિહંતના, અને આ ચોથા ભાવનિષ્લેપની પેરે, બીજા ત્રણ નિષ્લેપો અરિહંતનો સંબંધ, ન ધરાવતા હોય તો તે, વિપરીત લેખ થયેલો છે, એમ પણ સમજીયે છીયે.

આ અમારા ઢૂંઢક ભાઈ પ્રથમ ચાર નિષ્લેપ અરિહંત શબ્દ ઉપર લાગુ પાડવાના કહી, પ્રથમનો નામ નિષ્લેપ, તીર્થકરથી બીજી વસ્તુ સાથે, જોડવાનો બતાવ્યો, ॥ તેમજ ‘ દ્રવ્યનિષ્લેપ ’ ચક્રવર્તી આદિ બીજી વસ્તુમાં જોડીને બતાવ્યો. ॥ અને સત્યાર્થ ચંદ્રોદયમાં, પ્રથમજ ઢૂંઢની “ પાર્વતી ” લખે છે કે,-શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમેં, આદિહીમેં, વસ્તુકે સ્વરૂપકે સમજનેકે લિખે, વસ્તુકે, સામાન્ય પ્રકારસે, ચાર નિષ્લેપે નિષ્લેપને (કરને) ક-

હે છે. । યથા નામ નિષેપ ૧ । સ્થાપના નિષેપ ૨ । દ્રવ્યનિષેપ ૩ ।
ભાવનિષેપ ૪ ॥

દૂંઢનીના આ લેખથી, અને વાડીલાલના લેખથી, વિચાર કર-
વાનો એ છે કે,—વાડીલાલ છે તે ચારનિષેપને ‘ અરિહંત શબ્દ
ઉપર ’ લાગુ પાડવાના કહે છે, । અને દૂંઢની પાર્વતી છે તે,
વસ્તુના ‘ ચારનિષેપ ’ કરવાના કહે છે તે, આ એક મતવાલા
દૂંઢક, વાડિલાલ, અને દૂંઢની ‘ પાર્વતી ’ હોવા છતાં, અને
અનુયોગદ્વાર સૂત્ર છે તે પણ એક છે, તોપણ એક તો બતાવે છે
આકાશ, અને એક બતાવે છે તેને પાતાલ, હવે એ દૂંઢકોને, આ ચાર
નિષેપોના વિષયમાં કેવા પ્રકારનું જ્ઞાન થયેલું સમજવું ? આ બ-
ન્ને એક મતનાં હોવા છતાં વિરોધ એ થયો કે, ‘ વસ્તુ તો જુદી
જુદી ’ બતાવી વાડીલાલે, અને અરિહંત રૂપશબ્દમાં ચાર નિ-
ષેપ, ઉતારવાનું કહી બતાવ્યું, । અને દૂંઢની, એકજ વસ્તુ-
માં ઉતારવાના ‘ ચારનિષેપ ’ કહે છે, ત્યારે મેલ કેવી રીતે
મેલવવો ? તેનો મેલ, વાચક વર્ગજ, મેલવીને આપશે, તો પણ અ-
મારે સંતોષજ છે. કેમકે અમારાથી એવા જુઠા મેલો, મળી શકતા
નથી, અને ઉત્તર પણ ક્યાં સુધી લખ્યા કરીયે.

॥ અહિં સૂત્રકારનો મત એ છે કે, એક વસ્તુમાંજ ‘ ચાર
નિષેપ ’ લાગુ પાડવા, જેમકે આવશ્યક ક્રિયારૂપ, ‘એક વસ્તુ-
માં’ લાગુ પાડીને બતાવ્યા. । તેમાં, સૂત્રકારે, આવશ્યક સૂત્રનો,
૧ નામનિષેપ—જીવ, અજીવાદિક, વસ્તુમાં, કરવો કશો, તેથી
આવશ્યકથી બીજા વસ્તુમાં નામનિષેપ થવાની પ્રાંતિ થાય છે. ॥

અને ૨ સ્થાપના નિષ્કેપ, દશ પ્રકારની વસ્તુમાં અક્ષરના લેખ-
રૂપથી, તેમજ, સાધુની મૂર્તિરૂપથી, કરવાની વતાવી. । અને
આવશ્યક સૂત્રનો, ૩ દ્રવ્યનિષ્કેપ ? આગમ, ૨ નો આગમ, ના
ભેદથી કરી વતાવ્યો, । તેમાં ૧ આગમથી ઉપયોગ વિનાનો સાધુ
કહ્યો, અને ૨ નો આગમથી, જાણગ સરીર, । મવિય સરીર, ।
અને તેથી વ્યતિરિક્તમાં, લોકિક, કુપ્રાવચનિક, અને લોકોત્તરિક, ।
એમ ત્રણ ભેદ કહ્યા, તેથી પણ આવશ્યકરૂપ વસ્તુથી બીજી વસ્તુની
પ્રાંતિ થાય છે. ॥ હવે આવશ્યક સૂત્રનો ૪ ચોથો ‘ભાવનિષ્કેપ’
તેના પણ બે ભેદ કર્યા છે, ? આગમ, ૨ નો આગમરૂપ. । ૧ આ-
ગમથી’ ઉપયોગવાળો સાધુ કહેલો છે. । ૨ નો આગમથી,
૧ લોકિક, ૨ કુપ્રાવચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, એમ ત્રણ ભેદ
‘ભાવ આવશ્યકના’ હોવાથી, ઢૂંઢની પાર્વતી, અને ઢૂંઢક
વાડીલાલ શાહ, અનહદ પ્રાંતિમાં પડી, સમજ્યા વગર, આચાર્યો-
ના, તેમજ ગણધર મહારાજાઓના લેખને, સામાન્ય માત્ર સમજી,
પૂર્વાઽપરનો વિચાર કર્યા વિના, મનમાં ગોટતો, અર્થ કરી લઈ,
દોડ્યા દોડ કરી મુકી છે. । પરંતુ અમારા ઢૂંઢક ભાડ્યોના ઉપકાર
માટે, આવશ્યક સૂત્રના ચાર નિષ્કેપનો પરસ્પરના વિચારથી કિંચિત્
માત્ર તાત્પર્ય કહી વતાવીએ છીએ કે, જેથી તેઓની પ્રાંતિ કિંચિત્
દૂર થાય. ॥

॥ આચાર નિષ્કેપના, વિષયમાં તાત્પર્ય એ છે કે,—આ
દુનિયામાં, વસ્તુ ત્રણ પ્રકારની છે, હેય, જ્ઞેય, અને ઉપાદેય, ।
આ ત્રણ પ્રકારની વસ્તુમાંથી, આપણે ઉપાદેય વસ્તુના ‘ચાર નિષ્કેપ’
કરવાનો વિચાર કર્યો, । જેમકે, આવશ્યક સૂત્ર, અમારા જૈની-

યોને સર્વથા પ્રકારથી ‘ ઉપાદેય ’ છે, ત્યારે તે વસ્તુ શી છે !
 કે એકતો આવશ્યક સૂત્રરૂપ, અને બીજી તે સંબંધી બે વસ્તુતની
 પ્રતિક્રમણરૂપ અવશ્ય ક્રિયા, તે અવશ્ય ક્રિયાનો આધાર, મુખ્યત્વે
 સાધુ છે । તેથી ઉપાદેયરૂપ આવશ્યક સૂત્ર, અથવા સાધુ છે, ।
 કેમકે સૂત્ર છે તે, ક્રિયાનુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવવાવાળું હોવાથી ઉપાદેય-
 રૂપ છે. અને સાધુમાં, ક્રિયા કારકના સંબંધે આવશ્યક અમારે
 ઉપાદેય છે. । એજ ઉપાદેય આવશ્યક સૂત્રરૂપ વસ્તુના ચાર નિષ્કેપ
 કરવા, સૂત્રકારે સૂત્ર ગૂંથન કરેલું છે ॥

॥ હવે જુવોકે પ્રથમ ‘નામ નિષ્કેપ’ જ્યારે તે આવશ્યક સૂત્ર
 લખાવી તૈયાર કરાવ્યું, અને તેનું નામ આવશ્યક સૂત્ર એમ સ્થાપિત
 કર્યું, તે અજીવ રૂપ વસ્તુમાં આવશ્યક સૂત્રના નામનો નિષ્કેપ
 થયો, અથવા એક આવશ્યક સૂત્ર માત્ર પઠિત સાધુને, આવશ્યકી,
 કહેવો તે, જીવં અજીવ રૂપ વસ્તુમાં આવશ્યક સૂત્રના નામનો નિષ્કેપ
 ગણાય છે ॥ ૧ ॥ હવે જુવો બીજો ‘સ્થાપના નિષ્કેપ’ કે કા-
 ણાદિ ઉપર પળ અક્ષરોની સ્થાપના કરી આવશ્યક સૂત્ર લખી સ-
 કાય છે, અને પોથીયો ઉપર તો લેખ ચાલુ પળેજ છે. । તેમજ કા-
 ઉસ્સગમાં ધ્યાનારૂઢ થયેલા સાધુની મૂર્તિ પળ કરી સકાય છે, તેથી
 તે આવશ્યકનો ભાવ જણાવવાવાળી હોવાથી, તેને સ્થાપના નિષ્કેપ
 સૂત્રકારે કહેલો છે. ૨ ॥ હવે જુવો આવશ્યક સૂત્રનો ‘દ્રવ્ય નિ-
 ક્ષેપ’ કે, ૧ આગમ, ૨ નો આગમ, ના ભેદથી બતાવેલો છે,
 તેમાં. ૧ આગમથી, દ્રવ્ય આવશ્યક એ છે કે, જે સાધુ, આવશ્યક
 સૂત્રને, પરિપૂર્ણ પળે મળી રહ્યો છે, વાચન કરે છે, અથવા ધર્મોપદેશ
 વિગરે કરી રહ્યો છે, પળ તેનો ઉપયોગ તેમાં નથી તેથી તેને, આગ-
 મથી દ્રવ્ય આવશ્યક કહ્યો, કેમકે મળેલો છે અથવા મળે છે, તેનો

ઉપયોગ તેમાં નથી, તોપણ “ ઉપયોગ ” પ્રાપ્ત કરી આપવામાં, કારણ ભૂત, તે આવશ્યક સૂત્રનો પાઠજ છે, અને કારણ છે તે “ દ્રવ્ય રૂપ ” માનેલું છે તૃતી તે ઉપયોગ વિનાના આવશ્યક સૂત્રના પાઠી શુદ્ધ સાધુને પણ ? આગમના ભેદરૂપથી દ્રવ્ય આવશ્યક રૂપે કહ્યો. આદિ વિશેષ ધ્યાનમાં રાખવું એ છે કે, સૂત્રકાર “ ક્રિયા વિષયને ” છોડી દઈ, આગમ રૂપનો, વિષય હોવાથી, કવલ આગમના, વિષયને ગ્રહણ કરેલો છે. હવે જુઓ, ૨ નો આગમથી ‘ દ્રવ્ય આવશ્યક, ૧ જ સરીર, ૨ ભવિય સરીર, ૧ તેથી ત્રિજો ’ વ્યતિરિક્ત, તેના પણ ત્રણભેદ, જમકે ૧ લોકિક, ૨ કુ-પ્રાવચનિક, અને ૩ લોકોત્તરિક, એમ ત્રણભેદ વ્યતિરિક્તના કરેલા છે. આ વિષયમાં સમજવાનું એ છે કે, ‘નો’ શબ્દનો અર્થ, એ છે કે, એક જગોપર તો, આગમપણાનો, સર્વથા પ્રકારથી નિષેધ બતાવે છે । અને બીજી જગોપર, આવશ્યક સૂત્રના આગમપણાના એકાદ ભાગને ગ્રહણ પણ કરીલે છે. । ‘નો’ શબ્દનો અર્થ પ્રથમ લખીને પણ આવેલા છીયે. । એમાં વિશેષ સમજવાનું એ છે કે, જે જાણગ સરીર, અને ભવિય સરીર છે, તેમાં નો શબ્દથી આવશ્યક સૂત્રરૂપ આગમપણાનો સર્વથા પ્રકારથી નિષેધ માની, માત્ર ભૂતકાળ, અને ભવિષ્યકાળના કારણરૂપ પુરુષના શરીરમાં, વર્તમાનકાળમાં આવશ્યક સૂત્રરૂપ કાર્યનો આગમપણાથી સ્વામરૂપે આરોપ કરેલો છે, જેમકે મંત્રીપદથી ધ્રુવ થયેલાને પણ મંત્રી કહે, અથવા રાજકુમારને રાજા કહે, તેવી રીતે જાણગસરીર, અને ભવિય સરીરમાં પણ, આવશ્યક સૂત્રરૂપ કાર્યનો આરોપ કરી, આવશ્યક કહેલો છે. । તે આવશ્યક સૂત્રરૂપ ઉપાદેય વસ્તુનો જ આરોપ કરેલો છે, પણ બીજી વસ્તુનો આરોપ કરેલો નથી. ।

૧ જે શુદ્ધ સ્વરૂપવાલી મુખ્ય વસ્તુ હતી તે નહીં પણ નામના ગુણ પ્રમાણે બીજાજ સ્વરૂપવાલી.

વાસ્તે એ બે વસ્તુમાં સ્વાસપણે ભાવ આવશ્યકનોજ સંબંધ જોડીને
 બતાવેલો છે. ॥ હવે, લોકિક, કુપ્રાવચનિક, અને લોકોત્તરિક, આ
 ત્રણ ભેદ છે, તે, સ્વાસ ઉપાદેય, આવશ્યકના સંબંધથી વ્યતિરિક્તપણે
 (અર્થાત્ ભિન્નપણે) કરી બતાવે છે, તેમાં જે પ્રથમ લોકિક ભેદ છે, તેતો
 લોકોની દંતધાવનાદિક જે જે અવશ્ય ક્રિયાઓ છે તેનેજ જણાવે છે.
 । તેથી તેમાં, આગમરૂપ આવશ્યકનો સંબંધ સર્વથા પ્રકારથી નથી.
 અને જે કુપ્રાવચનિક છે તેમાં, ચરકાદિક સાધુઓ ને, અવશ્યપણે
 યજ્ઞાદિકના પૂજન કરવા વાળા બતાવ્યા છે, તેથી ષટ્ અધ્યયનરૂપ
 આવશ્યકથી ભિન્નજ છે, હવે ત્રિજો લોકોત્તરિક દ્રવ્ય આવશ્યક છે,
 તેથી ધ્રાંતિ થાય છે કે, તે ભાવ આવશ્યકનો સંબંધ હોવો
 જોઈએ પણ, આ લોકોત્તરિક દ્રવ્ય આવશ્યકના કરવા વાળા
 સ્વચ્છંદચારી, ગુરૂથી, અને સિદ્ધાંતથી પરાં મુખ થયેલા, સાધુ
 નામ ધારી, તમારા દુઢકાદિક જેવા લોક રંજન વાસ્તે, બે
 વસ્તુ આવશ્યકના કરવાવાળા કહેલા છે, તેથી નો શબ્દ
 માત્ર સૂત્રરૂપનેજ ગ્રહણ કરેલું છે, તેથી તે સૂત્ર લોકોત્તરરૂપ હોવાથી,
 ભાવ આવશ્યકથી વ્યતિરિક્તપણે, લોકોત્તરના શબ્દ રૂપથી ગ્રહણ
 કરેલું છે પણ, ભાવ આવશ્યક સૂત્રપણાથી વ્યતિરિક્તપણે ગ્રહણ
 કરેલું છે. । અને જાણગ સરીર, ભવિય સરીરરૂપ, પ્રથમના બે
 ભેદમાં ‘ભાવ આવશ્યકરૂપ’ ઉપાદેય વસ્તુના આરોપપણાથી ગ્રહણ
 કરેલું છે, તેથી તે વ્યતિરિક્તના ત્રિજા ભેદથી ધ્રાંતિ કરવાને જગ્યા
 નથી. । જેમ કોઈ અન્યમતાવલંબી શ્રદ્ધાવિનાનો પોપટની પરે પાઠ
 ભળીને બતાવે, તેવી રીતે તે સ્વચ્છંદ ચારી સાધુઓના, આવશ્યકને
 દ્રવ્યથી વ્યતિરિક્તપણે ગળીને લોકોત્તરના ભેદમાં ટાંચલ કરેલું છે,
 પરંતુ ઉપાદેયરૂપ જાણગ સરીર, અને ભવિય સરીરના આવશ્યકને
 તુછરૂપે માનેલાં નથી. ૧ । હવે જુઓ ૪ થા ભાવ આવશ્યકના

ભેદોનો તાત્પર્ય. આગમ, નો આગમના, ભેદથી વિચાર એ છે કે, જે આગમથી ભાવ આવશ્યક છે તે એ છે કે, જે ઉપયોગ વિના મળવા-વાલો સાધુ હતો તેને દ્રવ્ય આવશ્યક કહ્યો હતો, અને તેજ સાધુ જે વચ્ચે ઉપયોગના ઘરમાં આવ્યો તે વચ્ચે તેને, આગમથી (અર્થાત્ સિદ્ધાંતરૂપથી) ભાવપણે માની લીધો. ॥ અને નો આગમથી લોકિક, કુપ્રાવચનિક, અને લોકોત્તરિક, એમ ત્રણ ભેદથી ભાવ આવશ્યક કહેલો છે. । તેમાં લોકિક ભાવ આવશ્યક એ છે કે, સવારના વચ્ચે, અને સંધ્યા વચ્ચે, ભારત, અને રામાયણાદિકના શ્રવણ કરવાવાલા કહેલા છે. । અને કુપ્રાવચનિક, ભાવ આવશ્યકમાં ચરણાદિક સાધુઓના હોમ, હવન, મંત્ર જાપાદિક, વર્ણવેલા છે. । અને લોકોત્તરિક, નો આગમથી ભાવ આવશ્યક શુદ્ધ ઉચ્ચારણપૂર્વક ઉપયોગ સહિત શુદ્ધ શ્રદ્ધાવાલા શ્રાવકની. અને શુદ્ધ સાધુઓની બે વચ્ચેની પ્રતિક્રમણરૂપ ષટ્ આવશ્યકની ક્રિયા વતાવી છે. અહીં ષટ્ આવશ્યકરૂપ સૂત્ર છે તેને, આગમરૂપથી ગ્રહણ કરેલું છે, અને તેમાં ઉડ બેસ વિગરે ક્રિયાઓ છે તેને જડરૂપ માની નો શબ્દથી દેશપણે નિષેધ રૂપે વતાવી છે. । અને જે આગમરૂપથી ભાવ આવશ્યક કહ્યો હતો તેમાં ક્રિયાની વિવક્ષા છોડી દઈ માત્ર આવશ્યક સુત્રના અર્થરૂપ ભાવનેજ ગ્રહણ કરેલો હતો, વાસ્તે આગમથી ભાવ આવશ્યક છે તે ઉત્તમ અને યથા વત્ રૂપથી છે, અને લોકોત્તરિક, નો આગમથી ભાવ આવશ્યક છે તે પણ પરમ ઉપાદેય તરીકેજ છે, જેવી રીતે એ ભાવ આવશ્યક ઉપાદેય તરીકે છે, તેવીજ રીતે ભાવ આવશ્યકના સ્વામ પણાના સંબંધવાલો, નામ નિષ્લેષ, સ્થાપના નિષ્લેષ, અને દ્રવ્ય નિષ્લેષ, પણ પરમ ઉપાદેય છે, પરંતુ નિર્રથક રૂપે નથી. । અને જે વ્યતિરિક્ત પણે લોકિક, કુપ્રાવચનિક, અને લોકોત્તરિક, નો આગમથી દ્રવ્ય આવશ્યક વર્ણન કરેલો છે, તે ઉપાદેય રૂપે નથી, કેમકે ભાવ આવશ્યકના સ્વરૂપથી તેને ભિન્નપણે

જ વર્ણવેલો છે, તેથી શ્રાંતિમાં પડી સમજ્યા વગર આચાર્યોને દૂષિત કરવા મંડી પડવું એ વિચારશક્તિ પામેલાનું કાર્ય ન ગણાય. । અને ભાવ આવશ્યકમાં, લોકિક, અને કુપ્રાવચનિક છે, તે તો શબ્દના અર્થથીજ ભિન્નરૂપે છે તો પછી તેમાં સમજાવવાની પળ કાંઈ જરૂર રહેતી નથી. વાસ્તે વીતરાગદેવની સ્થાપનારૂપ મૂર્તિ તેમનાજ સંબંધી હોવાથી, અને તેમનીજ યાદગિરી આપવાવાલી હોવાથી, ભક્તજનોને તો સદા પૂજ્યરૂપજ છે. । અને જે અજ્ઞાન દશાના વશ-થી, ચિત્તમાં મૂઢતા ધારણ કરી, વીતરાગ સંબંધી મૂર્તિને, પથ્થર કહી અવજ્ઞા કરે છે, તેઓનાં તો ચિત્તજ પથ્થરરૂપ બની ગયેલાં છે, એમ અમો માનીએ છીએ. ॥

इति चोथा भावनिक्षेपनो तत्त्वाऽतत्त्व विचार संपूर्ण ॥

॥ हवे जूवो सूत्रना चार निक्षेपनो तत्त्वाऽतत्त्व विचार. ॥

આ સમ્યક્ક ગ્રંથની રચના કરનાર વાડીલાલ શાહે, જે સૂત્રના ચાર નિષેપ લખ્યા છે, તે ચાર નિષેપમાંથી એક પળ નિષેપનો લેખ સામાન્ય પ્રકારથી પળ યોગ્ય રીતે કરેલો નથી, કેમકે સૂત્રના નિષેપ પળ આવશ્યક સૂત્રના જેટલા, અને તેજ પ્રમાણે સૂત્ર-કારે કરીને બતાવેલા છે, પરંતુ કિંચિત્ માત્રનો ફરક બતાવેલો નથી, માત્ર ફરક જે છે તે દ્રવ્યસૂત્રના વ્યતિરિક્તમાં “પત્તય પોત્યય લિહિત્ર” એમ જે લખેલું છે તે પળ, સૂત્રના નિષેપની મુખ્યતારૂપને છોડીને ભાવના કારણની વિવક્ષાથી ગ્રહણ કરેલું છે. તે સિવાય અનેક પ્રકારનાં રૂં (અર્થાત્ કપાસ) આદિ બતાવ્યાં છે,

પરંતુ તે સ્વાસ સૂત્રના ભેદોથી વ્યતિરિક્તના ભેદો કરેલા છે, તેથી ભાવ સૂત્રની સાથે સંબંધ વિનાનાજ છે. । તેથી ભાવસૂત્રને કોઈ પ્રકારનો વાધ આવે તેમ નથી, વાસ્તે તે સૂત્રના ચાર નિક્ષેપ પળ આવશ્યક સૂત્રની પરે ઉપાદેય વસ્તુના હોવાથી ઉપાદેયરૂપજ છે, પરંતુ ઉપયોગ વિનાના નિર્થકરૂપ નથી. । અમો તે સૂત્રના ચાર નિક્ષેપોના બદલે વાડીલાલ શાહની ચોપડીની સાથે ઘટાવીને બતાવીએ છીએ, જેથી નિર્થક, અને સાર્થકપણાની, કિંચિત્ત્વ ખવર પડે. ॥ સમ્યક્ક એ પળ એક નામ છે, તે નામનો નિક્ષેપ વાડીલાલે, આપણી રચેલી ચોપડીમાં કરેલો છે, અને ઉપયોગ વિનાનો માનેલો છે, તેથીજ અમારા કરેલા તત્ત્વાસ્તત્ત્વના વિચારથી નિર્થકપણે નિવડેલો છે, કેમકે એમણે (વાડીલાલે) અર્જીવરૂપ વસ્તુમાં કરેલો છે. ? । હવે વીજો સ્થાપનાનિક્ષેપ, સૂત્રકારે લખેલા અક્ષરોપણે સાર્થક ગણેલો છે, છતાં વાડીલાલ કોરાં કાગળીયાંથી કરવાનો બતાવે છે, તેપણ એમની ચોપડીનો કરતાં એમના કહેવા પ્રમાણે નિર્થક હોય તેમાં તો નવાઈજ નથી. ॥ ૨ ॥ હવે ત્રિજો દ્રવ્યનિક્ષેપ લખેલાં પાનાં પુસ્તકમાં વાડીલાલે બતાવી નિર્થક ઉપયોગ વિનાનો કહેલો છે, અને આ અમારા વિચારથી એમનો લેખ પળ, નિર્થક ઉપયોગ વિનાનોજ ઠરે છે, અને એમણે પળ ત્રણ નિક્ષેપ નિર્થકરૂપે માનેલા છે, જ્યારે એમની ચોપડીના ત્રણ નિક્ષેપ, નિર્થક ઠરી ચુક્યા, તો પછી એમની ચોપડીનો ચોથો ભાવનિક્ષેપ સાર્થક ક્યાંથી થવાનો છે ? કેમકે એમણે પ્રથમ સમ્યક્ક એવો નામનો નિક્ષેપજ, ઘોટો કરેલો છે તો પછી, સમ્યક્કના જ્ઞાનની પ્રાપ્તિજ ક્યાંથી થશે ? અને સ્થાપના કેવલ કોરાં કાગળીયાંની કરવાની કહી બતાવી છે તે તો સાર્થક હોયજ ક્યાંથી ? । અને દ્રવ્યનિક્ષેપમાં લખેલાં પાનાં પત્રાં માની એમણે આ લેખ લખ્યો

છે અને ઉપયોગ વિનાનો માન્યો છે. તેથી સમ્યક્કના કારણરૂપ આ લેખમાંથી કોઈ દિન પળ ભાવરૂપ સમ્યક્કપણાનું જ્ઞાન મળી શકવાનુંજ નથી ? તેથી આ વધું પુસ્તકજ ઉપયોગ વિનાનું રચાયલું છે. । જ્યારે પ્રથમ નામનો નિક્ષેપજ સ્વોદો (અર્થાત્ સમ્યક્કના અર્થ વિનાનો) કરેલો છે, તો પછી બીજી સાર્થકતા એમાંથી શું નિકળવાની છે. ॥ અગર વાડીલાલ કહેશે કે, અમોએ નામ નિક્ષેપ નહીં પણ નામ આપ્યું છે, તો તે કહેવાને માર્ગ નથી, કેમકે, તમો એજ લગ્યું છે કે, બીજી વસ્તુમાં નામ આપીએ ત્યારે નામનિક્ષેપ કહેવાય, તેથી મુખ્ય વસ્તુથી આ સમ્યક્ક એવું નામ તમારાં ચોપડી રૂપ બીજી વસ્તુમાં આપેલું છે, તેથી એ નામ નિક્ષેપજ છે, અને નામ નિક્ષેપ તમોએ નિર્રથક માનેલો છે, તેથી વધી ચોપડી નિર્રથકજ ઠરે છે. ॥ પણ અમો તો નામ નિક્ષેપ સાર્થક માનીએ છીએ જેમકે, હેય વસ્તુમાં હેય તરીકે, જ્ઞેય વસ્તુમાં જ્ઞેય તરીકે, અને ઉપાદેય વસ્તુમાં ઉપાદેય તરીકે । તેથી અમો અમારી ચોપડીનું જે કાંઈ નામ આપીશું તે નામનિક્ષેપ માની સાર્થકરૂપે ગણીશું. ॥ અને તેથી સર્વ જીવોના કલ્યાણ માટે થશે એમ પણ માનીશું.

॥ ઇતિ ચાર નિક્ષેપ વિષયે કિંચિત્તત્ત્વાઽતત્ત્વ વિચારઃ ॥

ઇતિશ્રી મદ્વિજયાનંદ સૂરીશ્વર લઘુશિષ્યેનાઽમર મુનિના ધર્મના દરવાજા સંબંધિ પંચવિંશતિ દૃષ્ટિ નામ્નશ્ચતુર્થ પ્રકરણે તત્ત્વાઽતત્ત્વ વિચારઃસંકલિતઃ ॥

॥ નિષ્કેપોના વિષયમાં કિંચિત્ બોધના માટે વિચાર ॥

મળેને અમારા ઢૂંઢક સાધુઓ, અને તેમના અનુયાયી શ્રાવકો, જૈનમાર્ગના ગૂઢતત્વોથી ગૂંથાયેલાં, મુચના રૂપ મુત્રોનાં મુત્રો ભળી, આપણે આપ મુત્રોના પારગામીપણા માનીને બેસે, પરંતુ જે મૂલ પરંપરાછોડી છે. તે મૂલ પરંપરાના વિદ્વાનોની પાસેથી, જૈનતત્વોને ગ્રહણ કર્યા સિવાય, તેઓના જન્મના જન્મ વીતિ જશે તોપણ તેઓ, જૈનતત્વના માર્ગની દિશા કંઈ વાજુ એ છે તેટલા પુરતું પણ જોઈ શકવાના નથી । તો પછી અમારા ઢૂંઢક ભાઈયો ઢૂંઢી ઢૂંઢીને વધારે સું મેલવી સકવાના છે । તે આ અમારા બતાવેલા દિશા અવલોકનના સ્વરૂપથી, સજ્જન પુરુષો, સહજ પણે સમજી શક્યા હશે । તો પણ ફરીથી ધર્મના દરવાજાના, બેચાર ફકરાઓની સાથે, મારા ઢુંક વિચારો કરી બતાવું છું કે, જેથી અમારા ઢૂંઢકભાઈયે કરેલો, ચાર નિષ્કેપનો વિચાર, થોડી સેહલાઈથી વાચક વર્ગ જોઈ શકે. ॥

॥ જુઓ. પૃષ્ઠ. ૫૫ માં. । વાડીલાલનો પ્રથમનો લેખ ॥

॥૧ જૈનો કહે છે કે કેટલીક ચિજો ‘ જ્ઞેય ’ ઇટલે જાણવા યોગ્ય છે, કેટલીક ‘ ઉપાદેય ’ ઇટલે આદરવા યોગ્ય છે, અને કેટલીક ‘ હેય ’ ઇટલે તજવા યોગ્ય છે, માટે ‘ નિષ્કેપ, એક બે નહીં પણ ચાર છે, એમ કબુલ રાખનાર માણસે સ્થાપના નિષ્કેપ, ને ‘ ઉપાદેય, તરીકેજ કબુલ રાખવો જોઈએ એવું કહેનારા માત્ર પોતાનેજ ઠગે છે ॥

इति प्रथमनो लेख.

॥ वाचक वर्ग । वाडीलाल शाहना आ लेखथी, आपें एमज समज्या हशो के, तीर्थकर महाराज ' उपादेय ' तरीके तो छेज, अने तेमना ' त्रण निक्षेप ' पण ' उपादेय ' तरीके मानवामां हरकत नही, मात्र ' स्थापना निक्षेप ' ज उपादेय तरीके कबुल राखतां, अमारा दूढकभाईना पेटमां, गरबडाट थइ पडेलो छे, तेथीज एम लख्युं छे के स्थापना निक्षेप ' उपादेय ' तरीके कबुल राखनारा ठगाय छे. ॥

॥ आगे पृष्ठ. ६४ मां नो तेमनो बीजो लेख ॥

॥ २ श्री ' अनुयोगद्वार, सूत्रमां कह्युं छे के, पेहेला त्रण ' निक्षेप ' ' अवस्थु ' एटले उपयोग विनान्न छे, छेल्लो चोथोज, आलोकमां उपयोगी, अने परमार्थमां साधनरूप छे. ॥

इति द्वितीय लेख ॥

॥ वाडीलाल शाहना आ लेखथी एम पण सिद्ध थाय छे के, वस्तुना चार निक्षेप थाय छे पण तेना ' त्रण निक्षेप ' स्वरूप विनाना होवाथी कांइ पण उपयोगना नथी. ॥

॥ आगे जूवो पृष्ठ. ७८ नो त्रिजो लेख ॥

॥ ३ शब्दनय, समभिरूढ नय, अने एवंभूत नय, ए त्रण नयवाला माणस ' नाम ' स्थापना, अने ' द्रव्य ' ए त्रण निक्षेपने ' अवस्थु ' (अवस्तु) माने छे, ३ ॥

इति तृतीय लेख ॥

॥ बाढीलाल शाहना आ लेखथी एम पण सिद्ध थाय छे के, जैनाए ‘ सात नयो ’ मानेली छे, तेमांथी जे शब्दादिक त्रण नयोने, बलगी रेहेवावाला मानस छे तेज प्रथमना त्रण ‘ निक्षेप ’ ने अवस्तु रूपे ठरावे छे, बाकी साते नयोने, मान आपनार जैनो छे ते तो, अवस्तु रूपे केहता नथी, पण वस्तु रूपेज कहे छे एम प्रगटपणे सिद्ध थाय छे. ॥

॥ हवे ए चार निक्षेपना विषयमां, अमारा दूढक भाइने, अमो पुछीये छीये के, ? हेय, २ ज्ञेय, अने ३ उपादेय, एम त्रण प्रकारना पदार्थो दुनीयामां छे, तेमां वीतराग देवनी मूर्ति रूप ‘ स्थापना निक्षेपने किया पदार्थमां गणोछो ? जो ‘ हेय ’ तरीके कहो तो ते कहेवुं, तमारुं तदन भूल भरेलुंज छे, केमके, जंवूद्वीप, ग्रह, नक्षत्र, तारा, विगरे जे सामान्य प्रकारना ‘ ज्ञेय ’ पदार्थो छे तेनी पण, आकृति बनावी, जैन सिद्धांतकारो, समजावता गया छे, अने ते रूढि दूढकोमां पण आज शुधी चालुपणे छे, ते पण ‘ स्थापना निक्षेपज ’ छे. । अने वस्तुरूपथी उपयोगवालो पण छे. । तो तमोए त्रण निक्षेपने, अवस्तुरूपे उपयोग विनाना केम कहीने बताव्या ? ॥

फरीथी पण जूवो के, राजा, प्रजा, विगरेना मेहेलोमां, चित्र-शालाओ, थती हती, एवा लेखो जैन सिद्धांतमां, जगो जगोपर थयेला छे, अने ते ज्ञेय पदार्थोना, स्थापना निक्षेपने, आनंदने माटे, उपयोगी जाणीनेज, करावता हता. । अने आनंदने माटे, तेमज समजवाने माटे, चित्रशालाओ, अने हिंदुस्थानना नकशा विगरे, ज्ञेय पदार्थोनी, स्थापना निक्षेपनो प्रचार, राजाओमां, तेमज प्रजाओमां, थतो आवेलो अने थइ रहेलो, वर्तमानकालमां पण

જોડ્યે છીએ, તો પછી ‘સ્થાપના નિષ્લેષ,’ અવસ્તુ, અને ઉપયાગે વિનાનો, આ લોકમાં છે એમ કેમ કહીને બતાવ્યો ! જ્યારે જ્ઞેયરૂપ પદાર્થનો સ્થાપના નિષ્લેષ, અવસ્તુરૂપ, અને ઉપયોગ વિનાનો છે, એમ નથી કહી શકાતું તો પછી, અમારા પરમપૂજ્ય, તીર્થંકર ભગવાન કે, જેના નામ નિષ્લેષના ઉચ્ચારણ માત્રથી, અમારા પાપનો પ્રલય મારીયે છીએ, તેમના સ્થાપના નિષ્લેષને, અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાનો છે, એમ કેહવાવાલા, વીતરાગદેવના માર્ગાવલંબી છે, એમ કેવી રીતે કહી શકાશે ! વાસ્તે ઉપાદેયરૂપ તીર્થંકર ભગવાનનો, સ્થાપના નિષ્લેષ ઉપાદેયરૂપજ છે, પરંતુ અવસ્તુરૂપનો કે, ઉપયોગ વિનાનો નથી, એ તો તમારા દ્વંદ્વકોને, મૂઢતા થયેલા છે તેથી, બધું વિપરીતપણાથી ઉલટપણે જૂઓછો. ॥

આ નિષ્લેષોના વિષયમાં વિશેષ સમજવાનું પણ એ છે કે, ૧ ‘હેય’ પદાર્થના ચારો નિષ્લેષ, હેયપણે હોય છે, એટલે ત્યાગવા લાયક હોય છે. અને ૨ ‘જ્ઞેય’ પદાર્થના ચારો નિષ્લેષ, જ્ઞેયપણે હોય છે, એટલે જાણવા લાયક હોય છે. અને ‘૩ ઉપાદેય’ પદાર્થના ચારો નિષ્લેષ, ઉપાદેયરૂપજ હોય છે એટલે યોગ્યતા પ્રમાણે આદર કરવાને યોગ્યજ હોય છે.

આમાં પણ બીજું વિશેષણું એ છે કે, જેવી રીતે ૧ હેય, ૨ જ્ઞેય, અને ૩ ઉપાદેય, રૂપે પદાર્થો, દુનિયામાં ત્રણ પ્રકારના છે, તેવીજ રીતે, એકજ પદાર્થને, ૧ હેય, ૨ જ્ઞેય, અને ૩ ઉપાદેયપણે, માન આપનારા લોકો પણ, ત્રણ પ્રકારમાંજ વહેંચાઈ જાય છે.

ઉદાહરણ—જેમકે વીતરાગ દશાને પ્રાપ્ત થયેલા તીર્થંકર મહારાજાઓ, સર્વથા પ્રકારથી ઉપાદેય રૂપેજ છે, અને તેમની સેવા ભક્તિ કરવાથી, અને તેમનાજ વચનનું પાલન કરવાથી, અમારા સંસારનો નિસ્તાર થશે, અને આ ભવ તેમજ પરમવનાં સર્વ સંકટ

દૂર થશે ને થશેજ, એવી આશા ધારણ કરનાર, તે તીર્થકરોના પરમ ભક્ત, જૈનોજ ઉપાદેયરૂપ સમજી તેમના ચારો નિષ્કેપોને ઉત્તમ પ્રકારનું માન આપે છે, તેથી જૈનોને તો તે તીર્થકરોના ચારો નિષ્કેપ પરમ ઉપાદેયરૂપેજ છે ॥

॥ હવે જૂવો કે, જે વીજા અનેક મતમાં રહેલા, મધ્યમ પરિણામી લોકો છે તે, તીર્થકર ભગવાનના ચારો નિષ્કેપને, જ્ઞેયરૂપે સમજી, ન તો નિંદ્યા કરે છે, તેમજ ન તો તેમની ભક્તિ વિગેરેથી, આપણા કલ્યાણની પળ આશા રાખે છે, તેથી તે મધ્ય પરિણામીના જીવોને, પરમ ઉપાદેયરૂપ, તીર્થકરો, હોવા છતાં પળ, તેમણે તીર્થકરોના ચારો નિષ્કેપ, જ્ઞેયરૂપેજ થઈ પડેલા છે. ॥

॥ હવે જૂવો કે, તેજ તીર્થકરોના દ્વેષી, મહા મિથ્યાત્વી લોકો, તેમના ચારો નિષ્કેપને, હેયરૂપે સમજી, અનેક પ્રકારથી અવજ્ઞાઓ કરવા તત્પર થઈ જાય છે, તેથી પરમ ઉપાદેયરૂપ તીર્થકરો હોવા છતાં પળ, તેમના મહા પાપના ઉદયથી, તે દ્વેષી લોકોને, હેયરૂપે થઈ પડેલા છે. ॥

॥ પરંતુ અમો તીર્થકરોના ભક્ત જૈનો છે તે તો, અમારા કલ્યાણની આશા રાખી, દિન પ્રતિદિન તે તીર્થકરોનાં, રૂષભાદિક નામોને, નામ નિષ્કેપના વિષયરૂપ ગણી, અને પરમ ઉપાદેયરૂપ સમજી, તે નામાનો ઉચ્ચારણ કરવા માત્રથી પળ, અમારુ કલ્યાણ થશે ને થશેજ એમજ માનીયે છીએ. ૧ ॥

॥ અને તેમની આકૃતિરૂપ, પ્રતિમાને પળ, પરમ ઉપાદેયરૂપ સમજી, સ્થાપના નિષ્કેપના વિષયરૂપ ગણી તેની ભક્તિ કરીને પળ, અમો અમારા કલ્યાણનીજ ઇચ્છા કરીયે છીએ. ૨ ॥

॥ અને તે શુદ્ધ સ્વભાવી જીવોને, તીર્થકર પદવી પ્રાપ્તિના પૂર્વકાલમાં, તીર્થકર મોત્ર બાંધ્યા પછી, દ્રવ્ય નિષ્કેપના વિષયથી,

તીર્થંકર સ્વરૂપનાજ તે જીવો છે એમ માની, તેમના મુશ્વથી મુશ્વી, અને તેમના દુઃશ્વથી દુઃશ્વી, ભક્ત દેવતાઓ, તેમજ અમો પણ થયે છીએ.* અને તીર્થંકર પદવી ભોગવ્યા પછી, મુક્ત ગામી થયા છે તો પણ, દ્રવ્ય નિષ્કેપના વિષયથી, તીર્થંકર માની, તેમના શરીર માત્રની, ભક્તિને પણ ભક્ત દેવતાઓ, તેમજ અમો પણ, કરવા-નેજ ચાહીએ છીએ. ૩ ॥

॥ અને તેવા વીતરાગી તીર્થંકરો, સાક્ષાત્પણે, ભાવ નિષ્કેપના વિષયવાળા, મળે તો, ભક્તિ કરી, અમારા સંસારનો નિસ્તાર થયો માનીએ તેમાં તો કાંઈ નવાઈ જેવુંજ નથી. ૪ ॥ વાસ્તે તીર્થંકરોના, ચારે નિષ્કેપોને, અમો ભક્તજનો તો, પરમ ઉપાદેયપણેજ માનીએ છીએ. ॥

મળેને બીજા તીર્થંકરોની ભક્તિ વિનાના, મધ્યમ પરિણામી, તેમના ચાર નિષ્કેપોને, જ્ઞેયરૂપે, સમજે. પરંતુ છેવટમાં તે મધ્યમ પરિણામી જીવો, તીર્થંકરોના ચારે નિષ્કેપોને, ઉપાદેયપણે અંગીકાર કરી, આત્મધ્યાનમાં લીન થશે તોજ આ અઘોરસંસારનો અંત કરશે.

અને તે તીર્થંકરોના નામાદિક ચાર નિષ્કેપોના દ્વેષી, ગાદમિ-થ્યાત્વના ઉદયથી, કેટલા કાલ મુશ્વી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરશે તે વિષયે અમો કાંઈ કહી શકતા નથી, બાકી જૈન સિદ્ધાંત તો અનંત સંસારીજ કહે છે ॥

વળી વિશેષ વાત એ છે કે, તે પરમ પૂજનિક તીર્થંકરોના, ચાર નિષ્કેપોને, અમો ભક્તજનો માન આપીએ તે તો અમારી ફરજજ છે, તેથી કાંઈ પણ વિશેષરૂપે કરતા નથી. । પરંતુ તે વીતરાગ દેવનો

* અમારા હૃદયનો પણ ભૂતકાલના તેમજ ભવિષ્યકાલના ચોવીશ તીર્થંકરોનાં નામ સ્મરણ કરે છે તે દ્રવ્ય નિષ્કેપનાજ સ્વરૂપવાળાનાં છે તો પછી ત્રણ નિષ્કેપ નિર્થક કેમ !

જે અરૂપી જ્ઞાન ગુણ છે, તે તેમના મુખદ્વારથી, સંકેતીત શબ્દોથી પ્રકાશમાન થઈ, તેના આધારભૂત જડ સિદ્ધાંતોમાં, સ્થાપિત કરી. અથવા ચેતનરૂપ આચાર્યાદિકોમાં, કેટલેક અંશથી પ્રગટ થવાથી, તે જડ, અને ચેતન રૂપ, બન્ને પદાર્થોના પળ, નામાદિક ચાર નિષ્કેપો નિષ્કેપી, પૂજ્યપણે ગણી, યોગ્ય માન આપવાનું બતાવવા, શ્રી અનુયોગસૂત્રના આરંભમાં અમારી નિત્ય ધર્મક્રિયાના વિષયને જણાવવાવાદ્યું, અને તીર્થંકર ભગવાનના મુખ કમળથી, સાક્ષાત્પણે સરસ્વતીના સ્વરૂપે સંકેતિત અક્ષરોથી પ્રગટ થયેલું, જે મૂલ સૂત્ર છે. । તેમાં ‘ આવશ્યક, શબ્દથી નામનો નિષ્કેપ કરી, ચારો નિષ્કેપથીજ વર્ણન કરીને, ઉપાદેયરૂપે છે એમ ગણધર મહારાજાઓ બતાવતા ગયા છે. ॥

અને તે ગણધર મહારાજાઓના કથનને અનુસરી, આજ સુધીનો ચતુર્વિંશ સંઘ પળ, જૈન સિદ્ધાંતોને, તેમજ તે સિદ્ધાંતોના આધારભૂત, સાધુ પદમાં આવી ગયેલા, આચાર્ય, ઉપાધ્યાયના પળ, ચારો નિષ્કેપને, માન આપતાજ આવેલા છે. । તેનું સ્વરૂપ, શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રનો પાઠ લખીને કરી બતાવેલા, અમારા વિચારને, બારિક દૃષ્ટિથી, ફરીને તપાસીને જોશો તો તમોને પળ સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવશે.

જે પદાર્થ જેને હેય હોય, તેનેજ તેના ચારો નિષ્કેપ હેય હોય છે. । પરંતુ તીર્થંકરો, અને સાધુઓ, જૈનોને હેયરૂપે નથી. । તે તો અમારા પરમ પૂજ્યો, ઉપાદેયજ છે. । તેથી તેમના ચારો નિષ્કેપ, યોગ્યતા પ્રમાણે, પૂજનિકજ છે. ॥

જેમકે સ્ત્રીયોના ત્યાગી, સ્થાપના નિષ્કેપરૂપ સ્ત્રીયોની ચિત્રશાળાથી દૂર રહે છે, પરંતુ બીજા માતાના પ્રેમી તો, માતાના ચારો નિષ્કેપને, યોગ્યતા પ્રમાણે માનજ આપતા જોડ્યે છીં. । તો

પછી અરિહંતોને પરમપૂજ્ય માનવા વાળા જૈનોથી, આપણી કાલમુ-
 ર્ખી જીવ્હાને ચલાવી, વીતરાગના ત્રણ નિક્ષેપ, ઉપયોગ વિનાના છે,
 એમ કેમ કહી શકાય ! મ્લેચ્છો કહે તે વાત જૂદી છે. । જે તીર્થક-
 રોના, એક નામ નિક્ષેપ માત્રની પળ, રાત અને દિવસ જપમાળા
 ગણી, અમારા કલ્યાણની ઇચ્છા કરી રહ્યા છે, અને મુર્ખથી ઉ-
 પયોગ વિનાનો કહીયે છીયે, આતે અમારી કયા પ્રકારની મુર્ખતા,
 તે કાંઈ સમજાતું નથી.

॥ હવે અમો વાડીલાલનાજ, લેખના વિચારથી, ઉપાદેયના
 નિક્ષેપોનું, ઉપાદેયપણુ લખી બતાવીયે છીએ. ॥

॥ વાડીલાલ—પૃષ્ઠ ૬૩ માં, સૂત્રના, ચાર નિક્ષેપ
 લખતા, બીજા, અને ત્રિજા, નિક્ષેપમાં, લખે છે કે, ॥

॥ ૨ સ્થાપના નિક્ષેપ—સૂત્ર તરીકે કાગલ મુકી
 તેને સૂત્રમાને. ॥

॥ ૩ દ્રવ્ય નિક્ષેપ—લખેલાં પાનાં. ॥

॥ તેમજ પૃષ્ઠ, ૮૨ માં—જ્ઞાનનો, સ્થાપના નિક્ષેપ, અને દ્રવ્ય
 નિક્ષેપ, જૂવોકે, ॥

॥ ૨ સ્થાપના નિક્ષેપે જ્ઞાન—જ્ઞાનની સ્થાપના
 કરવી. ॥

॥ ૩ દ્રવ્ય નિક્ષેપે જ્ઞાન—લખેલાં પુસ્તક પાનાં. ॥

॥ આ અમારા ટૂંક ભાઈના લેખથી, વિચાર કરવાનો એ છે
 કે, “ કાગલની, સ્થાપના ” કરવી તે પાનાં લખેલાં કેકોરાં !

॥ અને “ જ્ઞાનની સ્થાપના ” કરવી તે, જડના આધારે,
કે, ચેતનના આધારે ॥

કેમકે જીવનોજે જ્ઞાન ગુણ છે, તે તો અમારા ટૂંક ભાઈ ।
પૃષ્ઠ. ૬૦ માં, નીચે ટીપ આપતાં, આત્માના ગુણ જે જ્ઞાન, દર્શન,
ચારિત્ર, તે તો અદૃશ્ય રૂપથી બતાવ્યા છે, તો પછી આ સૂત્રના,
અને જ્ઞાનના, સ્થાપના નિષ્કેપમાં, શું । લખીને બતાવ્યું. । વાસ્તે ત-
મારે પણ, સૂત્ર, અને જ્ઞાનના, નિષ્કેપો કરતાં તેના આધારભૂત કોઈ
જડ, અથવા ચેતન, પદાર્થનોજ સ્થાપના નિષ્કેપ, કરવાનું કબુલ
કરવું પડશે. ॥

તેથી હવે વિચાર કરો કે, વીતરાગનું નિર્મલ જ્ઞાન, અદૃશ્ય રૂપ
છે, તો પણ તે સંકેતિત અક્ષરોથી, સ્થાપના રૂપે થયેલા પુસ્તકને,
અવસ્તુ રૂપ, અને ઉપયોગ વિનાનું, નિર્રથક છે, એમ મૂઢનો મૂઢ
જૈમ ધર્મી હશે તે પણ, કેહવાનું સાહસ નહીં કરી સકે. । તો પછી
તમો ટૂંકકો, કયા હિસાબથી, ત્રણ નિષ્કેપને, અવસ્તુ, અને ઉપયોગ
વિનાના કહો છો ! શું ! કોરા કાગલો બગાડી, લોકોને ઘ્રષ્ટ કર-
વાનોજ ધંધો લઈ બેઠા છોકે, !

॥ અમો તો ઇતિહાસાથી પણ જોડ્યે છીયે કે, વીતરાગના
મક્તો તો, તેમના અદૃશ્ય રૂપ જ્ઞાનને પણ, સંકેતિત અક્ષરોથી, વૃ-
ક્ષના પત્રાં ઉપર, અથવા કાગલો ઉપર, અથવા તામ્રાદિક ધાતુ
ઉપર, અથવા શિલાઓ ઉપર, સ્થાપના નિષ્કેપ રૂપે સ્થાપના કરી,
અનેક પ્રકારના સંકટોમાંથી બચાવી, આપણા પ્રાણથી પણ વધારેજ
રક્ષા કરતા આવ્યા છે.

અને આજે પણ તે સ્થાપનારૂપે થયેલા અક્ષરોના રક્ષણ માટે,
કોન્ફરન્સોમાં, ધર્માત્મા પુરુષો વ્રુમાવ્રુમ કરી રહ્યા છે. । તે સૂત્રના,

સ્થાપના નિષ્કેપને અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાનો છે, એમ કહેવાવાલો કઈ પંક્તિમાં ગણવો ! તેનો વિચાર વાચકવર્ગજ કરી લેશે. ! એટલે અમારે વસ છે. ॥

इति सूत्र, अने ज्ञानना, स्थापना निक्षेपनो विचार.

॥ અને “ સૂત્રના ” તેમજ “ જ્ઞાનના ” દ્રવ્યનિષ્કેપ-માં, દ્રઢકભાઈયે લખેલાં પુસ્તક પાનાં જણાવ્યાં છે, તેપણ એક અંશથી ઉપાદેયજ છે. કેમકે અનુયોગદ્વારમાં, સાધુના આશ્ચર્યપણાથી મુખ્યતારૂપે, જેવી રીતે આવશ્યક સૂત્રના, દ્રવ્યનિષ્કેપમાં, આગમ, નો આગમથી, ભેદો વર્ણન કરેલા છે. તેજ પ્રમાણે સૂત્રનો, તેમજ જ્ઞાનનો, દ્રવ્યનિષ્કેપ વર્ણન કરવાનો છે. પરંતુ નો આગમથી ૧ જાણગ શરીર, ૨ ભવિય શરીર, અને ત્રિજો તેથી વ્યતિરિક્ત, એમ ત્રણ ભેદ કરી બતાવ્યા છે, તેથી હાં સૂત્રના, દ્રવ્યનિષ્કેપમાં, અક્ષરોના સમુદાયરૂપ, એકલું સૂત્ર પણ, જ્ઞાનનું કારણ થઈ પડે છે. તેથી એક અંશે, સાધુથી વ્યતિરિક્તપણે, કારણ માની, દ્રવ્યનિષ્કેપમાં, પુસ્તક પાનાં બતાવેલાં છે. પરંતુ મુખ્યતારૂપે વિશેષપણે, જ્ઞાનનું કારણ તો, સાધુએ મુખે કરેલા ઉપયોગ વિનાના સૂત્રના પાઠનેજ, દ્રવ્યનિષ્કેપમાં વર્ણન કરેલો છે. તે અનુયોગદ્વારના સૂત્રપાઠથી સ્પષ્ટપણે સમજી સકાશે. ॥

॥ इति सूत्र अने ज्ञानना द्रव्यनिक्षेपनो विचारः ॥

॥ અરે દેવાનાં પ્રિય ! સિદ્ધાંતની આશાતના કરતાં, મહા પાપ લાગે એટલું તો જૈનોનાં બાલકો પણ જાણે છે. તો પછી તે પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપોને, અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાના છે, એમ લખી, આ સ્થાપનાનિષ્કેપ, અને દ્રવ્યનિષ્કેપના, વિષયભૂત જૈન સિદ્ધાંતોને, અ-

વસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાનાં છે, એમ આપણી કાલમુસ્વી જીવ્હાથી કેમ કહી શકાય ! ॥

॥ આ ચાર નિષેષોના વિષયમાં, તાત્પર્ય એ છે કે, જે જે પદાર્થો ઉપાદેયના સ્વરૂપવાળા છે, તે તે પદાર્થોના, ચારોનિષેષો, આપણી આપણી યોગ્યતા પ્રમાણે, મુખ્યતારૂપે કારણ થઈ, આ અઘોર સંસારના મહા ભયાનક માર્ગમાં, ભવ્ય પુરુષોને, મોક્ષ જતા શુધી, સહાયકરૂપ, વળાવા તરીકેજ સમજવાના છે. ॥

॥ જેમકે વીતરાગના નામાદિક નિષેષો, તેમજ સિદ્ધાંતના, આચાર્યાદિક સાધુપદ શુધીના, પોષધના, સામાયિકના, इत्याદિક જે જે સિદ્ધાંતકારોએ ભવ્યપુરુષોના હિતના માટે, આદર કરવાને બતાવેલી વસ્તુઓ છે, તે સર્વેના ચાર ચાર નિષેષો, યોગ્યતા પ્રમાણે, વીતરાગના ભક્તોને તો, અવશ્ય આદરણીય સ્વરૂપનાજ છે. । પરંતુ અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાના કહી, અવજ્ઞા કરીને ફેંકી દેવાના નથી. ॥

॥ “ ઉદાહરણ ” એ છે કે, “ સામાયિક ” આ એક નામ, અનેક ગુણરૂપ વસ્તુનું છે. । જેમકે ૧ સમ્યક્ સામાયિક, ૨ શ્રુત સામાયિક, ૩ સર્વ વિરતિ સામાયિક, ૪ દેશ વિરતિ સામાયિક, આ ચાર પ્રકારના સામાયિકનો વિચાર, નયોના પ્રપંચથી, તેનાં પાત્ર પ્રમાણે, અનેક પ્રકારે, સિદ્ધાંતકારોએ કરેલો છે. । તેના નિષેષો, સૂત્ર, અને સાધુનાજ, આધારથી મુખ્યતારૂપે કરીને બતાવેલા છે. તે પ્રમાણે દેશવિરતિ સામાયિકરૂપ ક્રિયાના આધાર-ભૂત, શ્રાવકો પળ છે. । તેથી દેશવિરતિ સામાયિકના ચાર નિષેષો, શ્રાવકના આધારથી પળ કરીને બતાવીએ છીએ. ॥

॥ હવે જુવો કે-ન્યાય નીતિના ચલનથી, અંતઃકરણની શુદ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલા શુદ્ધ શ્રાવકને, જે વે ઘડીના કાલ સુધી, સમતા ભાવમાં લીન થવું, તેવા ભાવ ગુણરૂપ વસ્તુનું નામ, સિદ્ધાંતકારોએ, “સામાયિક” (અર્થાન્ દેશવિરતિરૂપ) આપેલું છે. તેથી તે સમતારૂપ ભાવ ગુણ વસ્તુમાં, અથવા છ આવશ્યકના એક વિભાગરૂપ “અધ્યયનમાં” આ “સામાયિક” નામનો નિક્ષેપ કરી, તે વસ્તુને જણાવેલી છે. અને સામાયિક નામના ઉચ્ચારણ માત્રથી પણ, જૈન સિદ્ધાંતના સંકેતને જાણવાવાળા પુરુષો તો, તે સમતા-ભાવ ગુણરૂપ વસ્તુનું જ નામ સમજે છે, અથવા સામાયિક નામના અધ્યયનનું નામ સમજે છે, તેથી તે “સમતા ભાવ ગુણ વસ્તુનો” અથવા “સામાયિક અધ્યયનનો,” સામાયિક એ નામનિક્ષેપ થયો સમજવો. ॥

જો इहां શ્રાવકનો આશ્રય લીધા વગર, અધ્યયનરૂપ વસ્તુને સામાયિક કહે તો, અચેતનરૂપ વસ્તુનો નામ નિક્ષેપ થયો સમજવો. અને જો પથરના, ઘડી, ચરવલો, મુહપત્તિ ના સાધન વિના, કેવલ સમતા ભાવમાં લીન થયેલા, શ્રાવકની વિવક્ષાને ગ્રહણ કરી, સામાયિકરૂપથી કહે તો તે, ચેતનરૂપ વસ્તુમાં “સામાયિક” નામનો નિક્ષેપ થયો સમજવો. અને પથરનાદિક સર્વ સામાયિકના કારણની વિવક્ષાને સાથમાં ગ્રહણ કરી, શ્રાવકને સામાયિક વાળો કહેતો, ચેતન અચેતનરૂપ વસ્તુમાં, “સામાયિક” નામનો નિક્ષેપ કહેવાય. ॥

આ બધું વિશેષ અવિશેષણે કહેવામાં માત્ર નયોનીજ વિચિત્રતા સમજવાની છે. ॥

જેવી રીતે છ અધ્યયનના સમુદાયરૂપ, આવશ્યક ક્રિયારૂપ

વસ્તુના, તેમજ સૂત્રરૂપ સમુચ્ચય વસ્તુના, નામાદિક ચાર નિક્ષેપ કરવાના કહ્યા છે, તેવીજ રીતે તેના એકેક વિભાગરૂપ, અધ્યયન, ઉદ્દેશાદિકના પળ, ચાર ચાર નિક્ષેપ, ભિન્નભિન્નપળે પળ, કરીને બતાવેલા છે. । તે પ્રમાણે, અમોષ પળ, આ અધ્યયન રૂપ એક અંશના, તેમજ શ્રાવકના આશ્રયપણાથી, નામનિક્ષેપ કરીને બતાવેલો છે. ૧ ॥

इति देशविरतिरूप सामायिकना नामनिक्षेपनुं
स्वरूप ॥

हवे जुवो एज सामायिकरूप वस्तुनो, बीजो स्थापना निक्षेप ॥

કાષ્ટાદિક દશ પ્રકારથી, સ્થાપના કરવાની કહીને, “एगो-वा अगोगोवा ” એમ સૂત્રમાં કહેલું છે. । તેથી તે આવશ્યકના સ્થાપના નિક્ષેપમાં, સૂત્રરૂપની, તેમજ તેના આશ્રયભૂત, એક, અનેક, સાધુની પળ, સ્થાપના કરવાનું કહી બતાવેલું છે. । અને દ્વંદ્વની પાર્વતીય પળ સત્યાર્થમાં પૃષ્ઠ. ૪ માં-સમજ્યા વગર, હાથ જોડે હુયે, ધ્યાન લગાયા હુવા, ના સ્વરૂપથી લેખીનેજ બતાવે છે. । તેથી અહીં સામાયિકના, સ્થાપના નિક્ષેપમાં પળ, સામાયિકના અધ્યયનરૂપનો, અને તેના આશ્રયભૂત, એક અનેક શ્રાવકનો પળ, સ્થાપના નિક્ષેપ, કરી શકાય છે. । તેથી સામાયિક રૂપ અધ્યયનના, અક્ષરો, સ્થાપના નિક્ષેપના વિષયભૂત સમજવા. । અથવા સામાયિકના સ્વરૂપમાં બેટેલા એક અનેક શ્રાવકની આકૃતિ, (मूर्ति) સ્વરૂપને, સામાયિકનો, સ્થાપના નિક્ષેપ સમજવો. ૨ ॥

इति देशविरतिरूप सामायिकना २ स्थापनानिच्छे-
पनुं स्वरूप. ॥

॥ हवे देशविरति सामायिकना, त्रिजा द्रव्यनिच्छे-
पनुं, स्वरूप लखीने बतावीये छीये ॥

॥ जेवी રીતે ૩ દ્રવ્ય આવશ્યકને, ૧ આગમ, ૨ નો આગમના
ભેદથી, સૂત્રના આધારભૂત સાધુના આશ્રયને લઈ, વર્ણન કરીને
બતાવેલો છે, તેજ પ્રમાણે અહિં, સામાયિક સૂત્રના પાઠનો ઉચ્ચારણ
કરવાવાળા, શ્રાવકને પણ, દ્રવ્ય સામાયિકના લેખામાં ગણ-
વાનો છે. ॥

॥ ‘જેમકે’ કોઈ ન્યાય નીતિના ચલનથી, અંતઃકરણની શુદ્ધી-
વાળો શ્રાવક, સામાયિક સૂત્રનો પાઠ, શુદ્ધપણે અસ્થલિત, ઉચ્ચારણ
કરી રહ્યો છે, પરંતુ તેનો ઉપયોગ, તે સૂત્ર પાઠના અર્થમાં નહીં હો-
વાથી, તેના પાઠના ઉચ્ચારણ માત્રને, ૧ આગમથી દ્રવ્ય સામાયિક
રૂપે સમજવો. । કારણકે જ્યપિ તે સામાયિકસૂત્રના પાઠને ધન-
વાવાળો શ્રાવક, તેના અર્થને પરિપૂર્ણ પણે જાણે છે, પરંતુ તે અવસર
ઉપર, તે સૂત્રના અર્થમાં, તેનો ઉપયોગ નહીં હોવાથી, અવસ્તુ રૂપે
ગણી કાઢેલો છે. । ત્યાં એવો પાઠ છે કે “ અગ્નિવયોગો દઢવ
મિતિકદ્વુ ” એનો અર્થ એ છે કે-સૂત્ર પાઠના અર્થમાં, જે વચ્ચે
ધનવાવાળાનો ઉપયોગ ના હોય, તે વચ્ચે તે સૂત્ર દ્રવ્ય સ્વરૂપનું છે. ॥

॥ આ જે મત છે તે, ‘શબ્દાદિક’ ત્રણ નયોનો મત છે. । તેથી
ત્યાં સાત નયોની માન્યતાનું, અવતરણ કરીને બતાવ્યું છે, તે પ્રમાણે
આ દ્રવ્ય સામાયિકના કરવાવાળા સાથે પણ, ઘટાવી લેવું. ।

॥ જેમકે ૧ નૈગમ નયની માન્યતા એ છે કે-એક શ્રાવક, સામાયિકના ઉપયોગ વિનાનો હોય તો, એકજ દ્રવ્ય સામાયિક વાલો કહે. । વે શ્રાવક ઉપયોગ વિનાના હોય તો, વે દ્રવ્ય સામાયિકવાલા કહે. । અને ત્રણ ઉપયાગ વિનાના હોય તો, ત્રણ કહે. । એમ જેટલા શ્રાવકો, ઉપયોગ વિનાના હોય, તે વધાઓને, જુદા જુદા, દ્રવ્ય સામાયિકનાજ લેખામાં ગણી કહાડે. । એ ‘નૈગમ નયની’ માન્યતાનો વિચાર કર્હાને બતાવ્યો. ॥

॥ હવે વીજા ૨ વ્યવહાર નયની માન્યતા પણ, શ્રી અનુયોગ દ્વારમાં, એજ પ્રમાણે બતાવી છે. । તાથાચ પાઠઃ “ એવ મેવ વ્યવહાર સ્સત્તિ ” અર્થઃ ‘વ્યવહાર નયની’ માન્યતા પણ, નૈગમ નયના જેવીજ સમજવી ૨ ॥

॥ ૩ સંગ્રહ નયના મતે,—એક શ્રાવક, ઉપયોગ વિનાનો હોય તો, એકજ દ્રવ્ય સામાયિક વાલો કહે. । અને ઘણા શ્રાવકો, ઉપયોગ વિનાના હોય તો, ઘણા દ્રવ્ય સામાયિકવાલા કહે. । એ ‘સંગ્રહ નયનો’ મત બતાવ્યો. । ૩ ।

॥ અને ૪ ઋજુ સૂત્રના મતે—એકજ ઉપયોગ વિનાના શ્રાવકને, એકજ સામાયિક છે, એમ કહે પણ ઘણા સામાયિક છે એમ ન કહે. । એ પ્રમાણે ‘ઋજુ સૂત્ર નયની’ માન્યતા છે ॥ ૪ ॥

॥ આ સામાયિકના દ્રવ્ય નિક્ષેપાના વિષયમાં, ૧ આગમના ભેદથી, પ્રથમની જે દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયો છે, તેની જેવી ૨ માન્યતા હતી, તે પ્રમાણે લખીને બતાવી છે ॥

॥ હવે જે ઉપરની “ શબ્દાદિક ” ત્રણ પર્યાયાર્થિક નયો છે, તેનો એવો મત છે કે—પેલા વધા અર્થગુન્ય, ઉપયોગ વિનાના શ્રાવકો, સામાયિક સુત્રનો પાઠ, શુદ્ધ ઉદ્ધારણ પૂર્વક ભળી રહ્યા છે,

તો પળ, ઉપયોગ વિનાના સામાયિક સૂત્રનો પાઠ ધનવાલાના,
“ સામાયિકને ” અવસ્તુ કરીનેજ માને છે. । ત્યાં એવો પાઠ છે કે.

॥ તિ એહં શદ્દ નયાણં, જાણ એ, અણુવ ઉત્તે ”
“ અવધ્યુ ” ॥

॥ આ સૂત્રનો અર્થ એ છે કે—સૂત્રના અર્થનો જાણ છે, પળ, ધનવાલી વચ્ચે, ઉપયોગ ના હોય તો, તે શબ્દાદિક ત્રણ નયો, અવસ્તુ કરીને માને છે. । કારણકે “ શબ્દાદિક ત્રણ નયો ” દ્રવ્ય સ્વરૂપને, માન, આપતીજ નથી. ॥

॥ આ વિષયને સમજ્યા વગર, સત્યાર્થના પૃષ્ઠ. ૬ માં—દૂંદનીએ, એમ લખ્યું જે, આ દ્રવ્ય આવશ્યક ઉપર, સાત નય ઉતારી છે, જિ-સમેં ત્રણ સત્ય નય કહી છે. । એમ લખીને છેવટ પૃષ્ઠના અંતમાં લખ્યું જે, ગુણવિના વસ્તુનો અવસ્તુ પ્રગટ કરતી છે ॥

॥ વાડીલાલ પળ—આજ વિષયના પાઠને સમજ્યા વગર, ત્રણ નિષેધ ઉપયોગ વિનાના છે, એમ પૃષ્ઠ. ૬૪ માં સર્વથા પ્રકારથી લખીને બતાવ્યા. ॥ અને પૃષ્ઠ ૭૮ માં, શબ્દાદિક ત્રણ નયોની માન્યતાથી, અવસ્તુરૂપે લખીને બતાવ્યા. ॥ આ વિષયનો વિશેષ ખુલાસો કોઈ વીજા પ્રસંગે જોઈશું. ॥ અહીં સુધી ? આગમથી “ દ્રવ્ય સામાયિકનું ” સ્વરૂપ જાણવું. ॥

॥ હવે ૨ નો આગમથી, દ્રવ્ય સામાયિકનું સ્વરૂપ લખીને બતાવીએ છીએ. ॥

॥ નો આગમથી દ્રવ્ય સામાયિક ત્રણ પ્રકારનું છે. । ૧ જાણગ સરીર, ૨ ભવિય સરીર, ૩ જાણગ ભવિય વતિરિત્તં. । એમ ત્રણ ભેદ છે. ॥ “ હવે એનો તાત્પર્ય ” ॥

॥ ૧ જાળગ સરીર-દટલે ન્યાયનીતિના ચલનથી, અંતઃકરણ શુદ્ધ થયા પછી, જે શુદ્ધ સામાયિકના અભ્યાસવાલો શ્રાવક હતો, તેનું મૃતક શરીર ? ॥

॥ ૨ ભવિય સરીર-દટલે ન્યાયનીતિના ચલનથી, અંતઃકરણની શુદ્ધિ કરીને, ભવિષ્યકાલમાં “ સામાયિકના ” અભ્યાસ કરવાલા, શ્રાવકના ઉત્તમ બાલકનું શરીર ૨ ॥

૩ વ્યતિરિક્ત—દટલે “ પત્તય પોષ્ઠય લિહિત્રં ” અર્થ-વૃક્ષનાં પત્રાં ઉપર, અથવા કાગલ ઉપર, લખેલું જે સામાયિક નામનું અધ્યયન તે, આ ત્રણે પ્રકારનું જે સામાયિક તે “ નો આગમથી ” દ્રવ્ય સામાયિકના, સ્વરૂપથી જાણવું ॥

॥ ઇતિ સામાયિકના ત્રિજા દ્રવ્ય નિષ્કેપનું સ્વરૂપ ॥

॥ હવે જૂવો સામાયિકના ચોથા “ ભાવનિષ્કેપ ” નું સ્વરૂપ. ॥

૧ આગમ અને ૨ નો આગમના ભેદથી- દ્રવ્યનિષ્કેપમાં, આગમના સ્વરૂપથી વર્ણન કરેલો, ઉપયોગ વિનાનો શ્રાવક, જેવચ્છતે ઉપયોગના ઘરમાં આવ્યો, તે વચ્છતે તેને ? આગમથી ‘ભાવસામાયિકના’ સ્વરૂપવાલો જાણવો. ? ॥

॥ અને જે શ્રાવક, સામાન્યપણાથી, વ્રતાદિક નિયમોમાં, આપણા આત્માને તત્પર રાખી, વ્રસાદિક જીવોનું, હિત કરવામાં તત્પર રહેલો છે, તેવા શ્રાવકનું વર્તન તે, ૨ નો આગમથી ભાવસામાયિકનું સ્વરૂપ જાણવું. ॥ આ સામાયિકના વિષયમાં, અમારા લેખનું

સ્વરૂપ, શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રછાપાનું છે તેમાં, પ્રથમ પૃષ્ઠ. ૬૧૦ ની, ટીકામાં, ચાર પ્રકારના સામાયિકનું સ્વરૂપ જોયાપછી. ૧ પૃષ્ઠ. ૬૦૩ માં, સામાયિકના ચાર નિષ્કેપો જોવા, પછી યાવત્ શબ્દથી, આવશ્યકની કરેલી ભલામણના પાઠની સાથે, મેલન કરવાવાળા વિવેકી પુરુષને, સહજપણે સમજાઈ આવશે. ! અગર ગુરુ પરંપરા ર-હિતને, પત્તો નહીં લાગેતો, તેમાં અમારો દોષ ન કહાડતાં, પુછવા-વાલાને, છુલાશો પણ વનતો કરીઆપીશું. ॥ અહીં એકલા શ્રાવકને, વિવક્ષાથી ગ્રહણ કરેલો છે. ॥

॥ ઇતિ દેશવિરતિરૂપ સામાયિકના, ચોથા ભાવ નિષ્કેપનું સ્વરૂપ.

॥ અહીં સુધી સામાન્ય પ્રકારથી, સામાયિકના, ચારનિષ્કેપનું વર્ણન, અમારા જાણવા પ્રમાણે કરી બતાવ્યું છે. ॥

॥ હવે અહિયાં ‘ આ ચાર નિષ્કેપોના વિષયમાં, ગાઢપણે સંકેત થયેલો, એક શ્રાવક, તર્ક કરવા ઉઠે છે । તેના તર્કનું સમાધાન કરી બતાવીએ છીએ. ॥

॥ તર્ક—આવશ્યકના, તેમજ સામાયિકના, નામાદિક ચાર નિષ્કેપો, તમોં અનુયોગદ્વાર સૂત્રના પાઠથી કરી બતાવ્યા, તે પ્રમાણે અમો માન્ય કરીએ છીએ. અને તેજ સૂત્રના પાઠ મુજબ, “લોકોની” અવશ્ય ક્રિયાના, તેમજ “ પરિ વ્રાજકાદિક ” સાધુઓની અવશ્ય ક્રિયાના, નામાદિક નિષ્કેપો પણ, તેજ સૂત્રના પાઠથી કરી શકાય છે. જુવો કે લોકોની અવશ્ય ક્રિયાના પુસ્તકનું, તેમજ પરિ-વ્રાજક સાધુઓની અવશ્ય ક્રિયાના પુસ્તકનું, નામ રાखी લીધું. આવશ્યક, તો તે સૂત્રનો પણ અર્જીવાદિક વસ્તુમાં, એજ અનુયોગદ્વાર સૂત્રના પાઠથી, ૧ નામનિષ્કેપ કરી સકાશે, ૧॥

॥ અને તે લોકિકાદિક સૂત્રોમાં, ગોઠવેલા અક્ષરોની, અથવા લોકિક ક્રિયામાં રહેલા લોકોની, અને પરિવ્રાજકની ક્રિયામાં રહેલા પરિવ્રાજકોની, ‘મૂર્તિયો’ કરાવેલી હોય તો, તેમની અવશ્ય ક્રિયાનો, ૨ સ્થાપનાનિષેપ, પળ એજ સિદ્ધાંતના પાઠથી કરી શકાય છે. ૨॥

॥ અને તે લોકિક આવશ્યકનો, તેમજ તે પરિવ્રાજક આવશ્યકનો, ૩ ‘દ્રવ્યનિષેપ’ પળ એજ સૂત્રના પાઠથી તેમના પુસ્તકોમાં કરી શકાય છે, તે વાસ્તે દૂંઢની પાવંતીએ, અને દૂંઢક વાડીલાલે, પ્રથમના ત્રણ નિષેપ, અવસ્તુ અને ઉપયોગ વિના છે એમ જે કહ્યું તે શું खोट કહ્યું ! મને તો તે દૂંઢનીનું, અને દૂંઢકનું, કહેવું યોગ્ય લાગે છે, ॥

॥ “ इति पूर्वपक्ष ” ॥

॥ હવે તે શ્રાવકને ઉત્તર આપીએ છીએ. ॥

॥ અરે માઈ શ્રાવક-ગણધર મહારાજાઓના, મહાગંભીર આશયથી, સૂચનારૂપે ગૂંથાયેલા, સમુદ્રરૂપ સૂત્રના પાઠને, તમો ગુરુ વિનાના ભળીને, તેમના આશયને સમજ્યાવગર ! જેમ કોઈ પુરુષ, સમુદ્રના ભ્રમચક્રનું સ્થાન જાણ્યાવગર, તેના ભ્રમચક્રમાં પડી, સમુદ્રના તલીએ જઈ બેસે, તેમ તમો આ ચાર નિષેપોના વિષયમાં, અધોગતિના વિચારને પ્રાપ્ત થયેલાછો, અમો આટલોબધો ખુલાસો કરતા આવ્યા તોપણ તમારી શંકા દુર ના થઈ, તે અમોને પળ ઘણું આશ્ચર્ય જેવું લાગે છે, સ્વેર ફરીથી પળ તમારી શંકાના ઉદ્ધારમાટે, બે લીટીઓ વધારે લખી બતાવીએ છે, તે સિદ્ધાંતના પાઠની સાથે મેઢવીને વિચારીજોશો. ॥

॥ આ અનુયોગદ્વાર સૂત્રનું, ગૂંથન કરતાં, ગણધર મહારાજાઓ ! સર્વ વસ્તુના ચાર નિષેપોના વિષયને, મનમાં ધારણકરી, પ્રથમ જે અમારે નિત્ય ઉપાદેયરૂપ, છ આવશ્યકની ક્રિયા છે, તેના ઉદ્દેશથી

જ, બીજી ક્રિયાઓ વિગેરે પદાર્થોના, ચાર ચાર નિષ્કેપો કરવાની, સૂચના કરાલી છે, પરંતુ અમારી નિત્ય ક્રિયારૂપ ઉપાદેય આવશ્યકની ક્રિયાથી, જૂદા સ્વરૂપથીજ ફેંકી દાઢેલી છે, જેમકે સમુદ્ર, અપ્પણી તરંગોની છાલમારી, કચરાને અલગ નિકાલતો જાય ? તેમ તે હેયરૂપની, અથવા જ્ઞેયરૂપની, ક્રિયાઓને કાઢીનાંચેલી છે, તેથી અમારી ઉપાદેયરૂપ, છ આવશ્યકની નિત્ય ક્રિયાના, ચાર નિષ્કેપમાં, બેલસેલ કરીસકાયજ નહીં. ॥ અને તે બીજી ક્રિયાઓના બેલસેલથી, આ આવશ્યકના નિષ્કેપો કર્યા છે એમ પણ કોઈ દિન કહી સકાયજ નહીં. હાં વિશેષમાં ઇટલુ છે કે. જેને તે બીજી ક્રિયાઓના, ચાર નિષ્કેપો કરવા હોય, તેને એજ સૂત્રના પાઠને લડ. જૂદા રૂપથી સુશીથી કરે, તેની મનાઈ પણ નથી. ॥

॥ હવે જૂવો કે, તે છ આવશ્યકનો, ૧ નામનિષ્કેપ, અજીવાદિક વસ્તુમાં કરવાનો કહ્યો છે, તેવીરીતે અમોએ, સામાયિક સૂત્રનો નામનિષ્કેપ, પુસ્તક, અને શ્રાવકના, આશ્રયથી કરીને બતાવ્યો છે, તેજ પ્રમાણે તે આવશ્યક સૂત્રનો પણ, પુસ્તક, અને સાધુના, આશ્રયથીજ સિદ્ધાંતકારે કરીને બતાવેલો છે, ॥

॥ અને ૨ સ્થાપના નિષ્કેપ પણ, તે આવશ્યક સૂત્રનો, અક્ષરોના આશ્રયથી, અને સાધુની મૂર્તિરૂપથીજ, કરીને બતાવેલો છે, ॥

॥ અને ૩ દ્રવ્ય નિષ્કેપ પણ, સાધુના આશ્રય પનાથીજ વર્ણન કરવા સિદ્ધાંતકારે પ્રવૃત્તિ કરેલી છે, પરંતુ તેમાં આગમ, નો આગમના, ભેદો કરતાં, બીજી ‘લોકિક,’ અને ‘કુપ્રાવચનીક,’ ક્રિયાનો ‘નો’ આગમના, ભેદમાં પ્રવેશ થવાનો સંભવથવાનો હતો, તેથી તેને ઉપાદેય આવશ્યક ક્રિયાથી, વ્યતિરિક્તપણે ‘નો’ શબ્દથી, સર્વથા પ્રકારથી નિષેધી, જુદી ફેંકી દઈ, ત્રિજો ‘લોકોત્તરના’ લોકોત્તરના નામથી અંશ પણે ઉપાદેય પણે રાખી લીધો છે. ૩ ॥

॥ તેજ પ્રમાણે, ભાવ નિષ્કેપના વિષયમાં પણ, તે ‘લોકિક,’ અને ‘કુપાવચનિક,’ ક્રિયાનો પ્રવેશ થવાનો સંભવ આવતો હતો, તેને પણ ‘નો’ શબ્દથી, સર્વથા પ્રકારથી નિષેધો ત્રિજા ‘લોકોત્તરિક’ નામના ભેદમાં જેટલે અંશે તેમાં ઉપાદેયતા અમારી હતી તેટલીનેજ અંગીકાર કરી લીધી છે. ૪ ॥

॥ બાસ્તે લકડેકા બજારમાં, કપડેકા બજાર, કોઈ દિન પણ ઘુસી સકે તેમ નથી. । અને ઉપાદેય વસ્તુના, ચારો નિષ્કેપ ઉપાદેય રૂપેજ છે, પણ ત્યાગવા લાયક નથી, ગુરુવિનાના તમો, તે ગણધર મહારાજાઓના, આશયને સમજ્યા વગર, અડદને મગ ભેગા ભડ્દી કાઢડો છો, જરા લક્ષ દઈને સિદ્ધાંતના પાઠને જોશો તો, સ્પષ્ટ પણે સમજાઈ આવશે. અમો ક્યાં મુઘી કાગલ ચિત્રી શું. ॥

॥ હજુ પણ જો તમો, આ વિષયને, યથાર્થ નહીં સમજ્યા હસો તો, એક શંકા ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ રહે છે. । તે પણ તમારા હિતના માટે લખી બતાવું છું. ।

॥ તે શંકા એ છે કે, નિષ્કેપ તો કરવા માંડ્યા હતા અમારી ‘ઉપાદેય રૂપ છ આવશ્યકની નિત્ય ક્રિયાના, તો પછી “ નામ નિષ્કેપ ” જીવ અજીવાદિકમાં, એકજ વસ્તુના જુદા જુદા સ્થાનમાં, કેવી રીતે કરીને બતાવ્યા. ॥

॥ અને તેજ આવશ્યક ક્રિયાનો, “ સ્થાપનાનિષ્કેપ ” દશ જગો ઉપર કરવાનું કહ્યું, આમાં કેવી રીતે સમજવું જે, તે આવશ્યક-રૂપ, એકજ ક્રિયાના નિષ્કેપો થયા. ॥

॥ જૈન સિદ્ધાંતથી અજાણ પુરુષોને આ શંકા ઉત્પન્ન થવાનો

સંભવ રહે છે. । પરંતુ તે નિક્ષેપના સ્વરૂપને પુક્તપણે નહીં સમજવા-
થીજ થાય છે, જુઓ કે સામાયિકના દ્રવ્યનિક્ષેપમાં, નયોની માન્યતા
પ્રમાણે, સિદ્ધાંતના પાઠ મુજબ આ વિષયને અમો બતાવી ગયા છીએ
તોપણ તમારી આ શંકા દૂર થવાના માટે, હું તમોને એકજ વાક્યનું
દોરડું, તમારા મનરૂપી હાથને લંબાવો તો, પકડાવી દઉં છું, તેનો
આશ્રય લઈ ચાલ્યા જશો તો, ઘણા ભાગે મોટી શંકા તો નહીજ રહે.

॥ તે વાક્ય એ છે કે—જે વસ્તુને ઉદ્દેશીને, અર્થાત્ મનમાં
ધારણ કરીને, નિક્ષેપો કરવાના છે, તે વસ્તુનો, જેમાંથી બોધ મળે,
તે તે નિક્ષેપો તેજ વસ્તુના છે, એમ સમજવું. ॥ જેમકે

॥ નામ માત્રનો ઉચ્ચારણ કરવાથી, જે વસ્તુનો બોધ જે નામ
આપે, તે નામ તે વસ્તુનો નામનિક્ષેપ, ૧ ॥

॥ આકૃતિ અનાકૃતિરૂપે, અર્થાત્ સદ્ભાવ, અસદ્ભાવ, સ્થા-
પનારૂપે થઈ, કલ્પેલી વસ્તુના બોધને કરાવે, चाहे तो ते अनेक
वस्तुमां दाखल થઈ હોય તોપણ, તેજ વસ્તુનો તે સ્થાપનાનિક્ષેપ
થયો, સમજવો. ૨ ॥

જો તે કલ્પેલી વસ્તુનું, પૂર્વકાલમાં અથવા ભવિષ્યકાલમાં,
કારણરૂપ છતાં, તેજ વસ્તુનો બોધ કરાવી આપે તો તે, દ્રવ્ય-
નિક્ષેપના વિષય રૂપ પદાર્થ સમજવો ॥ ૩ ॥

॥ અને તે વસ્તુ જ્યારે સાક્ષાત્પણે, પ્રગટ રૂપે બોધે આપે,
ત્યારે તેને, ભાવનિક્ષેપ રૂપે સમજવો. ૪ ॥

॥ વિશેષ એજ કે, જે વસ્તુના બોધની અમો યાદના કરી રહ્યા
છીએ, તે વસ્તુનો બોધ અમોને થવો જોઈયે. ॥

॥ “ ઉદાહરણ ” જેમકે—ઋષભાદિક ચોવીશ તીર્થક-

રોની, મનમાં કલ્પના લાવી, નામ નિષ્કેપના વિષયભૂત, ઋષભ, અ-
જિતાદિ, નામોનો ઉચ્ચારણ કરવા માત્રથી પળ, જૈન મતની શ્રદ્ધા-
વાલા ભક્તોને તો, તે પરમ પૂજ્યોનો બોધ થઈ, તેમની રોમરાજીને
વિકશ્વર કરસેને કરસેજ, વાસ્તે તે તીર્થકરોના નામનો, ઉચ્ચારણ
કરવા માત્રથી પળ તેમનોજ બોધ થયો સમજવો, ॥ એનામ નિષ્કેપનું
ઉદાહરણ ૧ ॥

॥ હવે કાષ્ઠાદિક ગમે તે પ્રકારમાં, તીર્થકરોની ધ્યાનારૂઢ
મૂર્તિ દેખવાથી પળ, તીર્થકરોના ભક્ત જનોને તો તેમનોજ બોધ
આપનારી છે તેથી, તેજ વસ્તુનો સ્થાપના નિષ્કેપ થયો સમજવો એ
બીજા સ્થાપના નિષ્કેપનું ઉદાહરણ સમજવું ૨ ॥

॥ હવે તીર્થકરોના, દ્રવ્ય નિષ્કેપનું, ઉદાહરણ જૂવોકે,—તીર્થકરો
મોક્ષ સિધાવ્યા છે, અને તેમનું શરીર માત્ર પડેલું છે, તોપણ ભવ્ય
પુરુષોને, તે તીર્થકરોના વિરહથી, તેમના દેહ માત્રનું દર્શન થતાં પળ
ભયાનક શોકને પ્રાપ્ત કરવાવાળું થઈ પડે છે. ॥ અને ભવિષ્યમાં,
તીર્થકર પદને પ્રાપ્ત થવાવાલા તીર્થકરોનો, જન્મ થતાંજ, ત્રણ લોકમાં
પ્રકાશ, અને દેવેન્દ્રાદિક રાજા પ્રજામાં, અદ્વૈત આનંદ પ્રાપ્ત કરવાવાળું,
અને તે તીર્થકર પદનાજ વોધને આપવાવાળું અનેક ગુણ સ્વરૂપ શરી-
રજ છે. ॥ એ દ્રવ્ય નિષ્કેપના વિષયથી બોધ પ્રાપ્ત થવાનું ઉદાહરણ ૩

॥ અને જ્યારે સમય સરળ ઉપર વીરાજી, ભવ્ય પુરુષોને દેશના
દેતા હોય ત્યારે તે, તીર્થકરોનું શરીર ભાવ નિષ્કેપના વિષયભૂતનુંજ
છે, આ ભાવ નિષ્કેપના વિષયમાં તો કાંઈ વધારે કેહવાની પળ જરૂર-
જ નથી. ૪ ॥

॥ આમાં પળ વિશેષ સમજવાનું એ છે કે, જે ભવ્ય પુરુષોના
હૃદયમાં, સમ્યક્કપણાનું બીજ પડી ગયું હશે. અથવા તીર્થકર ભગ-

વાનની ભાક્તિનો, અંકુરો ઉત્પન્ન થયો હસે, તે પુરુષોજ તેમના ચારો નિક્ષેપ ઉપર, પ્રીતિ ધારણ કરી, જેવી રીતે આદરપણાથી યોગ્ય રીતે માન આપશે, તે પ્રમાણે બીજાથી નહિ આપી સકાય, તેમાં તો તેમની, સંસારની બહુલતાનુંજ, કારણ સમવાનું છે. ॥

॥ આ ચાર નિક્ષેપોનું સ્વરૂપ, અમારા ગણધર મહા પુરુષોએ, ચાર લીટીના લેખ માત્રમાં, કોઈ એવા ગૂઢ વિષયથી ગૂંથન કરીને બતાવ્યું છે કે, તેના સ્વરૂપથી સર્વથા પ્રકારથી અજાણ, આંત્રી દુનીયા હોવા છતાં પણ, તેમનાજ વચનનું, સામાન્ય પ્રકારથી અનુકરણ કરીનેજ વર્તી રહી છે. એમ અમો પ્રત્યક્ષપણે જોઈ રહ્યા છીએ.

જૂવો કે, - ૧ શિવજીના ભક્તો, શિવજીને, અપણા ઉપાદેયરૂપે માની, તેમના ચારો નિક્ષેપને, માન આપી રહ્યા છે ૧ ॥

તેજ પ્રમાણે કૃષ્ણના ભક્તો, કૃષ્ણના, ચારો નિક્ષેપને, માન આપી રહ્યા છે. ૨ ॥

એવો પુરુષ, આ દુનીયામાં, કયો વાકી રહેલો છે કે, જેને આપની ઉપાદેય વસ્તુના, ચારો નિક્ષેપને, ઘટતું માન આપેલું નથી !

તમો કહેશો કે, મૂર્તિના ઉત્થાપક, ૧ મુસલમાન, ૨ ક્રિશ્ચન, ૩ દયાનંદવાલાઓએ, મૂર્તિને, માન આપેલું નથી. । તે પણ તમારુ કહેવું જુઠજ છે. । કેમકે પરમાર્થને સમજ્યા વગર, તેઓએ પણ, મુખેથી માત્ર જુઠો પોકારજ કરેલો છે, કારણ કે, તેઓએ પણ, જે વસ્તુને આપના ઉપાદેયરૂપે માની છે, તેના ચારો નિક્ષેપોને આપણી આપણી યોગ્યતા પ્રમાણે, માનજ આપેલું છે. ॥

જુવો કે, મુસલમાનો પણ, અહ્લાના નામને જપે છે, તે અહ્લાના, નામ નિક્ષેપનોજ વિષય છે. ૧ ॥

અને મસીતો બનાવી, એક ગોઁખના આકારમાં, અસદ્ભાવની સ્થાપના રૂપથી પળ, તેની સામા બેસીનેજ, આપણી બંદગી કરે છે.।
 એ જૈન સિદ્ધાંતના અક્ષરોથી, સ્થાપના નિષ્કેપનો વિષય, સ્પષ્ટપણે સમજાઈ આવે છે. ૨ ॥

અને તે અલ્લા વિગેરે આપના ઉપાદેય પુરુષોની, પૂર્વ કાલની અને, અપર કાલની, અવસ્થાના સ્વરૂપનો, મનમાં રા્યાલ કરી, તેમના દુઃખથી દુઃખી, અને તેમના સુખથી આલ્હાદિત થતા પળ, અમો પ્રત્યક્ષપણે જોઈ રહ્યા છીએ, તે દ્રવ્ય નિષ્કેપના સ્વરૂપનોજ વિષય છે. ॥

સાક્ષાત્પણે તે મુસલમાનોના ઉપાદેયને, ઉપાદેય સમજે તેમાં તો કાંઈ વિશેષ કહેવાની જરૂરજ નથી. ૪ ॥

તમો હવે ક્રિશ્ચન જણાવશો, તો તે પળ તેના ઉપાદેયનું, નામ સ્મરણ કરે છે. ? ॥

અને તેઓ તે ક્રિશ્ચનની, મૂર્તિ પળ, ઉમી કરીને, આદર સત્કારજ કરે છે. ૨ ॥

અને તેમના ભક્તો ક્રિશ્ચનની, સુખ દુઃખ રૂપ, પૂર્વાડપર અવસ્થાના, સ્મરણ માત્રથી, દુઃખી સુખી પળ થાય છે. ૩ ॥

તો તે ક્રિશ્ચનને, સાક્ષાત્પણે આદર કરે તેમાં તો કાંઈ નવાઈ જેવુંજ નથી. ૪ ॥

હવે તમો બતાવશો. આજકાલનો મુંડિત દયાનંદ, તેના ભક્તો પળ, તેના ચારો નિષ્કેપોને માનજ આપતા જોડ્યે છીએ. । જુવો કે દયાનંદના, નામ માત્રને, ઉચ્ચારણ કરી, અવગ્ના કરો, કેવા ચીડાઈ

જાય છે. । તેથી તેના નામ નિક્ષેપનાજ આદર પ્રદર્શિત કરી
વતાવે છે. ૧ ॥

અને એજ દયાનંદની, હજારો છઠ્ઠીયો, છપાવી, તેના ભક્તોએ,
આપણા ઘરોમાં યોગ્ય સ્થાનેજ રાખી છે. તે પળ સ્થાપના નિક્ષેપ-
નોજ વિષય છે. ॥ ૨ ॥

અને જ્યારે કોઈ દયાનંદની પૂર્વાડપર અવસ્થાને વરલોડી કહાડે
છે ત્યારે પળ તેના ભક્તો જોસમાં આવી જતાજ જોડ્યે છીએ. તે તેના
દ્રવ્ય નિક્ષેપનોજ વિષય છે. ૩ ॥

અને સાક્ષાત્ જે ભાવનિક્ષેપના વિષયભૂત દયાનંદ છે તેની હિ-
માયત તેના ભક્તો કરે તેમાં તો કાંઈ નવાઈ જેવુંજ નથી. ૪ ॥

॥ અમોએ વતાવેલા ઉદાહરણોથી, બોધ લેવાનો એ છે કે,
નિક્ષેપોના સ્વરૂપને સમજ્યા વગરની દુનીયા પળ, આપણી આપણી
ઉપાદેય વસ્તુના, ચારો નિક્ષેપોને, યોગ્યતા પ્રમાણે માનજ આપી
રહી છે. । અને અવજ્ઞા કરવાવાલા પુરુષોની તરફ ભારી તિરસ્કાર-
ની નજરથી જૂવે છે; । તો પછી ગણધરાદિ મહાપુરુષોના કહેવાથી,
ચારોનિક્ષેપના સ્વરૂપને, યથાયોગ્ય જાણવાવાલા, અમારા જૈનોથી,
અમારા પરમપૂજ્ય, પરમ ઉપાદેય, તીર્થકરોના, ચારે નિક્ષેપોમાંથી
એક પળ નિક્ષેપની અવજ્ઞા અમારાથી કેમ કરી સકાશે ? ॥

॥ આતો પેલી ટૂંઢની પાર્વતીએ, તદન મૂઢતાને પ્રાપ્ત થયેલા
આપણા સેવકોને, પુર્ણભદ્રાદિક યક્ષોની મૂર્તિના પૂજનથી, ધન,
દોલત, પુત્રાદિકનો, લાભ થવાનું બતાવી, મહામિથ્યાત્વને ધારણ
કરી, સર્વ આચાર્યોને નિંદીકાહઢી, પંડિતાનીપણાના ગર્વમાં ગરકા-
વ થઈ, તીર્થકરોના પળ ત્રણ નિક્ષેપ નિરર્થક, અને ઉપયોગ વિના-

ના, લલ્લીને બતાવ્યા, । એટલે બુટ, ઇસ્ટાકિન અને ચસ્માંના ચઢા-
વવાવાલા ઢૂંઢક વાડીલાલના ગર્વનું તો પુછવુંજ શુ ! તેને તો થડ
ગયેલા સર્વ આચાર્યોને, ભસ્મ ગ્રહના ભ્રમિત લલ્લી બતાવ્યા. । આ
બન્ને તત્વ વિમુખોએ, જૈનમાર્ગની શૈલીથી વિપરીતપણે, તદન જુઠનો પુંજ
ભેગો કરી, એકેકો થોથો પોથો બહાર પાડી, અમારા ઢૂંઢક શ્રાવકોની
મોઢી પ્રજાને, તીર્થંકર ભગવાનનાં નામ સ્મરણાદિક પળ નિરર્થક,
અને ઉપયોગ વિનાનાં, બતાવી, તેમની કિંચિત્ માત્રની ભક્તિથી પળ,
દૂર કરવાના ઇરાદાથી, અને તેમના ધર્મ ધનનો, સર્વથા પ્રકારથી
નાશ કરાવી, આ મહા ભયાનક અઘોર સંસારમાં, રલ્લડાવી મારવાનેજ
તૈયાર થયેલાં છે. । એમ અમારા દિશાવલોકન લેલ માત્રના
સ્વરૂપથી મુજ્જ પુરુષોને સ્પષ્ટપણે સમજાઈ આવશે. ॥

इति श्री मद्विजयानंद सूरेश्वर लघु शिष्येनाऽमर मुनिना
निक्षेप विषयानां किंचित् मात्र विचारः संकलितः ॥

॥ ઢૂંઢક, અને મૂર્તિપૂજકનો, નિક્ષેપ વિષયે, સંવાદ ॥

॥ ઢૂંઢક—વસ્તુના ચાર નિક્ષેપ તો અમો માનીયે છીએ પળ
'ત્રણનિક્ષેપ' અવસ્તુ અને ઉપયોગ વિનાના છે એમ માનીયે, એટલે
નિરર્થક માનીયે છીએ ॥

॥ મૂર્તિપૂજક—આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, અને સાધુનાં, જે
'નવકારમાં' નામ જપીયે છીયે તેના મૂલનાં, નામ, કયાં ! કેમકે
વીજી વસ્તુમાં, આચાર્યાદિકનાં, નામ આપીયે તે તો, નામનિક્ષેપ,
કહેવાય, એવું ઢૂંઢક વાડીલાલે, અને ઢૂંઢની પાર્વતીએ, લલ્લીને બતાવ્યું
હતું. । વાસ્તે જેવી રીતે તીર્થંકરોનાં, મૂલ નામ, લોઢીને કાઢ્યાં,
તેવીજ રીતે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, અને સાધુનાં પળ, મૂલ નામ

તમારા ઢૂંકોણ, ઢૂંડીઢૂંડીને બતાવવાં જોઈયે ! તો તમારો નવકાર મંત્રનો જાપ, સ્વરો ગણાય, નહીં તો તે પળ તમારો જાપ નિર્થક-રૂપજ નિવડશે. । કારણ કે આજકાલના ગૃહસ્થોને, મુંડન કરી, આચાર્યના સ્થાનમાં (પૂજ્યપદ), અને સામાન્ય પુરુષને સાધુ નામ, આપોછો તે તો નામનિક્ષેપજ કહેવાશે. ॥

ઢૂંઢક—નહિ નહિ, તે આજકાલના ગૃહસ્થોને, મુંડન કરીને જે સાધુ નામ આપીયે છીએ, તે પળ, અસલરૂપે, મૂલ નામજ ગણીયે છીયે, પળ ‘ નામ નિક્ષેપ, રૂપે ગણતા નથી, જો અમો નામ નિક્ષેપરૂપે ગણતા હોય તો, અમારો બધો સંઘ, તે નવ દીક્ષિતને, વંદનાજ કરે નહીં, પળ અમો તો તે સાધુના નામને, ભાવમાંજ ગણીને, વંદના કરીયે છીયે. ॥

મૂર્તિપૂજક—અરે ભાઈ ઢૂંઢક, તે નવ દીક્ષિત પુરુષ પ્રથમ તો ગૃહસ્થજ હતો, અને પછી તેણે સાધુના નામને ધારણ કર્યું છે, ઇટલામાં ભાવસાધુ તે કેવી રીતે થઈ ગયો ! માત્ર હાલ તો તે પુરુષ-માં તમો સાધુના નામનોજ નિક્ષેપ કરી વંદના કરી રહ્યા છો, અને સાધુપણનો સ્વરો ભાવ જ્યારે આવશે ત્યારેજ તે સ્વરો સ્વાધુ થશે. ॥

ઢૂંઢક—નહીં નહીં અમો તો તે સાધુ પદના નામને, ભાવ-માંજ ગણીયે છીએ, તેથી ‘ નામનિક્ષેપ ’ નથી ગણતા, જો અમો તે નવ દીક્ષિત સાધુના નામને, ‘ નામનિક્ષેપ ’ ગણીયે તો, અમારા-થી વંદનાજ કેમ થઈ શકે, વાસ્તે તે ગૃહસ્થને, ભાવ સાધુજ માનીયે છીયે, અને પછી તેને વંદનાદિક કરીયે છીયે. । એવી રીતે આચાર્ય-પદને પળ ગણીયે છીયે. ॥

॥ મૂર્તિપૂજક—દેસભાઈ ઢૂંઢક, સ્વરેસ્વર ભાવ સાધુપણ,

જેને આવી જાય, તે તો કોઈદિન જાયજ નહીં, પણ જે નવ દીક્ષિ-
તને તમો, ભાવ સાધુ માનીને વંદના કરો છો, તેમાંથી, ઘણા એક
દીક્ષિતો તો, છટકી ગયેલા પણ જોવામાં આવે છે, તેથી દીક્ષાના
અવસરમાં તેને સ્વસ્થ ભાવ સાધુપણુ આવી ગયું હતું. એમ સિદ્ધ
થતું નથી, । વાસ્તે વિચારજ કરવો પડશે ! અને તે નવ દીક્ષિત સાધુ
ના નામને, સાધુ પદનો નામ નિક્ષેપજ કેહવો પડશે. ॥

॥ अने नवकारना पदमां जे, आचार्यादिकनी माला फेरवो
छो ते पण, उत्तम गुणने प्राप्त थई, जे माहा पुरुषोए, आचार्य पदना
नाम निक्षेपने, तेमज आपणामां धारण करेला साधु पदना नाम
निक्षेपने, दीपाव्यो छे, तेनांज नामनी माला, ते नवकारना पदमां
गणो छो, ते सिवाय बीजा कोइ प्रकारनी तमारी सिद्धि थवानी
नथी. केमके—ते नवकारना पदमां रहेलां, आचार्यादिक साधुपद
शुद्धीनां नाम छे, ते, कोइ एकज नियमित पुरुषनां नथी, पण अनेक
पुरुषो धारण करता आवेला छे, तेथी ते नव दीक्षितमां साधुप-
दना नामनिक्षेप विनानी, जे कांइ तमारी धारणा छे, ते, गुरु ज्ञान
विनानीज छे. । केमके नवकारमां “ नमो लोए सठ्वसा-
हुरां ” अर्थ ए छे के—लोकमां जेटला साधु होय तेटला बधाने,
अमारो नमस्कार हो. ॥ आथी ए सिद्ध थाय छे के, जेने भाव
साधुपणु आवी गयुं छे, तेनो नाम निक्षेप पण, अमारो उपादेय
रूपेज छे, ॥

॥ जूवो के जे गृहस्थ, दीक्षा लेवाने आवेलो छे, तेनामां यथार्थ साधुपणा प्राप्त थवानी बुद्धिथी संघनी समक्ष, ते पुरुषमां साधु-पदना नामनो, निक्षेपज करीने, वंदना करीये छीए, तेमांथी केटला एक पुरुषो तो साधुना गुणने यथार्थपणे प्राप्त करी ले छे, तो पछी

ઉત્તરોત્તર અધિક અધિક પૂજાય છે, અને જે ષ્રષ્ટ થાય છે તેને, ફરીથી કોઈ વંદના પળ કરતું નથી, વાસ્તે આ નિષ્કેપના વિષયમાં, સિદ્ધાંતકારનું કહેવું એ છે કે, જેનો ભાવ નિષ્કેપ ઉપાદેય, તેના ચારો નિષ્કેપ ઉપાદેય, અને જેનો ભાવ નિષ્કેપ ઉપાદેય નથી, તેના ત્રણ નિષ્કેપ પળ ઉપાદેય નથી. ॥

॥ જૂવો કે તમોએ પ્રથમ દીક્ષા લેવાવાલા ગૃહસ્થમાં, સાધુપદનો નામનિષ્કેપ કરી, વ્યવહાર નયના મતે, સાધુપણના ભાવને અંગી-કાર કરી, વંદના કરવા તૈયાર થયા હતા. । ડ્યારે તે સાધુમાં વ્યવહાર માત્રથી પળ તમો, સાધુની ક્રિયા નથી દેખતા તો, તેને વંદનાદિક પળ કરતા નથી, । અને દીક્ષા દેતી વખતે, જે સાધુપદના નામનો નિષ્કેપ કરી, વંદના કરી હતી તે પળ, વ્યવહારનયના મતથીજ કરી હતી. તો અવ વિચાર કરો કે, ટૂંકની પાર્વતીએ, અને ટૂંકે, નામાદિક ત્રણ નિષ્કેપ, અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાના, લ-લ્ખ્યા હતા તે, યોગ્ય લલ્ખ્યા હતા કે અયોગ્ય ! અમો તો ભાર દડને કહી શકીયે છીયે કે, નિષ્કેપ શું ચિજ છે, તે, અમારા ટૂંકોને, આ-જ મુધી પળ સ્વબર પડેલી નથી, તેથી ચોખેર ગોતાંજ સ્વાધા કરે છે. । હજુ પળ અમો કહીયે છીયે કે અમારા બે પુસ્તકના લેખથી પળ તેઓ, પરંપરાના ગુરુનો આશ્રય લીધા વગર યથાર્થપણે નિષ્કે-પોના વિષયમાં દિશા માત્રનું પળ અવલોકન કરી શકવાના નથી.

અને વર્તમાન કાલમાં આપણે, સાધુના ચારે નિષ્કેપોને, જે માન આપીયે છીયે તેમાં, વ્યવહારનયના મતથી, પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપોના વર્તનને જોડેનેજ, માન આપીયે છીયે. । કેમકે ચોથો ભાવનિષ્કેપ જે છે, તેતો કોઈ અતિશય જ્ઞાનો વિના, બીજો કોઈ પુરુષ જોડ શકતો જ નથી, તો પછી અમારા ટૂંકો, શા ઉપરથી કહે છે કે, ત્રણ નિષ્કેપો, નિર્રથક, અને અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાના છે. ॥

વઢી પળ જુવો કે, અમારા ટૂંકકો પળ, એમ કહે છે કે, આપ-
ણો આ જીવ, ઓઘા અને મુહપત્તીઓ, મેરુ પર્વતના ઢગલા જેટલી,
ગ્રહણ કરીને છોડી આવ્યો, તોપણ સ્વરૂં સાધુપણું આવ્યા વગર,
જીવનો કાંઈ દહાડો વઢ્યો નથી. ।

આ ઉપરથી વિચાર કરો કે, તે જીવ સાધુપણની ક્રિયા, અને
સાધુપદના નામનિષેપને, વ્યવહારમાત્રથી દ્રવ્યાર્થિક નયનામત પ્રમાણે
ધારણ કરીને તે વસ્તુના શ્રાવકોની પાસેથી, વંદનાદિક કરાવી
હશે કે નહીં ! અને તે વસ્તુના શ્રાવકોએ પળ, વ્યવહારનયથી
સાધુની ક્રિયા વિગરેનાં, આચરણ જોઈ, તે દીક્ષિત પુરુષોમાં ભાવ-
સાધુપણાનો આરોપ કરી, તે વસ્તુના શ્રાવકો વંદના કરતા હશે કે
નહીં ! તેનો વિચાર કરો !

આ લેખ લખવાનું અમારુ પ્રયોજન એ છે કે, આજ કાલના
નવદીક્ષિત પુરુષોમાં, સાધુ પદના નામાદિક નિષેપને, જે માન
આપીએ છીએ તે પળ, તે પુરુષોમાં સાધુની વ્યવહારમાત્રની ક્રિયાને
જોડેને, તેમાં ભાવસાધુપણાનો, આરોપ કરીનેજ આપીએ છીએ.

તો પછી ત્રણ નિષેપને, અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાના છે, એમ
જ્ઞા હિસાબથી પોકાર કરો છો ! શું ! તમો એવો નિશ્ચય કરી આ-
પવાને સમર્થ છો કે, જેને મુખ ઉપર પાટો ચઢાવી, હાથમાં વેલના
પુછડા જેટલો ઓઘો પકડી લીધો એટલે તે, ભાવ સાધુજ થઈ ગયો !
જુવો અનુયોગદ્વારના સૂત્રને કે, ૧ નામ નિષેપ, ૨ સ્થાપનાનિષેપ,
અને ૩ દ્રવ્યનિષેપના વિષયમાં, સાધુની હૃદયનું વર્ણન ક્યાં સુધીનું છે
એટલે તમારી નજર ઉઘડશે. ॥

અને જે આવશ્યકના ચાર નિષેપ કર્યા છે, તે સૂત્ર, અને સા-
ધુના, 'ઉદ્દેશને, વઢગીનેજ કર્યા છે, અને તે આવશ્યકસૂત્રના, અ-
? મૂત્રના આશ્રયને અને સાધુના આશ્રયને,

ને તે પુરુષોના, પ્રથમના ત્રણ નિષેષને, ઉપાદેયપણે માની, યોગ્યતા પ્રમાણે આદર પળ કરી રહ્યા છે. । વાસ્તે તે ઉપાદેય વસ્તુના ત્રણ નિષેષ નિરર્થક નથી. । એ તો પેલી ઢુંઢનીની, અને ઢુંઢક વાડીલા-લની, મતિજ, આ નિષેષાદિકના વિચારમાં, નિરર્થકરૂપે નિવડેલી છે.

આ અનુયોગદ્વાર સૂત્રનો, વિષયજ મહા ગંભીર છે, તે પરંપરાના ગુરુ પાસેથી ધન્યા વગર, અને ટીકા ભાષ્યાદિકનો આશ્રય લીધા વગર, ઢુંઢની, અને ઢુંઢક, ઢુંઢી ઢુંઢીને મરશે તો પળ, પત્તો લાગવાનો નથી. । કેમકે તે અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં, અમારી ઉપાદેયરૂપ નિત્ય ક્રિયાના, જે ચાર નિષેષ કરવા માંડ્યા છે, તે ક્રિયાના બોધને આપનારૂ સૂત્ર છે, અને પ્રગટપણે બોધ આપનાર સાધુ છે, તેના આશ્રયને લઈનેજ, ચાર નિષેષો કર્યા છે. । અને તે વસ્તુના ચાર નિષેષો, અમારા જૈનોને ઉપાદેય રૂપેજ છે. ॥

॥ માત્ર વિશેષ એજ છે કે, જ્યાં સુધી અમો તે આવશ્યક ક્રિયાના, સ્વરા અર્થને પ્રાપ્ત કરી, તેમાં લીન નહી થઈએ, ત્યાં સુધી, જેવી રીતે પૂર્વકાલમાં ઓઘા અને મુહપત્તિઓના, ઢગલા કરના આવ્યા, તેવી રીતે આ વસ્તુના પળ ઓઘા અને મુહપત્તિઓ ફોગટના ભારભૂત રૂપેજ છે, એમ સર્વ જીવોને તે ભાવ આવશ્યકના પાઠથી, બોધ લેવાનો છે. । નહીં કે પ્રથમના ત્રણ નિષેષને, અવસ્તુ કહીને ફેંકી દેવાના છે, ॥

॥ જો તમો તે આવશ્યક ક્રિયાના, ત્રણ નિષેષને, સર્વથા પ્રકારથી અવસ્તુ, અને ઉપયોગ વિનાના, નિરર્થકરૂપે, કહેવાને માગતા હોય તો, પ્રથમ તમારા ઢુંઢકોને, ઓઘા અને મુહપત્તિઓજ, ફેંકી દેવી જોઈએ. । કેમકે આવશ્યક ક્રિયાના ભાવ નિષેષમાં પળ, નો આગમના, “લોકોત્તરિક” નામના ભેદમાં, ઊઠવા બેસવારૂપ ક્રિયા, ઓઘાના ફિરાના, વિગેરે સર્વ ક્રિયાને નિષેધીને કેવલ શુદ્ધ

આગમ માત્રનેજ ગ્રહણ કરી લીધેલો છે, તો પછી સા વાસ્તે પ્રતિ-
ક્રમણમાં, ઉઠ વેસ કરી ઓઘા ફેરવોછો ! સિદ્ધાંતકારે તો આગમ
માત્રના પક્ષને ગ્રહણ કરીને તમારી તે ક્રિયાને પળ નિષેધી કહાડી
છે. । તમો ગુરુ વિન!ઓને, સિદ્ધાંતોનો અભિપ્રાય સમજવો, ઘળો
કઠીન સમજુઢું. । તોપણ પેલી ઢૂંઢની, અને ઢૂંઢકને, જૂઠો ગર્વ
કેટલો વધો થયેલો છે કે, જાણે, વધાંણ સૂત્રોના પારગામી તો
આજકાલના જન્મેલા અમોજ છીયે. વાકી વધા થઈ ગયેલા આચાર્યો
તો, ભ્રસ્મ ગ્રહના ભ્રમિત, ॥ આ તે અમારા ઢૂંઢકોનો, કેવી રીતનો
મૂઢ પંથ હશે કે, વધાંણ હાજી હાજ કરીને આપણા આત્મા ઉપર
પડતા હુવા, ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણારૂપ, તિક્ષ્ણધારાના કુહાડાના, ઘાવનો,
વચાવ કરવાનો, કાંઈ પળ વિચારજ કરતા જોવામાં આવતા નથી. ।
મોઢેથી તો તેઓ પળ એમ કહે છે કે, સૂત્રના એક અક્ષર માત્રનો
લોપ કરે તે પુરુષો અનંત સંસારી થાય, ત્યારે શું ! મૂલ સૂત્રના વધા
પાઠોના પાઠ ઉલટાવી, જૂઠ જૂઠ લખવાવાલાને, કાંઈ પાપ લાગતું
નહી હોય ! જે તેના લંગઢીયા યાર વની, દેવની, ગુરુની, અને
સિદ્ધાંતના પાઠની પળ, અવજ્ઞા કરવા મંડી પડે છે ! શું કોઈ પળ
વિચક્ષણ પુરુષ તેઓમાં, વિચાર કરવાવાલો નહી હોય ! જે અનુયોગ-
દ્વારસૂત્રના પાઠને તદન ઉલટાવી, મૂઢ મતિની એ, ત્રણ નિષ્લેપને
જૂઠા, નિરર્થક, ઠરાવ્યા, તોપણ તેને કોઈ પુછવાવાલુંજ । નથી
મલતું ! અને ઉલટા તે ઉત્સૂત્રના લેખોને પળ ઉત્તેજન આપવા તૈયાર
થઈ ગયા ! આતે સંસારની ભ્રમણમાં, કઈ હૃદ સુધીના જીવો સમ-
જવા ! તે કાંઈ કઢી શકાતું નથી. । આનંદઘન મહારાજે પળ કહું
છે જે, ॥ પાપ નહી કોઈ ઉત્સૂત્ર ભાષણ જિસ્યો, ધર્મ નહી કોઈ
જગસૂત્ર સરિસ્તો. ॥ આ મહાપુરુષના વચનથી પળ, એમજ માલમ
પડે છે કે, જે દુનીયામાં મોટામાં મોટું પાપ છે તે તો સર્વ આચા-

યોની નિંદા કરી, મતિ કલ્પનાથી ગળધર મહારાજાઓને તુછ સમજી, આપણા મન ગમતો વકવાદ કરવાવાલાનેજ, લાગતું હોય, એમ હું કલ્પના કરુંછું. ॥

॥ ઢૂંઢક—મને ઘણી શંકા થઈ પડીકે, જે પ્રથમના ત્રણ નિક્ષેપ, ઉપયોગવિનાના નિરર્થક, તે, આજકાલના નવદીક્ષિત પુરુષોમાં, ભાવસાધુપણાનો આરોપ કરીને, પ્રથમના ત્રણ નિક્ષેપનું વર્તન જોઈ, તે પુરુષોને વંદના કરીએ છીએ, તેથી તે પ્રથમના ત્રણ નિક્ષેપજ, ઉપાદેય છે, એ શી રીતે સમજવું. । અને એ ચાર નિક્ષેપોના વિષયમાં તાત્પર્ય શો છે, અને અમારી ઢૂંઢનીએ, અને ઢૂંઢકે, અમોને શું સમજાવી દીધું, તે વિષયે હજી શુધી હું કાંઈ પળ સમજી શક્યો નથી. ।

॥ મૂર્તિપૂજક—અરે भाइ ઢૂંઢક, ઢૂંઢનીએ, અને ઢૂંઢકે, ચાર નિક્ષેપોના વિષયમાં, જે કાંઈ સમજાવ્યું છે, તે વધું વિપરીતે વિપરીતજ સમજાવ્યું છે. । કારણ જે ગુરુજ્ઞાન વિનાનાં તે, પોતેજ ગોતામાં પડેલાં, બીજાને શું સમજાવી દેવાનાં હતાં. । વિચાર કરો કે, ઢૂંઢની, સૂત્રની બેચાર લીટીના લેખ માત્રને તો સમજી શકી નથી, તોપણ નિર્યુક્તિ પણ ઢૂંઢની, ભાષ્ય છે તે પણ ઢૂંઢનીજ, અને ટીકા તે પણ ઢૂંઢની, આપો આપ બની બેઠી અને બધા આચાર્યોને નિંદી કાઢી, પેલા મૂઢ સેવકોમાં કેટલું વધું પંડિતાનીપણું પ્રગટ કરી બેઠી છે ! ઢૂંઢની કુદી એટલે, આ બુટ ઇસ્ટાકિનને ચસ્માવાલા તો એટલા બધા કુદ્યાજે, બધા આચાર્યો તો ભસ્મગ્રહના શ્રમિત. । વાહરે પંડિતના દીંચરાવાહ, અને તારા કુદકાને પણ વાહ. ॥

॥ ભગવાનના જ્ઞાનાદિક ગુણ વસ્તુના જે ત્રણ નિક્ષેપો, અમારે સ્વાસપણે ઉપાદેય, તે ત્રણ નિક્ષેપો નિરર્થક, અને ઉપયોગ વિનાના,

અને ભગવાનના જ્ઞાનાદિક ગુણનો જે ભાવનિષ્લેષ, અમારા ઉપયોગમાં આવતો નથી, તે આ લોકમાં ઉપયોગી વતાવે છે, આતે અમારા ઢૂંઢકોની કેટલી બધી વિપરીત મતિ સમજવી ? ।

॥ દેશ્વ ભાઈ ઢૂંઢક, આ ચાર નિષ્લેષોના વિષયમાં, તને કુંચી બતાવું તે ધ્યાનમાં રાશ્વી, બધી દુનિયાના, પદાર્થોના, ચાર ચાર નિષ્લેષો કરતો જા. । અને હેય પદાર્થોના ચારે નિષ્લેષો ત્યાગતો જા. । અને જ્ઞેય પદાર્થોના ચારે નિષ્લેષોથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરતો જા. ॥ અને ઉપાદેય પદાર્થોના ચારે નિષ્લેષોને, અંગીકાર કર તો જા, અને સાથમાં વિચાર પળ કરતો જા કે, ભગવાનના વચનને અનુસરી, પરમાર્થને સમજ્યા વગરની, દુનીયાઈ પળ ઈજ પ્રમાણે વર્તન કરેલું છે. । અને તમારા ઢૂંઢકોઈ પળ, મૃતક સાધુની, તેમજ જીવતા સાધુઓની, છબીયોને પડાવી, ઈજ પ્રમાણે વર્તન તો કરેલુંજ છે. । માત્ર કોઈ વિશેષ પાપના ઉદયથી, વીતરાગની મૂર્તિનાજ વૈરી બનેલા છે. માટે હે ભવ્યો ઉપાદેય વસ્તુના ચારો નિષ્લેષોને ઉપાદેયપણે સમજી તમો તમારું કલ્યાણ કરો ? ।

॥ દેશ્વ ભાઈ ઢૂંઢક, આ દુનીયામાં પદાર્થો, મુલ્યતાથી વે પ્રકારનાજ હોય છે, । ઈક તો “ અભ્યંતર ગુણ ક્રિયા વાચક, અને વીજા “ વાહ્ય સ્વરૂપથી ગુણ ક્રિયા વાચક ” ।

“ ઉદાહરણ ” ઘટ પટાદિક પદાર્થો, કેવલ વાહ્ય ગુણ ક્રિયાના વાચકો છે, જેમકે-રક્તપીતાદિગુણ, અને ઘૃતાદિ ભરણરૂપ ક્રિયા. ॥ આ વેમાંથી જે વિવક્ષાના આધીન થઈ, નિષ્લેષો કરવામાં-ડયા, તે તે નિષ્લેષો તે તે સ્વરૂપથી ઘટાવવા. । તેનો વિષય અમો અહિયાં લખતા નથી, પળ અભ્યંતર ગુણ ક્રિયાના ધારક, તીર્થકરો

ના, બાહ્ય ગુણ સ્વરૂપથી અને અભ્યંતરના ગુણ સ્વરૂપથી, ચાર ચાર નિષ્કેષોને, સામાન્યપણે જણાવીએ છીએ. ॥

॥ જુઓકે-તીર્થકરોની શરીર રૂપ બાહ્ય ગુણ વસ્તુ છે, તેનો ૧ “નામ નિષ્કેષ” ઋષભાદિક, ૨ સ્થાપના નિષ્કેષે મૂર્તિ, ૩ આ વે નિષ્કેષોજ, વર્તમાનકાલમાં છે. ॥ અને આચાર્યાદિક બાહ્ય ગુણ વસ્તુ રૂપ શરીરના, ચારો નિષ્કેષ વિદ્યમાન છે. ॥ અને તીર્થકરોના જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્ર, રૂપ જે અભ્યંતરના ગુણરૂપ પદાર્થો છે, તે વસ્તુઓના તો, પ્રથમના “ત્રણ નિષ્કેષોજ” અમારા લાભને માટે વિદ્યમાન રહેલા છે. ।

અને તે તીર્થકરોના, ભાવનિષ્કેષના વિષય ભૂત, અભ્યંતર ગુણો હતા તે તો, તે મોક્ષ ગામી જાવો મોક્ષે જતાં સાથમાંજ લઈને ચાલ્યા ગયા છે. પરંતુ અમારા વાસ્તે તે ગુણોમાંથી એક ગુણ પણ ભાવ નિષ્કેષના વિષય ભૂતને મુકીને ગયેલા નથી. । વાસ્તે તીર્થકરોના જ્ઞાનાદિક ગુણોના, પ્રથમના “ત્રણ નિષ્કેષોજ” અમારા વાસ્તે પરમ ઉપાદેય પણે રહેલા છે. । અને તેમના ગુણોના, “ત્રણ નિષ્કેષની” આરાધના પણ કરીએ છીએ, । અને તે તીર્થકરોના ગુણના પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેષોજ અમારા ગુણની પ્રાપ્તિ થવામાં, આધાર ભૂત માનીએ છીએ. । અને અંશ માત્રથી ગ્રહણ કરવાવાળા આચાર્યોદિકોમાં, તેમણાજ ગુણો છે, એમ આરોપ કરી, વ્યવહાર નયના મતથી, તે આચાર્યાદિકોના ચારો નિષ્કેષોનુંજ, અમો યોગ્યતા પ્રમાણે સેવન કરવા તત્પર થયેલા છે, । પણ મુખ્યતારૂપે તો તે ‘આચાર્યાદિકોના, પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેષોજ, અમારે વધારે કલ્યાણના દાતા

૧ “ભાવાનિષ્કેષને” નહિ ધારણ કરવા વાળા, અમલ્ય આચાર્યોના બોધથી, અનેક ભલ્ય પુરુષો મોક્ષે જાય, એવા સિદ્ધાંતોમાં મુલામો છે.

છે, । કારણ કે જ્ઞાનાદિક ગુણનો જે ચોથો “ ભાવનિક્ષેપ ” આચાર્યાદિકમાં રહેલો છે, તેતો તેઓનાજ માટે છે, પરંતુ પ્રગટપણે અમારા લાભના માટે થતો નથી. । જેના ગુણ તે તેનાજ લાભને માટે હોય છે. । જ્યારે તેમણા, ગુણ, પ્રથમના ત્રણ નિક્ષેપના વિષયભૂતે થઈ, અમારા જોવામાં આવશે, ત્યારવાદ તે પ્રથમના ત્રણ નિક્ષેપની આરાધના કરીશું, અને અમારા આત્માને પણ તેમના પ્રમાણે, ચોથા ભાવનિક્ષેપના વિષયભૂત ભાવગુણમાં, લીન કરવા તત્પર થઈશું, ત્યારેજ અમારું પણ કલ્યાણ થયું એમ સમજીશું. । વાસ્તે અમારા પામર જીવોને તો, તે મહાપુરુષોના શરીરરૂપવસ્તુના, તેમજ ગુણરૂપ વસ્તુના ચારો નિક્ષેપ ઉપાદેયરૂપજ છે. । તેમાં પણ મુખ્યતાએ, તીર્થંકરાદિક મહાપુરુષોમાં રહેલા ગુણરૂપ વસ્તુના તો, પ્રથમના ત્રણ નિક્ષેપોજ, અમારા વાસ્તે, આરાધના કરવાને, આ લોકમાં પ્રગટપણે રહેલા છે । અને તેમનાજ જ્ઞાનાદિક ગુણોને, અંશ માત્રથી ત્રણ નિક્ષેપોના વિષયરૂપે સ્થાપન કરી, ગણધરાદિ મહાપુરુષો, પુસ્તક પાનાં ઉપર ચઢાવીને મુકી ગયેલા છે. । તે પુસ્તક પાનાંના વિષયભૂતને પ્રાપ્ત થયેલા, ભગવાનના જ્ઞાનાદિક ગુણોના, ત્રણ નિક્ષેપને, અવસ્તુ ! અને ઉપયોગ વિનાના, નિર્થકરૂપે છે, અને કેવલ તેમણો ચોથો ભાવનિક્ષેપજ આ લોકમાં ઉપયોગી છે એમ જુઠો પોકાર કરવાવાળાને, બીતરાગના ભક્ત સમ્યક્ક ધારી કેહવા. કે, મહા મિથ્યા દષ્ટિ વિપરીત મતિવાલા કેહવા ! તેનો વિચાર કરવાનું, વાચક વર્ગનેજ સોંપી દઈએ છીએ. ॥

॥ જૂવો કે તીર્થંકરોના શરીરરૂપ વસ્તુનો, જે, ચોથો ભાવનિક્ષેપ હતો તે, મૃતક શરીરરૂપે, ત્રિજા દ્રવ્યનિક્ષેપના વિષયભૂત થઈ, આ દુનીયાના પુદ્ગલ દ્રવ્યોમાં લીન થઈ, રૂપાંતરને પ્રાપ્ત થઈ ગયો છે. । અને તેમણા બે નિક્ષેપજ, અમારા આરાધનને માટે રહેલા છે. । અને તે તીર્થંકરોના જ્ઞાનાદિક ગુણોના, ચાર નિક્ષેપો હતા તેમાંથી,

ચોથા ભાવનિષેપના વિષયભૂત ગુણોને, તે મોક્ષગામી જોવો મોક્ષમાં જતાં સાથે લઈ જઈ, અવ્યાવાધપણે લીન થઈ રહેલા છે. તેથી તે તીર્થકરોના, જ્ઞાનાદિક ગુણનો, જે ચોથો ભાવ નિષેપ, છે તે વર્તમાન કાલમાં, અમારા પામર જીવોના ઉપયોગમાં, કોઈ રીતે આવી શકે તેમ નથી, ॥ પરંતુ અમારા આરાધનને માટે તે તીર્થકરોના ગુણોને, ગણધરાદિ મહાપુરુષો, પ્રથમના ત્રણ નિષેપરૂપે, પુસ્તકપાનાનાં સ્વરૂપથી, આ દુનીયામાં સ્થાપિત કરી ગયેલા છે. । અને તેમના સ્થાપિત કરેલા, પ્રથમના ત્રણ નિષેપરૂપ પુસ્તક પાનાંથી, તે ગુણોની પ્રાપ્તિ કરવા, અમો મથન પળ કરી રહેલા છે, તો પછી પ્રથમના ત્રણ નિષેપ, નિર્રથક, કેમ કહી શકાય !

ટૂંટક—ભગવાનનાં ઋષભાદિક નામની, આરાધના કરવી તે તો નામ નિષેપ, ॥ અને તેમની મૂર્તિની, આરાધના કરવી તે સ્થાપના નિષેપ. એ તો સમજાયું. । પરંતુ ભગવાનના, જ્ઞાનાદિક ગુણના, પ્રથમના ત્રણ નિષેપ, કેવી રીતે થતા હશે તે વિષયે હજી સુધી હું કાંઈ સમજ્યો નથી. તે વતાવો ત્યારેજ તમારુ કહેવું યોગ્ય થયેલું છે એમ હું સમજું. । નહીં તો તમારુ કહેવું પણ અયોગ્યજ સમજુ છું. ॥

મૂર્તિપૂજક—ઓરે भाइ ટૂંટક, હજી સુધી તારી સમજ થઈ નહીં, તે ઘણું આશ્ચર્ય જેવું લાગે છે, । પ્રથમ તો દેશ અમારો લખેલો, શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રનો પાઠ. । અને પછીથી દેશ, વાડીલાલનો લેશ, વિપરીત બુદ્ધિથી લખ્યો છે, તો પણ આપણે શુદ્ધી મતિથી સમજી લેવાનો છે, ॥

પૃષ્ઠ. ૧૩ માં—સૂત્રના, ત્રણ નિષેપ કરીને વતાવ્યા છે. । અને પૃષ્ઠ. ૮૨ માં—જ્ઞાનના, ત્રણ નિષેપ કરીને વતાવ્યા છે, તે ભગવાનના

જ્ઞાનાદિક ગુણનાજ, આધાર આધેયના સ્વરૂપથી સમજવાના છે. । નહિ કે બીજા કોઈ જ્ઞાનરૂપ ઢગલાના, કરીને બતાવેલા સમજવાના છે, । જેમકે દૂંઢની પાર્વતીઈ સત્યાર્થના પૃષ્ઠ. ૧૦૨ માં, લલ્લ્યું હતું કે, નંદીશ્વર દ્વીપમાં, જંઘાચારણે જડને, જ્ઞાનના ઢગલાની સ્તુતિ કરી, ઇમ જે વતાવ્યું હતું, તેવો જ્ઞાનનો કોઈ બીજો ઢગલો હતો, ઇમ સમજવાતું નથી ! તેતો અદ્દશ્યરૂપ આત્માના, જ્ઞાનાદિરૂપ ગુણનાજ આધારભૂત પુસ્તકાદિક વિષયના, ત્રણ નિષ્કેપ કરેલા સમજવાના છે, પુસ્તકાદિક અચેતનરૂપે છે, અને આચાર્યાદિક સચેતન રૂપે છે. ।

અને જ્ઞાનાદિક ગુણનો જે ચોથો ભાવનિષ્કેપ છે તેતો પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપરૂપ કારણના યોગથી ભવ્યાત્મા પુરુષો જે કાંઈ આપણા આત્માના ઉપયોગમાં રમણતા કરી રહ્યા છે તેજ ચોથા ભાવનિષ્કેપનો વિષય છે. । સૂત્રના પાઠને તપાસી વિચાર કરો ! અમો ક્યાં સુધી વારંવાર લલ્લીશું ઇત્યલં વિસ્તરેણ.

ઈતિશ્રી મદ્દિ જયાનંદ સૂરીશ્વર લઘુ શિષ્યેનાઝ્મરમુનિના દૂંઢક મૂર્તિપૂજકયોઃ નિષ્કેપ વિષય. વિચારસ્ય સંવાદઃ સંકલિતઃ ॥

જૈન સિદ્ધાંતોમાં, વર્ણન કરેલી ક્રિયાઓના,

નિષ્કેપોનું સ્વરૂપ.

જૈન સિદ્ધાંતોમાં, વર્ણન કરેલી ક્રિયાઓના, નિષ્કેપોનું સ્વરૂપ.

પાઠકર્ણ ? જૈન સિદ્ધાંતોમાં, વર્ણન કરેલી, સાધુઓના પંચ મહાવ્રતાદિકની ક્રિયાઓ, તેમજ શ્રાવકોના સમ્યક્ત્વ વ્રતની ક્રિયાઓ પંચ અનુવ્રતની ક્રિયાઓ, ત્રણ ગુણવ્રતની ક્રિયાઓ, સામાયિકવ્રત, દેશાવકાશિકવ્રત, પોષધવ્રત, અતિથિસંવિભાગવ્રત, એ ચાર શિક્ષાવ્રતની ક્રિયાઓ. । એકંદરે એ સમ્યક્ત્વ ધર્મની ક્રિયા પૂર્વક સર્વે વારાં વ્રતની ક્રિયાઓ છે, તે, અને દાન, શીલ, બાહ્ય તપાદિકની, ક્રિયાઓ છે, તે સર્વે પ્રાપ્તિ, ૧ નૈગમ નય, ૨ સંગ્રહનય, ૩ વ્યવહારનય, અને ઋજુસૂત્રનય, આ ૪ જે દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયો છે, તેના સંબંધથી જોડાઈને, પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપો મુર્ધનીજ ક્રિયાઓનું વર્ણન થયેલું છે. ॥

જેમકે સમ્યક્ત્વ અર્હિસાદિકવ્રતોનાં નામો, તેમજ સામાયિક, પોષધ વ્રતાદિકનાં, જે જે ક્રિયાઓનાં, જે જે વ્રતોનાં, જે જે સિદ્ધાંતકારો-એ નામ આપેલાં છે, તે તે સર્વ નામાનિષ્કેપનાજ વિષયભૂતનાં છે. । અને જે જે તે ક્રિયાઓનાં સાધનભૂત ઉપકરણો, અને તેમાં રહેલી ક્રિયાઓ છે, તે સર્વ દ્રવ્ય નિષ્કેપનાજ વિષયભૂતનાં છે. । અને તે સર્વ વ્રતોનાં નામ, અને તેનાં સાધનો, અને તે વિષયમાં રહેલી ક્રિયાઓ છે તે સર્વ, અલ્પસંસારી પુણ્યાત્મા ભવ્ય પુરુષોના, ભાવનેજ ઉત્પન્ન કરાવવા વાલી હોવાથી, સદાસર્વકાલ વસ્તુરૂપની ઉપયોગવાલીજ છે. । પરંતુ, ઢૂંઢની પાર્વતી, અને ઢૂંઢક વાડીલાલે, સિદ્ધાંતકારોના આશયને સમજ્યા વગર, જે પ્રથમના ત્રણ નિષ્કેપોને, નિર્રથક, અને ઉપયોગ વિનાના ઠરાવ્યા, તે પ્રમાણે ઉપયોગ વિનાના

નથી, । આતો દૂંઢક, અને દૂંઢકડીનું, લઘાણજ સર્વથા પ્રકારથી ઉપયોગ વિનાનું થયેલું છે.

કારણકે—સાધુનાં ઓઘો મુહપત્તિ વિગરે ઉપકરણો, તેમજ આહાર, વિહાર, આદિક વ્યવહારની શુદ્ધિ વાલી, દ્રવ્ય નિષ્લેપ મુધીના વિષયની જૈન માર્ગમાં વર્ણન કરેલી ક્રિયાઓ પળ, નવ ગ્રૈવયક મુધી પોહચાડવાના સામાર્થ્ય વાલી છે.

અને શ્રાવકોના સમ્યક્ વ્રતાદિકની જે જે ક્રિયાઓ છે તે પળ પૂર્ણપણે અધ્યાત્મિક વિષયવાલા, ભાવનિષ્લેપ વિનાની, અને દ્રવ્ય-નિષ્લેપમુધીના વિષયવાલી હોવા છતાં પળ વારમા દેવલોક મુધી, પહોંચાડવાની સામાર્થ્યવાલી છે. ।

આ જે સાધુની, અને શ્રાવકની, ક્રિયાઓના સામાર્થ્ય પળાનું, વર્ણન કરીને વતાવ્યું તે વધુણ પ્રાયે, નૈગમાદિક ચાર દ્રવ્યાર્થિક ન-યોના સ્વરૂપથી, ત્રિજા દ્રવ્ય નિષ્લેપના વિષય મુધીની ક્રિયાઓના સામાર્થ્ય પળાર્થીજ સિદ્ધાંતોમાં વર્ણન થયેલું છે. । અને તે ક્રિયાઓના કરવા વાલા પુરુષોનેજ, સર્વ જૈનનો સમુદાય, તેમજ વીજા મદ્રિક પરિ-ણામી લોકો પળ, માનજ આપી રહ્યા છે. । અને તે અધ્યાત્મિક ભાવ નિષ્લેપના વિષય વિનાની, અને દ્રવ્ય નિષ્લેપના વિષય મુધીની, ક્રિયાઓ-ના કરવા વાલા સાધુઓ પાસેથી પળ, પ્રતિ વોધને પ્રાપ્ત થયા પછી, અ-નંત મય્ય જીવો, અધ્યાત્મિકજે તીવ્ર આત્માના પરિણામ, કે જે શ-બ્દાદિક વ્રળ પર્યાયાર્થિ નયોના વિષયવાલા, ચોથા ભાવનિષ્લેપના સ્વરૂપના છે, તેને પ્રાપ્ત થઈને, મોક્ષ પોતા છે. । ઇવા સિદ્ધાંતોમાં લેલ્લો છે. । અને તે મોક્ષગામી જીવો જે મોક્ષે પોત્યા છે તે પળ, દ્રવ્યનિષ્લેપના વિષયવાલા પુરુષોના કર્તવ્યોને ઉત્તમપણે માન આપીનેજ પોત્યા છે. । અગર જો તે મોક્ષગામી જીવો, દ્રવ્યનિષ્લેપના અધિકાર માત્રને પ્રાપ્ત થયેલા સાધુ પુરુષોને, માન ન આપતા તો,

तीव्र भावने प्राप्त थइ, मोक्षे पण न जइ शकता. ॥

अने दूर भवी, अभवी, जीवोने तो, साक्षात् भावनिक्षेपोना विषयभूत, तीर्थकरोना समागमथी पण, लाभ थयेलो नथी, तेम थवानो पण नथी, एवां वचन पण आपणे सिद्धांतथी सांभलीये छी-ये. । तेनुं कारण एज के, परमोपादेयना त्रणे निक्षेपोनी अवज्ञा करीने, महामलीन परिणामने प्राप्त थयेला ते पुरुषो, साक्षात् भाव-निक्षेपना पदार्थथी पण, रुचिने प्राप्त करी शकता नथी, तेथी ते उपादेय वस्तुनी भक्ति विनाना, अघोर संसारमां रखडे छे. । ए शिवाय बीजुं कोइ पण मुख्यताए कारण जणातुं नथी. वास्ते प्रथमन त्रण निक्षेप निरर्थक नथी, तेम उपयोग विनाना पण नथी, मात्र सिद्धांतोथी विपरीतपणे, लेख लखवा वाला हुंढकोना, विचारज, नि-रर्थक, अने उपयोग विनाना थयेला छे.

जूवो. पृष्ठ. ४७ थी ते. ४८ मां-हुंढक बाडोलाल पण लखे छे के-दुर्भवी, अने अभवी, जीवो, अन्यजनोने प्रतिबोधी, मोक्षनां साधनो बतावे, पण पोताने गंठ्ठी भेद थाय नहि, संजम लइ द्रव्य क्रिया करे, पण अंतर कोरु रहे. ॥

हवे आ हुंढकनाज लेखथी विचार करो के, ते गंठ्ठी भेद विना-ना, द्रव्य क्रियाना करवावाला दुर्भवी अने अभवी पासेथी मोक्षनां सा-धनने, जे भव्यपुरुषो ग्रहण करता हशे ते तो, ते द्रव्य क्रियाना करवा वालाने, पात्र जाणी, अने तेमनी भक्ति करीने, अने सत्यपणाना उपदेशने प्राप्त थइ, ते साधनोने मेळवता हशे के नहीं ! अने ते स-त्यपणाना मार्गने प्राप्त थया पछीज मोक्षे जता हशे के नहीं ! अ-गर जो त्रण निक्षेप, सर्वथा प्रकारथी निरर्थक, अने उपयोग वि-नानाज होता तो, ते भव्यपुरुषो, कोई दिन पण, मोक्षनां साधन मेळवी शकता नहीं. । अने ते द्रव्यनिक्षेपनी क्रियाओना आधार

મૂત સાધુ પુરુષોની અંતઃકરણના તીવ્ર પરિણામથી ભક્તિ કરી આપણા આત્માનું કલ્યાણ પળ મેલવી શકતા નહીં. ॥

વાસ્તે આમાં વિશેષ વિચાર કરવાનો એ છે જે, જૈનમાર્ગની જેટલી ધર્મ સંબંધિ ક્રિયાઓ છે, તે વધી એ પ્રાયે દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયોના મુખ્યપણાથી, ત્રિજા દ્રવ્ય નિક્ષેપના વિષય મુધીનીજ છે. । અને તે વધીએ ક્રિયાઓ, મોક્ષનાંજ ફલને પ્રાપ્ત કરવામાં કારણભૂત છે. । અને તે સ્વાસ ઉપયોગવાલી અને સાર્થકરૂપનીજ છે. । પરંતુ જો તે ક્રિયાના કરવાવાલા જીવોજ, કેવલ મલીન હૃદયવાલા, અને તત્ત્વથી રહિતપણે કેવલ કષ્ટના કરવાવાલા, અને જૂઠે જૂઠનો ઉપદેશ દેવાવાલા, અને ઉપરથી મોટો ભ્રમકો બતાવી વીજા જીવોને આંજી નાચી તેમના પળ સત્ય બોધ વીજને વાલી મુકવાવાલા, તેવા જીવોને બોધ વીજનો અંકુરો ઉત્પન્ન ન થાય, તેમાં તે ત્રણ નિક્ષેપના વિષય સ્વરૂપે વપરાતાં ઉત્તમ ક્રિયારૂપ કારણોનો શો વાંક ! જેમકે-વર્ષા, પવન, ગરમાઈ, વિગેરે સર્વે, વીજની ઉત્પત્તિમાં મુખ્ય કારણ છે, પરંતુ જો વીજજ શેકાઈને અર્દ્ધ દગ્ધ થયા પછી પેરવામાં આવે, અને તે કારણો અનુકુલ છતાં પળ, અંકુરો ઉત્પન્ન ન થાય, તેમાં તે વર્ષાદિક કારણો, નિરર્થકરૂપ છે, એમ તે આપણાથી કેમ કહી શકાય. ! માત્ર તેમાં તો તે વીજનીજ નિરર્થકતા ગણાય. । તેમજ વીતરાગની ભવ્ય મૂર્તિ, ભક્તિનો અંકુરો ઉત્પન્ન કરવામાં મુખ્ય કારણ હોવા છતાં પળ, અર્દ્ધદગ્ધ પુરુષોના હૃદયમાં, ભક્તિનો અંકુરો ઉત્પન્ન ન થાય, તેમાં કાંઈ ભગવાનનો સ્થાપના નિક્ષેપ, નિરર્થક, અને ઉપયોગ વિનાનો છે, એમ સિદ્ધ ન કરી શકાય, તેમાં તો એજ સિદ્ધિ કરી શકાય કે, તે જીવોને કોઈ વિશેષ કર્મના ઉદયથી, અને વિપરીત બોધ પ્રાપ્ત થવાથી અને તેમનું અંતઃકરણ અર્દ્ધદગ્ધ થઈ જવાથી, તે કારણ લાગુ

પડી શકતાં નથી. । બાકી તીર્થંકરની ભવ્ય મૂર્તિ તો, ભવ્ય પુરુષો-
ના અંતઃકરણમાં, ભક્તિનેજ ઉત્પન્ન કરાવવામાં મુખ્ય કારણ છે. ।
તે સિવાય બીજા કોઈ પણ કાર્યને માટે બનાવવામાં આવેલી નથી,
છતાં જેઓને વિપરીત માસ થવાથી, જગો જગોપર વિપરીતપણું
દર્શાવી, જે જૈનતત્ત્વોમાં ઉલટ પાટલપણું કરી રહ્યા છે, તેમાં તો
અમો તેઓના કર્મનીજ બહુલતા સમજીએ છે. બાકી વીતરાગદેવની
મૂર્તિતો અંતઃકરણને મલીન કરવાના સ્વરૂપની નથી. ॥

આતો અમારા ઢુંઢકે, અને પેલી ઢુંઢનીએ, વીતરાગદેવની ભવ્ય-
મૂર્તિથી દ્વેષ ધારણ કરીને, બધા ત્રણ નિષ્કેપો નિરર્થક ઠરાવવાનેજ
થોથા પોથાને ઘસેડી નાંચ્યા. । પરંતુ એટલો વિચાર ન કર્યો કે,
અમારા ઢુંઢકો જેટલી ક્રિયાઓ કરી, લોકોમાં પ્રગટ કરીને બતાવે
છે, તે બધી એ ક્રિયાઓ દ્રવ્યાર્થિક ચાર નયોના સ્વરૂપથી પ્રદર્શિત
ત્રિજા દ્રવ્ય નિષ્કેપનાજ વિષય મુધીની છે, અને તેનો નિષેધ
કરવાથી, અમારી વધી ક્રિયાઓજ, સર્વથા પ્રકારથી નિરર્થક,
અને ઉપયોગ વિનાની થઈ જશે તો પછી, જે અમો ક્રિયા પાત્રપણાનું
મોટું ઢીંગ મારી લોકોમાં સિદ્ધાઈ બતાવીએ છીએ, તે પણ, અમારુ પો-
કલ બાહાર પડી જવાથી, બીજા કયા પ્રકારની સિદ્ધાઈપણાનું ઢી-
ંગ બતાવીશું, એટલો પણ વિચાર, તેઓ હૃદયના મલીનપણાથી, ન કરી
શક્યા, તો પછી બીજા કયા જૈનના ગૂઢ તત્ત્વોનો વિચાર કરી
શકવાના છે ! ॥

કદાચ અમારા ઢુંઢકો એવું કહેશે કે, સાધુઓની, અને શ્રાવકો,
ની, જે જે કરવાની ક્રિયાઓ છે તે તે વધી એ, અમો ભાવનિષ્કેપના
વિષયમાંજ ગણીએ છીએ. । તે તેમનું કહેવું તદન સિદ્ધાંતકારના ક-
હેવાથી વિપરીતજ છે. । જૂવો આ વિષયમાં નિષ્કેપોના વિષયનો
પાઠ, એટલે સ્પષ્ટપણે સમજાઈ આવશે. । કારણ કે ત્રણ નિષ્કેપોના

વિષય મુધી તો, ભાવનિક્ષેપના વિષયમાં, કારણરૂપે થવાના સ્વરૂપને તે પાઠમાં બતાવેલું છે.

જેમકે—નામ સાંભળતાં, તે વિષયની હ્યમાં જાગૃતી થવાથી, આત્માના વિચારો ઘોલાયમાન થાય છે, । પછી તેમાં તર્કોની સ્ફૂરણા ડટે છે, । પછી તે પદાર્થોના વિચારો પણ બાંધે છે । છેવટમાં તે વસ્તુનો નિશ્ચય પણ કરી શકે છે. ? । એજ પ્રમાણે તે વસ્તુની સ્થાપના દેખવાથી, પણ વિચારોની સ્ફુરણા થઈ, અધ્યાત્મિક પરિણામોની જાગૃતી થાય છે. । અને એજ પ્રમાણે તે વસ્તુના દ્રવ્યની સામગ્રી પણ, અધ્યાત્મિક પરિણામોની, ઘોલના ઉત્પન્ન કરી તે, મૂલ વસ્તુના ભાવમાં ચિત્ત લીનપણે થઈ જાય છે. ॥

॥ તેથી વિવક્ષિત વસ્તુનું જે કારણ છે તેજ દ્રવ્યનિક્ષેપનો વિષય છે । વાસ્તે આ ત્રણ નિક્ષેપો શુધીના પદાર્થો છે તેજ, અધ્યાત્મિક પરિણામ ઉત્પન્ન કરવામાં મુખ્યતાએ કારણ રૂપના છે. । પરંતુ તે પદાર્થો અધ્યાત્મિક પરિણામની પ્રાપ્તિ કરવામાં, જે જીવોનો જેવો સ્વભાવ, જેવી રુચિ, જેવી જેની માન્યતા, જેવી જેની ભાવિ તવ્યતા, તેવા તેવા ભાવપણે તે જીવોના પરિણામને પ્રાપ્ત કરી, તેવા તેવા ફલના, ભાજન બનાવે છે. । જેમકે—ચુડી, અને ચોર, ન જેવી વસ્તુ છતાં પણ, તે, નમિરાજાને, અને સમુદ્રપાલ રાજાને, બોધનું કારણ થઈ, અપૂર્વ અધ્યાત્મિક ભાવોની ઘોલના ઉત્પન્ન કરી, સંસારના નિસ્તારમાં, કારણરૂપે થઈ પડ્યાં. ॥ અને તીર્થકરો જેવા સાક્ષાત્ વિચરતા હતા તોપણ, દૂરભવી, અભવી, આદિ જીવોને, સંસારની બહુલતાના-જ કારણરૂપે થઈ પડતા. । વાસ્તે ચાર નિક્ષેપો, જે શાસ્ત્રકારોએ વર્ણન કરેલા છે, તેમાંથી એક પણ, નિર્રથકરૂપનો નથી, તે તો, જે આત્માના અધ્યાત્મિક પરિણામરૂપ, ભાવનિક્ષેપનો વિષય છે, તે ભાવને તરત મતાના સ્વરૂપથી ઉત્પન્ન કરવામાંજ મુખ્ય કારણ છે. ॥

॥ તેમાં વિશેષ એજ છે કે, અનિષ્ઠ વસ્તુ છે તેના ત્રણે નિષ્કેષો, મુખ્યતાએ અનિષ્ઠ માવની ઉત્પત્તિરૂપે ગણેલા છે. । અને સામાન્ય વસ્તુના ત્રણે નિષ્કેષો, સામાન્ય માવને ઉત્પન્ન કરવામાં મુખ્યતાએ ગણેલા છે. । અને જે ઉપાદેય, અથવા પરમોપાદેય, વસ્તુઓ છે, તેના ત્રણે નિષ્કેષો આપણી આપણી યોગ્યતા પ્રમાણે, તેજ પ્રમાણે, અધ્યાત્મિક પરિણામોની ઉત્પત્તિ કરવામાં, મુખ્યતાએ કારણ રૂપે ગણેલા છે. । પરંતુ કર્મની વિચિત્રતાથી વિચિત્ર પરિણામ થાય, તેનું કાંઈ કોઈથી કહીસકાતું નથી. । વાસ્તે અમો તીર્થંકરોના ભક્તો તો, તેમણી સ્મૃતિને કરાવવાવાલા, તેમણા ત્રણ નિષ્કેષોને, પરમો પાદેયમાની, શક્તિ પ્રમાણે ભક્તિ કરીને અમારા જન્મ, અને જીવિતવ્યનું, સાફલ્ય પળુંજ માનીયે છીએ. વાસ્તે આ વિષયમાં, કોઈ પ્રકારથી પળ, વિચક્ષણ જૈન ધર્મના રાગી પુરુષોને, વિશેષ વિચાર કરવાની જરૂરજ પડે તેમ નથી. અને જે ધર્મથી ઘ્રષ્ટ થઈ, વિજા વિચારમાં ઉત્તરી પડી, ઉલટ પાલટ કરે છે, તે તો આપ નહાને પાઠ થયેલા, જૈન ધર્મનો નાશ કરવાવાલાજ જન્મેલા છે. । એમ વિચાર કરતા સ્પષ્ટપણે સમજાઈ આવશે. ॥

આ અમારા ઢુંઢકો, જૈની નામ ધરાવી, કેવલ વીતરાગનાજ વૈરી થઈને, ૧ મુખથી બોલે છે તે કાંઈ જુદુંજ. । અને ૨ કરે છે તે પણ કાંઈ જુદુંજ. । અને લોકોને ૩ બતાવે છે તે પણ કાંઈ જુદુંજ. ॥

જૂવો પ્રથમ બોલે છે તેનો ઢંગ, ૧ અમો બત્રીશ માનીયે છીયે, એમ કહીને જૈનના બીજા સંકડો ગ્રંથોની વાતાં લઈને, બત્રીશ સૂત્રની છે એવો લોકોને માસ કરાવવો, ડ્યારે છલવા વાલો મલે ત્યારે, કહી દેવું જે મલતી મલતી માન લેવે. । આનો તેમણો બોલવાનો ઢંગ । ૨ ક્રિયા કરવા વાલા પુરુષાદિકના પૂર્ણ અધ્યાત્મિક પરિણામ-

રૂપ ભાવનિષ્કેપને તો જ્ઞાની જાણે, પળ, ત્રણ નિષ્કેપોના વિષય સુધી-
ને પળ નહીં પ્રાપ્ત થયેલી, એવી ક્રિયાઓ કરવા લાલના, મોટા
મોટા સ્વરૂપો નાંધીને, કંકોત્તરિઓથી સિદ્ધાઈ પ્રગટ કરવી, અને
તેજ ત્રણ નિષ્કેપોના વિષયને નિર્રથક કહેવા, આતો તેમના કર્તવ્યપણા-
નો ઢંગ. ઉદાહરણ સંવત્ ૧૯૬૩ અમારાવતીમાં સમ્યક્ત્વશલ્યોદ્ધા-
રની બાવતમાં, જૂઠી તકરારથી પાછળ પડેલા, ઢૂંઢક કુંદનમલ
સાધુએ, ચતુર્માસના કર્તવ્યોની, બાહાર પાડેલી રૂપાદિ, નીચે મુજબ.

ભાયામેં. તથા. બાયામેં. તપશ્યા.

દયા. ૪૨'.	પોસા. ૭૨'.	હુટક ઉપવાસ. ૨૨'.	બેલા. ૬૫	તેલા. ૩૧	ચોલા. ૧૧
પાંચ. ૨૫	અઠાઈ. ૨	નડ. ૧	તેરા. ૧	તપશ્યાકી પંચરંગી. ૧	
દયાકી પં- ચરંગી. ૧	અઠપુલીયા તપ. ૧		તેલીયા તપ. ૧	કંકણ તપ. ૧	સુખ તપ. ૧
છોટી ટીકી તપ. ૧	બઢી ટીકી તપ. ૧	સાગારી ચોલા. ૧	અંબિલ. ૧૨૫	સંભર. ૧૨૫	
સ્વંધ. ૧૫	પક્ષી પ્રતિક્રમણરાટે કારીસમાયા. ૨૨૨૮૦૩			છમછરી પ્રતિક્રમણરાટે કાકીસમાયા. ૨૫૦૦૦૦૦	

આવી રીતે કોઈ, હાથ હાથની લાંબી ને લચ, કંકોત્તરીયો, ઘ-
ળેક ઠેકાણેથી, ઢૂંઢક સાધુઓ કઢાવીને, આપણી સિદ્ધાઈ જણાવે
છે, પળ તે કરણી ત્રણ નિષ્કેપના વિષય શુધીની ક્રિયામાં પળ ભેલી
સકવામાં મુસકેલી પડે તેમ છે. આનો વિચાર આવશ્યકના ચાર

નિક્ષેપોના પાઠની સાથે, મેઢવીને વિચાર કરવાવાલા વિચક્ષણ પુરુષને, સહજપણે સમજાઈ આવશે.

આ કંકોત્તરી, લઠ્ઠીને વતાવવાનું પ્રયોજન ઇટલુંજ હતું કે, જેટલી વાહ્ય ક્રિયાઓ છે, તે વધી ત્રણ નિક્ષેપના વિષયથી, ઉપરાંતની છેજ નહીં. । અને ઇ સર્વ વાહ્ય ક્રિયાઓને ભાવ નિક્ષેપના કારણ રૂપે માનેલી છે, તેથી ત્રણ નિક્ષેપના વિષય રૂપની ક્રિયાઓ, નિર્રથક, અને ઉપયોગ વિનાની નથી, આતો ગુરુજ્ઞાન વિનાની દૂંઢની પાર્વતીને, અને દૂંઢક વાડીલાલને, કેવલ મૂઢતા પ્રાપ્ત થયેલી છે. । તેથી વધુ વિપરીતે વિપરીત જોયુ છે. । આ અનુયોગનો વિષય, મહા મહન છે, અને ગણધર મહારાજાઓની મહા ગંભીર દૃષ્ટિથી લઠ્ઠાયેલો મહા ગંભીર છે, અને ઇ સૂત્ર જૈનના સર્વ તત્ત્વના વિષયનું સૂચનારૂપે મુઢ કારણ હોવાથી મુઢ સૂત્ર રૂપે માનેલું છે, વાસ્તે મોહને પ્રાપ્ત ન થતાં, પરંપરાના વિચક્ષણ પુરુષોની પાસેથી, જ્ઞાન મેઢવીને અદ્વૈત આનંદ સાગરમાં ગરકાવ થવા જેવું છે. । હું વ્યાં સુધી લઠ્ઠીશ. ઇત્યલં વિસ્તરેણ.

॥ ઇતિ શ્રી મદ્વિજયાનંદ સૂરીશ્વર લઘુ શિષ્યેનાઽમર મુનિના જૈની ક્રિયા સંબંધિ નિક્ષેપ વિચારઃ સંકલિતઃ ॥

॥ ઢૂંઢકે, અગડં બગડં રૂપે લલ્લેલું, સાત નયોનું સ્વરૂપ ॥

॥ પૃષ્ઠ. ૭૬ માં-૧ સમદ્રષ્ટિ જીવને સિદ્ધ માનવો । અથવા
 ચૌદમા ગુણસ્થાને વર્તતા સાધુને સંસારી કહેવો. । ૨ શ્રાવક દયાલુ
 હોય એ સિદ્ધાંત ઉપરથી, કોઈ સ્ત્રીસ્તીમાં જરા દયા જોડે, તેને
 શ્રાવક કહે. । ૩ લુગડું વળવા માંડ્યું હજી એક તાર નાંચ્યો તેને
 લુગડું વળ્યું કહે. । એવીજ રીતે ૪ લુગડું વળાઈ રહેવા આવ્યું હોય,
 માત્ર એકજ તાર ઝોઝો હોય તને લુગડું વળ્યું નથી. । એમ આ ચારે
 પ્રકારમાં નૈગમ નયવાલા માણસની માન્યતા હોય છે. ॥

આમાં અમારો વિચાર—આ ચારે પ્રકારમાં, નૈગમનય વાલા
 માણસની માન્યતા છે, એમ અમારા ઢૂંઢક ભાઈએ લલ્લેલે બતાવ્યું.
 પણ, ઢૂંકમાં પુછવાનું એટુંજ છે કે, એક નૈગમનય, અને માણસ
 પણ એક, વિષય બે ચાર, તેમાં પણ બે પ્રકાર છે, ત્યારે એ વિષય-
 માં, તમારી માન્યતાનો સમાવેશ, પહેલા પ્રકારમાં કરવો કે, બીજા
 પ્રકારમાં. । જો બીજા પ્રકારમાં તમારી માન્યતાનો સમાવેશ કરવા
 જડ્યે તો, સ્ત્રીસ્ત્રીને શ્રાવક જાણીને તેની સાથે વધો વ્યવહાર ક-
 રવાનો પ્રસંગ નડે તેમ છે. । વાસ્તે આ નૈગમનયની માન્યતાના લે-
 સમાં પણ વિચાર કરવા જોવું છે ॥ ઇતિ પ્રથમ નૈગમનય. ॥

૨ સંગ્રહનય—? દશ જળ સામાયિક કરતા હોય તેને,
 એકજ સામાયિક કહે. । અને ૨ ઘણા જળાના રૂપેયાની, દાન-
 શાલા હોય પણ, એકજ દાતાર છે એમ કહે. ॥

વિચાર—આ વિષયમાં અમારા ઢૂંઢક ભાઈ શું ! સામાયિક-
 પણું માને છે કે સામાયિક રહિતપણું, અને તે એકપણે કે, અનેક-
 પણે, તેનું વાચક વર્ગે વિચારી જોવું—એજ પ્રમાણે દાતારોમાં પણ
 વિચારી જોવું. ॥

॥ ૩ વ્યવહારનય—પૃષ્ઠ. ૭૭ થી. ‘નૈગમ’ અને ‘વ્યવહાર’ નયમાં ભિન્નતા દટલીજ છે કે, નૈગમની દટ્ટિવાલો, પથરણું જોડને કહે કે સામાયિકવાલો પુરુષ છે. । અને વ્યવહારની દટ્ટિવાલો, સામાયિકના પાઠનો ઉચ્ચાર સાંભલે ત્યારેજ કહે. । વંચે વાહ્યચેષ્ટા ઉપરથીજ વિચાર વાંધે છે. । પળ નૈગમવાલા કરતાં, વ્યવહાર નયવાલો, વધારે સ્વાત્રી કરે છે. ॥

વિચાર—વ્યવહાર નયવાલો માણસ, પાઠના ઉચ્ચારણથી સામાયિકપણાની વધારે સ્વાત્રી કરે છે પળ, અમારા દ્વંદ્વકભાઈની સ્વાત્રી, કયા પ્રકારમાં થઈ, તે કાંઈ સમજાયું નહિ ! ॥

॥ ૪ રૂઝુ સૂત્રનય—પૃષ્ઠ. ૭૮ થી. કોઈ માણસ સામાયિકમાં હોય પળ, તેનું મન વેપારમાં દોડતું હોય તો, રૂઝુ સૂત્રનયવાલો કહે કે, અમુક માણસ વેપારમાં છે. ॥

વિચાર—આ અમારા દ્વંદ્વકભાઈયે, વેપારી માન્યો કે, સામાયિકવાલો માન્યો ! તેનો વિચાર પળ સાથે કરવોજ જોઈયે. ॥

॥ ૫-૬-૭ “ શબ્દનય ” “ સમભિરૂઢનય ” અને “ એવંભૂતનય ” ॥

॥ ૧ ત્રણ નયવાલા માણસ, નામ, દ્રવ્ય, અને સ્થાપના, નિક્ષેપને, અવસ્થુ (અવસ્તુ) માને છે ॥

વિચાર—શબ્દાદિક ત્રણ નયોવાલા, ત્રણ નિક્ષેપને, અવસ્તુ માને છે, તે તો પ્રગટપણે તમારું લખેલું પ્રસંગ વિનાનું સમજાયું. । પરંતુ ૧ સમદ્રષ્ટિનો સિદ્ધ, । ૨ ચૌદમા ગુણસ્થાનવાલાને સંસારી, । ૩ સ્ત્રીસ્ત્રીને શ્રાવક, । ૪ એક તારના વળાટને લુગડું. । અને માત્ર એક જ તાર ઓછો

હોય તો લુગટું નહીં,। એવું જે તમોએ નૈગમ નયની માન્યતામાં, જણાવ્યું હતું, તે વિષયોને, આ શબ્દાદિક ત્રણ નયો શું કહેવાને માગે છે ! । વસ્તુપણે કે, અવસ્તુપણે, તે તો કાંઈ લખી બતાવ્યું નહીં. ॥ તેમજ નૈગમ નય, અને વ્યવહાર નય વાલાની, માન્યતા વાલા સામાયિકનું, અહીં વસ્તુપણું થયું કે, અવસ્તુપણું, તેનું પણ કાંઈ સમજાયું નહીં. તેમજ સંગ્રહ નયવાલાની, માન્યતામાં, જે દશ સામાયિકનું એક સામાયિક, । અને ઘણા દાતારનો એક દાતાર હતો. । તે આ ત્રણ નયોના વિષયમાં, સામાયિક વાલો, અને તે દાતારો, વસ્તુરૂપે રહ્યા કે, સર્વથા પ્રકારથી ડહો ગયા, તે પણ કાંઈ સમજાયું નહીં. । અને ઋજુસૂત્ર નયની માન્યતામાં, સામાયિક વાલો વેપારી હતો, તે શું ! આ ત્રણ નયોની માન્યતામાં, વેપારી રહ્યો કે, સામાયિક વાલો થયો, અથવા વસ્તુરૂપે રહ્યો કે, અવસ્તુ રૂપનો થઈ ગયો. તે વિષયે તમોએ કાંઈ પણ લખીને ન બતાવ્યું । અને લાગલાજ વિના પ્રસંગે ત્રણ નિષ્કેષોને સ્વોચ્છી ઘાલી, વચમાં ડંટ ડહું કરી મુક્યું, એ કયા પ્રકારનો તમારો લેખ ! । અને નયોના વિષયની, કયા પ્રકારની તમારી સમજ ! । અને નયોની માન્યતામાં કયા વિષયને પકડીને વ્યાખ્યા કરીને બતાવી ! અને તમારા દૃઢકોની સિદ્ધિ એમાં કયા પ્રકારની થઈ ! । એમાંનું કાંઈ પણ ન જણાવતાં, આગે ? સભામાં હોય તો ૧ ઇંદ્ર, ૨ શત્રુ જીતવામાં હોય તો ૨ પુરંદર, ૩ ઇંદ્રાણી સાથે હોય તો ૩ શ્ચીપતિના ઢેકાણે, શ્ચીપતિ લખી, શબ્દ તરફના લક્ષ વાલી ૫ શબ્દનય છે એમ પૃષ્ઠ. ૭૯ માં લખીને બતાવ્યું. આ વિચિત્ર પ્રકારની માન્યતા વાલો લેખ પણ, પાઠક વર્ગને વિચારવા જેવો છે. ॥

॥ ૬ સમભિ રૂઢ—ગુણ, અને લિંગ, જાંઈને વાત કરે. ।

જેમકે—સાડી, અંગ વસ્ત્ર, કપડું, સાડલો, એ નામ એકજ चीजનાં છે,

સ્ત્રીના કામમાં આવે છે, સ્ત્રી લિંગ છે, એ કારણથી સાઠી કહે, પરંતુ વસ્ત્રકે સાઠલો ન કહે ॥

॥ વિચાર—આમાં વિચારવાનું, આ છટ્ટી નયે, ગુણ લિંગને શું જોયું ? । અને પ્રથમની પાંચ નયોની સાથે, કયો સંબધ ધરાવી, કયા વિષયની વ્યાખ્યા કરીને બતાવી । અને અમારા ઢૂંઢકની માન્યતા, એમાં કયા પ્રકારની થયેલી સમજવી ॥

॥ ૭ એવંભૂત નય—કાર્યના ઉપયોગ તરફજ દૃષ્ટિ રાખે છે, જેમકે—દાણા જોખનારો માણસ, લાખોજી, બેયોજી, ત્રણોજી, એ શબ્દોને પકડી રાખે છે, પણ દાણાકે, ત્રાજવાને, પકડી રાખતો નથી. । એને તો ધારણનુંજ કામ છે. ॥

॥ વિચાર—આ સાતમી નય, શબ્દોને પકડી રાખે છે, તેજ પ્રમાણે શબ્દનય પણ, શબ્દોના તરફજ લક્ષ રાખવાવાળી છે, તેમાં, અને આ સાતમી નયમાં, વિશેષ શું ! અને અમારા ઢૂંઢકોની આમાં માન્યતા શું । તેનો વિચાર પણ કાંઈ જનાવ્યો નથી. ॥

એ પ્રથમ પ્રકારથી અમારા ઢૂંઢકની નયો વિષયની માન્યતા ॥

॥ હવે અમો, ઢૂંઢકે જ્ઞાન ઉપર ઉતારીને બતાવેલી જે નયો છે તેનો વિચાર કરીને બતાવીએ છીએ. ॥

॥ જૂવો. પૃષ્ઠ. ૮૪ થી તે ૮૬ તક—પૃ. ૮૪ । ઓ, ૫ થી—નૈ-ગમ નય પ્રમાણે જ્ઞાન—વિચારા ગામડીઆઓ, નવતત્ત્વ—છકાચના બોલ, કે, એકાદ થોકડો પાઠે કરનાર સાધુને, કે, એકાદ અંગ્રેજી

“ચોપડી મળનાર સંમારીને, જ્ઞાની કહે છે. । તેઓ અલ્પ બુદ્ધિના હોવાથી, અલ્પ જ્ઞાનેને જ્ઞાન માને છે ॥

॥ વિચાર—નવતત્ત્વાદિક પાઠના પઠન કરવાવાળા સાધુને, અમારા હૂંઠકો શું । અજ્ઞાની કહે છે કે, જ્ઞાની, તે એક સ્વાસ વિચારવા જેવું છે. । અને અંગ્રેજી ચોપડીનું જ્ઞાન છે, તેનું નામ તો વિજ્ઞાન છે, । કારણ એ છે કે, જે જે કલાઓ વિષયિક જ્ઞાન છે, તેનું નામ શાસ્ત્રકારોએ વિજ્ઞાન રાખેલું છે. । અને મોક્ષના માટે જે કાંઈ જ્ઞાન મેળવવું, તેનું નામ જ્ઞાન કહેલું છે. । જૂવો—હૈમી કોશ—“ મોક્ષોપાયોયોગો જ્ઞાન ” મોક્ષના ઉપાય માટે યોગ છે તે જ્ઞાન છે. । ફરી જુવો અમરકોશ—“ મોક્ષે ધીર્જ્ઞાન મન્યત્ર વિજ્ઞાનં શિલ્પ શાસ્ત્રયોઃ ” અર્થઃ—મોક્ષની બુદ્ધિથી મળવું તે જ્ઞાન છે, અને શિલ્પ શાસ્ત્રાદિકના જ્ઞાનની બુદ્ધિથી મળવું, તેનું નામ વિજ્ઞાન છે, વાસ્તે વિચાર કરવાનો એ છે કે—મોક્ષની ઇચ્છાવાળા સાધુનું, જે કાંઈ જ્ઞાન છે તે જ્ઞાનજ છે ॥

॥ ૨ સંગ્રહનય પ્રમાણે જ્ઞાન—પાંચ પ્રકારનું જ્ઞાન છે તોપણ, સમુચ્ચયે એકજ જ્ઞાન કહે તે ॥

વિચાર—આમાં અમારા હૂંઠકની માન્યતા કયા પ્રકારની થઈ ॥

॥ ૩ વ્યવહારનય પ્રમાણે જ્ઞાન—વાહ્યજ્ઞાન જોડેને જ્ઞાની કહે તે, કોઈ ઢોલ ઘાલુસાધુ, વ્યાખ્યાન બાંધે તેમાં, પુરાણ, કુરાનના, અશુદ્ધ અને અસંબંધ ફકરા, તથા નાટકના રાગોટા સાંભળે ત્યારે, વ્યવહારની દૃષ્ટિવાલી પ્રપંથા તેને જ્ઞાની માને. ॥

વિચાર—પાઠક વર્ગ ! નયોનો વિચાર છે તે, સમ્યક્ જ્ઞાન જો

વીતરામ ખાષિત છે, તેમાંજ કરી સકાય છે. । બાકી વિપરીત જ્ઞાન હોય તે તો, નયાભાસ રૂપે હોય છે, તે નયોના લેવામાંજ નથી ગણેલું, છતાં આ દંઢકે કેટલું બધું ડુંધું વેતર્યું છે. તે આગળ પ્રસંગે બતાવીશું. ॥

॥ ૪ ઋજુ સૂત્રનય પ્રમાણે જ્ઞાન—જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનું છે, જે પૈકી હૃદયસ્થને ચાર જ્ઞાન હોય, પરંતુ ઋજુ સૂત્રનયવાલો માણસ, વાત કરતી વચ્ચે જે જ્ઞાન તેની પાસેથી સાંભળે તે, એકજ જ્ઞાન તેનામાં છે એમ કહે. ॥

॥ વિચાર—ઋજુ સૂત્રનયવાલો, ચાર જ્ઞાનમાંનું એકજ કહે. તે શું ! સમ્યક્ જ્ઞાન કહે કે મિથ્યાજ્ઞાન કહે, અને આ ઋજુ સૂત્રના મતમાં, તમારા દંઢકોની માન્યતા કયા પ્રકારની થઈ. ॥

॥ ૫ શબ્દનય પ્રમાણે જ્ઞાન—સમ્યક્ત્વ સહિત (૧) નવતત્ત્વનું જ્ઞાન તે. ॥

॥ ૬ સમભિરૂઢનય પ્રમાણે જ્ઞાન—સમ્યક્ત્વ સહિત જ્ઞાન હોય, અને પરગુણથી વિરક્તપણું હોય, તેવાજ જ્ઞાનને આ નયવાલો જ્ઞાન માને. ॥

૭ એવં ભૂતનય પ્રમાણે જ્ઞાન—કેવલ જ્ઞાનનેજ જ્ઞાન કહેવાય. ॥

પાઠક વર્ગ ! મારા તરફથી કરેલી, વચ્ચત વચ્ચતની સૂચનાઓથી, આપ લોકો સમજી ગયા તો હશેજ, અને તેથી યોગ્યાઽ-યોગ્યનો વિચાર પણ કરીજ લેશો. । તોપણ બે શબ્દો ફરીથી લખીને સૂચના તરીકે જણાવું છું. ॥

તે એ છે કે આ દૂંઢકે, પાછલ્લથી જ્ઞાન ઉપર સાત નયો ઉતા-
રીને એમ લખ્યું જે—સમ્યક્ત્વ સહિત નવ તત્ત્વનું જ્ઞાન તે, “ શબ્દનય
પ્રમાણે ” જ્ઞાન. । અને સમ્યક્ત્વ સહિત વિરક્તનું જ્ઞાન તે, “ સમ-
ધિરૂઢ નય પ્રમાણે ” જ્ઞાન. । અને કેવલજ્ઞાન તે, “ એવં ભૂતનય
પ્રમાણે ” જ્ઞાન. ॥

આ લેખથી દૂંઢકે એમ મિદ્ધ કરીને બતાવ્યું કે, જૈનોને ત્રણ
નયોજ પ્રમાણ રૂપે હોય. । કેમકે સમ્યક્ત્વ સહિત નવ તત્ત્વના
જ્ઞાનની સરુવાત, શબ્દનયથી કરીને બતાવી છે. । તેથી પ્રથમની
ચાર નયો, નિરર્થક, અને ઉપયોગ વિનાની, ઠરાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. ।
પરંતુ પોતાનાજ લેખમાં પરસ્પરનો વિચાર, બીલકુલ કર્યો નથી. ।
અને કેવલ મૂઢપણા ધારણ કરી સ્વછંદપણે કલમ ચલાવી છે. ।

જૂવો—પ્રથમ નૈગમ નયની માન્યતામાં લખ્યું હતું જે—સમદૃષ્ટિને,
સિદ્ધ માનવો. । અને ચૌદમા ગુણસ્થાને વર્તતા સાધુને, સંસારી
કહેવો. । અને નગમ નય પ્રમાણે જ્ઞાનમાં નવ તત્ત્વ—છકાયના બોલ
કે, એકાદ થોકડો, પાઠે કરનાર સાધુને, ગામડીઆઓ જ્ઞાની કહે
છે. । એમ નૈગમ નયની માન્યતામાં લેખીને બતાવ્યું હતું. ॥ તો અવ
વિચાર કરો કે—સમદૃષ્ટિ, અને ચૈદમા ગુણસ્થાને વર્તતો સાધુ કે જે
સાક્ષાત્ સિદ્ધ સ્વરૂપી જીવ, તે કાંઈ ઉપયોગ વાલા નથી કે ! અને,
નવ તત્ત્વાદિકનો પાઠી સાધુ, શું ! અજ્ઞાની થઈ ગયા કે ! આતે અ-
મારા દૂંઢકનો, નયોના વિષયનો લેખ, કયા પ્રકારનો થયો સમજ-
વો ! અને અમારે પણ વિવેચન કયા પ્રકારથી કરીને બતાવવું ! ॥

આ દૂંઢકની નૈગમ નયની માન્યતો વિચાર, પાઠક વર્ગનેજ,
કરવાનું સોપું છું. ॥

૨ સંગ્રહનય—પથમની વ્યાખ્યામાં લખ્યું હતું જે—વંશ સામાયિકને, એક સામાયિક કહે. । અને ઘણા દાતાને, એકજ દાતા કહે. । અને જ્ઞાનની વ્યાખ્યામાં પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનને, એકજ જ્ઞાન માન્યું હતું. ॥

વિચાર—એ છે કે—આ બીજી નયને, ઉપયોગ વિનાની માને તો, નતો એકે સામાયિક ઉપયોગ વાઢુ રહે, તેમજ દાતા પળ અદાતા, તેમજ પાંચે જ્ઞાનને, એક જ્ઞાન કરીને માન્યું હતું, તેટલા પુરતુ પળ રહિ શકતું નથી. । તો પછી આ દૂંઢકના લેખથી, કયા પ્રકારના તત્વને, અમારે ગ્રહણ કરવો ! ॥

આ સંગ્રહનયની, માન્યતાનો વિચાર પળ, વાચકવર્ગેજ કરી લેવો. ॥

૩ વ્યવહારનય—નૈગમનય વાલો—પથરણુ જોડને, સામાયિક વાલો પુરુષ કહે. । અને વ્યવહારનય વાલો, સામાયિકના પાઠનો ઉચ્ચાર સાંભળીને, સામાયિક વાલો કહે. । નૈગમનય કરતાં વ્યવહારનય વાલો વધારે સ્વાત્રી કરીને આપે છે. ।

અને જ્ઞાનની માન્યતામાં—બાહ્ય જ્ઞાન જોડને જ્ઞાની કહે તે—કોઈ ઢોલ ઘાલુ સાધુ વ્યાખ્યાન વાંચે તેમાં, પુરાણ, કુરાનના, અશુદ્ધ અને અમંબંદ્ધ ફકરા, તથા નાટકના રાગોટા સાંભળે ત્યારે વ્યવહારનયની દ્રષ્ટિ વાલી પ્રષદા તેને જ્ઞાની માને છે. ॥

વિચાર—પથમની વ્યાખ્યામાં, સામાયિકના પાઠનો ઉચ્ચારણ કરવા વાલાની માન્યતા બતાવી હતી. । આ બીજી વ્યાખ્યામાં પુરાણ, કુરાનના પાઠ વાલો સાધુ બતાવ્યો, આ વ્યાખ્યામાં

અમારે કયા પ્રકારનો વિચાર કરવો ? ॥ સામાયિક વાલાને, અને તે સાધુને, નિર્રથક પ્રયાસ વાલા સમજવા કે એકાદને ઉપયોગ વાલો સમજવો. ॥

આ વિષયનો વિચાર પળ પાઠકવર્ગજ કરી લેશે. ॥

૪ ઋજુસૂત્રનય—કોઈ માણસ, સામાયિકમાં હોય પળ, તેનું મન વેપારમાં દોડતું હોય તો, તેને વેપારી કહે. ॥

અને જ્ઞાનની માન્યતામાં—જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનું છે, જે પૈકી છદ્-મસ્થને ચાર જ્ઞાન હોય, પરંતુ ઋજુસૂત્રનય વાલો માણસ, વાત કરતી વચ્ચે, જે જ્ઞાન તેની પાસેથી સાંભળે, તે એક જ જ્ઞાન તેનામાં છે એમ કહે. ॥

॥ વિચાર—પથમના લેખમાં, સામાયિકવાલાને, વેપારી ઠરાવી, નિર્રથક રૂપે ઠરાવ્યો. । પરંતુ આ બીજા લેખથી વિચાર કરવાનો એ છે કે—તે ચાર જ્ઞાનની સાધુની પાસેથી, કયું જ્ઞાન સાંભળીને, એક જ્ઞાન છે, એમ કહ્યું. અને તે ચાર જ્ઞાન સાર્થકને નિર્રથક ।

॥ આ વિષયનો વિચાર કરવાનું પળ, વાચકવર્ગનેજ સોંપી દેણું. ॥

૫ શબ્દ નય—ઈંદ્ર, પુરંદર, અને શચીપતિ, પ્રથમની માન્યતામાં—અને બીજી જ્ઞાનની માન્યતામાં—સમ્યક્ત્વ સહિત (૯) નવતત્ત્વનું જ્ઞાન તે. ॥

॥ વિચાર—બીજી જ્ઞાનની માન્યતામાં તો સમ્યક્ત્વ સહિત નવ તત્ત્વનું જ્ઞાન તે તો સમજાયું. । પરંતુ પેહલી વ્યાખ્યાના ઈંદ્રાદિક, શબ્દ માત્રનું જ્ઞાન કરાવવાવાલા છે, તેનો વિચાર હૃદયે શું ? કર્યો, અને હૃદયની માન્યતા કયા પ્રકારની થઈ ? ॥

॥૬ સમભિરૂઢનય—સાડી, કપડુ, અંગવસ્ત્રાદિક, સ્ત્રીના કામાદિકનાં, સ્ત્રી લિંગ છે. । તેથી સાડી કહે, પરંતુ વસ્ત્રકે, સાડલો, ન કહે. । અને બીજી જ્ઞાનની વ્યાખ્યામાં—સમ્યક્ત્વસહિત જ્ઞાન હોય, અને પરગુણથી વિરક્તપણું હોય, તેવા જ્ઞાનને, જ્ઞાન માને ॥

॥ વિચાર—બીજી માન્યતામાં, પરગુણથી વિરક્તપણું ઇટલે શું ? ગૌતમ સ્વામી જેવાકે, કોઈ બીજા જેવા । કેમકે ગૌતમ સ્વામી પણ, પ્રથમની અવસ્થામાં પરરૂપ ભગવાનના ગુણથી, વિરક્ત ન થયા હતા. । વાસ્તે આ પણ એક વિચારવા જેવું છે. । અને પેહલી વ્યાખ્યામાં—સાડી કહે, અને વસ્ત્રાદિક ન કહે, તેમાં દૂંઢકની માન્યતા કયા પ્રકારની થઈ । અને બન્ને વ્યાખ્યાનોનો મેલ સો થયો ? ॥

॥૭ એવં ભૂતનય—દાણા જોખનારો માણસ, લાભોજી, બેયોજી, ત્રણોજી, શબ્દોને પકડી રાખે છે, પણ દાણાને કે ત્રાજવાને પકડતો નથી. ॥ અને બીજી જ્ઞાનની વ્યાખ્યામાં—કેવલ જ્ઞાનનેજ જ્ઞાન કહેવાય. ॥

॥ વિચાર—શબ્દોને પકડવાનું કામ, શબ્દનયનું હતું, તે એવં ભૂતનયમાં, ક્યાંથી આવી ગયું । અને આ નયવાલો, કેવલ જ્ઞાનને, ‘ જ્ઞાન ’ કહે. । એવો લેખ, દૂંઢકોના બાપદાદા, કયે ઠેકાણે લખી ગયા છે. । તેનો પણ વિચાર કરવો જોડાયે. ॥

॥ પાઠકવર્ગ । હું હવે વધારે લખવાનું વંધ કરી, ઇટલુંજ ક-હુંહુંકે, અમારા દૂંઢકોએ, જ્યારથી પરંપરાના ગુરુને છોડ્યા છે, ત્યારથી તેઓને ન તો “ સમ્યક્ત્વ ” ના વિષયની સ્વર છે. । ન તો જૈનોના “ પ્રમાણ ” ના વિષયનું માન છે. । ન તો “ નિષ્કેષો ” ના વિષયનું જ્ઞાન છે. ન તો “ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવ ” ના સ્વરૂપને જાણે છે. । અને આ “ નયોના ” વિષયનું જે કાંઈ

જ્ઞાન થયેલું છે તેનો પળ વિચાર તમો કરીને જુવો. તેથી અમોને પળ સંતોષજ છે ॥

॥ આ અમારા દૂંઢકો-કેટલાએક વોલ વિચારના, થોકડા-ઓનો, પોપટીઓ પાઠ, કંઠે કરી લે છે. । અને પછી દુહા, છંદો, સવૈયા, કાંઈ પુરાન, કુરાણ, આદિના ફકરાઓ, તેમજ ભોજા ભગતનાં ભજનાં, કોઈ ‘ જ્ઞાનોવા ’, કોઈ જગોપર ‘ તુકોવા ’ । આદિના ઉપર ચોટીયા ફકરાઓથી, અજાન વર્ગને આંજી નાચી, એવા તો ગર્વમાં ગરકાવ થઈ જાય છે કે જાણે, સર્વ પંડિતોના શિ-રોમણિ તો અમોજ છીયે. । એટલે પછી ન તો કોઈ ગુરુને સમજે છે, અને ન તો કોઈ આગે જૈન માર્ગના તત્ત્વને જૂવે છે, માત્ર તેવા બે ચાર મૂઢે મૂઢ મેળા થઈ, જો મનમાં આવે સોઈ વકે છે. । અને આપણે આપ, સર્વજ્ઞના દીકરા બનીને, વધાણ આચાર્યોને, દૂષિત કરીને, જો મનમાં આવે સોઈ લચી મારે છે. । તો પછી આવા મહા મૂઢોને, જૈન માર્ગના મહા ગંભીર તત્ત્વોના વિષયનું જ્ઞાન, તે કયે રસ્તેથી પ્રાપ્ત થશે ! તે વિષયે અમો કાંઈ પળ વિશેષ કલ્પી શકતા નથી. । પરંતુ વિચક્ષણ પુરુષો પ્રતિ, અમારી છેવટની એટલીજ પ્રાર્થના છે કે, નિકૃષ્ટકાલના પ્રભાવથી, જૈન માર્ગના, મહા ગંભીર તત્ત્વ વિષયોનું, સંપૂર્ણ જ્ઞાન થવું તે તો મહા દુસ્કર છે, તોપણ તે ગંભીર તત્ત્વોના, દિશા માત્રના અવલોકનને વાસ્તે, કોઈ પરંપરાના સદ્ગુરુનો આશ્રય લઈ, અને વિનય સહિત તત્ત્વોને ગ્રહણ કરી, અને તે તત્ત્વોના વિચારની શ્રેણીમાં ઉતરી, આપણા જન્મ જીવિતવ્યપણાનાનું, સા-ફલ્યપણું કરવા ચુકવું નહિ. । એટલું કહીને હું મારા લેખની સમાપ્તિ કરું. ॥

॥ इति श्री मद्धि जयानंद सूरीश्वर लघु शिष्येनाऽमरमुनिना
दूंदक मान्यता विषयिक सप्त नय विचारः संकलितः ॥

॥ જિન પ્રતિમા ઉપર સ્તવન ચોપાઈની દેશીમાં ॥

જેહને જિનવરનો નહી જાપ, તેહનું પામું નમેલે પાપ ;જેહને જિનવરશું નહી રંગ, તેહનો કદી ન કીજે સંગ. ૧ । જેહને નહી વહાલા વીતરાગ, તે મુક્તિનો ન લહે તાગ; । જેહને ભગવંત શું નહી ભાવ, તેહની કુળ સાંભલશે રાવ. ૨ ॥ જેહને પ્રતિમાશું નહી પ્રેમ તેહનું મુખડું જોડ્યે કેમ, જેહને પ્રતિમાશું નહી પ્રીત; તેતો પામે નહિ સમક્તિ. ૩ ॥ જેહને પ્રતિમા શું છે વેર તેહની કહો શી થાશે પેર, । જેહને જિન પ્રતિમા નહી પૂજ્ય, આગમ બોલે તેહ અવૂજ્ય. । ૪ । નામ સ્થાપના દ્રવ્ય ને ભાવ, પ્રભુને પૂજો સહી પ્રસ્તાવ; । જે નર પૂજે જિનનાં બિંબ, તે લહે અવિચલ પદ અવિલંબ. । ૫ । પૂજા છે મુક્તિનો પંથ, નિત નિત ભાષે ઇમ ભગવંત, સહિ એક નર 'ક વિના નિરધાર પ્રતિમા છે ત્રિભુવનમાં સાર. ૬ ॥ સતર અઠાણું આષાઢી વીજ, ઉજ્જ્વલ કીધું છે બોધવીજ; ઇમ કહે ઉદયરતન ઉવજ્જાય, પ્રેમે પૂજો પ્રભુના પાય. ॥ ૭ ॥ ઇતિ જિન પ્રતિમા સ્તવનં.

શ્રી સંપ્રતિરાજાનું સ્તવન ॥ રાગ આશાવરી. ॥

ધન ધન સંપ્રતિ સાચો રાજા, જેણે કીધાં ઉત્તમ કામરે; । સવાલાલ્હ પ્રાસાદ કરાવી, કલિયુગ રાહ્યું નામરે. ધન. ૧ । વીર સંવત્સર સંવત્ વીજે, તેરોત્તરે રવિવાર રે; । માહા શુદ્ધિ આઠમી બિંબ ભરાવી, સફલ કિયો અવતારરે. ધન. ૨ ॥ શ્રી પદ્મ પ્રભ મૂરતિ થાપી, સકલ તીરથ શળગારરે; । કલિયુગ કલ્પતરુ એ

---

૧ એક નરકતું સ્થાન છોડીને બાકી વીજી વધી જગોપર શાસ્વતાઽ શાસ્વતા જિન બિંબ બિરાજમાન છે અને તેનો પાઠ પળ સિદ્ધાંતોમાં જગો જગો પર છે.

प्रगच्छो, वंछित फल दाताररे. धन. ३ ॥ उपासरा बे हजार कराव्या,
दानशाला शय सातरे; । धर्म तणा आधार आरोपी, त्रिजग हुओ
विख्यातरे. धन. ४ ॥ सवालाख प्रासाद कराव्या, छत्रीश सहस्स
उद्धाररे; । सवा कोडी संख्याये प्रतिमा, धातु पंचाणुं हजाररे.
धन. ५ ॥ एक प्रासाद नवो नीत नीपजे, तो मुख शुद्धिज होयरे; ।
एह अभिग्रह संप्रति कीधो, उत्तम करणी जोयरे. धन. ६ ॥ आर्य
सुहस्ति गुरु उपदेशे, श्रावकनो आचाररे; । समकित मूळ बार व्रत
पाली, कीधो जग उपगाररे. धन. ७ ॥ जिनशासन उद्योत करीने,
पाली त्रण खंड राजरे; । ए संसार असार जाणीने, साध्यां
आतम काजरे. धन. ॥ ८ ॥ गंगाणीनयरीमां प्रगच्छा, श्री पद्म-
प्रभ देव रे; । विबुध कानजी शिष्य कनकने. देज्यो तुम
पय सेवरे. धन. ॥ ९ ॥

इति संप्रति राजानुं स्तवन संपूर्ण. ॥

॥ ધર્મનો દરવાજો. પ્રકરણ ૫

॥ સમ્યક્કના ૬૭ બોલ. ॥

॥ આ ૬૭ બોલના વિચારમાં પળ, સ્થૂલ વિષયોનીજ વિપરીતતા જણાવીશું, પરંતુ સૂક્ષ્મવિષયોની વિપરીતતાનો વિચાર કરીશું નહીં ॥

॥ વાઢીલાલ. પૃષ્ઠ. ૯૨ થી. ॥ દશ વિનય. ॥ સમાકિતી જીવ-૧ અરિહંત, ૨ સિદ્ધ, ૩ આચાર્ય, ૪ ઉપાધ્યાય, ૫ સ્થવિર, ૬ કુલ અથવા એક ગુરુના શિષ્યો, ૭ ગણ અથવા ઘણા આચાર્યોના શિષ્યો, ૮ સંઘ, ૯ સાધર્મી, ૧૦ ક્રિયાવંત, ૧૧ દશનો વિનય કરે. ॥

વિનય ચાર રીતે થાય । વહુ ભક્તિભાવ વતાવવાથી, । કીર્તિ કરવાથી, । માનદેવાથી, । અને ત્રીશ પ્રકારની આશાતના ટાલવાથી. ॥

વિચાર—આ વિષયમાં વાઢીલાલ શાહને અમો ઇટલુંજ પુછીયે છે કે, દશનો વિનય કરવો, તે કયા સિદ્ધાંતથી, અથવા કયા તમારા માન્ય કરેલા પ્રકરણ ગ્રંથથી લખો છો ? તે ગ્રંથનું નામ, અને તેના કર્તા આચાર્યનું, નામ પણ પ્રગટ કરી વતાવો ? કારણ વિચાર કરતાં અમોને એમ માલમ પડે છે કે, આ ૬૭ બોલરૂપનું આહું પ્રકરણ, તમોએ મૂર્તિપૂજકોના ગ્રંથથી ચોરી લઈને, ઊલટ પાલટપણે, મન કલ્પિત જૂદી કલ્પનાઓ કરીને ગોઠવી દીધી છે, તેથી ગુરુ પરંપરા ગતના જ્ઞાનથી, વિપરીતપણેજ તમારો લેખ થયેલો

છે, અને તેથીજ અમો કહી શકીયે છીયે કે, તમોણ મૂર્તિપૂજકોના ગ્રંથોની ચોરી કરીનેજ લેખ લખેલો છે.

પ્રથમ ત્રીસરા સમ્યક્ત્વ નામના પ્રકરણમાં પળ, જે તમોણ લેખ લખ્યો હતો તે પળ, મૂર્તિપૂજકોના ગ્રંથની ચોરી કરીનેજ લખ્યો હતો, અને આપણે આપ શાહુકારનું ડોલ ધારણ કરી, મૂર્તિપૂજકોને ચોર ઠરાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો, પરંતુ ચોરોનું જુઠ ક્યાં તક ચાલશે કે, જ્યાં સુધી ન્યાય સામો આવ્યો નથી ત્યાં તક, પરંતુ આગલ વધારે ચાલો શકશે નહીંજ ? જ્યારથી તમોણ ઉપોદ્ઘાતમાં, વીતરાગની નોંધ, કહીને સિદ્ધાંતનું નામ આપતાં મીંતની આડ પકડી છે, ત્યારથી અમો તો સમજી ગયા છે કે, આ ઢૂંઢકપણ એક જૈન ધર્મના તત્વોનો પાકો ગંઠી છોડો છે, પરંતુ જૈન ધર્મના તત્વોને ગ્રહણ કરી તેનો સાર લેવા વાલો નથી, કેમકે જે પુરુષ સાર લેવા વાલો હોય તે તો, ગ્રંથના સાર માત્રનેજ ગ્રહણ કરે, પરંતુ ગુરુ પરંપરા ગતના તત્વોને ઉલટ પાલટપણે કોઈ દહાડો પળ કરે નહીં ? એમ અમારુ માનવું છે, તેથીજ તત્વોના ઉલટ પાલટપણે કરવા વાલાઓને ગંઠી છોડા-નીજ ઉપમા દેડ્યે છીયે. ॥

હવે અહીં, ‘ દશનો ’ વિનય કરવાનો જે ગુરુ પરંપરાથી, હજારો આચાર્યોના મતથી પુસ્તકો ઉપર ચઢી ચુક્યો છે તેનાં નામ । નીચે લખીને બતાવીએ છીયે. ॥

૧ અરિહંતનો, । ૨ સિદ્ધનો, । ૩ ચૈત્યનો, અર્થાત્ જિન પ્રતિ-માનો. । ૪ શ્રુતનો, અર્થાત્ સિદ્ધાંતોનો. । ૫ ધર્મનો ક્ષમા આદિ-દશ પ્રકારને ધારણ કરવા વાલાનો.

૬ સાધુ વર્ગનો, । ૭ આચાર્યનો, । ૮ ઉપાધ્યાયનો, । ૯ પ્રવચનનો અર્થાત્ સંઘનો. । ૧૦ સમ્યક્ત્વનો. અથવા સમ્યક્ત્વ વાલાનો પળ.

અહીં જૂવો પ્રથમ પ્રવચ સારો દ્વારની ગાથા.

અરિહંત, સિદ્ધ, ચેદ્ય સુણ્ય ધમ્મેય સાહુવર્ગે ય ॥
આયરિઉવવજ્જાણ સુયપવચણ દંસણેવાવિ. ॥

અર્થ. ૧ અરિહંત, ૨ સિદ્ધ, ૩ પ્રતિમા, ૪ શ્રુત, ૫ ધર્મ, ૬ સાધુવર્ગ, ૭ આચાર્ય, ૮ ઉપાધ્યાય, ૯ પ્રવચન અર્થાત્ સંઘ, ૧૦ સમ્યક્ત્વ. ॥

આવી રીતે દશનો વિનય કરવાનો, સમ્યક્ત્વ સમ્પત્તિ નામના ગ્રંથમાં, તેમજ આત્મપ્રબોધ નામના ગ્રંથમાં, તેમજ ઉપદેશ પ્રાસાદ વિગરે ગ્રંથોમાં, પ્રગટપણે લખેલો છે. છતાં તમો 'પ્રતિમાના' વિનયને ઠેકાણે 'સ્થિતિ', લખોછો. અને 'ધર્મના' વિનયને ઠેકાણે 'કુલ, અથવા એકગુરુના શિષ્યો લખી બતાવોછો. તેનું કારણ શું ! તે કાંઈ સમજાયું નહીં, અગર, તમારા લખ્યામુજબ કોઈ સિદ્ધાંતાદિકમાં પાઠ હોયતો તેનો લેખ સિદ્ધાંતના નામ સાથે પ્રગટ કરો ? પરંતુ સ્વછંદપણાથી છતાં અર્થનો લોપ કરી, ઉલટપાલટ લખોછો તેતો, ગંઢીછોડાપણાજ કરોછો, એમ ઉઘાડેછોગે કેહવાથી અચકવાના નથી. અને તમોજે, ત્રીશ પ્રકારની આશાતનાઓ ટાલવાથી વિનય કરવાનું લખીબતાવ્યું તે પણ, કયા હિસાબથી લખીબતાવ્યું ? કેમકે જો ગુરુની આશાતનાઓ વિશેષપ્રકારથી ટાલવાનું કહેતાહશે તો તે, તેત્રીશ આશાતનાઓ છે, અને પ્રતિમાની વિશેષપ્રકારથી કહેતાહશે તો તે ૮૪ પ્રકારની આશાતના, શાસ્ત્રકારોજે બતાવેલી છે. તો પછી ત્રીશ આશાતનાઓનો સંબંધ કયા પ્રકારથી લખીબતાવ્યો ? તેપણ બરોબર સમજાયું નહીં ? ॥

॥ પુનઃ વાઢીલાલ, પૃષ્ઠ. ૯૩ માં, લખે છે કે, ॥

ત્રણશ્રુદ્ધિ—સમર્કિતી જીવ હોય તે, મન, વચન, કાયા, એ ત્રણ યોગને શ્રુદ્ધ પ્રવર્તીવે. ॥

॥ વિચાર—આલેખ પળ મહાપુરુષોથી નિરપેક્ષ થઈ ઉલ-
ટાવીનાલ્યો છે, કેમકે, પ્રવચન સારો દ્વારાદિકમાં, ૧ જિન, ૨ જિનમત,
અને જિનમતના ૩ સાધુ, એ ત્રણજ સાર છે, એમ ચિંતવવું, તેને ત્રણ
શુદ્ધિ કહેલી છે. । તથાચ ગાથા. મુત્તૂણજિણં મુત્તૂણ જિણ-
મયં જિણમયઠિએમોત્તું સંસાર કંતવારે ચિંતજ્જંતંજગં
સેસં ॥ ૨ ॥

॥ અર્થ—૧ વીતરાગ દેવ, જીવાદિ તત્ત્વરૂપ ૨ જિનમત, અને
૩ શુદ્ધ સાધુ, એ ત્રણને મુકીને બીજું બધું અસાર છે, એમ ચિંતવે તેને
ત્રણ શુદ્ધિ કહેલી છે. ॥ ૧ ॥ એજ પ્રમાણે આત્મ પ્રબોધ, તેમજ સ-
મ્યક્ત્વ સમ્પત્તિનામા ગ્રંથમાં પળ. વિસ્તાર સહિત વર્ણન કરેલું છે, ।
તો પછી અમારા ટૂંકકભાઈ મન, વચન, કાયા, ને શુદ્ધ પ્રવર્ત્તાવિવા
રૂપ, નવીન પ્રકારની ત્રણ શુદ્ધિનું વર્ણન, કયા ગ્રંથથી સ્વોલીને
લાવ્યા ? તે બતાવવું જોઈયે. ॥

॥ વાઢીલાલ—પૃષ્ઠ. ૯૮ માં. ॥ પંચ ભૂષણ. ॥

૧ જૈનમાર્ગ અને ધર્મની ભક્તિ કરે, જ્ઞાનાદિની ભક્તિ કરે. ॥

૨ અરિહંત દેવ (વર્તમાનકાલે શ્રી મહાવિદેહ ક્ષેત્રે) વિચરે છે
તેમની ભક્તિ કરે, અર્થાત્ મન-વચનથી તેમના ગુણગ્રામ કરે, અને
કાયાથી નમસ્કાર કરે. ॥

૩ સાધુ, સાધ્વી. તથા સાધર્મીની યોગ્ય ભક્તિકરે. ॥

૪ ધર્મથી અજાણ પ્રાણીને, અને ષટ્દર્શનના અનુયાયીઓને,
ધર્મ સમજાવે, ચાર જળ વેઠા હોય ત્યાં શુક્તિથી ધર્મ સંબંધી વાત
છેડે, અને સૌને ધર્મરાગી બનાવે. ॥

૬ ધર્મ પામેલો માણસ ધર્મથી ડગતો હોય તેને જ્ઞાનવઢે અને જરૂર પડે તો દ્રવ્યાદિકની સહાય દેને ધર્મમાં સ્થિર કરે. ॥

વિચાર—અમારા દ્વંદ્વકભાઈયે, પાંચ પ્રકારના ભૂષણને, તદન ઉલટાવીને, આપણીજ ચાતુરીની ચાદર પાથરી, અજાણ વર્ગને શ્રમમાં નાખવા ઉપાય કર્યો છે. ॥ પરંતુ શાસ્ત્રકારોનો એ મત નથી, જૂવો પ્રવચન સારો દ્વારમાં

તથાચ ગાથા.

જિણ સાસણે કુસલયા, પભાવણા યયણસેવણા
થિરયા ભત્તીય.ગુણા સમ્મત્ત દીવયા ઉત્તમા પંચ. ॥ ૧ ॥

॥ અર્થ—જિન શાસનને વિષે કુશલતા, અનેક પ્રકારથી બીજાને પ્રતિબોધી જિનશાસનને વિષે દૃઢ કરે. ॥ ૧ ॥

એજ પ્રમાણે આપણી કુશલતાથી જિનશાસનની પ્રભાવના કરે, અર્થાત્ સર્વ મતોથી ઉચ્ચત્વપણે મુકવા પ્રયત્ન કરે. ॥ ૨ ॥
હવે ત્રિજું ભૂષણ તીર્થ સેવા, ગાથાકારે આયતન શબ્દથી ગ્રહણ કરેલી છે, । તેના બે ભેદ—દ્રવ્યથી શત્રું જયાદિક તીર્થોના મંદિરોની સેવા, । અને ભાવથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના ધારક સાધુની સેવા, । અર્થાત્ સ્થાવર જંગમ તીર્થની સેવા, । એ બન્ને પ્રકારના તીર્થની, સેવા, ભક્તિ, રક્ષણ, આદિ કરવાથી સમ્યક્ત્વની ઉજ્જવલતા વધે છે. ॥ ૩ ॥

હવે ૪ થું ભૂષણ ‘સ્થૈર્ય’ પ્રથમ આપ, પોતે, કોઈનો ડગાવ્યો જૈનધર્મથી ડગે નહી, તેમજ બીજો કોઈ જૈનધર્મથી ડગતો હોય તેને પણ ટેકો આપી ધર્મમાં સ્થિર પણે કરી લેવે. ॥ ૪ ॥

હેવે પંચમું ભૂષણ, ભક્તિ, પ્રવચનનો વિનય વૈયાવચ્ચ રૂપથી કરવી તે. ॥ ૫ ॥

ए पांचे सम्यक्त्वने दीपाववावालां भूषणरूपे छे.॥ तेनां नाम,
१ जिनशासने कुशलता, । २ प्रभावना, । ३ तीर्थ सेवा, । ४
स्थैर्य, । ५ भक्ति, ।

આ પાંચ પ્રકારના નામથી, પાંચ પ્રકારનાં ભૂષણ, સમ્યક્ત્વ સ-
પ્તિ નામના ગ્રંથમાં, તેમજ આત્મ પ્રબોધ વિગરે ગ્રંથોમાં, સવિસ્તર-
પણે વર્ણન કરીને બતાવેલાં હોવા છતાં, તેનાં નામ વિગરે ઉલટાવી,
અમારા ટૂંકો, મુખ્યત્વે જે ત્રિજું તીર્થ સેવારૂપ ભૂષણ હતું, તેને, કહા-
ડી નાખીને, બધાં ભૂષણોનો અર્થ આપણી મતિં કલ્પનાથી જોડી
કહાડ્યો છે, તેથીજ અમો એમને પાકા ગંઠી છોડાની ઉપમા દેયે
છીએ, અગર જો એમના માન્ય કરેલા સિદ્ધાંતાદિકમાં, એમના લખ્યા
મુજબ પાંચ ભૂષણનો અર્થ, લખેલો હોય તો તે સિદ્ધાંતના પાઠની
સાથે, સિદ્ધાંતનું નામ પણ પ્રગટ કરીને વતાવે ? અમો તેને શિરસા
બંધ કરી મસ્તક ઉપર ચઢાવી લઈશું ? પરંતુ કોઈ અર્ધ દમ્બના
હાથનો લેખ હશે તો તેને તો ધિક્કારજ આપવો પડશે ? કેમકે આ-
જકાલના જન્મેલા અમારા ટૂંકો, જ્યારે પૂર્વના મહાન્ મહાન્ આ-
ચાર્યોના ગંભીર લેખોને, માન્યપણે રાખતા નથી તો પછી, તેમની
મૂઢતાપણે આજકાલના અલ્પમતિથી લખાયેલા તેમના લેખનો, આ-
દર કેવી રીતે ધર્મજ્ઞ પુરુષો કરશે ? કોઈ દિનપણ તેમના મૂઢપણાના
લેખનો આદર થઈ શકે નહીં ? એમ સર્વ કોઈને કબુલજ કરવું પડશે ?

॥ ટૂંક. પૃષ્ઠ. ૧૦૬ થી—આઠ પ્રભાવકનો અર્થ, સર્વ આચા-
ર્યોથી નિરપેક્ષ થઈ, બધો ઉલટાવીનાખ્યો છે, અને. ૬ ઠા. વિદ્યાવાન
પ્રભાવકની ટીપમાં નીચે લખે છે કે, કોઈ કહે છે કે, વિદ્યા એટલે

ચમત્કારી વિદ્યા, દેવ દેવીને સાધવાની વિદ્યા, પળ મેં તેનો સમા-
વેશ ચોથાપ્રકારમાં કરી દીધેલો હોવાથી, વિદ્યા એટલે વિવિધજ્ઞાન,
એ અર્થજ મને વધારે પસંદ છે. ॥

॥ આ લેખથી વિચાર કરવાનો એ છે કે, આ અમારા ઢૂંઢક
ખાઈએ, જ્યારથી આ ચોપડામાં લેખ લખવાનો શરૂ કર્યો છે, ત્યાર-
થી આપણે આપ જૈનતીર્થના અધિપતિનું (અર્થાત્ સાક્ષાત્પણે તીર્થ
પ્રવર્તીવવાને જાણે તીર્થકરપણાના અવતારનું) ઢોલ ધારણ કરી,
ગણધર મહાજાઓથી નિરપેક્ષ થઈ, ચાર નિષ્કેપના વિષયમાં આપણા
મનમાં જે આવ્યું તે લખીવાળ્યું, અને ૨૫ બોલના વિષયમાં પળ
ગણધર મહારાજાઓથી વિપરીત થઈ, મહા દૂષણોનાં વિચાર કર્યા-
વિના, આપણીજ મતિનો સ્વીચડો ભેગો કરી જાહેરપણામાં, વેંચવાને
તૈયાર થયા. । અને સર્વ પૂર્વધરાદિ મહાપુરુષોથી નિરપેક્ષ થઈ, ત્રિજા
પ્રકરણમાં સમ્યક્ત્વના વિષયને સમજ્યાવિના, અહદ મગનો સ્વીચડો
ભેગો કરી, આપણે આપ શાહુકારીપણાની પેઢીને સ્વોલી, સફેદ,
પીલા, અને દિશા, વસ્ત્રવાલાઓને, દીપક સમાકિતમાં બતાવી, શાહુ-
કારીપણુ બતાવી દીધું. । આતે કયા પ્રકારવાલી અમારા ઢૂંઢકોની
ધિટાઈ ? તે કાંઈ સમજાતું નથી ? અને વલી આ આઠપ્રભાવકના
વિષયમાંતો, સર્વ મહાપુરુષોથી નિરપેક્ષ થઈ, પ્રગટપણે લખીને
બતાવે છે કે, ॥

કોઈ કહે છે વિદ્યા એટલે ચમત્કારી વિદ્યા, પળ મેં તેનો સમા-
વેશ ચોથા પ્રકારમાં કરી દીધેલો હોવાથી, વિદ્યા એટલે વિવિધ
જ્ઞાન, એ અર્થજ મને વધારે પસંદ છે. ।

આ લેખથી વાચક વર્ગને વિચાર કરવાનો એ છે કે, કોઈ કહે
છે, એમ લખીને સર્વ મહાપુરુષોને છોડી દીધેલા હોવાથી, અર્થાત્
સર્વ ગ્રંથોના લેખથી વિપરીત થઈ, આપણે આપ મતિ કલ્પનાનો અ-

થ કરેલો પસંદ પડવાનું કહે છે, તો જો કોઈ ધર્મજ્ઞ પુરુષ હશે તે તો આવા સ્વછંદપણાના અનુચિત લેખોથી દૂરજ રહેશે, એમ અમારી ખલામણ છે, કેમકે સમુદ્ર જેવી ગંભીર બુદ્ધિ વાળા મહાપુરુષોથી લ-
ખાયલા લેખોનો અનાદર કરી, આજ કાલના જન્મેલા અલ્પમતિ-
ઓ વાલાએ, સ્વછંદપણે લેખ લખ્યા હોય, તેના ઉપર આદર કરી,
આપણા કલ્યાણની ઇચ્છા રાખવી, તે કોઈ દહાડો પળ પ્રાપ્ત થઈ
શકવાની નથી, એમં સ્વાસપણે વિચાર કરવાનો છે. ॥

વલી ટૂંટક—પૃષ્ઠ. ૧૧૦ માં લખે છે કે, ॥

સમકિત વિના, ધર્મ એ નામનોજ સંભવ નથી, ॥

ચેતન તે પ્રીછ્યો નહિ, શું થયો વ્રત ધાર । સાલ
વિહુણા ચેત્રમાં, વૃથા બનાવી વાડ । ૧ ॥

વિચાર—કોઈ પળ પુરુષ આ લેખનો વિચાર કરતાં મને
જરૂર પુછશે કે, આ લેખમાં તે તમો શું खોટ કાઢીને બતાવવાના
છો ? પરંતુ અમોએ ઉપરનો લેખ જે લખીને બતાવ્યો છે, તે પુષ્ટિ કરવા
માટે લખીને બતાવ્યો છે, પરંતુ खોટો ઠરાવવા, લખીને બતાવ્યો નથી.
કેમકે આ લેખ ઉપરથી વિચાર કરવાનો એ છે કે, । સમકિત વિના, ધર્મ
એ નામનોજ સંભવ નથી. । એટલું તો અમારા ટૂંટક ભાઈયો પળ જરૂર માન્ય
રાખી, લખીને પળ બતાવે છે, ત્યારે જ્યારથી વિચારવાનું એ છે કે આ
જૈનધર્મની પ્રવૃત્તિ ચાલી આવે છે, ત્યારથીજ તે સમ્યક્ત્વ, સર્વ પ્રકા-
રના ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવામાં, મુખ્યપણે, પાયા રૂપ છે, એમ આપણ
સર્વને, અવશ્ય માનવુંજ પડશે ? કેમકે તે સમ્યક્ત્વ વિના, બીજા એક
પળ આત્મિક ધર્મની પ્રાપ્તિ, યથા યોગ્યપણે થઈ શકતી નથી, તેથી
બીજી અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓ કરવા છતાં પળ, જો સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત
ન થયું હોય તો, તે સર્વ ક્રિયાઓ, સ્વાર્થ સિદ્ધિ વિનાની ગણાય ?

વાસ્તે સમ્યક્ત્વ છે તેજ એક ધર્મનો દરવાજો છે, અને તેનુંજ વર્ણન, અમારા દૂંઢકભાઈએ, આપણો ચોપડીમાં સવિસ્તર પળે, સર્વ આચાર્યોથી નિરપેક્ષ થઈ, ઉલટ પાલટ કરી. આપણી માતિ કલ્પનાને આગલ કરીને લખી બતાવ્યું. । આવા મુખ્ય વિષયનો લેખ લખતાં એમને, કોઈપણ સિદ્ધાંતાદિકનો આધાર ન બતાવતાં, માત્ર આપણીજ માતિને આગલ કરી મુકી, તો શું ? એમણેજ આ ધર્મનો દરવાજો खोलीને બતાવ્યો છે કે ? કોઈ પૂર્વના મહાન્ મહાન્ આચાર્યો આ ધર્મનો દરવાજો खोलीને બતાવતા ગયા છે ? આ વાત શું મહ્યાત્માને જાણવા યોગ્ય નથી ? વાસ્તેજ કહીયે છીયે કે, જો એકાદ મહાપુરુષનું પળ નામ આગલ કરી, આ સમ્યક્ત્વના વિષયને લખીને બતાવતા તો, અમોને પળ ફરી પુછવાની જરૂર ન પડતી, અને તમારો લેખ પળ માન્યતારૂપે થઈ પડતો, પરંતુ તમોએ તો લેખ લખતાં એકે આચાર્યનું નામ ના આપ્યું, તેથી અમો એમ કહીયે છીયે કે, તમો દૂંઢકો સમ્યક્ત્વના સ્પર્શ માત્રથી તો દૂર થયા છો તેમાં તો, કાંઈ નવાઈ જેવુંજ નથી, પરંતુ સમ્યક્ત્વના મેદોના યથાવત્ જ્ઞાનપણાથી પળ દૂર થયેલા છો ? તેથીજ ઉલટ પાલટ પળે આપણી માતિ કલ્પનાથી, વિપરીત લેખ લખીને બતાવો છો, અને નતો કોઈ સિદ્ધાંતની પળ સાક્ષી લખી બતાવો છો, તેમજ નતો કોઈ આચાર્યનું પળ નામ લખીને બતાવો છો, તેમજ નતો કોઈ ગ્રંથ માત્રની પળ સાક્ષી બતાવો છો, વાસ્તે આવા પાયા વગરના લેખને તો, કોઈ તમારા જેવા જૈન મતનીશ્રદ્ધાથી દૂર થયેલા હશે તેજ માની લેશે ? પરંતુ સ્વરા જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા વાલા તો, કોઈ દિન પળ તમારા લેખનો આદર કરશે નહીં ? ॥ કેમકે જે સર્વ જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિનું મુખ્ય સાધન, અથવા સર્વ પ્રકારથી આત્મિક ધર્મની પ્રાપ્તિનું મુખ્ય સાધન રૂપ, સમ્યક્, છે તેનો વિચાર સર્વ મહાપુરુષોથી નિરપેક્ષ થઈ, તમારા

જેવા આજ કાલના જન્મેલા, સ્વછંદ પળાથી કરીને વતાવે તે તો, કોઈ દિન પળ યોગ્ય રૂપે ગણાયજ નહીં ? એટલો સામાન્ય પળાથી વિચાર તો, જે મૂર્ખમાં મૂર્ખ ગણાતો હશે, તે પળ જરૂર કરશેજ ?

ટૂંકકે—પૃષ્ઠ. ૧૧૨ થી, છ યત્ના (જયણા)નો અર્થ, સર્વ મહાપુરુષોથી નિરપેક્ષ થઈ, એકાદ પળ ગ્રંથનો આધાર લીધા વગર, આપણીજ મતિના ગોલા ગર ગડાવ્યા છે. । અને તદન વિપરીતપણેજ લક્ષ્મીને વતાવે છે. । અને તેની ટીપમાં લક્ષ્મીને વતાવે છે કે, “ કેટલાક ‘ આ છ યત્નાનો ’ તદન જૂદોજ અર્થ કરે છે, સમક્ષિતી જીવના સંબંધમાં તે બોલ ન ઉતારતાં મિથ્યાત્વીના સંબંધમાં ઉતારે છે, એટલે મિથ્યાત્વીને આવકાર વિશેષે—આવકાર, દાન, પ્રદાન, વંદન, અને ગુણગ્રામ, ન કરવાં. । મારા સમજવા પ્રમાણે, ઈર્મબુદ્ધિથી મિથ્યાત્વીને, આશો, પધારો, એમ ન કહેવું, અગર દાન ન દેવું, તે બરાબર છે, પણ ઘેર આવેલા હરકોઈ માણસને બોલાવ-વોજ નહિ, અગર હરકોઈ ધર્મના દુઃસ્વીને દાન કરવું નહિ, એવો કોઈ દિવસ જૈન શાસ્ત્રોનો ઉપદેશ હોયજ નહિ. ”

વિચાર—ટીપમાં તમોએ કાંઈ વધારે વતાવ્યું હોય તેમ નથી, શાસ્ત્રકારોનો પણ એજ અભિપ્રાય છે કેમકે તેઓએ પણ ધર્મ બુદ્ધિ-યીજ કરવાની મનાઈ કરેલી છે. ॥

॥ ગાથા ॥

સવ્વેહિંપિજિણોહિં દુજ્જયજિય રાગદોસ મોહેહિં
સત્તાણુકંપણઠા દાનં ન કહંપિ પહિ સિદ્ધં. ૧

અર્થ—દુઃસ્વેથી જીતી શકાય એવા રાગ, દ્વેષ, મોહ, ને જીતી લીધા છે જેમણે, એવા સર્વ તીર્થંકરોએ, પ્રાણીઓની અનુકંપાને વાસ્તે,

દાન દેવાનું કોઈ જગો ઉપર પણ નિષેધ કરેલું નથી. ॥

હવે વિચાર કરો કે, અમારા દૂંઢક ભાઈયે, પોતાની ટીપમાં, વધારે શું? કહીને બતાવ્યું, માત્ર વધારે તો તેમણે તેજ કરીને બતાવ્યું છે કે જે, છ યત્નોનો અર્થ ઉલટાવી, આપણી મતિ કલ્પનાનો અર્થ લખીને બતાવ્યો, અને કોઈ પણ પ્રકારનો આધાર લખીને બતાવ્યો નહીં. ॥

અહીં શાસ્ત્રકારોનો ‘ છ યત્નોનો ’ અર્થ જે છે તે લખીને બતાવીએ છીએ. ॥

॥ ગાથા ॥

નો અન્નતિથિયે અન્નતિથિયે દેવેય તહ સદેવેવિ ।

ગૌહિયે કુતિથિયેહિ, વંદામિ નવા નમંસામિ. ૧ ॥

નેવ અણાલિત્તો આલવેમિ, નોસંલવેમિ તહ તેસિં ।

દેમિ ન અસણાઈયં, પેસેમિ ન ગંધ પુપ્પાઈ. ૨ ॥

અર્થ—અન્યતીર્થિક, પરિવ્રાજક, । અન્યતીર્થિક દેવ રુદ્રાદિ, તેમજ ‘ જિનપતિમાને ’ તેઓ ગ્રહણ કરીને બેઠા હોય તેને પણ, વંદના, ૧ તેમજ નમસ્કાર ૨ કરુનહિ. ॥ ૧ ॥ હવે ત્રીજી, તેમણાં બોલાવ્યાબિના બોલવું નહિ. ૩ । વારંવાર પણ તેમણે બોલાવું નહિ. ૪ । અને ધર્મશ્રુદ્ધિથી તેમણે અશ્વનાદિક આપું નહિ, પરંતુ અનુકંપાથી આપવાની મનાઈ નહીં. ૫ । પુષ્પ ગંધાદિક પણ તેમણાં દેવની સેવામાંટે મેજુ નહીં. ૬ ॥ ૨ ॥

॥ “ છ યત્નાનાં નામ ” ॥ ૧ પરતીર્થિકાદિ વંદન, । ૨ નમસ્કરણ, । ૩ આલાપનં, । ૪ સંલપનં, । ૫ અશ્વનાદિદાનં, । ૬ પુષ્પાદિપ્રેષણં. ॥

॥ આ છ પ્રકારની યત્ના, પ્રવચન સારોદ્ધારમાં, તેમજ સમ્યક્ સમ્પતિ નામાગ્રંથમાં, તેમજ આત્મવિબોધાદિ, અનેક ગ્રંથોમાં લખેલી છે. ॥ તે વધાઈ ગ્રંથકારોથી નિરપેક્ષ થઈ, અમારા દૃઢક ખાઈ, નવીન પ્રકારથી, સ્વછંદપણે લખીને બતાવે છે. ॥

જૂવો પૃષ્ઠ ૧૧૨ થી. ૧ આલાપ-સમકિતીજીવ વીજા સમકિતી જીવને બોલાવાનો વિનય કરે જેમકે આવો પધારો. ॥

॥ ૨ સંલાપ-સમકિતી જીવને વિશેષે આદર સહિત બોલાવે, કુશલક્ષેમ પુછે, ઇત્યાદિ. ॥

॥ ૩ દાન-સમકિતી જીવને અન્ન-જલ મુશ્વવાસ-ધન આ-દિનું દાન આપે. (આ શ્રાવકે શ્રાવકની વાત છે, સાધુ-સાધુને અગર સાધુ શ્રાવકને અગર શ્રાવક સાધુને જુદા પ્રકારનું દાન આપે, જ્ઞાન દાન પણ દાનજ છે.) ॥

॥ ૪ પ્રદાન-વિશેષે દાન આપે. ॥

॥ ૫ વંદન-સમકિતી જીવને વંદન નમસ્કાર કરે. ॥

॥ ૬ ગુણગ્રામ-સમકિતી જીવની પુઠપાછલ તેનાં વચ્ચાણ કરે, ॥

॥ આ છ પ્રકારની યત્નાનું સ્વરૂપ, અમારા દૃઢક ખાઈ, કયા ગ્રંથથી, અથવા કયા સિદ્ધાંતથી, લખીને બતાવે છે, તેનું તો નામ નિશ્ચાન પણ જણાતું નથી, । તો પછી જે સમ્યક્ત્વને, ધર્મનાતો એક મૂલ રૂપે ગણેલું છે, । અને જે સમ્યક્ત્વને, ધર્મનાતો એક દ્વારરૂપે ગણેલું છે, । અને જે સમ્યક્ત્વને ધર્મના એક પાયારૂપે ગણેલું છે, । અને જે સમ્યક્ત્વને, ધર્મના એક આધાર ભૂત ગણેલું છે. । અને જે સમ્યક્ત્વને, ધર્મના એક સ્વજાના રૂપ માનેલું છે. ॥ એવા અમૂલ્ય સમ્યક્ત્વ રતન રૂપના અનેક ભેદો, મહાપુરુષોએ, સિદ્ધાંતોમાં કરીને બતાવેલા છે, તે ભેદોને છોડીદઈ, આજકાલના જન્મેલા અર્ધદગ્ધ પુરુષોએ જે નવીન પ્રકારથી કરીને બતાવેલા હોય, તે ભેદોને કબૂલ

કારણ એ શું ? આજથી થયેલું છે એમ ગણાશે કે ? તેનો વિચાર પાઠક વર્ગજ કરીને બતાવે, એટલે અમારે પણ બસ છે. ॥ અને જે આ છ યત્નાનો અર્થ ઢૂંઢક માફે લખ્યો છે, તે એકપણ ગ્રંથમાં લખેલો હોય એમ જાણતું નથી, તેથીજ અમો એ અર્થને નવીન પ્રકારનો કહીએ છીએ. ॥

॥ હવે અમો ભવ્ય જીવોના ઉપકાર માટે, ફરીથી ૬૭ બોલતું નામ, અને તેનો સામાન્ય માત્ર અર્થ, જે સિદ્ધાંત કારોએ કરેલો છે તેનો, પ્રથમ ટુંકમાં લેખ આપીને, તેનીજ નિષે પ્રાપ્તિ પદ્ધતિ, અમારા ઢૂંઢક માફનાં લખેલાં નામ, અને તેનો અર્થ પણ લખીને બતાવીએ છીએ, કે જેથી પાઠક વર્ગને સુગમતાથી તેની સમજ પડે. ॥

॥ સિદ્ધાંતકાર— ॥ ચાર સર્વદેહના. ॥

૧ પરમાર્થ સંસ્તવઃ, ૨ પરમાર્થ જ્ઞાત સેવન, ૩ વ્યાપક દર્શન વર્જન, ૪ કુદર્શન વર્જન, એવા સર્વદેહના જાણવી. ॥

॥ ઢૂંઢક— ॥ ચાર સર્વદેહના.

૧ પરમાર્થ સંસ્તવ, ૨ પરમાર્થ જ્ઞાત સેવન, ૩ વ્યાપક દર્શન વર્જન, ૪ કુદર્શન વર્જન, ॥

॥ સિદ્ધાંતકાર— ॥ ત્રણ લિંગ. ॥ ૧ શુશ્રૂષા, ૨ ધર્મરાગ, ૩ વૈયા વૃત્ત્ય, ॥

॥ ઢૂંઢક—ત્રણ લિંગ, ૧ શુશ્રૂષા, ૨ ધર્મરાગ, ૩ વૈયા વૃત્ત્ય, ॥

॥ અહીં સુધી અર્થમાં વિશેષ ફરક નહીં હોવાથી, નામ માત્રજ

લક્ષ્મીને વતાવ્યાં છે, અર્થ છે તે સિદ્ધાંતોથી જોઈ લેવો. ॥ અહીં સુધી
૬૭ માંના ૭ બોલ થયા. ॥

॥ સિદ્ધાંતકાર—॥ દશપ્રકારનો વિનય. ॥

૧ અરિહંત-તીર્થકરોનો વિનય, ॥

૨ સિદ્ધ-અષ્ટકર્મથી રહિતનો વિનય, ॥

૩ ચૈત્ય-જિન પ્રતિમાનો વિનય, ॥

૪ શ્રુત-આચારાંગાદિ સિદ્ધાંતાદિકનો વિનય, ।

૫ ધર્મ-સમાદિ યતિના દશ ધર્મનો વિનય, ।

૬ સાધુવર્ગ-સાધુના સમુહનો વિનય, ॥

૭ આચાર્યનો વિનય, ॥

૮ ઉપાધ્યાયનો વિનય, ॥

૯ પ્રવચન-સંઘનો વિનય, ॥

૧૦ સમ્યક્કનો, અને સમ્યક્કવાલાનો વિનય, ॥

॥ ટૂંઢક-પૃષ્ઠ. ૯૨ માં ॥ દશ વિનય. ॥

૧ અરિહંતનો,

૬ કુલ, અથવા એક ગુરુના શિષ્યો, ॥

૨ સિદ્ધનો,

૭ ગણ, અથવા ઘણા આચાર્યોના
શિષ્યો, ।

૩ આચાર્ય,

૮ સંઘ,

૪ ઉપાધ્યાય,

૯ સાધર્મી તથા

૫ સ્થિત્વર,

૧૦ ક્રિયાવંત.

એ દશનો વિનય કરે, એમ લક્ષ્મી જૈનમતના મુખ્ય રૂપ, અથવા
સમ્યક્ત્વના મુખ્ય કારણ રૂપ, ત્રીસરા બોલથી જુદા પડ્યા છે, તેનો
પાઠકે વિચાર કરવો. ॥

॥ સિદ્ધાંતકાર— ॥ ત્રણ શુદ્ધી. ॥

૧ જિનમત-તીર્થકરોષ કહેલા જીવાદિત્ત્વ, ।

૨ જિનમત સ્થિત-શુદ્ધ સાધુઓ, ॥

૩ જિન-વીતરાગ દેવ, ।

આ ત્રણ વસ્તુ વિના, વધુ જગત પ્રાપ્ત અસાર રૂપજ છે, એવો વિચાર કરવાથી સમ્યક્ત્વની શુદ્ધી થાય છે, તેથી એ ત્રણ શુદ્ધી કહી છે. ॥

॥ ટુંદક—॥ ત્રણ શુદ્ધિ. તદન વિપરીત લેખે છે, સમાકિતી જીવ હોય તે ૧ મન ૨ વચન ૩ કાયા એ ત્રણ યોગને શુદ્ધ પ્રવર્ત્તાવે. ॥

॥ સિદ્ધાંતકાર—પાંચ દૂષણ. ॥

૧ શંકા, । ૨ કાંક્ષા, । ૩ વિચિકિત્સા, । ૪ કુ દાદિ પ્રશંસા, ।

૫ કુ દાદિ પરિચય, ॥

॥ ટુંદક—પાંચ દુષણ રહિત પણું. ॥

૧ શંકા, । ૨ કાંક્ષા, । ૩ વિચિકિત્સા, । ૪ અન્ય તીર્થિક પ્રશંસા, । ૫ અન્ય તીર્થિક પરિચય. ॥

આ પાંચ દૂષણની વ્યાખ્યામાં, તાત્પર્યથી ફરક વિશેષ નહીં હોવાથી, નામ માત્ર લખીને બતાવ્યાં છે. ॥

અહીં શુદ્ધી ૩૭ બોલમાંથી ૨૫ બોલનો વિચાર કરીને બતાવ્યો છે. ॥

સિદ્ધાંતકાર—

પાંચ ભૂષણ.

૧ જિનશાસનને વિષે, કુશલતા. અર્થાત્ ચતુર. ॥

૨ પ્રભાવના—જિન શાસનને, આપણી જ્ઞાનાદિક શક્તિવડે કરીમે દીધાવે, તે પ્રભાવના. ॥

૩ તીર્થસેવા—સ્થાવર તીર્થ, શત્રું જયાદિ તીર્થોના મંદિરાની સેવા, જંગમ તીર્થ, શ્રુદ્ધ સાધુઓની સેવા, એવે પ્રકારની તીર્થસેવા.

૪ સ્થૈર્ય—આપ જૈન માર્ગથી ડગાવ્યો ડગ નહીં, અને વીજોને પળ ડગવા દે નહીં, તે સ્થૈર્ય.

૫ ભક્તિ—પ્રવચનની વૈયાવચ કરવા રૂપ. ॥

॥ ઢંઢક— પાંચભૂષણ.

૧ જૈનમાર્ગ—અને ધર્મની ભક્તિ કરે, જ્ઞાનાદિકની ભક્તિ કરે. ॥

૨ અરિહંત દેવ—(વર્તમાનકાલે શ્રીમહાવિ દેહક્ષેત્રે) વિચરે છે તેમની ભક્તિ કરે, અર્થાત્ મન વચનથી તેમના ગુણ ગ્રામ કરે, અને કાયાથી નમસ્કાર કરે. ॥

૩ સાધુ—સાધ્વી તથા સાધર્મીની યોગ્ય ભક્તિ કરે. ॥

૪ ધર્મથી અજાણ પ્રાણીને, અને ષડ્દર્શનના અનુયાયીઓને, ધર્મ સમજાવે, ચારજળ બેઠા હોય ત્યાં યુક્તિથી ધર્મસંબંધી વાત છેડે અને સૌને ધર્મરાગી બનાવે ॥

૫ ધર્મપામેલો માણસ ધર્મથી ડગતો હોય તેને, જ્ઞાનવડે અને જ-હર પડેતો દ્રવ્યાદિકની સ્થાય દઈને ધર્મમાં સ્થિર કરે. ॥

આ પાંચ ભૂષણમાં, નામ, અને અર્થ, બંનેને ફેરવીનાસ્વી, કેવલ આપણી મતિ કલ્પનાજ સ્વોટે સ્વોટી સિદ્ધાંતાકારોથી નિરપેક્ષ થઈને કરેલી છે, તેનો વિચાર અમો લાચીઆવ્યા છે. ॥

॥ સિદ્ધાંતકાર—પાંચલક્ષણ. ॥

૧ શમ, ૨ સંવેગ, ૩ નિવેદ, ૪ અનુકંપા, ૫ આ સ્તિક્ય. ॥

ટૂંકક—પાંચ લક્ષણ. ॥ ૧ શમ, ૨ સર્વેગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા, ૫ આસ્થા. ॥

આ પાંચ લક્ષણમાં પળ, વધારે ફરકજેવું નહીં જણાવવાથી અમોષ વિવેચન કર્યું નથી. ॥

સિદ્ધાંતકાર— આઠ પ્રભાવક. ॥

૧ પ્રવચની, ૨ ધર્મકથી, ૩ વાદી, ૪ નૈમિત્તિક, ૫ ત-પસ્વી, ૬ વિદ્યાવાન, ૭ અંજનાદિ સિદ્ધ, ૮ કાવિ. ॥

ટૂંકક—આઠ પ્રકારે પ્રભાવક. ॥

૧ પ્રવચની, ૨ ધર્મકથી, ૩ વાદી, ૪ નૈમિત્તિક, ૫ ત-પસ્વી, ૬ વિદ્યાવાન, ૭ પ્રસિદ્ધવ્રત, ૮ કાવ્ય શક્તિ, ॥

આ આઠ પ્રકારના પ્રભાવકમાં કેટલેક ઠંકાણે તો અર્થનો ફરક કર્યો છે, અને સાતમા પ્રભાવકમાં તો નામ શુદ્ધાં ફેરવી નાંચ્યું છે. ॥

સિદ્ધાંતકાર—

ષટ્ ભાવના. ॥

૧ આ સમ્યક્ક—	ચરિત્ર ધર્મનું મૂલ છે.
૨ આ સમ્યક્ક—	ધર્મનું દ્વાર છે. ॥
૩ આ સમ્યક્ક—	ધર્મના પાયારૂપ છે. ॥
૪ આ સમ્યક્ક—	ધર્મને આધારભૂત છે.
૫ આ સમ્યક્ક—	ધર્મના ભાજનરૂપ છે.
૬ આ સમ્યક્ક—	ધર્મના સ્વજાનારૂપ છે. ॥

ટૂંકક—પૃષ્ઠ ૧૦૯ થી—૬૬ ભાવનાનો અર્થ એજ પ્રમાણે

લસે છે, તેથી ફરી લસી વતાવતા નથી. ॥

સિદ્ધાંતકાર—

છ પ્રકારની યત્ના. ॥

- ૧ પર તીર્થિક સાધુ, અને તેમના દેવને વંદનાદિ વર્જન. ॥
- ૨ તેમણે નમસ્કારાદિ વર્જન. ।
- ૩ તેમની સાથે વિના બોલાવે આલાપ વર્જન. ।
- ૪ તેમની સાથે વિના બોલાવે વારંવાર સંલાપ કરવાનું વર્જન.
- ૫ ધર્મબુદ્ધિથી અશનાદિ પ્રેષણ વર્જન. ।
- ૬ ધર્મ બુદ્ધિથી પુષ્પાદિ પ્રેષણ વર્જન. ॥

ટૂંટક—છ યત્ના (જયણા)

૧ આ લાપ—સમકિતી જીવ બીજા સમકિતી જીવને બોલાવવાનો વિનય કરે, જેમ કે આવો, પધારો. ॥

૨ સંલાપ—સમકિતી જીવને વિશેષ આદર સહિત બોલાવે, કુશલ ક્ષેમ પુછે इत्यादि । ૩ દાન—સમકિતી જીવને, અન્ન-જલ, મુખવાસ, ધન-આદિનું દાન આપે, । આ શ્રાવકને શ્રાવકની બાત છે, સાધુ-સાધુને, અગર સાધુ શ્રાવકને, અગર શ્રાવક સાધુને, જુદા પ્રકારનું દાન આપે, જ્ઞાન દાનપણ દાનજ છે. ॥

૪ પ્રદાન—વિશેષ દાન આપે, ।

૫ વંદન—સમકિતી જીવને વંદન-નમસ્કાર કરે. ।

૬ ગુણ ગ્રામ—સમકિતી જીવની પુંઠ પાછલ તેનાં વચ્ચાણ કરે.

આ છ પ્રકારની યત્નામાં તો, સર્વ આચાર્યોથી અને સર્વ જૈનના ગ્રંથોથી નિરપેક્ષ થઈ, નામ, અને તેનો અર્થ, તદન નવીન પ્રકારથી જ કરીને વતાવ્યો છે. ॥

સિદ્ધાંતકાર—

છ આગાર. ॥

૧ રાજા બિયોગ, । ૨ ગણા બિયોગ, । ૩ બલા બિયોગ, ।
૪ સુરાબિયોગ, । ૫ કાંતાર વૃત્તિ, । ૬ ગુરુ નિગ્રહ. ॥

દૂંદક ભાઈ પળ, એજ નામથી લખીને વતાવે છે, તેથી ફરી
લખતા નથી, અર્થમાં પળ પ્રાપ્તિ ફરક જેવું નથી.

સિદ્ધાંતકાર—

ષટ્ સ્થાન. ॥

- ૧ અસ્તિજીવ—ઘટલે જીવ છે. ।
- ૨ તે જીવ નિત્યરૂપ છે, તેનો નાશ થવાનો નથી. ।
- ૩ તે જીવ, નવીન કર્મનો કર્તાપણ છે. ॥
- ૪ તે જીવ, કરેલાં કર્મનો ભોક્તા પળ છે. ॥
- ૫ તે જીવનો, કર્મથી છૂટકો થવાથી મોક્ષ છે. ।
- ૬ અને મોક્ષનો ઉપાય પળ છે. ॥

આ છ પ્રકારના સ્થાનમાં, અમારા દૂંદક ભાઈએ, નામ, તથા
અર્થમાં પળ, વિશેષ ફરક કરેલો નથી, તેથી અમો ફરી લખી
વતાવતા નથી. ॥

અહીં સુધી સર્વ મર્લીને સમ્યક્ત્વના ૬૭ બોલ પુરા થયા છે.

॥આ સમ્યક્ત્વના વિષયમાં, કોઈ વધારે જાણવાનો ઉદ્યમ કરશે
તેને, અમારા દૂંદક ભાઈએ એમ કેહશેકે, એતો ગ્રંથકારો લેખે છે,
અને તે ગ્રંથોને આપણે માનતા નથી, એમ કહીને ધોસ્વામાં નાસ્વશે,
તેમણે અમો એજ કહીયે છીએ કે, જો તમો ગ્રંથકારોનો લેખ માનતા
નથી તો ભલે રહેવાયો અને તમારાજ માનેલા સિદ્ધાંતોમાંથી, આ
ધર્મના દરવાજાને ખોલવાની કુંચીયો, અમોને વતાવો ? ઘટલે અ-
મારે પળ વસ છે, નહિતો અમો એજ કહીશું કે, ડ્યારથી તમારો
દૂંદક પંથ ઝૂમો થયો છે, ત્યારથીજ તમારા વાસ્તે ધર્મના દરવાજો

બંધ થયેલો છે. કેમકે તે ધર્મના દરવાજાની કુંચીયો, તમારા માનેલા સિદ્ધાંતોમાં તો છેજ નહિ. અને તે મૂર્તિપૂજકોના ઘરની કુંચીયો ચોરી લઈને, મરોડા મરોડી કરી, ઉલટ પાલટપણે બંધબેસતી કર્યાવિના, ધર્મનો દરવાજો खोलવાનો પ્રયત્ન કરોછો, તેથી તમો ગંઠીછોડાપણુ કરીને ધર્મના દરવાજામાં જબરજસ્તિપણે પેસવાનો પ્રયત્ન કરોછો. પરંતુ તમારા વાસ્તે તો તે સ્વરો ધર્મનો દરવાજો બંધજ થયેલો છે, અને તે સ્વરા ધર્મના દરવાજાની કુંચીયો પણ તમારા હાથમાં આવેલી નથી, એમ અમો સ્વાતરીબંધ કહીયે છે. અગર જો તમારા માનેલા સિદ્ધાંતમાં, તમારી લેખેલી ધર્મના દરવાજાની કુંચીયો, તમારી પાસે હોય તો તે સિદ્ધાંતના પાઠનીસાથે તેનું નામ પણ પ્રગટ કરીને બતાવો ? અમો તમારા અનુયાયીપણે વર્તન કરવાને જરાપણ વાર લગાડીશું નહિ, તેમ અર્દ્ધ દગ્ધના લેખને માનીશું પણ નહિ. ॥

इति ६७ बोलना तत्त्वाऽतत्त्वानो विचार संपूर्ण. ॥

इति श्रीमद्भि जयानंद सूरेश्वर लघुशिष्येनाऽमरमुनिना धर्मेना दरवाजा संवाधि सम्यक्त्वरूप सप्तषष्ठी बोल नाम्नःपंचम प्रकरणे तत्त्वाऽतत्त्व विचारःसंकलितः ॥

પ્રકરણ. ૭ મું. મિથ્યાત્વ.

॥ ટૂંઢક-પૃષ્ઠ, ૧૬૧ માં-મિથ્યાત્વના નીચે સમજાવેલા ૨૬ ભેદ સમજીને, તેનો સંઘટ્ટો ન થવા દેવા સાબચેતી રાખવી, એમ કહી. પૃષ્ઠ. ૧૭૧ માં (૩) અભિનિવેશિક. ॥ ની વ્યાખ્યા કરતાં લખે છે કે-શ્રી વીતરાગ દેવનાં વચનો ઉત્થાપે-ઉત્સૂત્ર પરુ પળાઃ કરે તે મનુષ્ય અભિનિવેશિક મિથ્યા ત્વી સમજવા. ઇત્યાદિ ॥

॥ વિચાર—ટૂંઢકભાઈ, પૃષ્ઠ. ૧૯૫ માં, મિથ્યાત્વના દશમા ભેદમાં લખે છે કે, (૧૦) વીતરાગે કહ્યું તે કરતાં અધિક પરુપે તે દશમું અધિક પરુપણા મિથ્યાત્વ. ।

એમ મિથ્યાત્વનો દશમો ભેદ લખી બતાવવા છતાં, ॥

જૈનના એકે સિદ્ધાંતમાં, એકંદરના સર્વાંશ રૂપથી, એમના કહેવા પ્રમાણે નહિ કહેલા એવા, આ મિથ્યાત્વના તો ૨૬ ભેદ. ।

* આ ચક્રની ટીપમાં લખે છે કે—(૧) તિલુત્તોના પાઠમાં અને વીંજી ઘળી જગાણ ‘ ચેદ્યં ’ શબ્દ સ્ખલ્લો જ્ઞાનના અર્થમાં વપરાયેલો છતાં તેને ‘ મૂર્તિ, ના અર્થમાં લઈને, તથા, નિસેપ, નો તદ્દન અવલો અર્થ લઈને, કેટલાક સાધુણ, પથરાની પૂજા પરુપી, અને પ્રાણિમાં ગ્રંથો રચ્યા. ॥

॥ (૨) ગુરોપિયન પંડિત ‘ હર્મનજેકોર્બાણ ’ આચારાંગ સૂત્રનો અંગ્રેજી તરજુમો કર્યો તેમાં, જૈન સાધુને માંસ ખાવું કલ્પે, એવો અર્થ કર્યો. આ બન્ને દૃષ્ટાંતમાં ફરક ઇટલોજકે, પેહલા દૃષ્ટાંતમાં જાણી બુઝીને ‘અ-પરાધ, થયો છે, અને વીંજા દૃષ્ટાંતમાં, ગુરુગમના અભાવે અજ્ઞાન છે. । અંધકારમાં કોઈક દિવસ દીપક આવશે, પણ ધોલ ફક્ક અજવાલામાં બેઠેલા કી કી વગરની આંખવાલને, પ્રચંડ સૂર્યપળ શું કરી શકશે ।

અને ત્રિજા પ્રકરણમાં કહેલા સમ્યક્ત્વના ૯ ભેદ. ॥ અને ચોથા પ્રકરણમાં ભિન્ન ભિન્ન વિવક્ષાથી વિચાર કરવાના વિષયોને, ૨૫ દૃષ્ટિના સ્વરૂપથી, અથવા ૨૬ બોલના રૂપથી, એક चीज ઉપર એકજ વસ્તુને અને એકજ પ્રસંગથી લાગુ પાડીને બતાવ્યા તે. ॥ તેમાં પળ જૈનનાં મુખ્યતા રૂપ બે પ્રમાણને છોડી, ચાર પ્રમાણ રૂપથી વ્યાખ્યા કરીને બતાવી તે, તેમજ નયોના વિષયમાં. । નિષ્કેષોના વિષયમાં તમોઽ મનઃ કલ્પનાથી લખીને બતાવ્યું તે ॥

આ ઉપર લખેલા વિષયોમાં, જૈન સિદ્ધાંતોથી તદ્દન વિપરીત પળાનું આચરણ કરી, અને સર્વ ગણધરાદિ મહાપુરુષોથી નિરપેક્ષ થઈ, જે મતિ કલ્પનાથી સ્વછંદપણે લેખ લખ્યો છે, તેથી અધિક અથવા ન્યૂન પ્રરૂપણા રૂપ મિથ્યાત્વના પાત્ર વાડીલાલ, અને વાડીલાલને માર્ગ બતાવનાર, વને છે કે નહીં ? તેનો વિચાર પાઠક વર્ગ કરે ? અગર તમોજ તમારી મેલે વિચાર કરીને જુવો ? એટલે અમારે વસ છે. ॥

॥ તેમજ સમ્યક્ત્વના ૬૭ બોલમાં પળ, સર્વ જૈન સિદ્ધાંતકારોથી, વિપરીતપણે આચરણ કરી, સ્વછંદપણાથી, કોઈ જગોપર તો તદ્દન વિપરીતાર્થ, અને કોઈ જગોપર ઉલટ પાલટપણાનો અર્થ, મિથ્યાત્વના પાત્રરૂપ બનીનેજ કરો છો ? ॥

તેમજ-પૃષ્ઠ. ૨૦૨ માં, (૨૨) મા, અવિનયને મિથ્યાત્વ ઠરાવ્યો તે, અને. (૨૩) મા માંહે ત્રીશ આશાતનાને મિથ્યાત્વ ઠરાવી તે. । આ અવિનય, અને આશાતનાને, કોઈ સિદ્ધાંતકારોએ પળ, મિથ્યાત્વ એવું નામ નહીં આપેલું છતાં, તમો મિથ્યાત્વ એવું નામ આપીને, અધિકપણું કરીને બતાવો છો. ।

॥ અને. પૃષ્ઠ. ૨૦૦ માં. (૧૪) મા, દયા ધર્મ ને અધર્મ સર્દહે તે મિથ્યાત્વ. । (૧૬) મા, હિંસા ધર્મને ધર્મ સર્દહે તે મિ-

ધ્યાત્વ. । (૧૬) મો ૨૭ ગુણ સહિત વર્તતા સાધુને, અજ્ઞાની અથવા મતા ગ્રહીણાથી અસાધુ કહે, તે મિથ્યાત્વ. । ઇત્યાદિ મિ-
થ્યાત્વના જે બોલોને લખ્યા છે, તેમાં ૨૪ માં બોલમાં, ધર્મ ને અ-
ધર્મ સદ્દેહે, એમ. । અને-(૧૫) માં બોલમાં, અધર્મને ધર્મ સદ્દેહે,
એમ. । (૧૬) માં બોલમાં, સાધુને અસાધુને કહે, એમ. । શાસ્ત્ર
કરો એ લખેલું છે છતાં, તમોએ-(૧૪) મામાં, દયા શબ્દ. । અને
(૧૫) મામાં, હિંસાશબ્દ. । અને (૧૬) મામાં, ૨૭ ગુણ વિગે-
રેના શબ્દો, આધિકપણે લખીને બતાવ્યા, તેપણ અધિક પ્રરૂપણા રૂપ
મિથ્યાત્વપણાનેજ અંગીકાર કરો છો. । કેમકે તમારા લખ્યા મુજબ
કોઈપણ જૈનશાસ્ત્રમાં લખેલું નથી. ॥

॥ અને-પૃષ્ઠ. ૧૭૫ થી, સંશયિક મિથ્યાત્વનું વર્ણન કરતાં, ।
પૃષ્ઠ. ૧૭૬ માં, લખ્યું છે કે, સંશયનો છુલાસો ન થાય તો પછી.
“તુમેવ સચ્ચંજં જીણેહંપવેદ્યં. ” અર્થાત્ તમેજ સાચાછો
તમે કહ્યું તે સત્ય છે, । એ શ્રી અચારાંગજીનું વાક્ય છે, એમ લખી
મનની સમાધાની રાખવાનું લખ્યું છે, તેનો અર્થ પણ નવીન પ્રકારનો
જ કરીને બતાવ્યો છે. તેમ પાઠ પણ નવીન પ્રકાર જેવોજ લાગે છે,
જૂવો તે વાક્ય, અને તેનો સ્વરો અર્થ, “તમેવસચ્ચં । જં જિણેહિં
પવેદ્યં. । ” છાયા. । તદેવ સત્યં યત્તજિનૈઃ પ્રવેદિતં. અર્થ.
જ્યાં સંશય પડે ત્યાં એમ વિચાર કરવાનો છે કે, તેજ વાત સત્ય
છે, જે જિનેશ્વર દેવોએ પ્રવેદન કરી છે, અર્થાત્ કહેલી છે, એમ
વિચાર કરવાનો અર્થ છે, પરંતુ, તમેજ સાચાછો, એવો અર્થ તે વા-
ક્યનો નથી. ॥

આ લેખો બતાવવાનું પ્રયોજન એ છે કે, તમારા દૂંઢકોને, એક
પણ સિદ્ધાંતના વાક્યનો અર્થ, યથા યોગ્ય નહીં સમજવા છતાં પણ,

કેટલાં લાંબાં ઘણાં ભરો છો ? તે તમારી પાકી ધિટાઇનુંજ પરિણામ જણાવો છો. ॥

હવે તમોજે, નીચેની ટીપમાં, આક્ષેપ કર્યો છે, તેનો કિંચિત્ વિચાર કરીને વતાવીએ છીએ.

‘તિસ્તુતો’ ના પાઠમાં, તેમજ વીજી ઘણી જગોએ જે ‘ચેદ્ય’ શબ્દ છે, તેનો અર્થ પ્રતિમાજ છે, અને એજ અર્થ, દૂંદની પાર્વતીના લેખથી પણ સિદ્ધજ થાય છે. ॥ જૂવો પ્રથમ સત્યાર્થ પૃષ્ઠ ૧૦૦ ઓ. ૧૧ માં, દૂંદનીજ લેખે છે કે, ટીકા ટ્વાકારોને ચેદ્ય શબ્દકા અર્થ, પ્રતિમા લિખામી હૈ તો મૂર્તિપૂજક આચાર્યોને પક્ષપાતસેં લિખા હૈ. ॥

આ લેખમાં અમો એટલુંજ પુછીયે છીયે કે, ટીકાકારો, અને ટ્વાકારોએ ‘ચેદ્ય’ શબ્દનો અર્થ “મૂર્તિ” કરેલો છે છતાં તમારા દૂંદકો, કોઈ પણ પ્રમાણિક ગ્રંથના અક્ષરોની સાક્ષી આપ્યા વિના, કેવલ આપણી મૂઢતાપણે, જ્ઞાનનો અર્થ કરીને વતાવે છે, તેતો તમારા જેવા મૂઢ હશે તેજ માનશે, પરંતુ ચતુર હશે તેતો જરૂર વિચારજ કરશે, ॥

તે શિવાય સત્યાર્થ પૃષ્ઠ. ૧૪૭ માં, દૂંદનીએ, જે નંદિસૂત્રના મૂલ પાઠમાં ગણાવેલા, વિવાહ ચૂલિયા સુત્રના, નવમાપાહુ ડાના, આઠમા ઉદ્દેશાનો, મૂલ પાઠ લેખ્યો છે, તેથી પણ મૂર્તિપૂજા, અનાદિપણાથી છે, એમ સાક્ષાત્પણે સિદ્ધજ થાય છે. ॥ પરંતુ ‘ચેદ્ય’ શબ્દને મૂર્તિના અર્થમાં લઇને. । તથા નિષ્પેપનો, તદન અવલો અર્થ લઇને. । કેટલાક સાધુએ, પથરાની પૂજા પરૂપી નથી. । પરંતુ તમારા દૂંદકોના હૃદયમાં, મહા મૂઢતારૂપ, પલિતનો પ્રવેશ થઈ જવા-

થી, તમારાં હૃદયજ, પથ્થર જેવાં બની ગયેલાં છે. । તેથી તે સૂત્રો-
ના પાઠોનો, અર્થજ અવલો જૂવો છો.

॥ જૂવો તે વિવાહ ચૂલિયાનો પાઠ, અને તેનો અર્થ, સત્યાર્થ,
પૃષ્ઠ ૧૪૭ થી,

યથા

॥ કહ્ વિહાણં મંતે મનુસ્સ લોણ પડિમા પળાંતા
ગોયમા અને ગવિહા પળાંતા ઉસમાદિય વદ્ધમાણ પ-
રિયંતે, અતીત અણાગણ ચૌવીસંગાણં તિત્થયર પડિમા,
રાય પડિમા, જક્ખ પડિમા, ભૂત પડિમા, જાવ ધૂમકે
ઉપડિમા, ॥ જિન પડિમાણં મંતે વંદમાણે અચ્ચમાણે,
હંતા ગોયમા વંદમાણે અચ્ચમાણે ઇત્યાદિ. ॥

હવે દૂંઢનીનો લખેલો અર્થ પણ લચીનેવતાવીયે છીએ તે નીચે પ્રમાણે.

અર્થ—હે ભગવાન, મનુષ્ય લોકમે, કિતને પ્રકારકી પડિમા
(મૂર્તિ) કહી હૈ, । ગૌતમ અનેક પ્રકારકી કહી હૈ. । ઋષભાદિ
મહાવીર (વર્દમાન) પર્યંત ૨૪ તીર્થકરોંકી, । અતીત અનાગત
ચૌવીસ તીર્થકરોંકી પડિમા, । રાજાઓંકી પડિમા, । યક્ષોંકી પ-
ડિમા, । ભૂતોંકી પડિમા, । જાવ ધૂમ કેતુકી પડિમા, ॥ હે ભગવાન
જિન પડિમાકી, વંદના કરે, પૂજા કરે, હાં ગૌતમ, વંદે, પૂજે, ઇત્યાદિ.

ઉપર લખેલા, વિવાહ ચૂલિયા સૂત્રના પાઠનો અર્થ, દૂંઢ-
ની એજ ઉપર લખ્યા મુજબજ કરેલો છે, અને પછી વીજામતલબના
વધારાનો પાઠ લચી, સમજ્યા વગર, ડંધા અર્થમાં ઉતરી પડી છે. ।
તેનો ખુલાસો જુવો અમારા યોજેલા ‘દૂંઢક હૃદય નેત્રાંજન પુસ્તકથી.

વિચાર કરો કે, અતીત કાલના તીર્થકરોની પ્રતિમાને પળ, વંદના કરે, પૂજા કરે એવું હુદ્ ભગવાન પોતે, ગૌત સ્વામીને કહે છે, તેથી અનાદિ કાલની જિનપ્રતિમા છે એમ સિદ્ધ થાય છે કે નહીં ? ॥ વલી જોવાનું એ છે કે, ઉવાઈસૂત્ર તથા વિપાકસૂત્ર, અને અંતગઢ સૂત્ર, આદિ સૂત્રોમાં જ્યાં યક્ષોના મૂર્તિ મંદિરોનું વર્ણન ચાલેલું છે, ત્યાં “ પુણ્ણભદ્દ ચેદ્દયે ” આદિના પાઠથી જ વર્ણન કરેલું છે, તેવી જ રીતે ‘ અરિહંત ચેદ્દય ’ પાઠથી વર્ણન છે અને તેનો અર્થ, મંદિર મૂર્તિનો, ટીકાકારોએ, તેમજ ટબ્બાકારોએ, કરેલો છે, । અને ઢૂંઢની પળ સત્યાર્થમાં લખે છે કે ‘ચેદ્દય’ શબ્દનો અર્થ ‘ પ્રતિમા ’ ટીકા, ટબ્બાકારોએ, પક્ષપાતથી કરેલો છે. । એમ લખી, ઉન્મત્ત પળાને ધારણ કરી, એક પળ પ્રમાણિક ગ્રંથની સાક્ષી આપ્યા વિના, આધુનિક મહા મુઢોનાં ગંદાં વચનથી આપના હર હડતા જૂઢની સિદ્ધાઈ કરવા મંડી પડી છે, પરંતુ ગુરુ પરંપરાથી આવેલો, અને હજારો આચાર્યોના એક મતથી, જૈન મતનાં હજારો સિદ્ધાંતો પર ચઢી ગયેલો હોવાથી, જ્ઞાનનો અર્થ કોઈ દિન પળ કરી શકાય જ નહીં, અને સાક્ષાત્ તીર્થકરને વંદના કરતાં છતાં પળ જે ‘ ચેદ્દય ’ શબ્દ વાપરેલો છે, તે પળ તીર્થકરોની પ્રતિમાને વંદન કરવા રૂપથી બીજા સર્વ તીર્થકરોનો આદરજ પ્રદર્શિત કરેલો છે, અને એજ વાક્ય, જિન પ્રતિમા જિન સારસ્વી, એવા જૈન સિદ્ધાંતની પળ સિદ્ધિજ કરાવે છે, પરંતુ તે તમારી મૂઢતાથી તમો જોઈ શકતા નથી, તેથી જ સિદ્ધાંતકારોને વૃથા નિંદો છો. । આ વિષયમાં વધારે ખુલાસો જોવો હોય તો જુવો, સમ્યક્ત્વ સહ્યોદ્ધાર, તથા અમારું યોજેલું ઢૂંઢક હૃદય નેત્રાંજન, અથવા આ તત્ત્વાસ્તત્ત્વના નિષ્લેષના વિષયમાં વિચારીને જુવો કે તમારી કેટલી મુઢતા થયેલી છે તે-

થી તમારા પાટા खुली જશે ? અગર જો કીકી વગરની આંખ્યો
 ચલા થઈ બેઠશો તો, પછી કાંઈ પણ જોઈ શકવાના નથી ॥
 તેથી તમને હર કોઈ એમજ કહેશે કે, પાકુ અભિનિવેશિકપણું લઈ
 બેઠેલા હોવા છતાં, પણ આપણો દોષ વૃથાપણે બીજા ઉપર આરોપીને,
 ધોલાફક બનવાને યાહો છો, પરંતુ એમ, ધોલા ફક બની શકાય
 નહીં ? । બાકી અમો તો પરંપરાથી શુદ્ધપણે આવેલો, અને ગુરુ મહા-
 રાજનો બતાવેલો, તત્વાસ્તત્વનો માર્ગ, તેને પૂર્ણ રીતે નહીં પહોંચવા
 છતાં પણ, સારી રીતે તે જૈનના માર્ગને, દિશાવલોકનના સ્વરૂપથી
 જોઈ, આનંદ નિમગ્ન થઈ રહીએ છીએ, તેથી સ્ત્રી સમુદ્રના દુધ જેવા
 તત્ત્વનું પાન કરવા ચલા ભવ્ય પુરુષોને, સ્વારા સમુદ્રના પાણી
 રૂપ તમારા તુલ્ય લેખથી, કોઈ દિન પણ તૃપ્તિ થઈ શકશે નહીં એમ.
 સ્વાસપણાથી વિચાર કરીને અને આવા અનુચિતપણાના લેખો લેખ-
 વાથી દૂર રહી, તમો જે કાંઈ તમારુ પોકલ ચલાવતા હોય; તેને ચાલ
 વાઘો, કોઈ તમોને આડુ આવે તેમ નથી ? પરંતુ અનહદ ફાજલપણે
 જઈ, જે જુઠ્ઠા આક્ષેપો કરો છો તેથી કોઈ રીતે પણ તમારા જુઠ્ઠા
 મતની જીંદગી, વધવાં પામશે નહીં ? ઇટલી હિત શિક્ષા લેખીને આ
 ગ્રંથના લેખની સમાપ્તિ કરું છું. ॥

इति श्री मद्विजयादानंद सूरेश्वरलघुशिष्येनाऽमरमुनिना धर्मना
 दरक्षजा संबंधि मिथ्यात्वनाम्नः सप्तम प्रकरणस्य तत्त्वास्तत्त्व विचारः
 समाप्तो जातः ॥

॥ श्रीः ॥

॥ ढुंढकना दया नामना ध्रुवतारानुं स्वरूप ॥

॥ हवे छेवटमां लखवानुं ए छे के, सम्यक्त्व, अथवा धर्मनो दरवाजो. लखवावाला लेखके, आपणा ग्रंथनी समाप्ति करतां, । पृष्ठ. २२३ मां पण, एक एवं वाक्य लख्युं छे के, जाणे, आपणी मुढता रुपना पहाडथी, एक अनघड पथ्थरज फेकेलो न होय, एम लागे छे. । अने बारिक दृष्टिथी विचारतां, बधा ग्रंथना वाक्यों पण प्रायें, अनघड पथ्थर रुपनांज छे. । परंतु बधा ग्रंथनां वाक्योंनो विचार, लखी शकाय नही, तेथी आ समाप्तिना एकज वाक्यना विचार रूप दिशानुं अवलोकन करावी, अमो पण अमारा लेखनी समाप्तिनी साथ, आ ग्रंथनी पण समाप्तिज करीये छीए.

॥ ते वाक्य नीचे प्रमाणे. पृष्ठ. २२३ थी, ।

॥ मोक्ष नगरीए लइ जती, सम्यक्त्वनी सडके जतां नय—निक्षेपनी, भूल भूलामणिमां, जो कोइ माणस धुं-चाइ जाय तो, तेणो मात्र 'दया' नामना ध्रुवतारा तरफ दृष्टि टेकववी, अने ए दीशा तरफज चाल्यां करवुं. । एथी वेहलो मोडो पण, ते, इच्छित स्थले पहुँचशे. पण जो तेटली दृष्टि पण न राखे तो, धृताराओ तेने आडा रस्ते दोरी, तेनुं सर्वस्व लूटी लइ, गत प्राण करी, तेने जंगलना गीध, अने कागडानो, भक्ष बनावशे. ।

॥ संपूर्णः ॥

॥ એમાં વિચાર એ છે કે—ઉપર લખેલો લેખકનો લેખ, અ-
 ભિનિવેશ રૂપ, મહા મિથ્યાત્વ ભૂતના આવેશથી, કેવલ મુઢતાથીજ
 લખાયેલો છે. । કેમકે, જૈનધર્મના પાયાનું જેટલું મંડાન છે, તે વધુ
 એ દયામયજ છે, વાસ્તે તેને માટે વિશેષપણે કાંઈ પણ લખવાની
 જરૂરજ નથી. । હા વિશેષમાં એ લખવાની જરૂર છે કે, નય-નિક્ષે-
 પની, ભૂલ ભૂલામણીમાં ઘુચાઈ જવાવાલા, જે આચારાંગ સૂત્રનો
 પાઠ છે, તેનાજ આધીન થઈ, વીતરાગ દેવના શુદ્ધમાર્ગની સડકનો
 રસ્તો છોડવો નહીં, પણ તેનાજાન પુરુષોને પુછીને, નિર્ણય કરવો,
 તેમ પ્રયત્ન કરતાં નિર્ણય ન થાય તો પછી “ તમે વ સચ્ચં જં-
 જિણોહિં પવેદ્યં ” અર્થાત્ તેજ સાચુ છે, જે જિનેશ્વર દેવોએ ક-
 હેલું છે. ! પરંતુ મારી સમજમાં હજી શુધી કાંઈ આવતું નથી. । એવો
 વિચાર કરી, જૈનધર્મનાં અનેક ફાંટામાંના એકાદ ફાંટામાં રહીને
 પણ, મધ્યસ્થ ભાવ અંગીકાર કરી લેવાનો છે. । પરંતુ મૂઢ પુરુષોનાં
 મૂઢતા ભરલાં વચનાંને હાથમેં ધરી, બાંદરફાલ ભરી લેવી
 નહીં, કે જેથી આપણો આત્મા અનંત મરણના ભયમાં આવી પડે. ।
 વાસ્તે સ્વેચ્છાથી ધ્રુવનો તારો તો એજ છે કે, । “ તેજ સાચુ છે
 જે જિનેશ્વર દેવોએ કહેલું છે ” । બાકી દયા નામના તમારા
 કલ્પિત ધ્રુવ તારા તરફજ કેવલ દ્વિષ્ટિ દેકવાને ચાલવાવાલાને તો,
 અવશ્ય કર્તવ્ય રૂપ ધર્મના કાર્યમાં પણ, વિપરીત વિચારથી, મુજા-
 ણે, આ ભવના સાર્થકથી, તેમજ પરભવના સાર્થકથી પણ, અષ્ટજ
 થવાનો પ્રસંગ આવે તેમ છે, પરંતુ લાભનો પ્રસંગ કદાપિ નહીં મેલવી
 શકે. । કેમકે, કેટલાંક ધર્મ કાર્યોમાં પણ, અદ્વિષ્ટિ ગત સૂક્ષ્મ જી-
 વોની વિરાધના, દ્રવ્યરૂપ હિંસાના સ્વરૂપથી થવા છતાં પણ, વીત-
 રાગની આજ્ઞાથી વર્તન કરતાં, આ ભવ નો, તેમજ પરભવનો પણ,

અનેક પ્રકારનો લાભજ, તેમાં જોવામાં આવે છે, પરંતુ તેમાં હાનિ કિંચિત્ માત્ર વાસ્તવિક પળે જોવામાં આવતી નથી. । વાસ્તે આ વિચારમાં “ સાધુ આશ્રિત, ” અને “ શ્રાવક આશ્રિત ” કેટલાંક દૃષ્ટાંતો આપીને, સમજાતિ કરી બતાવીએ છીએ, ॥

॥ ૧ જૂવોકે, દસ્તને રોકવો નહી, એવી ભગવાનની આજ્ઞા છે, અને હાજતવાલા સાધુને, વર્ષતા મેઘમાં પળ બહાર ભૂમિ જાવુ પડે છે અને તેમાં અદાષ્ટિગત અસંસ્થાતા અપ્કાયના જીવોની વિરાધના ત્રિ-વિધે ત્રિવિધેના પચ્ચસ્વાનવાલા સાધુથી પળ થાય છે તોપળ વિરાધ કથતો નથી પળ આરાધકજ ગળેલો છે. ॥

॥ इति प्रथमदृष्टांत ॥

॥ ૨ સાધુને, ભગવાનની આજ્ઞાથી, આઠ માસતક મર્યાદા પ્રમાણે વિહાર કરવો, અને વચમાં નદી આવે તો, વિધિસહિત ઉતરવી, પળ એક જગોપર વેસવું નહી. । હવે ર્હાં દયા નામના ધ્રૂવ તારા તરફ, દાષ્ટિ ટેકીને ચાલવાવાલો એક સાધુ, મડકીને, ગુરુને પળ કેહવા લાગ્યો કે, । અરે ગુરુજી, ત્રિવિધે ત્રિવિધેથી પચ્ચસ્વાન કરીને પળ, તમો, આ નદીને ઉતરી, છ કાયની વિરાધના કેમ કરોછો ? અને સંયમથી અષ્ટ કેમ થાવોછો ? ॥

॥ ગુરુજી—અરે માઈ શિષ્ય, ભગવાનની આજ્ઞા છે કે, એક જગોપર રેહવું નહી, વાસ્તે નદી ઉતરતાં, સંયમથી અષ્ટ થવાતું નથી, પળ, એક જગોપર વાસ કરવાથીજ, સંયમથી અષ્ટ થવાય છે, વાસ્તે એ ગામને છોડીને બીજે ગામ ચાલ. ॥

॥ ચેલો—એવી ભગવાનની આજ્ઞા હોયજ કેમ ? અને હોત તો દયા નામના ધ્રૂવતારા તરફજ દાષ્ટિ ટેકીને ચાલવાનુ બતાવ્યું કેમ ? ॥

॥ ગુરૂજી-અરે ભાઈ શિષ્ય, દ્રવ્ય માત્રના સ્વરૂપથી હિંસા થતી જણાય છે, પણ, ભગવાનની આજ્ઞાથી વર્તન કરતાં, ભાવહિંસાના પાપના અધિકારી થતા નથી. । કેમકે વિહાર કરવામાં લાભનો સમાવેશ વધારે રહેલો છે, અને ભગવાને પણ તે આજ્ઞા ફરમાવેલી છે. । ઇત્યાદિક અનેક યુક્તિથી સમજૂતિ કરવા છતાં પણ, દયા નામના ધ્રૂવતારાના મૂસલને પકડીને ચાલવાવાલા ચેલાઈ, એકપણ વાત અંગીકાર કરી નહીં, અને છેવટે આ ભવના હિતથી, તેમજ પરભવના હિતથી પણ, ભ્રષ્ટ્રજ થયો. ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીયદૃષ્ટાંત ॥

॥ ૩ એક જગોપર બે શિષ્યની સાથે, ચતુર્માસ રહેલા વૃદ્ધ સાધુઈ, વર્ષતા મેઘમાં, પ્યાલામાં, લઘુનીતિ કરી એક શિષ્યને, પરઠવાનું વહું, તો તે દયા નામના ધ્રૂવતારાને વલગેલા શિષ્યે, જવાબ દીધો કે, હિંસા થાય તેવું કામ અમો કરતા નથી, છેવટમાં બીજા શિષ્યે પરઠવ્યું, । આ બે શિષ્યોમાં, ધર્મી ? કયો ! અને અધર્મી ? કયો ! તેનો વિચાર કરવાનું, વાચકવર્ગનેજ સોંપીદેયે છીઈ. ॥

॥ ઇતિ તૃતીયદૃષ્ટાંત ॥

॥ ૪ એક સાધુ ગોચરી ગયા છે, શ્રાવકે ગરમ ભાત, દાલ, દુધ, વિગેરેનાં ઢાંકનાં ઝાડાડી આપવા માંડ્યું, તો તે વાઝકાયની હિંસાના ભયથી મુખપર પાટા ચઢાવવાવાલાઈ, લેવું કે નહિ લેવું. । કેમકે, મુખની વરાલ કરતાં, તે ગરમ ભાત આદિની વરાલ, ઘણીજ આકરી હોય છે, અને ઘણી દૂર તક ફેલાઈજવાથી, વાઝકાયની

હિંસા વધારે થવાનો સંભવ છે, । તેમજ તે શ્રાવકને આપતાં; દુર્ગ-
તિનો રસ્તો મળે કે સુગતિનો, આ વધી વાતનો પળ વિચાર કરવા-
નું, પાઠકવર્ગનેજ સોંપીદઉઠું. ॥

॥ ઇતિ ચતુર્થદૃષ્ટાંત ॥

॥ પળ વિશેષમાં ઇટલુંતો જરૂર કહુંછું કે ગુરુપરંપરાના સિદ્ધાંતને
છોડી, વિચાર વિનાનો, હઠપણાથી પકડેલો, દયા નામના ધ્રુવતા-
રાનો રસ્તો, જૈનધર્મથી ધ્રુજ કરવાવાલો નિવેડશે, પરંતુ જૈનધર્મની
પ્રાપ્તિ કરાવવાવાલો તો નહીજ થાય, । કેમકે ઉપર બતાવેલા ચારે
દૃષ્ટાંતમાં, વ્યવહારનયની અપેક્ષાથી, અદાદિગત સૂક્ષ્મજીવોની વિરા-
ધના, દ્રવ્યહિંસાના સ્વરૂપ માત્રથી જોવામાં આવે છે, પરંતુ નિશ્ચય
નયની અપેક્ષાથી, તે વર્તનમાં, આલોકમાં, તેમજ પરલોકમાં પળ,
હિતનોજ સમાવેશ રહેલો છે. । તેથી ભગવંતે સાધુની દયા તેમજ
બીજા જીવોની પળ દયા જાણીનેજ, આજ્ઞા આપેલી છે, । તેથી
મુખ્યત્વે કરીને દયાનોજ મારગ છે ? પળ તે હિંસાનો મારગ ન ગ-
ણાય, । પરંતુ જેઓને નયોના સ્વરૂપની બરોબર સ્વરૂપ ન પડતાં મુજા-
મળ થાય તો, તેમણે તે આચારાંગના પાઠનેજ વલગી રહેવું, એમ
રસ્તો પકડાવવાથી, તેઓ શુદ્ધ જૈનમાર્ગના રસ્તાથી ધ્રુજ ન દને, ।
બાકી કેવલ દયા નામના ધ્રુવતારાનું, મુસલ પકડાવતાં, ઉંધેરરસ્તે
પડેલાને પાછો, ઉંધેજ રસ્તે ચઢાવવા જેવું થાય છે. ॥

કોઈ અજાણ પુછશે કે, તે ચારે દૃષ્ટાંતમાં, દયાનો માર્ગ તે
ક્યાંથી આવ્યો ! ઉત્તરમાં જણાવવાનું. એજ છે કે, લાભાહ્લાભનો
વિચાર કરતાં, ભગવાનની આજ્ઞા દયા વગરની છેજ નહી. ॥

કેમકે ૧ પ્રથમ દૃષ્ટાંતમાં, દસ્ત રોકવા વાલા સાધુને, મહા વ્યા-
ધિના સંકટમાંથી, આજ્ઞા આપીને ભગવંતે બચાવેલો છે. ॥

૨ અને વીજા દૃષ્ટાંતમાં, ભગવંતે નદી ઉતરવાની રજા આપી,
નિત્યવાસના મહા દૂષણોથી તો સાધુને, અને વીજા સ્થલના લોકોને
સાધુના દર્શનથી, તેમજ તેના ઉપદેશે ધર્મની પ્રાપ્તિથી, અનંત જન્મ-
મરણના ભયથી પણ બચાવી, સ્વપરની દયાજ વિચારી છે. ॥

આ દૃષ્ટાંતમાં વિશેષ વિચારવાનું એ છે કે, જે સાધુએ, સૂક્ષ્મ
અને બાદર, બંને પ્રકારના જીવોની હિંસાનાં પચ્ચાન, ત્રિવિધેત્રિ-
વિધે, (અર્થાત્ મન, વચન, અને કાયાથી કરુ નહીં, કરાવું નહીં,
કરતાને ભલો પણ જાનુ નહીં એમ) કરેલાં છે, । એવા મહા ત્યાગી
સાધુને પણ, નદી ઉતરતાં, દવ્યપણાથી સૂક્ષ્મ ‘છ એ, કાયાના જીવો-
ની વિરાધના થવા છતાં પણ, ભવિષ્યકાલમાં અનેક પ્રકારનો
લાભ જાળીને, ભગવંતે રજાજ આપેલી છે. (તેનો પાઠ, આચારાંગ
સૂત્રના મૂલમાંજ છે, અને તેનો ઉતારો, સમ્યક્ક શલ્યોદ્ધારના પા-
છલા ભાગમાં, આપેલો છે. । તેથી અમોએ લખીને બતાવ્યો નથી.)
જ્યારે એવા મહા ત્યાગીને પણ, નદી ઉતરવાથી, લાભજ ગણેલો છે,
તો પછી, જે ગૃહસ્થો કેવલ બાદર જીવોની હિંસાનાં પચ્ચાન કરી,
સંસારના અનેક પ્રકારના સુખમાં મગ્ન થઈ, રાત, અને દિન, સર્વ પ્ર-
કારના મહા શસ્ત્રરૂપ તો, ‘અગ્નિનો’ આરંભ કરી રહ્યા છે, તેમજ
મળોભર પાણીને ઢોલી ‘અપ્કાયના જીવોનો’ પણ ઘાળ કહાડી રહ્યા
છે. તેમજ ‘હરિકાયનો’ પણ નાના પ્રકારથી ભોગ કરી રહ્યા છે, ।
તે સિવાય ઘર, હાટ વિગેરેને બંધાવતાં સમારતાં ‘ત્રસકાયના જી-
વોનો’ પણ આરંભ કરી રહ્યા છે, । તેમજ અનેક પ્રકારના વેપાર કરતાં
પણ ત્રસ કાયના જીવોની વિરાધનાનો અંતજ જણાતો નથી, । એવી રીતે

સદાકાલપણે ‘છૂંકાયના’ મહા કુટામાં બેઠેલા છે, તેવા ગૃહસ્થોને, કિંચિત્ માત્રના આરંભવાલા ‘ જિનપૂજનમાં, મહા મૂઢતાને ધારણ કરી, હિંસા થાય છે, હિંસા થાય છે, એવો જુઠો પોકાર કરી, । આ ભવનો, તેમજ પરભવનો, સર્વ પ્રકારથી નિસ્તાર કરવા વાલી, અને શ્વેતાંબર, દિગંબરના, લાઘ્વો આચાર્યના એક મતથી, જૈનનાં લાઘ્વો પુસ્તકો ઉપર સાસ્વતા, તેમજ અસાસ્વતા, જિનર્થિબના સ્વરૂપથી ચડી ચુકેલી, અને અન્યમતના પુરાણગ્રંથાદિકથી, અસાસ્વતી પ્રતિમાઓ સાક્ષીરૂપે થયેલી, અને જૂની જમીનથી સાક્ષાત્પણે જિન મૂર્તિઓ બહાર આવી ભવ્ય પુરુષોને દર્શન આપી રહેલી, એવા અલોકિક ચમત્કાર વાલા, વીતરાગદેવની ભક્તિથી, ધ્રુષ્ટ કરી, કેવલ વીતરાગ દેવનીજ નિંદ્યા કરવા વાલા બનાવવા, એ કેવા ધર્મિયો સમજવા, ? । તેનો વિચાર કરવાનું વાચકવર્ગને સોંપી, દર્દને હું મારા ચાલતા બીજા વિષયના વિચારને વલગી પડું છું. ॥

૩ ગુરુના આધીનમાં રહેવાથી શિષ્યને, તત્ત્વજ્ઞાન મળે, અને તત્ત્વજ્ઞાનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય, । વાસ્તે ગુરુની આજ્ઞામાં શિષ્યને રહેવું, એવી ભગવાનની આજ્ઞા છે, તે પણ તે શિષ્યની દયાને માટેજ છે, અને જે સામાન્ય માત્રના કાર્યમાં, મૂઢપણાનું મૂસલુ પકડી, ગુરુ ભક્તિથી ધ્રુષ્ટ થયેલો છે, તે બીજા કયા ગૂઢ તત્ત્વોનો, અધિકારી બનવાનો છે. ? । અને તે તત્ત્વ વિનાનો, એકે ભવનું સાર્થકપણું કરી શકવાનોજ નથી, ॥ વિચારી જોતાં એજ ગતિ, અમારા દૂંઢક ભાઈ-ઈયોની પ્રથમથી થયેલી ચાલી આવે છે, અને તે આજ સુધી પણ, મૂઢપણાનું મુસલ હાથમાં ધરી, આપણે આપ સર્વજ્ઞ બની, પૂર્વના મહાન્ મહાન્ આચાર્યોને પણ, સર્વથા પ્રકારથી તુછ ગણી, તેમની નિંદા કરવાનેજ મંડી પડે છે. । અને તે આજકાલના જન્મેલા, અને સર્વ પ્રકારની લાલચવાલા, । સર્વ પ્રકારથી તુછ, અને મહા વિકલરૂપ,

મુઠપણાથી પકડી રાखेલા આપણા મુસલ જ્ઞાનનો, પથારો પાથરી, લોકોને, મોક્ષમાં પહોંચાડવાને, તત્પર થઈ જાય છે. ? । આતે કયા પ્રકારની મહા મૂઢતા સમજવી ? । અને તે મહા પુરુષોથી વિપરીતોના વચનમાં, કેટલી શુદ્ધતા, અને સરલતા, તેમજ ગંભીરતા, આવેલી છે તે, અમારા યોજેલા નેત્રાંજનથી, તેમજ આ તત્ત્વાસ્તત્ત્વના વિચારથી, વાચકવર્ગ પણ સમજી લેશે, તેથી અમો ઇહાંપર વધારે લઘ્વું વંધ કરીએ છીએ. ॥

॥ ૪ ગોચરીમાં લઘુતા, અને સંયમ ઘાતાદિકના ૪૨ દોષ ટાલીને, કાલ વચ્ચે, વાસી, વિદલ, ત્યાજીને ભિક્ષા કરવી, વિકાલે ભિક્ષા ન મળવાથી, આર્તધ્યાન, । અને વાસી, વિદલથી, આત્મ પરાત્મ ઘાતથી, વચાવી, ભગવંતે, સાધુની દયાજ વિચારી છે, ।

એવી રીતે સાધુના વિષયમાં, જે જે ભગવંતની આજ્ઞા છે, તે તે વિહારાદિક કેટલિક આજ્ઞામાં, નય નિષ્કેપાદિકના વિષયથી અજાન, સ્થૂલ દૃષ્ટિવાલાને, અદૃષ્ટિગત સૂક્ષ્મ જીવોની વિરાધના, વ્યવહારદૃષ્ટિથી માલમ પડે છે, । પરંતુ જ્ઞાની ગુરુની સૂક્ષ્મદૃષ્ટિને વલગીને ચાલવાવાલાને, નડતર આવતી નથી, અગર જો ગુંચવણ આવી પડે તોપણ, “ તમેવ સત્ત્વ ” એ આચારાંગના વાક્યને વલગી રહી, અને મહાપુરુષોના કરેલા વિચારને અનુસરી, ચાલવાવાલા પુરુષોને શુદ્ધ સકડના રસ્તા ઉપર ફરીથી ચઢી આવી જવાનો સંભવ છે, પરંતુ જેઓ સર્વ મહાન્ આચાર્યોને તુછ ગણી, મહા મૂઢતાના મુસલને હાથમાં ધરી, કેવલ કુર્ત્તકોનાજ મુસલને કુટવાવાલા છે, તેઓને કોણ સમજાવસે ? । અને ક્યારે સમજસે ? તેનો વિચાર તો કોઈ અતિશય જ્ઞાનીજ કહી વતાવે. ॥

॥ ઇટલું કહી, સાધુના વિષયનાં દૃષ્ટાંતોના વિચારની સમાપ્તિ

કરી, સામાન્યપણાથી કેટલાંક, શ્રાવકના વિષયનાં દૃષ્ટાંત બતાવી,
મારા લેખની પળ સમાપ્તિ કરીશ. ॥

इति हिंसा अहिंसा विषये साधु संबंधिक दृष्टांतिक विचारः

॥ હવે શ્રાવક સંબંધિક હિંસા અહિંસા વિષયે દૃષ્ટાંતિક વિચાર લેખીને બતાવીએ છીએ. ॥

॥ જુવોકે-મૂર્તિપૂજક, અને દૂંઢક, શ્રાવકના વિષયમાં, સંસાર મુસ્વાર્થે થતા, અનેક પ્રકારથી છકાયના કુટાના વિષયને છોડીને, કેવલ ધર્મનેજ લગતાં, ૧ દયા ધર્માશ્રિત, અને ૨ ભક્તિ ધર્માશ્રિત, કરવા પડતા આરંભથી પળ, ધર્મનીજ રક્ષા થવાના સંભવનાં, સાધારણપણાનાં, કેટલાંક દૃષ્ટાંતો આપીને, પેલા દયા નામના ધ્રુવતારાને પકડાવવાવાલા, કેવલ વીતરાગ દેવની ભવ્ય મૂર્તિની ભક્તિથી, ભવ્ય પુરુષોને અષ્ટ કરવાને, ધ્રુવતારાપણું કરેલું છે, એમ સ્વાતરી કરાવીને આપીશ. અને તેનો લેખ પળ સર્વથા પ્રકારથી જુઠોજ થયેલો છે, એવી પળ સ્વાતરી ભવ્ય પુરુષોને થઈ જસે. ।

॥ દૃષ્ટાંતોની નોંધ નીચે પ્રમાણે ॥

॥ ૧ જુવોકે અનાથ, લુલાં, લંગડાં, રોગી, પશુ તેમજ પંચીઓ વિગેરે મુસ્વાર્થે, હરિકાયનો આરંભ ન ગળતાં, લીલો ચારો પળ નાલ્ખીને, અને તૃષા પીડિતને અપ્કાયનો આરંભ ન ગળતાં, કાચુ પાળી પાડને, દયાથી ધર્મની પ્રાપ્તિને માટે શ્રાવકો, તેમની રક્ષાજ કરે છે, અને શ્રાવકોનો તે ધર્મજ છે, અને તે લાભાઽલાભના કારણવાલો ભગવંતની આજ્ઞાથીજ કરાય છે, એમ કોણ કબૂલ નહીં કરે ? । કેમકે અન્ન પુત્રે, પાળ પુત્રે, ઇત્યાદિ નવ પ્રકારના દાનથી, શ્રાવકોને પુણ્યની પ્રાપ્તિ થવાનું સિદ્ધાંતમાં કહેલું છે. તેથી શ્રાવકોના તે કર્તવ્યનું સાર્થક-

પળુંજ છે. પરંતુ નિરર્થકપળું નથી. । અને વર્તમાનમાં પળ દયા નામના ધ્રુવતારાને વલગીને ચાલવાવાલા દૂંઢકમાંથી પળ દૂંઢકરીને બહાર પડેલા, એક તેરા પંથના ધિઠાઓ વિના, સર્વ શ્રાવકોને ચાલું-પળે વર્તન કરતા પળ જોડયે છીયે. ॥

॥ ઇતિ પ્રથમ દૃષ્ટાંત ॥

॥ ૨ એજ પ્રમાણે ભૂષ, અને તૃષાથી, પીડાતા માણસને, અનુ-કંપા [દયા] ધર્મથી, અપ્કાયાદિકની વિરાધનાનો વિચાર ન કરતાં, ખવિષ્યમાં લાભાડલાખના મુદાવાલી, ભગવંતની આજ્ઞાને અનુસરી, શ્રાવકો તેનો સર્વ પ્રકારથી સંતોષજ કરે છે.

॥ ઇતિ ૧ દયાધર્માશ્રિત દ્વિતીય દૃષ્ટાંત ॥

॥ આ સૂચના માત્ર, બન્ને દૃષ્ટાંતોના દિગ્દર્શનથી, “૧ દયા શ્રિત ” ધર્મનું સ્વરૂપ બતાવી, હવે “ ૨ ભક્તિ ધર્માશ્રિત ” દૃષ્ટાંતોના દિગ્દર્શનથી, ધર્મનુંજ સ્વરૂપ પ્રગટ કરીને બતાવીએ છીએ.

॥ ૧ એક સાધર્મીભાઈ, કારણવશથી, ખૂલ્યો, અને તરસ્યો, રસોડનો વચ્ચત વીત્યા પછી, શ્રાવકનું ઘરજાણીને આવ્યો છે. । અથવા અનેક સાધર્મી ભાઈયો આવ્યા છે, । તો તે વચ્ચતે સાધર્મીયોની ભક્તિ કરાવી, એવી ભગવંતની આજ્ઞાને અનુસરી, અપ્કાય, અગ્રિકાય, હ-રિકાય, આદિકના આરંભને ગૌણપણે કરી, અને સ્વામિભક્તિને મુ-ખ્યપણે કરી, તે આવેલા શ્રાવકોને પ્રથમ જલપાનાદિકથી સંતોષ કરાવી, પછી સ્નાનાદિકનું નિમંત્રણ કરી, અને છકાયના કુટાને

પણ ગૌણપણે રાखी, સર્વ પ્રકારથી નવીન રસોડ કરાવી, ધર્મી શ્રાવક તો તેમની ભક્તિજ કરશે, તેપણ ધર્મનીજ સ્વાતર કરસે, । કેમકે ગમેતેવો શ્રાવક હોય, અને ગમેતેવી અવસ્થામાં પડેલો હોય, તોપણ તે અનુકંપાનું પાત્ર થતો જ નથી પરંતુ ભક્તિનુંજ પાત્ર ગણેલો છે, ॥ ઇતિ ભક્તિધર્મ આશ્રિત પ્રથમ દૃષ્ટાંત ॥

॥ ૨ સાધુજીને, વીજેગામ વંદના કરવા, ટોહું મેલવીને જતાં, અથવા પોહવાડવાને જતાં, અથવા ગામની નજીક આવેલાને લેવા જતાં, અથવા મોટી તપસ્યા કરેલા સાધુને વંદના કરવા જતાં, અથવા સંથારો કરેલો હોય તે સાધુને વંદના કરવા જતાં, ગાડી, ઘોડા, બૈલ, વિગરેનો અનેક પ્રકારનો આરંભ લક્ષમાં લીધા વગર આપણો તરવાનો માર્ગ છે, એમ સમજીને, શ્રાવકો, સાધુની ભક્તિજ કરે છે, । સાધુની ભક્તિ કરવી એવી ભગવંતની આજ્ઞા છે, તેપણ લાભાસ્લાભના કારણ-વાલીજ છે, તેથી તે શ્રાવકોને, ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન કરતાં, અને તેમાં આરંભ થવા છતાં પણ, તે કલ્યાણ માર્ગનાજ પાત્ર બને છે. । પરંતુ દુર્ગતિના પાત્ર બનતા નથી. । એજપ્રમાણે જિ-નમૂર્તિના પૂજનમાં, કિંચિત્માત્રનો આરંભ થવા છતાં પણ, ભગવંતની ભક્તિ શ્રાવકોએ, દ્રવ્ય, અને ભાવ, વન્ને પ્રકારથી કરવી, એવી ભગ-વંતની લાભાસ્લાભવાલી આજ્ઞાપ્રમાણે, ભક્તિ કરવાવાલા શ્રાવકો, કલ્યાણ માર્ગનાજ પાત્ર બને છે, । બાકી જે વીજા અનેક પ્રકારના, રાગી, દ્વેષી, દેવોની, માન્યતા રાખે, શીતલા પૂજે, ગનગોર કરે, ક્ષત્ર્યમદિક અનેક પ્રકારથી કેવલ સંસારના સુખાર્થે, સર્વકુછ કરે. । અને આપણા તરણતારણ વીતરાગદેવની મૂર્તિ દેસીને, જેમ દેવા-ધિષ્ટિત પરશુરામનો કુહાડો, ક્ષત્રિયોને દેસીને, વલવા લાગી જતો હતો તેમ, વીતરાગ દેવ ઉપર દ્વેષાધિષ્ટિત હૃદયવાલા થઈ, હૃદયમાં

બલવાને લાભીજાય. તેજ દુર્ગતિના ધાત્ર થને । વાંકી સંસારી
લાલચવિનાના ભગવાનની ભક્તિ કરવાવાલા તો, દુર્ગતિમાં જાયજ
નહી. ॥ ઇતિ ભક્તિધર્મ આશ્રિત દ્વિતીયદૃષ્ટાંત ॥

॥ ૩ ચતુર્માસમાં, અથવા કોઈ વચ્ચે શેષકાલમાં, એક ગામમાં
સ્થિતિ કરીને રહેલા પંડિત સાધુને, અથવા તપસ્વી સાધુને, તેમજ
સંધારો કરેલા સાધુને, અનેક ગામના શ્રાવકોનાં ટોળાં ને ટોળાં,
બંદના કરવાને રસ્તાના અનેક પ્રકારના આરંભને વિસારીદઈ,
કેવલ ભક્તિની સ્વાતરજ, આવતા આપણે જોઈએ છીએ । અને સાધુજી
રહેલા છે તે ગામના શ્રાવકો, અનેક ગામથી, ભક્તિને માટે આવેલા
શ્રાવકોના, બૈલ, ઘોડા, આદિના સ્નાનપાનની તજવીજ કરતા પણ
જોઈએ છીએ. । તેમજ તે આવેલા શ્રાવકોના, સ્નાનપાનની તજવીજમાં,
અપ્કાયની વિરાધના ન ગણતાં, પાંખીનીતો કઢાઓ ને કઢાઓ
માંડી દેછે, । અને અપ્કાયની વિરાધના ન ગણતાં, મોટા મોટા
ચૂલાને ચેતાવી મુકે છે, । અને હરિકાય વિગરેનાં મોટાં મોટાં પોટ-
લાંને તો ગણેછેજ કોણ ! એવી રીતે, છાં કાયની વિરાધનાને,
કિંચિત્માત્ર પણ ધ્યાનમાં ન લાવતાં, સર્વ પ્રકારના સગવડની સાથે,
કેવલ ધર્મના આધીન થઈ, ભક્તિને માટેજ કરતા જોઈએ છીએ. ।
અગર જો તમો એમ કહેવાને માગતા હોય કે, સાધુજીની ભક્તિના વશ
થઈ, તે ગામના શ્રાવકો, આવેલા શ્રાવકોની ભક્તિ કરે છે, તો તે
તમારી મરજીની વાત છે. । અગર જો એમ કહેવા માગતા હોય કે,
સાધર્મી ભાઈ ઘરે આવે તો, સાધર્મીએ સાધર્મી ભાઈની ભક્તિ અવશ્ય
કરવી, તેથીજ તે આવેલા સાધર્મી ભાઈઓની અમોએ પણ ભક્તિ
કરેલી છે, । એ વાતનો વિચાર, તમારી સુશી ઉપર છોડીદઈ, અમો-
તો એટલુંજ કહીએ છીએ કે, કેવલ ધર્મનેવાસ્તે, ભક્તિના આધીન થઈ,

આવેલા શ્રાવકોની સગવડ કરેલી છે. તે સિવાય બીજો એક પ્રકાર કેહવાની સગવડ નથી. ॥

॥ ઇતિ ભક્તિધર્મ આશ્રિત તૃતીયદૃષ્ટાંત ॥

॥ ૪ અને એવીજ રીતે, ઉપર બતાવેલા વિષય પ્રમાણે, જે ગામમાં, દ્રવ્ય નિષ્કેપના વિષયવાળો, “દીક્ષા મહોત્સવ” થાય છે, તે ગામના શ્રાવકો, અનેક પ્રકારના આરંભને નહીં ગણતા હુવા, આવેલા શ્રાવકોની સગવડ પળ, કેવલ ધર્મનેજ આધીન થઈ કરતા જોઈએ છીએ. અને એજ પ્રમાણે “સાધુના મરણ” બાદ, દ્રવ્યનિષ્કેપના વિષયરૂપ શરીરનો, દાહ કરવાને, ભક્તિને વશ થઈ ભગવાનના શરીરનો દાહ કરવાને ભેગા થયેલા, દેવતાઓની પરે આવેલા શ્રાવકો, સાધુની ભક્તિને માટે, અનેક પ્રકારના દૂસાલા, તે મૃતક શરીર ઉપર, વર્ષાવી, સેંકડો રૂપૈયાનો સ્વર્ચ કરતા પળ, આપણે જોઈએ છીએ. અને અનેક પ્રકારના આરંભને નહીં ગણતાં, આવેલા શ્રાવકોની ભક્તિપળ સ્થાયિક ગામના શ્રાવકોને કરતા જોઈએ છીએ. અને તે મૃતક શરીરને, બહાર લઈ જવાને, મોટો સ્વર્ચ કરી વિમાન બનાવતા પળ જોડીએ છીએ. પરંતુ તમારા, અને ટૂંકની પાર્વતીના, લક્ષ્યામુજબ, “દ્રવ્યનિષ્કેપ” સર્વથા પ્રકારથી “અવશ્ય” રૂપે નિરર્થક હોત તો, મુર્તિપૂજકોની પરે, દીક્ષા વચ્ચે અને તે મૃતક શરીરની પાછળ, આટલો વધો આરંભ કરતા નહીં ! પરંતુ તમારે પળ અમો કરતા જોડીએ છીએ, તેજ દ્રવ્યનિષ્કેપના સાર્થકપણાનો મજબૂત પુરાવો છે ॥

इति भक्ति धर्म आश्रित चतुर्थ दृष्टांत ॥

હવે અમો વધારે દૃષ્ટાંતો ન આપતાં, આપેલા દિગ્દર્શનરૂપ દૃષ્ટાંતોનો, તાત્પર્ય જણાવીએ છીએ, એમાં તાત્પર્ય એ છે કે, પ્રથમ સાધુના કર્તવ્યો સંબંધિ, દૃષ્ટાંત ચાર વતાવ્યાં હતાં, તેમાં દ્રવ્યનયની અપેક્ષાથી, કિંચિત્માત્ર સૂક્ષ્મ જીવોની વિરાધના, દ્રવ્ય માત્રના સ્વરૂપથી, થવા છતાં પળ, ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે સાધુ વર્તન કરે છે તેથી, તે વિરાધક થતા નથી. । પળ જૈન માર્ગના આરાધકજ ગણેલા છે. । આ વાતથી વિચાર કરો કે, સર્વ પ્રકારે નિરારંભી સાધુથી પળ આપના કર્તવ્યોમાં થતી સૂક્ષ્મ જીવોની વિરાધના, ટાલી સકાતી નથી, તોપળ, ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન કરવાથીજ, સંસારના અગ્રોર દુઃખથી મુક્ત થવાનો સંભવ છે, પરંતુ મૂઢપણાથી કલ્પેલા, દયા નામના ધ્રુવ તારાને, વલગીને ચાલવા ચાલાનો તો, નિસ્તાર, ત્રીન કાલમાં પળ થવાનો સંભવ જણાતો નથી. ॥

હવે જૂથો કે સદાકાલ આરંભમાંજ બેટેલા, શ્રાવકાશ્રિત આપેલા દૃષ્ટાંતોના વિચારથી, પ્રથમ “ દયા ધર્માશ્રિત ” વેદદૃષ્ટાંત આપ્યાં હતાં, તેમાં પશુ, પંચીની, રક્ષામાં, લાભાડલાભના વિચારથી, આપેલી ભગવંતની આજ્ઞાને બાજુ ઉપર મુકીને, અને દૂંઢકમાંથી પળ દૂંઢીને વહાર પડેલા, તેરા પંચીનીતરાં, તુચ્છપણાના વિચારથી તે જીવોના સંબંધે, આરંભ ભરેલા આગલ પાછળના વિચારને મનમાં લાવવાવાલા, અને કેવલ દયા નામના ધ્રુવતારાને દૃષ્ટિ ટેકીને ચાલવાવાલા, તે શ્રાવકો કયાધર્મના અધિકારી બને તેમ છે ? તેનો વિચાર કરી જો જો, । અમો તો એજ કહીએ છીએ કે, સિદ્ધાંતકારોના વિચારથી વહાર, દયા નામના ધ્રુવતારાનું મુસલ પકડીને, જુઠા વિચારમાં ઉતરી, ડંધે રહેતે પડેલા છે, તેજ વિચારા, જૈનધર્મના ધોરીમાર્ગથી ચુકેલા, સંત પુરુષોના દયાના પાત્ર બનેલા છે. । એજ પ્રમાણે પુરુષાશ્રિત

ઓપેલા “ દયાધર્મ ” ના દૃષ્ટાંતમાં વિચારી જો જો.

॥ હવે “ ભક્તિ આશ્રિત ” ધર્મના સંબંધે ઓપેલા દૃષ્ટાંતમાં, વિચાર કરીને કિંચિત્ વતાવું છું. ॥

॥ મૂળ્યા, અને પ્યાસા આવેલા, શ્રાવકોના પ્રથમ દૃષ્ટાંતમાં જુવો કે, સિદ્ધાંતની દૃષ્ટિને છોડી દઈ, મૂઢ પળાથી કલ્પેલા, દયા નામના ધ્રુવતારા તરફ દાષ્ટિ ટેકીને, અને તેઓના સંબંધે થતો આરંભ, આપણા કલ્પેલા જુદા વિચારથી મનમાં લાવીને, ચાલવાવાલા છે તેનાથી, તે આવેલા સાધર્મિ ભાઈયોની, ભક્તિ પણ વની સકસે નહીં. । અગર કોઈ લાજ કાજના હિસાવથી કરસે તો તે, સાધર્મી ભાઈની ભક્તિનો લાભ મેળવી પણ સકસે નહીં. । કેમકે કોઈ પુછે કે તમો, આટલો વધો આરંભ કરી, આ વધી સ્વટપટ, સેના વાસ્તે કરોછો ? । તો તેઓ કેવલ ધર્મનાજ સંબંધવાલી, સ્વટપટ કરતા છતા પણ, મુઢ પળાથી કલ્પેલા, દયા નામના ધ્રુવતારાની દૃષ્ટિને કાની થવાના થયથી, વિચાર મુઢ થઈ, એવો ઉત્તર આપી દેછે કે, એ તો અમારો સંસાર સ્વાતો છે. । એમ કહી થવાવાલા ધર્મના લાભને પણ ગમાવી દે છે. । પરંતુ એવું નથી કહી સકતા કે, ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે આ ધર્મનાં કર્તવ્યો કરી, અમો અનેક પ્રકારના આરંભમાં બેઠા છતા, અમારા શ્રાવક પળાની ફરજ વજાવી અમારા જન્મ જીવતવ્યનું સાફાલ્ય પળું કરી લઈએ છીએ. । એજ અમો તેઓની મૂઢતાનું, પ્રથમ ચિન્હ સમજીયે છીએ. । કેમકે અનેક પ્રકારના આરંભમાં સદા કાલ બેઠેલાને, પરીપકારના અને ભક્તિના કામમાં કિંચિત્ માત્રના આરંભથી, સંસાર સ્વાતો કેહવા તપ્પર થવું, તે કેવું સાનપત ગણવું ? અને તે કામમાં, સંસાર સ્વાતાનો શું સંબંધ છે ? ॥ તેમજ અનેક પ્રકારના આરંભવાલા સંઘ કહાડીને, સાધુનાં દર્શન કરવા જતાં, સંસાર સ્વાતાનો શું સંબંધ છે. ? । અને એજ પ્રમાણે સાધુને લેવા જતાં, દીક્ષા મહોત્સવમાં મેળા થતાં, તેમજ સંથારા કરેલા

સાધુનાં દર્શન કરવા જતાં, તેમજ મૃતક સાધુના શરીરનો દાહ કરવાને ખેલાયતાં, સંસાર સ્વાતાનો સો સંબંધ છે! કેમકે સાધુની અને સાધાર્મી ભાડ્યોની, ભક્તિ શ્રાવકોએ કરવી, એવી ભગવંતની આજ્ઞાનું ઓલંચન કરી, મૂઠતાથી દયા નામના ધ્રુવ તારાના મુસલને પકડી, જ્યાં ત્યાં ધર્મના કર્તવ્યો કરતાં પળ, સંસાર સ્વાતો, સંસાર સ્વાતો, સંસાર સ્વાતો, કહી ધિટ્ટાઈજ પ્રગટ કરો છો? એ તમારી વાત વિચારશક્તિ પામેલાની પંક્તિવાલી તો નહીજ ગણાય, એવો વિચાર તમારેજ કરવો પડશે. પરંતુ અમારે કરવાની જરૂર નહીં પડે. કેમ કે અમો તો જે જે ઉપર વતાવેલાં કાર્યો પરાંપકારની દૃષ્ટિથી, અથવા ધર્મની દૃષ્ટિથી, કરીએ છીએ તે ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે કરતાં, અમારા જન્મ જીવતવ્યની સાફલ્યતાને માટેજ કરીએ છીએ. । એજ પ્રમાણે વીતરાગની ભવ્ય મુર્તિની, દ્રવ્ય, અને ભાવથી, શ્રાવકો પૂજા કરે છે તે પળ, લોભ અને લાલચવિના, જન્મ જીવતવ્યની સાફલ્યતાને માટેજ કરે છે । વાસ્તે અમો કોઈ રીતથી પળ ઠગાતા નથી. । પરંતુ તેમની ભક્તિથી વિપરીત થયેલા છે તેજ ઠગાય છે. । હવે અમો આ વિષયને ન લંબાવતાં ઇહાંપર સમાપ્તિ કરી આ ગ્રંથની પળ સમાપ્તિજ કરીએ છીએ. । ઇત્યલંપલવિતેન. ॥

इति श्री मद्विजयानंद सूरीश्वर लघुशिष्येनाम्बरमुनिना दया नाभः
ध्रुव तारा विषये दर्शितो विचारः समाप्तो जातः

॥ दुहा. ॥

॥ કર્યો છે આ ગ્રંથમાં, સમક્તિ તનો વિચાર ।
 વલી પ્રમાણ ને નયતનો, દરસાવ્યો છે સાર ॥ ૧ ॥
 નિશ્કેપાના વિષયમાં, વિવિધ બોધ વિસ્તાર ।
 ક્રિધો યુક્તિ પ્રયુક્તિથી, ભવિજન આનંદકાર ॥ ૨ ॥
 દૂંઢક સિદ્ધાંત કારના, સમક્તિ સડસઠ બોલ ।
 લખી વતાવ્યા છે સહી, તેનો કરજ્યો તોલ ॥ ૩ ॥
 જિન મૂર્તિના ભક્તને, મૂઠ કહે મિથ્યાત્વ ॥

નિશ્લેષાના અર્થમાં, કરીને સ્વોદો મમત્વ ॥ ૪ ॥
 તારો ધ્રુવ આજ્ઞાતનો, તેમાં દયા સમાય ॥
 મન કલ્પિત તારા થકી, ધર્મથી ધ્રુવ થવાય ॥ ૫ ॥
 જૈન તત્ત્વરૂપ નગર છે, દ્વાર છે તેનાં ચાર ।
 મુક્યાં ગૂઢ ગૂંથન કરી, તેને એ અનુયોગ દ્વાર ॥ ૬ ॥
 તેના અનુભવ સારથી, ગ્રંથ તે જાનો ઉદાર ।
 પરંપરાના ગુરુ વિના, ન લહે તેનો સાર ॥ ૭ ॥
 તેથી જગમાં વિસ્તર્યો, ગુરુ મહિમા વિસ્તાર ।
 ગુરુ દીવો ગુરુ દેવતા, ગુરુ વિન ઘોર અંધાર ॥ ૮ ॥
 અનુભવનાહિ પ્રમાણથી, કહે તેજાનો સાર ॥
 અનુભવ વિન જે ઉચરે, તેતો જાનો ગમાર ૯ ॥
 ગૂઢ ઘણા જૈન તત્ત્વ છે, દીઠા પ્રત્યક્ષ જોય ॥
 પરંપરાના ગુરુ વિના, મારગ ન લહે કોય ॥ ૧૦ ॥
 નમુ ગુરુ જ્ઞાની સદા, સૂરી શ્રી વિજયાનંદ ॥
 તત્ત્વમૃતના પાનથી, પામ્યા પરમાનંદ ॥ ૧૧ ॥
 તત્ત્વ નથી હું જાનતો, જાનુ ન કોઈ વિચાર ।
 ગુરુ વચન અવલંબીને, લક્ષ્યા બોલ બે ચાર ॥ ૧૨ ॥
 અમર જૈનના તત્ત્વ છે, દોષ રહિત સાક્ષાત ।
 તત્ત્વગ્રહી અમર થજ્યો, છોડી પક્ષની વાત ॥ ૧૩ ॥
 ઔગણીશોને ચોસઠી, વિક્રમ શાલ રસાલ ।
 પુરણ કરી હર્ષિત થયો, વિજયાનંદનો બાલ ॥ ૧૪ ॥
 આમલનેરા ગામથી, ઉદ્યમ કિધો એહ ।
 ધૂલીયામાં પુરો કિયો, ગ્રંથ એ આની નેહ ॥ ૧૫ ॥

॥ ઇતિ સંપૂર્ણ ॥

◆◆◆◆◆◆◆◆
 ◆ સમાપ્ત. ◆
 ◆◆◆◆◆◆◆◆

अगाउथी चोपडीयोनी खरीदी करीने आश्रय

आपनार उदार गृहस्थोना नाम.

१००) सा. दलपतदास नारायण के जेमणे आजे बारां वर्ष
थयां सर्वथा प्रकार्थी चतुर्थ ब्रह्म व्रत धारण करेलुं
छे तेमणे साधु साध्वीने भेट आपवा माटे खरीदली
छे. ठाम ठेकाणुं चोकस लखवाथी मोकडवामां
आवशे. शहर डभोइनिवासी.

५०) सा. बालुसा श्यामचंद. ढंढेरा तलेगाम.

५०) सा. करणीराम गुलाबचंद. इस्ते जोगीलालजी.
खानदेश धूलीया.

१५) सा. दानमल नथमलजी.

३५) सा. मेघजी लालजी. मुंबई मांडवी.

१०) कंपनी खाते.

२५) साधु साध्वी माटे.

२५) सा. सोभाग्यचंद फतेचंद. अमरावती.

१५) सा. दलीचंद कनकमल. दक्षिण अहमदनगर.

२) सा. ब्रजलाल रायजी. डभोइ.

६) सा. चुनीलाल कस्तुर जीनवाला. "

२) सा. गुलाबचंद हरिलाल ढोलारीया. "

१) सा. हरगोविंद वेणीदास. "

२) सा. अमीचंद वेणीदास. "

२) सा. नाथाभाइ बीरचंद. "

२) सा. धनराज प्रतापमल जेतानावाला. फतेपुर तालुका
जामनेरा.

૨)	સા નાથાભાઈ બેચર અમદાવાદી.	જલગામ.
૨)	સા, નેમચંદ તલકચંદ.	ડભોઇ.
૨)	સા. ગુલાબચંદ રૂપચંદ.	”
૨)	સા. કરમચંદ મોતીચંદ.	”
૨)	સા. મગનલાલ મોહનલાલ.	”
૧)	સા. વાપુભાઈ લક્ષ્મીચંદ ઢોલારીયા.	”
૧)	સા. પીતાંબર ધરમચંદ.	”
૧)	સા. છોટાલાલ વીરચંદ.	”
૧)	સા. પીતાંબર વાપુભાઈ.	”
૧)	સા. મગનલાલ જીવચંદ.	”

સૂચના—નર્વાન લેખોનાં દશ વાર ફારમો વધી જવાથી કિંમત આઠ આના રાશ્વરી પડી છે, પણ સ્વચના પ્રમાણથી ઓછી જ રાશ્વરી છે.